

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om föreläggande av böter och ordningsbot och till lagar som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om föreläggande av böter och ordningsbot samt strafflagen, utsökningsbalken och förundersökningslagen ändras.

Enligt förslaget utvidgas tillämpningsområdet för lagen om föreläggande av böter och ordningsbot så att det i ett förfarande enligt den lagen får handläggas brottmål som kan leda till fängelse i högst två år. Vissa brottsrekvisit som tryggar rätten till liv och hälsa lämnas enligt förslaget ändå utanför lagens tillämpningsområde. I ett sådant förfarande ska det dessutom kunna dömas ut förverkandepåföljder på högst 5 000 euro och bestämmas om ersättningsskyldighet i fråga om sådana kostnader för alkohol- och drogtestning som uppstått vid utredningen av målet och avgöras privaträttsliga anspråk som målsäganden framställt.

Det föreslås att behörighetsfördelningen mellan myndigheterna ändras så att polisen kan avgöra mål där det strängaste straff som föreskrivs för brottet är böter eller fängelse i högst sex månader. Polisen ska kunna förelägga ett bötesstraff på högst 60 dagsböter. Övriga ärenden ska avgöras av åklagaren.

De föreslagna lagarna avses i huvudsak träda i kraft sommaren 2027. De föreslagna bestämmelserna om bestämmande av att kostnaderna för alkohol- och drogtestning ska ersättas avses dock träda i kraft 2028.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING.....	5
1 Bakgrund och beredning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Beredning.....	6
2 Nuläge och bedömning av nuläget	8
2.1 Inledning	8
2.2 Tillämpningsområdet för bötesförfarandet	8
2.2.1 Nuläge.....	8
2.2.1.1 Lagstiftning.....	8
2.2.1.2 Handläggningen av bötesbrott i bötesförfarandet och i domstol	10
2.2.2 Bedömning av nuläget	11
2.2.2.1 Allmänt	11
2.2.2.2 Förutsättningarna för bötesförfarandet i ett enskilt ärende.....	12
2.2.2.3 De brottsrekvisit som lämpar sig för bötesförfarandet	12
2.3 Andra påföljder som ska utfärdas i bötesförfarandet.....	14
2.3.1 Nuläge.....	14
2.3.2 Bedömning av nuläget	14
2.4 Behöriga myndigheter i bötesförfarandet	16
2.4.1 Nuläge.....	16
2.4.1.1 Lagstiftning.....	16
2.4.1.2 Tillämpningspraxis	17
2.4.2 Bedömning av nuläget	20
2.5 Minderåriga misstänkta i bötesförfarandet	21
2.5.1 Nuläge.....	21
2.5.2 Bedömning av nuläget	23
2.5.2.1 De processuella rättigheterna för minderåriga misstänkta i bötesförfarandet	23
2.5.2.2 Utvidgandet av tillämpningsområdet i ett ärende som gäller en minderårig misstänkt	23
2.6 Parternas samtycke	25
2.6.1 Samtycke av den misstänkte	25
2.6.2 Målsägandens samtycke	26
2.6.3 Återtagande av samtycke	28
2.7 Handläggning av målsägandens privaträttsliga anspråk.....	28
2.8 Föreläggande av kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet	29
2.9 Tillämpningsområdet för förvandlingsstraff för böter.....	31
2.10 Förundersökning i bötesförfarandet.....	34
2.10.1 Nuläge.....	34
2.10.1.1 Förundersökningens omfattning i förundersökningen.....	34
2.10.1.2 EU-rättens betydelse i bötesförfarandet.....	35
2.10.2 Bedömning av nuläget	38
2.10.3 Deltagandet av åklagaren i bedömningen av förutsättningarna för bötesförfarandet	39
2.10.4 Polisens ställning som part	40

2.10.4.1 Nuläge	40
2.10.4.2 Bedömning av nuläget	42
2.11 Målsägandens rätt att söka ändring i bötesförfarandet	42
3 Målsättning	43
4 Förslagen och deras konsekvenser	44
4.1 De viktigaste förslagen	44
4.1.1 Tillämpningsområdet för bötesförfarandet	44
4.1.1.1 De allmänna förutsättningarna för bötesförfarandet	44
4.1.1.2 De brottsrekvisit som lämpar sig för bötesförfarandet	45
4.1.2 Utfärdande av en förverkandepåföljd i bötesförfarandet	51
4.1.3 Polisens beslutanderätt	52
4.1.3.1 De ärenden som omfattas av polisens beslutanderätt	52
4.1.3.2 Polisens beslutanderätt och antalet dagsböter	55
4.1.4 Minderåriga misstänkta i bötesförfarandet	58
4.1.4.1 Tillämpningsområdet för bötesförfarandet	58
4.1.4.2 De rättsskyddsgarantier som ska tillgodoses i förundersökningen	59
4.1.5 Återtagande av samtycke	60
4.1.6 Handläggning av målsägandens privaträttsliga anspråk	60
4.1.7 Påförande av kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet	61
4.1.8 Förundersökning i bötesförfarandet	62
4.1.8.1 Förundersökningens omfattning	62
4.1.8.2 Deltagandet av åklagaren i bedömningen av förutsättningarna för bötesförfarandet	64
4.1.8.3 Polisens ställning som part	65
4.1.9 Målsägandens rätt att söka ändring	66
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	67
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser	67
4.2.2 Övriga konsekvenser för människor och samhälleliga konsekvenser	72
4.2.2.1 Konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna	72
4.2.2.2 Konsekvenser för barnen	72
4.2.2.3 Konsekvenser för myndigheterna	73
4.2.2.4 Konsekvenser för informationshanteringen	74
4.2.2.5 Konsekvenser för dataskyddet	74
4.2.2.6 Konsekvenser för brottsligheten	75
5 Alternativa handlingsvägar	75
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	75
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	75
5.2.1 Sverige	75
5.2.2 Norge	78
5.2.3 Danmark	79
5.2.4 Tyskland	80
5.2.5 Nederländerna	81
5.2.6 Sammandrag	81
6 Remissvar	82
6.1 Allmänt	82

6.2 Utvidgandet av tillämpningsområdet för lagen: brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i två år	82
6.3 Utvidgandet av tillämpningsområdet för lagen: förverkandepåföljder	84
6.4 Förundersökningsmyndighetens och åklagarens beslutanderätt	85
6.5 Minderåriga misstänkta i bötesförfarandet	86
6.6 Samtycke av parterna och återtagande av samtycket	87
6.7 Utvidgandet av lagens tillämpningsområde: handläggningen av privaträttsliga anspråk	88
6.8 De föreslagna ändringarna i förundersökningen	89
6.9 De föreslagna ändringarna i regleringen kring sökande av ändring	90
6.10 Andra anmärkningar	90
7 Specialmotivering	92
7.1 Lagen om föreläggande av böter och ordningsbot	92
7.2 Strafflagen	104
7.3 Utsökningsbalken	104
7.4 Förundersökningslagen	104
8 Ikraftträdande	105
9 Verkställighet och uppföljning	105
10 Förhållande till andra propositioner	106
11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	106
11.1 Tillämpningsområdet för bötesförfarandet	106
11.1.1 Grundlagsutskottets utlåtandep Praxis	106
11.1.2 Utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet	109
11.1.3 Förverkandepåföljder	113
11.1.4 Föreläggande av kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet	113
11.1.5 Handläggning av ersättningsanspråk av målsäganden i bötesförfarandet	114
11.2 Återtagande av samtycke	116
11.3 Utvidgandet av förundersökningsmyndigheternas beslutanderätt	117
11.4 Ställningen för minderåriga misstänkta	118
LAGFÖRSLAG	120
1. Lag om ändring av lagen om föreläggande av böter och ordningsbot	120
2. Lag om ändring av 10 kap. 9 § i strafflagen	126
3. Lag om ändring av 2 kap. 2 § i utsökningsbalken	127
4. Lag om ändring av 5 kap. 1 § i förundersökningslagen	128
BILAGA	130
PARALLELLTEXTER	130
1. Lag om ändring av lagen om föreläggande av böter och ordningsbot	130
2. Lag om ändring av 10 kap. 9 § i strafflagen	141
3. Lag om ändring av 2 kap. 2 § i utsökningsbalken	142
4. Lag om ändring av 5 kap. 1 § i förundersökningslagen	143

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Längden av handläggningen av brottmål, det vill säga straffprocessen, har förlängts på ett oroväckande sätt hos myndigheterna, vilket äventyrar tillgodoseendet av och en effektiv tillgång till rättsskydd. Till exempel år 2014 var den genomsnittliga handläggningstiden för ett brottmål 4,1 månader vid polisen, 2,1 månader hos åklagaren och 3,7 månader i tingsrätten. År 2024 var handläggningstiderna 7,2 månader vid polisen, 3,1 månader hos åklagaren och 5,3 månader i tingsrätten. Den genomsnittliga totala handläggningstiden har förlängts från under tio månader till över 15 månader. Det bör dock beaktas att brottmålen omfattning varierar avsevärt, varför den verkliga handläggningstiden för ett enskilt ärende kan vara avsevärt kortare eller längre än i snitt.

En viktig orsak till att straffprocesserna har blivit längre är att myndigheterna inom straffrättsvården under lång tid har haft ett finansieringsglapp, vilket har påpekats bland annat i Statsrådets redogörelse för rättsvården (Statsrådets publikationer 2022:68). Förlängningen av handläggningstiderna har även påverkats av förändringarna i verksamhetsmiljön för straffprocessen, såsom att brottmålen blivit mer internationella och komplexa och att brotten övergått till att begås med hjälp av datanät.

Under de senaste åren har straffprocesslagstiftningen varit föremål för ett stort antal partiella reformer, som har haft som mål att lätta upp straffprocesserna. Europeiska unionens rätt har för egen del bidragit till att straffprocessregleringen ändrats och ställt nya skyldigheter på myndigheterna.

Sekretariatet för Europeiska människorättsdomstolen (EMD) har utarbetat en tabell¹ enligt artikel och konventionsstat beträffande alla kränkningar åren 1959–2022. Tabellen visar att man för Finlands del åren 1959–2022 konstaterat sammanlagt 62 kränkningar mot artikel 5 i Europeiska människorättskonventionen (EMK) på grund av rättegångens längd. Sammanlagt har Finland varit föremål för 192 domar, i vilka en eller flera kränkningar av avtalsföreskrifterna i EMK har konstaterats i 142. Enligt den information som fåtts från utrikesministeriet har två domar getts mot Finland under åren 2014–2024 i vilka en kränkning mot artikel 5 i EMK konstaterats på grund av rättegångens längd. Dessa domar är från åren 2014 och 2017. Efter år 2022 har ingen sådan dom där en motsvarande kränkning konstaterats getts mot Finland.

Till denna del bör det beaktas att lagen om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång (362/2009), som möjliggör att en sådan gottgörelse påförs, nationellt har utfärdats år 2009. Detta har minskat överklagandena till EUD, som inte heller prövar överklaganden, om man redan nationellt har utfärdat bestämmelser om en skälig gottgörelse för dröjsmål.

Med stöd av 1 § i lagen om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång innehåller denna lag bestämmelser om en parts rätt att få gottgörelse ur statens medel, om rättegången fördröjs. Med stöd av 12 § i samma lag betalar Statskontoret en gottgörelse om en rättegång fördröjs. Med

1 https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/stats_violation_1959_2022_eng

stöd av 9 § 3 § i lagen ska domstolen utan dröjsmål underrätta Statskontoret om avgöranden där gottgörelse har bestämts.

Ersättningar har betalats ut på varierande sätt: under de senare åren omkring 200 000 euro årligen. År 2024 betalades ersättningar dock ut till ett belopp på över 400 000 euro. Brottmålens andel av de betalade gottgörelserna är något under 60 procent.

Enligt 6 § 4 mom. i lagen om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång föreligger rätt till gottgörelse inte till den del ett straff sätts ned eller en administrativ påföljd lindras på grund av ett dröjsmål. Utifrån de uppgifter som fås från Statskontoret hade straffet lindrats endast i två fall under år 2024. Utifrån den information som fås från Domstolsverket och Rättsregistercentralen är ingen kvantitativ information tillgänglig om strafflindring, även om det händer att straff lindras.

Sett till det som angetts ovan är det viktigt att straffprocessen görs smidigare och att dess längd förkortas.

I programmet för statsminister Petteri Orpos regering (2023) försöker man ingripa i dessa problem. Enligt regeringsprogrammet smidiggörs rättsprocesserna som en del av stärkandet av den finländska rättsstaten och demokratin. Målet är att göra processerna snabbare och smidigare samtidigt som rättssäkerheten och de grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses. För att målet ska nås genomför regeringen, i enlighet med regeringsprogrammet, en övergripande översyn och reform av bötesförfarandet. Enligt skrivningen förenklas förfarandet och utvärderas utökad användning av förvandlingsstraff för böter i de fall där böter inte har kunnat drivas in.

Lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010, nedan även bötesförfarandelagen) har varit i kraft från och med den 1 december 2016. Lagen innehåller bestämmelser om ett förfarande där polisen eller åklagaren kan förelägga bötesstraff i enkla och klara brottmål. I så fall är det inte behövt att handlägga ärendet i domstolsprocessen, vilket lättar upp processen för såväl myndigheterna som parterna.

Enligt Statistikcentralens information dömdes i vissa straffslag hela 56 procent av dem som dömdes till ett straff till bötesstraff i underrätten år 2022. Således handläggs fortfarande ett avsevärt antal bötesärenden i domstolarna, av vilka en del kunde lämpa sig för att handläggas i ett lättare förfarande.

Utvidgande av användningen av bötesförfarandet och utvidgande av dess tillämpningsområde skulle vara effektiva metoder för att förkorta den totala handläggningstiden och minska arbetsmängden i straffprocesskedjan. I bötesförfarandet kan en stor kvantitativ andel av ärendena avgöras genom ett bötesföreläggande som utfärdas av polisen. I Åklagarens verksamhet är det å sin sida avsevärt snabbare att fastställa ett bötesyrkande som framställts av polisen genom att utfärda ett straffföreläggande jämfört med att avgöra ärendet inom ramen för normal åtalsprövning. De ärenden som handläggs i bötesförfarandet handläggs i första hand inte överhuvudtaget i domstol, vilket avsevärt spar på domstolarnas resurser.

I propositionen föreslås att användningen av bötesförfarandet utvidgas. Genom propositionen förbättras således möjligheterna för myndigheterna i straffprocesskedjan att se till att handläggningen av brottmål är skyndsam. På samma gång tillgodoses parternas rättsskydd på tillräckligt sätt.

1.2 Beredning

Den preliminära beredningen av projektet kring en totalreform av bötesförfarandelagen gjordes som ett tjänstearbete vid justitieministeriet. Ett utlåtande om de nuvarande missförhållandena i bötesförfarandet begärdes av de viktigaste intressentgrupperna. Till stöd för den preliminära beredningen mottogs svar från inrikesministeriet, Polisstyrelsen Åklagarmyndigheten och Gränsbevakningsväsendet.

Till stöd för den preliminära beredningen och arbetsgruppsarbetet beställde justitieministeriet av professor Mikko Vuorenpää en utredning av möjligheterna att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet och om behovet av ett samtycke av parterna som en förutsättning för bötesförfarandet (Justitieministeriets publikationer, utredningar och anvisningar, 2024:25; framöver Vuorenpää 2024). Utredningen² publicerades den 19 november 2024.

Ärendet har behandlats i arbetsgruppspromemorian om smidigare straffprocesser (Justitieministeriets publikationer, betänkanden och utlåtanden 2023:16, s. 48; nedan även OMML 2023:16).

Justitieministeriet tillsatte i oktober 2024 en arbetsgrupp för att bedöma totalreformen av bötesförfarandet. Arbetsgruppen hade till uppgift att bereda behövliga författningsförslag, så att målen om en totalreform av bötesförfarandet enligt programmet för Petteri Orpos regering (2023) uppnås. Arbetsgruppens mål var att utreda 1) möjligheterna att utvidga lagen om föreläggande av böter och ordningsbot, dock på så sätt att användningen av förvandlingsstraff för böter inte minskar väsentligt, 2) utreda andra behov av att ändra lagen, i synnerhet på så sätt att bötesförfarandet förenklas och smidiggörs och 3) utreda möjligheterna att utvidga användningen av förvandlingsstraff för böter på så sätt att arbetsgruppens förslag som helhet inte orsakar extra kostnader för aktörerna inom straffprocessen samt förbereda förslag till behövliga författningsändringar. I arbetsgruppens arbete beaktade man i synnerhet att parternas rätt och rättsskydd tillgodoses i enlighet med vad som krävs i 21 § i grundlagen och artikel 6 i Europeiska människorättskonventionen.

Arbetsgruppens uppdrag ändrades i juni 2025 i fråga om tidsschemat på så sätt att man beslöt sig för att genomföra det uppdrag som tilldelats arbetsgruppen i två olika delar. I det första skedet, som denna regeringsproposition gäller, beslöt man sig för att genomföra bedömningen av möjligheterna att utvidga tillämpningsområdet för lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (1) och möjligheterna att utvidga användningen av förvandlingsstraff (3). Dessutom genomfördes de nödvändiga ändringarna i bestämmelserna om förfarandet med anledning av dessa ändringsförslag. I det andra skedet kommer man att i större utsträckning utreda de andra behoven av att ändra lagen, i synnerhet på så sätt att bötesförfarandet förenklas och görs smidigare.

Arbetsgruppen överlämnade sitt arbetsgruppsbetänkande från det första skedet till justitieministeriet den 29 september 2025.

Arbetsgruppens betänkande har varit på remiss hösten 2025. Information om remissbehandlingen finns på adressen

2 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-162-5>

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=bcdflc14-8b0c-4a33-b884-c4f84beb3486>

Remissvaren om betänkandet behandlas mer ingående nedan.

Utkastet till regeringens proposition har bedömts av rådet för bedömning av lagstiftningen i slutet av året 2025. Bedömningsrådets respons behandlas mer ingående nedan.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Inledning

Den gällande bötesförfarandelagen trädde i kraft den 1 december 2016. Lagen innehåller bestämmelser om det förfarande som iakttas då ett bötesstraff utfärdas utanför domstol. I bötesförfarandet kan polisen eller åklagaren utfärda ett bötesstraff, om det handlar om ett klart och enkelt brottmål. I bötesförfarandet är det möjligt att handlägga ett brottmål för vilket det strängaste föreskrivna straffet är en ordningsbot, en bot eller fängelse i högst sex månader samt döma ut en förverkandepåföljd på högst 1 000 euro. Även ett samtycke av den misstänkte och målsäganden är en förutsättning för att använda förfarandet. Böter som dömts ut i bötesförfarandet kan inte förvandlas till fängelse.

Användningsområdet för bötesförfarandelagen utvidgades år 2019. Vid den tidpunkten överfördes meddelandet av körförbud från domstolarna till polisen. På grund av ändringen kan rattfylleribrott handläggas i bötesförfarandet. Ett krav på att ärendet ska vara klart och enkelt fogades som en allmän förutsättning för användning av bötesförfarandet. Dessutom gjordes en lindring i fråga om den misstänktes samtycke, slopades begränsningarna av den misstänktes rätt att överklaga och ändrades de bestämmelser om förfarandet som ska iakttas vid handläggningen av besvär av en misstänkt.

I början av 2021 fogades till 1 § 5 mom. i lagen en bestämmelse, enligt vilken en förseelse som leder till bötesstraff inte får handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om den som begått förseelsen har fått sammanlagt minst sex bötesförelägganden eller strafförelägganden i enlighet med denna lag som påföljd för förseelser som han eller hon begått under det år som föregått förseelsen, och detta, med anledning av att gärningarna är likartade, som helhet betraktat utvisar likgiltighet för förbud och påbud i lag (RP 178/2018 rd). Syftet med ändringen var att säkerställa att brott som begås av personer som på upprepat sätt gör sig skyldiga till bötesbrott handläggs i domstol, varvid det i stället för en obetald bot är möjligt att utfärda ett förvandlingsstraff för böter.

I början av år 2026 ströks möjligheten att använda det så kallade straffyrkandet från lagen. Genom ett straffyrkande har det varit möjligt att ge den bötfällda möjlighet att senare ge ett samtycke till förfarandet genom att betala boten i sin helhet eller delvis. Förfarandet har använts i liten grad och sysselsatt myndigheterna samt fördröjt förundersökningen av brott och således bötesförfarandet.

2.2 Tillämpningsområdet för bötesförfarandet

2.2.1 Nuläge

2.2.1.1 Lagstiftning

Det finns bestämmelser om förutsättningarna för att använda bötesförfarandet i 1 § 1 mom. i bötesförfarandelagen. Med stöd av detta moment är det möjligt att i förfarandet enligt bötesförfarandelagen påföra bötesstraff för en förseelse för vilken det inte har föreskrivits något strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader och en ordningsbot för en förseelse för vilken ordningsbot särskilt har föreskrivits som straff genom lag.

Med stöd av 1 § 3 mom. i bötesförfarandelagen får mål som gäller tjänstebrott eller mål som avses 20 kap. i sjölagen (674/1994) eller i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983) inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag.

I bötesförfarandet är det för närvarande möjligt att handlägga även ett brott som misstänks ha begåtts av en polis under fritiden, om förutsättningarna för förfarandet i övrigt är uppfyllda och åklagaren inte fattat ett beslut om att vara förundersökningsledare i ärendet med stöd av förundersökningslagen (805/2011).

Inom dessa ramar innefattar bötesförfarandet inte bland annat brott för vilka en straffpåföljd som är strängare än böter är att vänta enligt straffpraxis, liksom även brott för vilka man oberoende av den påföljd som de facto ska utfärdas har föreskrivit ett strängare straff än fängelse i sex månader.

I bötesförfarandet är det dessutom möjligt att handlägga endast ett enkelt och klart ärende.

Möjligheterna att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet har bedömts på omfattande sätt senast år 2016. I det tidigare arbetsgruppsbetänkandet om utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet (Justitieministeriets publikationer, betänkanden och utlåtanden 54/2016, s. 78; nedan OMML 54/2016) har det konstaterats att ett ärende som behandlas i bötesförfarandet ska vara enkelt och klart såväl bevisningsmässigt som juridiskt. Det avgörande är att ärendet är enkelt och klart vid tidpunkten för avgörandet. Det handlar framför allt om att en bedömning av den som gör avgörandet, såsom en polisman eller åklagare. Att den misstänkte bestrider gärningen är inte av väsentlig betydelse för bedömningen av om ett ärende är klart, om det i övrigt finns stark bevisning i det. Den misstänkte eller målsäganden kan i dessa situationer, om de så önskar, låta bli att ge ett samtycke, varvid ärendet handläggs i den ordinarie straffprocessen.

I Polisstyrelsens handbok om bötesförfarandet från den 9 augusti 2019, det vill säga i anvisningen om böteshandboken och utfärdande av straff i bötesförfarandet enligt lagen om utfärdande av böter och ordningsbot, förklaras avgränsningen av tillämpningsområdet för bötesförfarandet närmare. I handboken om bötesförfarandet (s. 2) står det: ”att ett brott är enkelt innebär att brottet är rätlinjigt; snatteri är ett enkelt brott då den misstänkte stjal livsmedel från en detaljhandlare och avlägsnar sig utan att betala för produkterna. Ett sådant brott är även klart, om det inte är förknippat med svåra bevisningsfrågor.”

I handboken om bötesförfarandet (s. 13–14) står det: ”ett enkelt och klart brottmål förutsätter att två olika frågor granskas. Med ett enkelt brottmål avses ärendets juridiska karaktär; ett enkelt brott är i fråga om juridiska fakta rätlinjigt och det innehåller inte svåra juridiska tolkningsfrågor. På grund av denna orsak gäller det även för brottets bevisningsmässiga

omständigheter, eftersom ett enkelt brott inte förutsätter komplicerad eller i övrigt exceptionell bevisning. Ett enkelt brottmål är ofta ett sådant brott som upptäckts vid övervakning eller som i övrigt baserar sig på högst två vittnens utsagor.

Ett klart ärende handlar å sin sida främst om bevisningen av brottet. Ett klart brottmål innehåller inte utmanande bevisningsfrågor och ärendet har ofta bevisats genom att den brottsmisstänkte själv erkänt. Ett bestridande av den misstänkte innebär dock inte att ett brottmål är svårt eller oklart. I stället för ett erkännande kan bevisningen i ett brottmål utgöras av ovan nämnda utsagor av högst två vittnen, olika former av dokumentbevisning eller till exempel en bild från en övervakningskamera. Om bevisningen är klar, ska bevisningen vara sådan att ett enkelt brottmål har bevisats utifrån den.”

I handboken om bötesförfarandet (s. 14) står det: ”Med tanke på bötesförfarandet är det väsentligt att ärendet är enkelt och klart då ärendet är på väg att avgöras i bötesförfarandet. Det är med andra ord inte uteslutet att ärendet ursprungligen utretts i en ordinarie förundersökning i stället för en summarisk förundersökning, men innan förundersökningen avslutas, ska ärendet ha visat sig vara enkelt i fråga om den juridiska karaktären och klart i fråga om bevisningen. I så fall kan förundersökningen i ärendet avslutas genom att använda bötesförfarandet i stället för att överföra det till åtalsprövning, om parterna samtycker till det.

Enkla och klara brottmål kan alltid handläggas i den fullskaliga straffprocessen i stället för i bötesförfarandet, även om målsäganden och den misstänkte samtycker till att bötesförfarandet används. Valet mellan den fullskaliga straffprocessen och bötesförfarandet baserar sig på en prövning av ändamålsenligheten, där myndigheternas verksamhet styrs av den likgiltighet inför lagens förbud och påbud vilken utvisats av den som misstänks för brottet samt parternas samtycken.

Valet av processarten kan även påverkas av omständigheter som gäller brottets förhållanden, vilka leder till att brottet inte är av ringa karaktär, även om brottet är enkelt och klart. Redan i förundersökningen kan förundersökningsmyndigheten utifrån etablerad rättspraxis bedöma att ett fängelsestraff ska dömas ut i stället för ett bötesstraff i det handlagda brottet. I så fall är det enda alternativet att utreda brottet genom en förundersökning och efter förundersökningen överföra det till åklagaren för åtalsprövning. Detta är dock en väldigt sällsynt situation, men om bedömningen av sådana ärenden blir aktuellt i förundersökningen av brottet, ska förundersökningsmyndigheten i ett tidigt skede vara i kontakt med åklagaren.”

2.2.1.2 Handläggningen av bötesbrott i bötesförfarandet och i domstol

År 2021 uppgick antalet personer som dömts till böter genom ett strafföreläggande till 33 755, år 2022 till 33 876 och år 2023 till 34 005. År 2021 uppgick antalet personer som dömts till böter genom ett bötesföreläggande till 77 762, år 2022 till 72 965 och år 2023 till 75 873. Således avgörs årligen över 100 000 ärenden i bötesförfarandet.

Enligt den information som fåtts från Polisstyrelsen avgjordes åren 2023–2025 inte ett enda ärende där en polisman misstänktes för brott i bötesförfarandet. Denna information är förknippad med osäkerhet, eftersom varje brottmål som misstänks ha begåtts av en polis ska specificeras manuellt med en särskild identifierare i polisens informationssystem.

För närvarande lämnar alla brottsrekvisit för vilka det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i sex månader utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Detta trots att i huvudsak ett bötesstraff döms ut för flera sådana brottsrekvisit och att brotten kan vara av klar och enkel karaktär.

Ett fängelsestraff på ett år har föreskrivits som maximistraff för flera olika brott. Numerärt sett är de största brottsrekvisiten åtminstone brott mot besöksförbud, brott mot inreseförbud, överlämnande av fortskaffningsmedel till berusad, skadegörelse, innehav av farligt föremål, vars maximistraff ändrades den 1 januari 2026 till två års fängelse, samt läkemedelsbrott. Enligt Statistikcentralens uppgifter uppgick antalet personer som dömts till böter för brott mot besöksförbud i domstol år 2023 till 76, medan antalet dömda i rätten var sammanlagt 84. Motsvarande siffror för år 2023 för brott mot inreseförbud var 133 personer som dömts till böter och sammanlagt 158 som dömts i rätten, för överlämnande av fortskaffningsmedel till berusad 112 som dömts till böter och sammanlagt 117 som dömts i rätten, för skadegörelse 775 som dömts till böter och sammanlagt 865 som dömts i rätten, för innehav av farligt föremål 177 som dömts till böter och sammanlagt 189 som dömts i rätten samt för läkemedelsbrott 46 som dömts till böter och sammanlagt 59 som dömts i rätten.

Ett fängelsestraff på ett år och sex månader har å sin sida föreskrivits som maximistraff för stöld, förskingring, bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel, häleribrott, olaga befattningstagande med infört gods och tullredovisningsbrott. Enligt Statistikcentralens uppgifter uppgick antalet personer som dömts till böter i domstol i stöldfall till omkring 1 100 år 2023, medan antalet personer som dömts i rätten var sammanlagt omkring 2 300. De motsvarande siffrorna för år 2023 var i fråga om förskingring 85 bötfällda och totalt 180 dömda i rätten. Inte en enda person som dömts i rätten för tullredovisningsbrott registrerades år 2023, och i fråga om de andra rubriceringarna i denna grupp var inte information tillgänglig ur Statistikcentralens system, eftersom antalet domar i dessa var klart mindre.

Ett fängelsestraff på två år har föreskrivits som maximistraff för flera olika brott. Numerärt sett är de största rubriceringarna i denna grupp åtminstone grovt äventyrande av trafiksäkerheten, för vilket antalet personer som dömts till böter i domstolarna enligt Statistikcentralens uppgifter år 2023 var 2 613, då antalet personer som dömts i rätten var sammanlagt 3 261 samt narkotikabrott, för vilket antalet personer som dömts till böter i domstol år 2023 var 1 684, då antalet som dömts i rätten var sammanlagt 3 368. De andra typiska rubriceringarna i denna grupp vara fylleri i sjötrafiken (böter: 166, dömda i rätten: 170), skattebedrägeri (bot: 23, dömda i rätten: 67), förfalskning (bot: 101, dömda i rätten: 144), bedrägeri (bot: 884, dömda i rätten: 1 979), betalningsmedelsbedrägeri (bot: 68, dömda i rätten: 177), skjutvapenbrott (bot: 139, dömda i rätten: 422), dopningsbrott (bot: 26, dömda i rätten: 43), regleringsbrott (bot: 11, dömda i rätten: 16), smuggling (bot: 205, dömda i rätten: 346), förberedelse av narkotikabrott (böter: 50, dömda i rätten: 52), och alkoholbrott (bot: 21, dömda i rätten: 21).

2.2.2 Bedömning av nuläget

2.2.2.1 Allmänt

Genom den gällande bötesförfarandelagen hävdes lagen om ordningsbotsförfarande (66/1983) och lagen om strafforderförfarande (692/1993), vilka varit i kraft länge. De lagar om ordningsbotsförfarande och strafforderförfarande vilka tidigare var i kraft var delvis motstridiga med grundlagen. De centrala konstitutionella problemen i lagarna gällde bland annat det begränsade systemet för sökande av ändring i ordningsbotsförfarandet (se GrUU 1/1982 rd) och att såväl kvalitetsmässigt som kvantitetsmässigt betydelsefull dömande makt överfördes utanför domstolen till åklagaren (se GrUU 12/1993 rd).

Så som konstaterats ovan avgör domstolarna för närvarande ett stort antal klara och enkla brottmål, som lämpar sig för att handläggas i bötesförfarandet. Detta binder domstolarnas resurser och orsakar dröjsmål i handläggningen av ärendet för parterna. Även för åklagarna är det mödosammare att väcka åtal i klara och enkla ärenden jämfört med att utfärda ett

strafföreläggande. Utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet möjliggör att domstolarnas och Åklagarmyndighetens resurser riktas på ärenden som måste behandlas i domstol bland annat på grund av orsaker som gäller rättsskyddet och tryggar således rätten att få sin sak behandlad utan oskäligt dröjsmål, vilken tryggats för medborgarna i grundlagen. Utvidgandet ska dock genomföras utan att på obefogat sätt försämra parternas rättsskydd. Dessutom ska de randvillkor som följer av grundlagen och EU-lagstiftningen beaktas.

Med beaktande av brottets art och målsägandens ställning ska man med hänsyn till rättssäkerheten och jämlikheten i straffprocessen bättre än för närvarande rikta resurserna och hitta flexibla förfarandesätt för att behandla lindrigare brott. För närvarande förekommer trängsel i arbetet i hela straffprocesskedjan och långa rättegångar är en utmaning för rättsstatsprincipen och tillgodoseendet av straffansvaret. Således är det behövligt att bedöma nya metoder för att på ett effektivare och ändamålsenligare sätt använda de nuvarande resurserna på så sätt att resurser frigörs för den egentliga straffprocessen inklusive rättegångsförfarandena för att kunna fokusera på brottmål som juridiskt och/eller bevisningsmässigt sett är mer krävande brottmål.

2.2.2.2 Förutsättningarna för bötesförfarandet i ett enskilt ärende

Ett ärende som behandlas i bötesförfarandet ska för närvarande vara enkelt och klart. Med detta avses att ärendet ska vara juridiskt enkelt och inte innehålla till exempel komplicerade lagtolkningsfrågor. Dessutom ska de bevisningsfrågor som anknyter till ärendet vara tydliga. Det är motiverat att fortsättningsvis bibehålla ovan nämnda avgränsningar, så att ärenden som såväl juridiskt som bevisningsmässigt är enkla och klara även framöver styrs till bötesförfarandet.

I bötesförfarandet är det möjligt att påföra endast ett bötesstraff. För närvarande finns det inte bestämmelser på lagnivå om hur prövningen mellan böter och fängelsestraff ska göras. I synnerhet om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas, ska man förvissa sig om att man inte ingriper i kärnområdet i domstolsverksamheten, det vill säga att man till bötesförfarandet inte överför ärenden där man ska göra en gränsdragning mellan ett bötesstraff eller ett fängelsestraff. För att förvissa sig om att man i bötesförfarandet handlägger endast bötesgärningar som hör till det, är det i reformen av förfarandet ändamålsenligt att bedöma om det finns skäl att i lagen utfärda närmare bestämmelser om att ett strängare straff än böter enligt allmän straffpraxis inte är att vänta i ett ärende som handläggs i bötesförfarandet.

2.2.2.3 De brottsrekvisit som lämpar sig för bötesförfarandet

I bedömningspromemorian av arbetsgruppen för utveckling av rättskipningen (justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2022:39, s. 135; nedan även OMML 2022:39) har det konstaterats att det vore ändamålsenligt att bedöma under vilka förutsättningar det är möjligt att från domstolarna överföra de ärendegrupper som inte förutsätter något juridiskt ställningstagande och som är ostridiga.

I promemorian av arbetsgruppen för smidigare straffprocesser (OMML 2023:16, s. 50–51) har man granskat två olika alternativ för att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet. I det första alternativet bedömdes en höjning av det tillåtna maximistraffet för bötesförfarandet antingen till fängelse i ett år och sex månader eller till två år. I promemorian konstaterades att man till denna del ska bedöma separat om man från tillämpningsområdet ska utestänga brottsrubriceringar som i fråga om art eller natur i princip inte lämpar sig för bötesförfarandet. I det andra alternativet föreslogs att man till bötesförfarandet fogar vissa brottsrubriceringar, där maximistraffet är fängelse i över sex månader.

Utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet har bedömts vara likadant som ovan även i det tidigare arbetsgruppsbetänkandet om utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet (OMML 54/2016).

Professor Mikko Vuorenpää har i sin utredning om utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet (Vuorenpää 2024, s. 48, se även s. 52–53), bedömt att det allmänna tillämpningsområdet för bötesförfarandet kan utvidgas med beaktande av de randvillkor som gäller grundlagen och mänskliga rättigheter på så sätt att man i förfarandet kan handlägga alla sådana gärningar för vilka det föreskrivna maximistraffet är fängelse i ett år och sex månader. I så fall förutsätts att ett ärende som styrs till förfarandet är klart och enkelt. Om ärendet i fråga om natur är lämpligt för bötesförfarandet, kan tillämpningsområdet för förfarandet utvidgas också till gärningar för vilka det är möjligt att döma ut fängelse i högst två år. Vuorenpää har i sin utredning (s. 49) konstaterat att man inte ska göra det nämnda utvidgandet av bötesförfarandet i fråga om minderåriga.

För att man i reformen av bötesförfarandet från domstolarna ska kunna överföra sådana ärenden som på grund av sin art inte hör till dem och som det är ändamålsenligare att behandla i en lättare process än i en fullskalig straffprocess, är det ändamålsenligt att bedöma utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet genom att höja det nuvarande maximistraffet på sex månader.

I enlighet med den nuvarande regleringen får ärenden som gäller tjänstebrott eller ärenden som avses 20 kap. i sjölagen (674/1994) eller i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983) inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag. Denna avgränsning har varit i kraft redan i den lag om strafforderförfarande som föregick bötesförfarandelagen. I regeringens proposition RP 63/1993 rd (s. 13–14, se även RP 58/1988 rd) har det yttrats att den offentlighet som är förknippad med rättegångsförfarandet för tjänstebrott ökar tilltron till en jämlik behandling av ärenden. Förfarandet med strafforderföreläggande, även om det inte handlar om internt beslutsfattande för myndigheterna, kan inte följas av medborgarna på samma sätt som en allmän rättegång som gäller brottmål. Det finns i allmänhet skäl att i disciplinförfarandet handlägga mindre tjänsteförseelser som i fråga om natur lämpar sig för att handläggas genom strafförelägganden. Vid den tidpunkten föreslogs även att man fogar en bestämmelse om att ett ärende enligt sjölagen (167/39) inte får behandlas i strafforderförfarandet. På grund av bland annat forum-bestämmelserna i sjölagen och de förverkandepåföljder som ska hänföras till den dömde med stöd av bestämmelserna i sjölagen ansågs det inte vara ändamålsenligt att ett brottmål som ska bestraffas med stöd av sjölagen handläggs i strafforderförfarandet. Vid den tidpunkten föreslogs även att man inkluderar en bestämmelse om att ett ärende enligt militära disciplinlagen (331/83) inte får behandlas i strafforderförfarandet. I 15 § 2 mom. i militära disciplinlagen (326/83) föreskrevs således att ett ärende som gäller en militär rättegång inte fick handläggas i strafforderförfarandet. En motsvarande bestämmelse gäller för närvarande i fråga om bötesförfarandet.

Det är ändamålsenligt att bibehålla dessa avgränsningar som avgränsningar som begränsar tillämpningsområdet för bötesförfarandet. I och med att tillämpningsområdet utvidgas finns det skäl att bedöma om vissa ärendegrupper, utöver de ovan nämnda, ska avgränsas utanför bötesförfarandet till exempel på grund av det rättsobjekt som ska skyddas.

Det nuvarande tillämpningsområdet för bötesförfarandet omfattar ett stort antal sällsynta brott såsom orsakande av risk för spridning av en djursjukdom, straffbart innehav av radioaktivt ämne och överträdelse av bestämmelserna om hissakerhet. Om det enskilda brottmålet i övrigt uppfyller förutsättningarna för bötesförfarandet, har man således för närvarande inte ansett att det finns något principiellt hinder för att sällsynta brottsrubriceringar och brottsrekvisit hör till

tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Det är ändamålsenligt att även sällsynta brott framöver kan handläggas i det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet, om det enskilda brottmålet även i övrigt uppfyller förutsättningarna för förfarandet.

I bötesförfarandet är det för närvarande möjligt att behandla brott som misstänks ha begåtts av en polisman, om de på grund av gärningens natur lämpat sig för bötesförfarandet och inte handlar om tjänstebrott. Enligt den information som fåtts från Polisstyrelsen och Åklagarmyndigheten har man under de senaste åren dock inte handlagt sådana brottmål i bötesförfarandet, eftersom även ett brott som misstänks ha begåtts av en polisman under fritiden i regel undersöks med en åklagare som undersökningsledare, varvid ärendet inte kan handläggas i bötesförfarandet. I och med att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas finns det skäl att separat bedöma om det är ändamålsenligast att på grund av de anknutna särdragen utsträcka utvidgandet även till brottmål som misstänks ha begåtts av en polisman.

2.3 Andra påföljder som ska utfärdas i bötesförfarandet

2.3.1 Nuläge

Med stöd av 1 § 1 mom. 3 punkten i bötesförfarandelagen får en förverkandepåföljd på högst 1 000 euro utfärdas i bötesförfarandet.

Med stöd av 1 § 2 mom. i bötesförfarandelagen kan ett ärende handläggas i ett förfarande enligt denna lag också när förseelsen kan medföra någon annan påföljd än vad som avses i 1 mom., om den som begått förseelsen inte ska föreläggas en sådan påföljd.

Med stöd av 1 § 4 mom. i bötesförfarandelagen påförs dessutom en brottsofferavgift i bötesförfarandet.

I bötesförfarandet är det för närvarande inte möjligt att utfärda andra påföljder, såsom djurhållningsförbud, näringsförbud eller jaktförbud.

Enligt de uppgifter som fåtts från Rättsregistercentralen uppgår de utfärdade penningmässiga förverkandepåföljderna enligt bötesförfarandelagen till 970 år 2020, 599 år 2021, 554 år 2022, 534 år 2023 och 679 år 2024.

2.3.2 Bedömning av nuläget

Användningen av bötesförfarandet begränsas av den övre gräns på 1 000 euro som föreskrivits för förverkandepåföljden. Den övre gränsen kan anses vara relativt låg. Till exempel inom miljörätten kan det vara nödvändigt att behandla ett klart och enkelt ärende som i övrigt lämpar sig för bötesförfarandet inom straffprocessen på grund av att penningbeloppet av de tillståndavgifter som krävs som brottsvinning till staten eller som skadestånd till tillståndsmyndigheten överskrider gränsen på 1 000 euro. En utebliven bulleranmälan är ett exempel på ett ärende där detta kan vara fallet.

Den arbetsgrupp som reflekterade kring smidigare straffprocesser (OMML 2023:16 s. 54) har på grund av ovan nämnda orsaker ansett att det är problematiskt att beloppet av den förverkandepåföljd som påförs i bötesförfarandet är så låg som 1 000 euro.

Professor Mikko Vuorenpää har i sin utredning om utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet (Vuorenpää 2024, s. 55) bedömt att det med stöd av grundlagen eller Europeiska människorättskonventionen inte heller till denna del finns hinder för att utvidga

tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Då man dömer ut förverkandepåföljder har man redan för närvarande i vissa fall ansett det vara möjligt att avstå från centrala rättsskyddsgarantier som hör till en åtalad, vilka man inte skulle avstå från i samband med handläggning av ett åtalsärende (se SL 10 kap. 9 § 4 mom., den omvända bevisbördan i fråga om egendomens ursprung).

I bedömningen av den övre gränsen för förverkandepåföljden är det möjligt att beakta att tilldelande av rätt att döma ut administrativa sanktioner på upp till fem miljoner euro till en myndighet utanför domstolsväsendet (se närmare GrUU 2/2017 rd, regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om förhindrande av penningtvätt och av finansiering av terrorism och till lagar som har samband med den, s. 4–5) enligt grundlagsutskottets vedertagna tolkning inte är problematisk med tanke på rättsnormen om utövande av dömande makt enligt 3 § 3 mom. i grundlagen. Sett till detta kan det bedömas att det inte finns något konstitutionellt hinder för att beloppet av de förverkandepåföljder som föreläggs i bötesförfarandet höjs måttligt.

På grund av ovan nämnda orsaker är det ändamålsenligt att pröva en höjning av beloppet av förverkandepåföljden.

Med stöd av 1 § 4 mom. i bötesförfarandelagen kan man i bötesförfarandet dessutom utfärda en brottsofferavgift, som regleras mer ingående i lagen om brottsofferavgift (669/2015). Brottsofferavgiften påförs schablonmässigt som en tilläggsåtgärd till bötesstraffet. Således föreslås i propositionen inte att regleringen kring brottsofferavgiften ändras.

Så som konstaterats ovan är det i bötesförfarandet för närvarande inte möjligt att påföra andra påföljder som döms ut vid sidan om ett bötesstraff. Sådana påföljder är till exempel ett föreläggande om att avliva ett djur enligt 44 kap. 15 § 2 mom. i strafflagen (39/1889) eller ett meddelande om jaktförbud enligt 48 a kap. 6 § i strafflagen. Andra motsvarande förelägganden är till exempel utfärdande av djurhållningsförbud, besöksförbud och näringsförbud.

Eftersom det i bötesförfarandet är möjligt att handlägga endast klara och enkla ärenden, kan det inte anses vara motiverat att förfarandet utvidgas till att gälla sådana tilläggsåtgärder. Påförande av ovan nämnda påföljder är i typfallet förknippade med juridisk prövning redan när det gäller ordinarie brottmål. Således lämpar sig sådana påföljder dåligt för att handläggas i bötesförfarandet. På grund av detta föreslås i propositionen inte att regleringen ändras till denna del.

Vid beredningen av propositionen utreddes möjligheten att i bötesförfarandet utfärda en samfundsbot enligt 9 kap. i strafflagen, vilken på yrkande av åklagaren döms ut för en juridisk person. Med beaktande av i synnerhet bestämmelserna om förutsättningen om straffansvaret i fråga om påförande av samfundsböter (SL 9:2) och grunderna för mätning av samfundsböter (SL 9:6) kan det konstateras att utfärdande av samfundsböter är förknippat med relativt mycket tolkning och bedömning. En samfundsbot ska bedömas till exempel i fråga om miljöbrotts- och arbetsbrottsärenden. I dessa brottstyper, där man utöver eller vid sidan om den övriga straffrättsliga bedömningen ska bedöma ett samfundsbrott, är ärendet sällan klart och enkelt. Numerärt sett utfärdas samfundsböter dessutom i relativt liten grad, eftersom den information som fåtts från Rättsregistercentralen visar att 72 samfundsböter utfärdades år 2022, 67 år 2023 och 63 år 2024. I bötesförfarandet skulle ett relativt lågt antal samfundsböter utfärdas, då man därtill beaktar de allmänna och kvalitetsmässiga kraven för ett ärende som ska handläggas i bötesförfarandet. Det kan således inte anses vara ändamålsenligt att utvidga bötesförfarandet till denna del. Utifrån det som lagts fram ovan föreslås i propositionen inte att påförande av en samfundsbot fogas till bötesförfarandet.

I avsnitt 2.8 behandlas separat frågan om föreläggandet av kostnaderna för alkohol- och drogtestning och i avsnitt 2.7 handläggningen av privaträttsliga ersättningsanspråk i bötesförfarandet.

2.4 Behöriga myndigheter i bötesförfarandet

2.4.1 Nuläge

2.4.1.1 Lagstiftning

Med stöd av 3 § 2 mom. i bötesförfarandelagen utfärdas ett strafföreläggande av en polisman. I ett bötesföreläggande kan som påföljd utfärdas ett bötesstraff på högst 20 dagsböter och en förverkandepåföljd för den som bryter mot 1) vägtrafiklagen eller bestämmelser eller föreskrifter som har utfärdats med stöd av den, 2) fordonslagen (82/2021) eller bestämmelser eller föreskrifter som har utfärdats med stöd av den, 3) körkortslagen (386/2011), 4) lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen (546/1998), 5) bestämmelserna om taxi-, person- och godstrafik i lagen om transportservice (320/2017), 6) terrängtrafiklagen (1710/1995) eller bestämmelser eller föreskrifter som har utfärdats med stöd av den, 7) sjötrafiklagen (782/2019) eller föreskrifter som har meddelats med stöd av den, 8) 23 kap. 10 § i strafflagen (39/1889), 9) 28 kap. 3 § i strafflagen, 10) en författning i landskapet Åland som motsvarar en bestämmelse som avses i 1–9 punkten.

Med stöd av 3 § 2 mom. i bötesförfarandelagen utfärdar åklagaren ett strafföreläggande i andra ärenden än de som omfattas av tillämpningsområdet för bötesföreläggande. Ett strafföreläggande baserar sig på ett bötesyrkande av en polisman.

Enligt 3 § 1 mom. i bötesförfarandelagen föreläggs en ordningsbot av en polisman eller åklagaren.

I 3 § 3 mom. i bötesförfarandelagen föreskrivs att i fråga om en tullmans, gränsbevakningsmans och jakt- och fiskeövervakares behörighet att utfärda ett bötesyrkande, bötesföreläggande och ordningsbotsföreläggande föreskrivs särskilt. Det ovan nämnda föreskrivs i 2 kap. 7 § i lagen om brottsbekämpning inom Tullen (623/2015), 11 § i lagen om brottsbekämpning inom Gränsbevakningsväsendet (108/2018) och 14 § i lagen om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning (1157/2005).

I samband med reformen av vägtrafiklagen ersatte införandet av avgiften för trafikförseelse i juni 2020 de trafikförseelser som hörde till tillämpningsområdet för såväl strafforderförelägganden som bötesförelägganden och de ordningsbotsärenden som avses i 3 kap. i bötesförfarandelagen. I och med införandet av avgiften för trafikförseelse slopade man från tillämpningsområdet för samma böter även sjötrafikförseelser, transportförseelser som gäller farliga ämnen och i praktiken alla ordningsbotsförseelser som gäller trafiken. I övrigt reducerade avgiften för trafikförseelse tillämpningsområdet för brott som handläggs genom ett bötesföreläggande (fordonsförseelse och körkortsförseelse).

Tillämpningsområdet för ärenden som avgörs genom ett bötesföreläggande bedömdes då bötesförfarandelagen stiftades. Enligt regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om föreläggande av böter och ordningsbot och till vissa lagar som har samband med den (RP 94/2009 rd, s. 14) kan som utgångspunkt tas att ärendena stannar vid den övervakande tjänstemannens avgörande i ärenden där det inte kan förväntas lagtolkningsmässiga svårigheter och som i praktiken är välkända för de övervakande tjänstemännen. En naturlig avgränsning var att tillsynstjänstemännen fortfarande hade beslutanderätt i fråga om överträdelse av

bestämmelserna om vägtrafiken, fordon och deras utrustning samt användning av dessa, transport av varor eller personer, terrängtrafiken eller sjötrafiken. I sådana ärenden ansågs deras expertis regelmässigt vara bättre än till exempel åklagarnas och domarnas expertis och de har ofta på egen hand upptäckt gärningsförhållanden som gäller en överträdelse. Det var möjligt att foga även snatterier, som har en karaktär av relativt enkla brott, till en polismans beslutanderätt. Även förnuftigt riktande av resurserna talade för denna lösning, eftersom ett relativt stort antal snatterier behandlades i strafforderförfarandet, omkring 25 000 per år.

I sitt betänkande (LaUB 9/2010 rd) ansåg lagutskottet att det var motiverat att man i tillämpningsområdet för ett bötesföreläggande inkluderade förseelser som hänför sig till trafiken i den breda meningen, eftersom dessa i praktiken täcker en väldigt avsevärd del av alla ärenden som hör till tillämpningsområdet för det förenklade förfarandet. Det är ändamålsenligt att behandla dessa utanför domstolarna. Sådana trafikbrottmål, till exempel fortkörning, är i praktiken relativt entydiga ärenden, som inte innehåller sådan utövning av prövningsrätt som ska lämnas till åklagaren eller domstolen. På motsvarande sätt är även snatteri en sådan gärning. De tjänstemän som sköter tillsynen har i praktiken på upprepat sätt att göra med samma gärningar och de har således erfarenhet för att bedöma sådana.

Den gällande lagstiftningen innehåller även flera andra lindriga förseelser som kan bestraffas med böter, såsom lindrig skadegörelse, lindrigt bedrägeri, lindrig förskingring, lindrig bruksstöld av motordrivet forskaffningsmedel och lindrig misshandel. Enligt ovan nämnda betänkande av lagutskottet förekommer sådana dock i klart mindre grad än trafikförseelser och snatterier i praktiken. Inom dessa brottstyper förekommer därtill fall som innehåller element som lämnar klart mer utrymme för tolkning än trafikförseelser och snatterier. Utskottet var således av den åsikten att det var befogat att avgränsa av dessa förseelser utanför tillämpningsområdet.

Enligt lagutskottets ovan nämnda betänkande kräver rättssäkerheten att ju strängare straff desto större orsak att inte låta ärendet stanna vid en polismans prövning utan att det i sista hand är åklagaren som fattar det avgörande beslutet. Det faktum att relativt ringa förseelser behandlas i förfarandet var enligt grundlagsutskottets utlåtande betydelsefullt även med tanke på lagstiftningsordningen. Med tanke på förfarandets snabbhet och effektivitet var det möjligt att förorda att ärendet handläggs endast av en tjänsteman.

Utskottet ansåg vidare att tillämpningsområdet för bötesföreläggandet, med beaktande av ovan konstaterade omständigheter, var väl avpassat också då det gäller antalet dagsböter.

I sitt utlåtande GrUU 7/2010 om den ovan beskrivna regeringspropositionen tog grundlagsutskottet inte ställning till ärendet.

2.4.1.2 Tillämpningspraxis

Tabellen nedan innehåller uppgifter från polisens informationssystem om de bötesförelägganden som utfärdats av polisen.

Tabell 1: De bötesförelägganden som utfärdats av polisen enligt brottsrubricering

Brottsrubricering	2021	2022	2023	2024
Äventyrande av trafiksäkerheten	61 823	56 242	57 009	57 814

Snatteri	9 153	9 293	11 670	10 961
Försök till snatteri	303	333	357	321
Förande av fortskaffningsmedel utan behörighet	4 374	4 626	4 430	4 318
Fordonsförseelse	2 427	2 389	2 348	2 315
Övriga	1 298	1 233	1 132	939
Totalt	79 378	74 116	76 946	76 668

Polisen utfärdade ett bötesföreläggande i omkring 76 700 fall år 2024, i omkring 77 000 fall år 2023, i omkring 74 000 fall år 2022 och i omkring 79 000 fall år 2021. Det genomsnittliga straffet (antalet dagsböter) åren 2019–2023 var enligt Statistikcentralens information 12,7–13,1 dagsböter.

Genom ett bötesföreläggande utfärdades mest böter för äventyrande av trafiksäkerheten (omkring 57 800 fall år 2024; omkring 57 000 fall år 2023), för snatteri (omkring 11 000 fall år 2024; omkring 11 600 fall år 2023; dessutom försök till snatteri drygt 300 fall åren 2024 och 2023) och förande av fortskaffningsmedel utan behörighet (omkring 4 300 fall år 2024; omkring 4 400 fall år 2023). Den näst största rubriceringen vara fordonsförseelse (omkring 2 300 fall år 2024 och 2023). Ett bötesföreläggande utfärdades i klart mindre grad bland övriga brottsrubriceringar.

I tabellen nedan visas uppgifterna från åklagarnas informationssystem om de bötesyrkanden som år 2024 inkommit för att fastställas av åklagaren.

Tabell 2: Bötesyrkanden som inkommit för att fastställas av åklagaren år 2024.

Brottskategori	Inkomna bötesärenden
Äventyrande av trafiken och smitning i vägtrafik	8 059
Förande av fortskaffningsmedel utan behörighet	6 082
Straffbart bruk av narkotika	3 968
Brott mot andra lagar och förordningar	3 740
Brott mot 42, 43 och 44 kap. i SL	1 919
Övriga brott mot rättskipningen o.d.	1 760
Rattfylleri och körning under påverkan av rusmedel	1 700
Trafikförseelse, vägtrafiken överträdelse av sociallagstiftningen	1 018
Bedrägeri, lindrigt bedrägeri	918
Övriga	4 337
Totalt	33 501

Av de ärenden som inkom som bötesyrkanden fastställde åklagaren år 2024 genom ett strafföreläggande mest fall av äventyrande av trafiksäkerheten (omkring 8 000 mål), förande av fortskaffningsmedel utan behörighet (omkring 6 000 mål) och straffbart bruk av narkotika (omkring 4 000 mål). Stora ärendemängder inkom för att fastställas av åklagaren därtill i form av rattfyllerier (omkring 1 700 mål) och trafikförseelser (omkring 1 000 mål). De största ärendegrupperna i punkten brott mot andra lagar och förordningar var utlänningsförseelse (1 312 mål) och uteblivande från uppbåd (868 mål), i punkten brott mot 42, 43 och 44 kap. i SL innehav av föremål eller ämne som lämpar sig för att skada någon annan (1 184 mål) och i punkten andra brott mot rättskipningen o.d. motstånd mot person som upprätthåller ordningen (998 mål). I punkten utgjordes de andra större rubriceringarna av hindrande av tjänsteman (omkring 750 mål), snatteri (omkring 650 mål) och andra egendomsbrott (590 mål).

Enligt lagutskottets betänkande (LaUB 9/2010 rd) utgjordes de förseelser som ansågs lämna utrymme för tolkning och som inkom för att fastställas av åklagarna år 2024 av 918 ärenden som gäller lindrigt bedrägeri eller bedrägeri, 252 ärenden som gäller lindrig skadegörelse eller skadegörelse, 12 ärenden som gäller lindrig förskingring eller förskingring och 135 ärenden som gäller lindrig misshandel, det vill säga sammanlagt 1 317 ärenden. Dessa gärningars andel var endast 3,9 procent av de bötesyrkanden som inkommit för att fastställas av åklagaren.

I tabellen nedan visas uppgifterna från åklagarnas informationssystem om de avgöranden som gjorts avseende bötesyrkanden som inkommit för att fastställas av åklagaren.

Tabell 3: Avgöranden av åklagaren år 2024

Område	1 Strafför eläggan de	2 Lindrin g	3 Ordning sbotsför eläggan de	4 Uteblive t utfärdan de	5 Överföri ng till straffpr ocessen	6 Nytt yrkande	SAMM ANLAG T
1 Söder	12 004	357	2	22	150	21	12 556
2 Väster	9 761	289	1	93	151	38	10 333
3 Öster	5 816	154	0	21	72	25	6 088
4 Norr	4 176	143	0	5	43	6	4 373
5 Åland	133	14	0	1	2	0	150
6 Riksåklagarens byrå	0	0	0	0	1	0	1
Totalt	31 890	957	3	142	419	90	33 501

År 2024 fastställde åklagarna 95,2 procent av de bötesyrkanden som inkom för att avgöras av dem (31 890). Om man beaktar de fall där åklagarna hade lindrat påföljden enligt bötesyrkandet i 957 fall, varav största delen gäller lindring av påföljden utifrån en utredning om sänkning av inkomsterna för en person som fått en bot, står de strafförelägganden som fastställts i oförändrad form och som lindrats för 98 procent av åklagarnas alla bötesavgöranden (32 847). Endast i 0,42 procent av bötesyrkandena har inte något strafföreläggande överhuvudtaget utfärdats. Enligt den nämnda statistiken ändrar åklagaren väldigt sällan polisens framlagda bedömning av en rättvis straffpåföljd i bötesyrkandet.

Årligen föreläggs något under 2 000 ordningsböter. Till exempel år 2024 förelades 1 962 ordningsböter.

Enligt den information som fåtts från Rättsregistercentralen anhängiggjordes år 2022 1 244 bötesöverklaganden, medan antalet var 1 411 år 2022 utifrån uppgifterna i åklagarnas ärendehanteringssystem Sakari. Ärende- och dokumenthanteringssystemet Aipa för Åklagarmyndigheten och de allmänna domstolarna gör inte skillnad på ett besvärssärenden beroende på om det handlar om besvär avseende ett avgörande av polisen eller åklagaren. År 2024 anhängiggjordes i Aipa besvär enligt bötesförfarandelagen i sammanlagt 518 ärenden.

2.4.2 Bedömning av nuläget

Polisens rätt att utfärda ett bötesföreläggande har begränsats på två sätt. För det första är det möjligt att förelägga en bot på högst 20 dagsböter genom ett bötesföreläggande. Denna avgränsning är förseelsespecifik. Om man således på samma gång genom ett bötesföreläggande påför ett straff för två eller fler förseelser, kan antalet sammanräknade dagsböter vara högre än 20 dagsböter. Dagsbotens penningbelopp inverkar inte på användningen av bötesföreläggande. (RP 94/2009 rd, s. 30). För det andra är det möjligt att avgöra endast vissa typer av förseelser genom ett bötesföreläggande.

För närvarande omfattar polisens befogenheter en relativt snäv lista av brott, vilka dock kvantitativt sett avgörs i hög grad. Genom ett bötesföreläggande har polisen under de senaste åren avgjort omkring 76 000 ärenden per år och åklagaren har genom ett strafföreläggande fastställt omkring 33 000 straffyrkanden år 2024. En stor del av de bötesyrkanden som inkommer för att fastställas av åklagaren är väldigt schablonmässiga och åklagaren fastställer så gott som alla bötesyrkanden i oförändrad form genom ett strafföreläggande. För närvarande fastställer åklagaren genom ett strafföreläggande bötesyrkanden för ett stort antal brottsrubriceringar för vilka polisen även på egen hand utfärdar bötesförelägganden, såsom äventyrande av trafiksäkerheten (omkring 8 000 ärenden som avgjorts genom ett strafföreläggande) och förande av fortskaffningsmedel utan behörighet (omkring 6 000 ärenden som avgjorts genom ett strafföreläggande), eftersom polisens självständiga befogenheter att ge böter utsträcker sig till endast 20 dagsböter.

I bedömningspromemorian av utvecklingsarbetsgruppen för rättsskipningen (OMML 2022:39, s. 139) har det konstaterats att det i behörighetsfördelningen mellan de olika myndigheterna är motiverat att utreda hurudan process som är ändamålsenlig till exempel i klara och enkla brottmål där gärningsmannen erkänt.

När bötesförfarandet reformeras är det ändamålsenligt att bedöma om polisens beslutanderätt kan utvidgas. Detta förbättrar åklagarnas möjligheter att fokusera på ärenden där rättsskyddet förutsätter att ärendet behandlas uttryckligen av en person som genomgått juridisk utbildning. Sättet att behandla brottmål och processformen ska väljas enligt ärendets kravnivå och art. De bötesförelägganden som polisen utfärdar utgör ur en processekonomisk synvinkel en avsevärd del av straffprocesskedjan, eftersom största delen av de små förseelserna ska avgöras snabbt och effektivt, vilket främjar rättsskyddet. För det andra förutsätter rättsskyddet även att ju allvarligare gärning de handlar, desto tyngre ska rättsskyddet väga. I så fall ska ärendet inte kunna avgöras endast av en tillsynstjänsteman.

Professor Vuorenپää har i sin utredning (Vuorenپää 2024, s. 56) bedömt att följande brott i strafflagen kan fogas till polisens behörighet; ofog (SL17:13), lindrigt olovligt brukande (SL 28:9), lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel (SL 28:9 c), olovlig fångst (SL 28:10), innehav av inbrottsredskap (SL 28:12 a) och lindrig skadegörelse (SL 35:3). I fråga om

ofog har Vuorenpää yttrat att det ännu finns skäl att bedöma om den brottsrekvisitomständighet som gäller avsevärd störning enligt 1 och 2 punkten i brottsrekvisitet orsakar att bedömningen av om gärningen är uppfylld inte kan anses vara "lagtolkningsmässigt sett enkel" på det sätt som nämns i regeringens proposition (RP 94/2009 rd). I fråga om dessa gärningar kan det utifrån tabell 2 konstateras att dessa gärningar inkommer i form av bötesyrkanden till åklagaren i så liten grad att det på grund av orsaker som gäller processekonomi och orsaker som gäller förfarandets tydlighet inte är ändamålsenligt göra någon ändring som gäller endast dessa rubriceringar för polisens befogenheter.

Utifrån det ovan konstaterade är det ändamålsenligt att bedöma om polisens beslutanderätt kan utvidgas till exempel till de nuvarande brottsrekvisit som hör till tillämpningsområdet för bötesförfarandet. För det andra ska det bedömas om polisens beslutanderätt kan utvidgas till strängare bötesstraff än den nuvarande gränsen på 20 dagsböter.

I propositionen föreslås inga ändringar som gäller föreläggande av ordningsböter. Till denna del förutsätter ändringarna en bedömning av de enskilda bestämmelserna i lagen om ordningsbotsförseelser (986/2016). För varje bestämmelse finns det skäl att bedöma om det i stället för en ordningsbot är möjligt att utfärda en administrativ påföljdsavgift eller ett bötesstraff. Med sådana ändringar uppnås inte nämnvärda fördelar som gör processen smidigare, med beaktande av att antalet ordningsböter är lågt.

2.5 Minderåriga misstänkta i bötesförfarandet

2.5.1 Nuläge

För närvarande är det möjligt att i bötesförfarandet handlägga även bötesbrott som begåtts av minderåriga, det vill säga gärningar för vilka det är möjligt att döma ut ett straff på högst sex månaders fängelser. Således är det möjligt att anse att användningen av bötesförfarandet är problemfritt i den nuvarande omfattningen.

I barndirektivet (direktiv (EU) 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden) fastställs minimikraven på de processuella rättssäkerhetsgarantierna för barn som är misstänkta eller åtalade, vilka ska tillämpas i straffrättsliga förfaranden. De rättigheter som föreskrivs i direktivet kan utvidgas i medlemsstaterna för att erbjuda skydd av bättre nivå. Artiklarna 4 och 5 i direktivet innehåller till exempel bestämmelser om rätten att få information och delta för barnet och vårdnadshavaren samt om skyldigheten att ge information om rättigheterna. Direktivet har implementerats i Finland år 2019.

Direktivets tillämpningsområde har avgränsats genom den undantagsbestämmelse som gäller mindre förseelser i artikel 2.6. I undantagsbestämmelsen föreskrivs att när det handlar om mindre förseelser och om en medlemsstats lagstiftning föreskriver att en påföljd kan åläggas av en annan myndighet än en domstol med behörighet i brottmål och en sådan påföljd kan överklagas eller hänskjutas till en sådan domstol, tillämpas direktivet endast på förfaranden i domstol, utan det dock begränsar rätten till en rättvis rättegång. Det samma gäller för mindre förseelser, då det handlar om förseelser där frihetsberövande inte kan utdömas som straff. Direktivet ska tillämpas till fullo när det gäller barn som är frihetsberövade, oavsett i vilket skede det straffrättsliga förfarandet befinner sig.

Med stöd av undantagsbestämmelsen i direktivet lämnar de brott som omfattas av det nuvarande tillämpningsområdet för bötesförfarandet utanför dess tillämpningsområde. På grund av detta

är en summarisk förundersökning som görs i bötesförfarandet möjlig även för minderåriga på så sätt att man inte iakttar bestämmelserna i 7 kap. 14–16 § i det.

Förundersökningslagens 7 kap. 14 § innehåller bestämmelser om närvaro av en laglig företrädare för en omyndig under ett förhör. I paragrafens 2 mom. föreskrivs att när en omyndig som har fyllt 15 år ska förhöras som målsägande eller misstänkt, har en laglig företrädare för den omyndige rätt att närvara vid förhöret, om en sådan person enligt 12 kap. 1 eller 2 § i rättegångsbalken vid rättegång som gäller det brott som undersöks skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av den omyndige. I 7 kap. 15 § 1 mom. i kapitlet föreskrivs att de lagliga företrädare för en omyndig som avses i 14 § 1 och 2 mom. och som har rätt att vara närvarande på förhand ska underrättas om förhöret, och åtminstone en av dem ska ges tillfälle att närvara vid förhöret.

I 7 kap. 16 § i lagen finns det bestämmelser om anmälningsskyldigheten till en företrädare för socialmyndigheten och dennes rätt att medverka i ett förhör då en person under 18 år misstänks för ett brott eller en brottslig gärning, om detta inte är klart onödigt. Förundersökningsmyndigheten ska även utan dröjsmål sända förhørsprotokollet till socialmyndigheten. Med andra ord gör man för närvarande en avvikelse från dessa skyldigheter enligt förundersökningslagen i handläggningen av ett ärende som gäller en minderårig i bötesförfarandet. Trots detta ålägger 25 § i barnskyddslagen (417/2007) polisen att ge ett välfärdsområde en anmälan, om polisen i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds. Med stöd av denna bestämmelse ska polisen även i brottmål som omfattas av tillämpningsområdet för bötesförfarandet bedöma behovet av att göra en anmälan för att bedöma behovet av barnskydd.

Polisen har utifrån statistiken i bötesförfarandet handlagt brott som misstänks ha begåtts av personer i åldern 15–17 år på nedan angivna sätt.

Tabell 4: Antalet brott som misstänkts ha begåtts av minderåriga enligt processlag

Processlag	2021	2022	2023
Domstolsprocessen	2 381	2 363	2 921
Bötesyrkande	1 684	1 822	2 087
Bötesföreläggande	9 012	9 161	9 329
Ordningsbotsföreläggande	445	419	421
Handlagda i bötesförfarandet totalt	11 141	11 402	11 873
Totalt alla	13 522	13 765	14 758

Totalt uppgick alla handlagda brott som misstänks ha begåtts av personer i åldern 15–17 under år 2023 till 14 758, det vill säga totalt 11 873, handlades i bötesförfarandet. Antalen ärenden som gäller minderåriga som handlagts i bötesförfarandet i förhållande till alla brott som

misstänkts ha begåtts av personer under 18 år har varit ungefär de samma även under de tidigare åren. Samma gäller även för andelen ärenden som handlagts i bötesförfarandet av alla ärenden.

Enligt de uppgifter som fås ur Statistikcentralens databas har små mängder bötesstraff dömts ut i domstol för brott som begåtts av minderåriga i förhållande till alla gärningar som gäller minderåriga och som handlagts i bötesförfarandet. I domstolarna har man dömt ut sammanlagt 2 127 minderåriga gärningsmän till ett bötesstraff år 2023. År 2022 var det totala antalet minderåriga som dömts ut till ett bötesstraff i domstol 1 753, medan antalet var 1 826 år 2021.

De brottsrubriceringar som i fråga om antalet gärningar lämnar utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet är för närvarande grovt äventyrande av trafiksäkerheten, narkotikabrott, stöld och grovt rattfylleri. Av dessa gavs mest bötesdomar, totalt 417, för grovt äventyrande av trafiksäkerheten år 2023. För narkotikabrott gavs 111 bötesdomar, för stöld 92 och för grovt rattfylleri 60. Alla nämnda brott hör till det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet enligt vad som föreslås nedan i propositionen.

2.5.2 Bedömning av nuläget

2.5.2.1 De processuella rättigheterna för minderåriga misstänkta i bötesförfarandet

Med stöd av undantagsbestämmelsen om mindre förseelser i barndirektivet är det möjligt att i det nuvarande bötesförfarandet avvika från ovan beskrivna processuella rättigheter. När en minderårigs brottmål handläggs i bötesförfarandet, får vårdnadshavaren med andra ord i princip inte information om att den minderåriga misstänks för brott och han eller hon får inte delta i förfarandet och inte heller föra talan under förfarandet. Samma gäller i huvudsak även för socialmyndigheterna, såvida inte en anmälan gjorts om barnet med stöd av 25 § i barnskyddslagen. Det är motiverat att granska avvikelsen från dessa bestämmelser som skyddar en minderårigs rättsskydd mer ingående, oberoende av om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas även i fråga om minderåriga.

I praktiken är det möjligt att anse att det är problematiskt att minderårigas vårdnadshavare inte alls underrättas om handläggning av ett brottmål som gäller en minderårig i bötesförfarandet. Det är möjligt att fråga sig om barnets bästa tillgodoses på tillräckligt sätt i det nuvarande förfarandet. En vårdnadshavare till en minderårig har i princip även rätt att föra den minderårigas talan i ärendet. I det nuvarande förfarandet finns det inte någon faktisk möjlighet att föra talan. Därför är det motiverat att bedöma om man för att förbättra de minderårigas rättsskydd och beakta barnets bästa ska utvidga de processuella rättigheterna för minderåriga så att de överensstämmer med barndirektivet även till de ärenden som hör till det nuvarande tillämpningsområdet för bötesförfarandet.

2.5.2.2 Utvidgandet av tillämpningsområdet i ett ärende som gäller en minderårig misstänkt

Utifrån det ovan konstaterade är det för närvarande möjligt att i bötesförfarandet handlägga även brott som begåtts av minderåriga. Om förfarandets tillämpningsområde utvidgas, ska man bedöma om det är möjligt att i bötesförfarandet handlägga även brott som begåtts av minderåriga och som hör till det utvidgade tillämpningsområdet.

I betänkandet av den arbetsgrupp som tidigare bedömt reformen av bötesförfarandet (OMML 54/2016, s. 45) har utvidgandet av tillämpningsområdet för minderåriga behandlats enligt följande:

”I bedömningen av förhållandet mellan utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet och undantaget i barndirektivet på grund av att ett brott har en karaktär av en mindre förseelse, kan det inte anses vara motiverat att tillämpningsområdet för bötesförfarandet helt lämnar utanför direktivets tillämpningsområde. Även om en sådan approach utvidgar användningen av bötesförfarandet och således gör förfarandet smidigare, försämrar lösningen de minderårigas rättsskydd. Ju strängare maximistraffet är för de gärningar som inkluderas i bötesförfarandet, desto större är de förväntningar som hänför sig till rättsskyddet.”

I fråga om minderåriga ska kravet på rättsskydd anses vara accentuerat, i synnerhet vid bedömningen av utsträckningen av bötesförfarandet till brottsrekvisit som är mer klandervärda än för närvarande. Sloandet av de processuella rättigheterna för minderåriga utifrån ett samtycke ska bedömas i synnerhet i förhållande till grundlagsutskottets tidigare utlåtandep Praxis.

Grundlagsutskottet har behandlat tillämpningsområdet för bötesförfarandet i förhållande till minderåriga i sitt utlåtande GrUU 7/2010 rd. I sitt utlåtande hänvisade utskottet till sitt utlåtande GrUU 31/2005 rd, där det ansåg att det var betydelsefullt att ett samtycke till att ett brottmål behandlas i skriftligt förfarande inte överhuvudtaget kan begäras av en svarande som varit minderårig då gärningen begåtts. Utskottet ansåg att de förseelser som behandlas i det föreslagna summariska förfarandet är lindrigare än de brott som behandlas i skriftligt förfarandet och att de straff som påförs är mindre. Utestängning av minderåriga från det summariska förfarandet med avvikelser från nuläget var inte ändamålsenligt eller behövligt. Dessutom ansåg utskottet att det var betydelsefullt att vårdnadshavaren till en minderårig har möjlighet att söka ändring i ärendet.

En förutsättning för det skriftliga förfarandet är att böter eller fängelse i högst två år kan dömas ut för brottet. I förfarandet är det möjligt att döma ut ett fängelsestraff på högst nio månader. Eftersom en minderårig inte kan ge samtycke till skriftligt förfarande, handläggs inte alla brottmål som gäller minderåriga i förfarandet.

Om tillämpningsområdet för bötesförfarandet i fråga om minderåriga på det sätt som föreslås nedan utvidgas till exempel till gärningar som kan bestraffas med högst två års fängelse, är det möjligt att fråga sig om förslaget står i samklang med de principer som grundlagsutskottet uttryckt i sina utlåtanden. Å andra sidan är det möjligt att i bötesförfarandet döma ut endast ett bötesstraff, medan det å sin sida i det skriftliga förfarandet är möjligt att döma ut även ett strängare straff. Utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet i fråga om minderåriga ska granskas i förhållande till dessa omständigheter.

Så som konstaterats ovan, har det nuvarande bötesförfarandet ansetts omfattas av undantagsbestämmelsen i barndirektivet. Om tillämpningsområdet utvidgas, utvidgas de brottmål som handläggs i bötesförfarandet till jämförelsevis grova brottsrekvisit. Det kan anses att det i så fall inte längre handlar om tillämpning av undantagsbestämmelsen i barndirektivet, utan att man ska tillämpa direktivet i sin helhet.

Utsträckning av tillämpningsområdet för bötesförfarandet även till minderåriga kan vara problematiskt i synnerhet med tanke på minderårigas rättsskydd, men även med tanke på skyldigheterna i barndirektivet.

Användningen av bötesförfarandet har å andra sidan vissa praktiska fördelar även för minderåriga, eftersom ett brottmål som gäller en minderårig kan handläggas snabbare. Jämlikhetsprincipen talar för att parterna oberoende av åldern har en möjlighet att dra fördel av en snabbare handläggningmöjlighet. Utvidgandet av tillämpningsområdet främjar således även

i fråga om minderåriga smidigheten i straffprocessen, då ärendet avgörs utan någon tyngre domstolsbehandling.

Om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas även i fråga om minderåriga, är konsekvenserna i praktiken för de ärenden som gäller minderåriga och som överförs till bötesförfarandet sannolikt relativt små, eftersom domstolarna dömer ut jämförelsevis få bötesstraff för minderåriga i de ärenden som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet. I och med det utvidgade tillämpningsområdet är det möjligt att några hundra ärenden per år överförs från domstolarna till bötesförfarandet.

På grund av de ovan nämnda omständigheterna finns det skäl att bedöma om utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet ska utsträckas till att gälla även minderåriga.

2.6 Parternas samtycke

2.6.1 Samtycke av den misstänkte

Det finns bestämmelser om samtycke av den misstänkte i 4 § i bötesförfarandelagen. Ett samtycke är en förutsättning för att ett brottmål ska kunna handläggas i bötesförfarandet. Enligt 1 mom. i paragrafen omfattar samtycket att den misstänkte avstår från sin rätt till muntlig förhandling och samtycker till att ärendet handläggs i ett summariskt förfarande.

Bestämmelsen ändrades till dess nuvarande form år 2019. Tidigare omfattade den misstänktes samtycke även medgivande av gärningen och godkännande av den påföljd som utfärdas. Motiveringarna till ändringen har behandlats i detalj i förarbetena till lagen (RP 107/2016 rd, s. 40–47).

I 4 § i lagen föreskrivs dessutom att samtycket ges till den tjänsteman som utfärdar bötesyrkandet, bötesföreläggandet eller ordningsbotsföreläggandet eller till en annan tjänsteman som gör förundersökningen eller till åklagaren. Dessa tjänstemän ska referera samtyckets betydelse för den misstänkte och sträva efter att säkerställa att han eller hon förstår det. Den misstänkte ska även underrättas om den påföljd som utfärdas.

Tidigare har den misstänkte även kunnat ge ett samtycke genom att betala det förelagda straffyrkandet. Detta förfarande slopades den 1 januari 2026 (se RP 5/2025 rd, RSv 52/2025 rd).

Den arbetsgrupp som reflekterade kring smidigare straffprocesser (OMML 2023:16, s. 49–50) ansåg att det var problematiskt att parterna genom sitt samtycke kan fördröja processen och å andra sidan påverka valet av processlaget. Detta gäller även ett samtycke av målsägande, som behandlas i avsnitt 2.6.2. Arbetsgruppen ansåg att det var motiverat att bedöma om samtycken är nödvändiga.

Vid beredningen av propositionen gjordes en bedömning av möjligheten att slopa samtycket av den misstänkte som en förutsättning för ett summariskt förfarande.

Samtycket av den misstänkte hänför sig till utövning av den dömande makten i 3 § i grundlagen och kraven på en rättvis rättegång i 21 § i grundlagen och artikel 6 i Europeiska människorättskonventionen. Samtycket av den misstänkte är betydelsefullt med tanke på godtagbarheten för summariskt bötesförfarandet.

Den konstitutionella betydelsen av den misstänktes samtycke har bedömts i samband med ovan nämnda ändring, men även i förarbetena till bötesförfarandelagen (RP 94/2009 rd och GrUU

7/2010 rd). I förarbetena har den misstänktes samtycke ansetts vara en förutsättning för godtagbarheten för ett summariskt bötesförfarande.

Professor Mikko Vuorenpää har i sin utredning kring utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet (Vuorenpää 2024, s. 59–60) bedömt betydelsen av ett samtycke av den misstänkte med tanke på kraven på en rättvis rättegång. I sin utredning anser Vuorenpää att ett samtycke av den misstänkte är en väsentlig del av godtagbarheten för användningen av ett summariskt förfarande med tanke på artikel 6 i Europeiska människorättskonventionen. I sin utredning anser Vuorenpää att samtycke av den misstänkte är en central förutsättning för det summariska förfarandet. På grund av detta finns det inte någon marginal för att lindra regleringen kring samtycket.

Utifrån ovan nämnda konstitutionella orsaker finns det inte förutsättningar att slopa ett samtycke av den misstänkte som en förutsättning för att använda bötesförfarandet.

2.6.2 Målsägandens samtycke

I 5 § i bötesförfarandelagen finns det bestämmelser om samtycke av målsägande, vilka i stor utsträckning är av samma innehåll som bestämmelserna om samtycke av den misstänkte. Målsäganden ska således ge sitt samtycke till att brottmålet handläggs i bötesförfarandet.

Antalet samtycken av målsäganden till bötesförfarandet har varierat årligen. Utifrån en sökning i polisens informationssystem samtyckte målsäganden inte till bötesförfarandet i omkring 10 000 fall till exempel år 2023. År 2022 uppgick antalet fall till omkring 7 500. År 2024 var antalet fall å sin sida över 11 000. Av de enskilda brottsrubriceringarna har samtycke oftast inte getts för handläggning av snatteri i bötesförfarandet. Årligen har samtycke saknats i snatteriärenden omkring 5 000–6 000 gånger. Även i lindriga bedrägerier har samtycke årligen inte getts i över 1 000 fall.

Orsakerna till att målsäganden inte ger samtycke till bötesförfarande har utretts från polisinsatningarna. Utifrån utredningen är ett privaträttsligt anspråk av målsäganden den vanligaste orsaken till att ett samtycke saknas. Detta betonas i ärenden där målsäganden är den juridiska person som drabbats av en skada (i typfallet målsäganden i snatteri) eller en enskild näringsidkare i en handlar driven dagligvaruhandel. Inom handeln betonas även det faktum att målsäganden inte samtycker till bötesförfarandet på grund av att en bot som utfärdats i bötesförfarandet inte kan förvandlas till fängelse. Utifrån utredningen hänför sig största delen av bristerna på samtycke till dessa orsaker. I fråga om privata målsäganden har möjligheten att förvandla böter en väldigt marginell roll. I till exempel näringsbrott ges i typfallet dock ett samtycke, eftersom ersättningsärenden sköts via försäkringsbolaget.

Övriga orsaker till bristen på ett samtycke gäller i synnerhet oklarheterna i fråga om huruvida målsäganden förstår vad det summariska förfarandet innebär. Sådana oklarheter kan leda till att ett samtycke inte ges.

Utifrån det ovan konstaterade beror bristen på samtycke av målsäganden i synnerhet på ett ersättningsanspråk av målsäganden och inom handeln även på en vilja att den bötfällda får en bot som kan förvandlas till fängelse.

Med tanke på processens smidighet orsakar bristen på samtycke av målsäganden att en avsevärd mängd lindriga brottmål styrs till straffprocessen, oberoende av om det handlar om ett klart och enkelt brottmål, som i övrigt lämpar sig för bötesförfarandet. Således kan slopandet av

förutsättningen om ett samtycke göra processen smidigare och minska handläggningen av klara och enkla ärenden i domstolarna.

Vid beredningen av propositionen gjordes en bedömning av möjligheten att slopa samtycket av målsäganden som en förutsättning för bötesförfarandet. Frågan har granskats med tanke på grundlagsenligheten, processens smidighet och målsägandens ställning.

För det första har man i förarbetena till den gällande lagen inte på detaljerat sätt bedömt frågan om det är möjligt att slopa förutsättningen om ett samtycke av målsäganden med tanke på grundlagen och Europeiska människorättskonventionen.

I förarbetena till lagen (RP 94/2009 rd) har det kort konstaterats att bakgrunden till förutsättningen om ett samtycke utgörs av aspekter som gäller målsägandens åtals- och skadeståndsrätt. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om regeringens proposition om bötesförfarandelagen (GrUU 7/2010 rd) behandlat regleringen kring samtycken i förhållande till 21 § i grundlagen och artikel 6 i Europeiska människorättskonventionen. Eftersom man i propositionen föreslog att ett samtycke av såväl den misstänkte som målsäganden är en förutsättning för förfarandet, ansåg utskottet inte att propositionen var problematisk med tanke på de nämnda bestämmelserna.

Professor Vuorenpää har på detaljerat sätt bedömt frågan om ett samtycke av målsäganden i sin ovan nämnda utredning (Vuorenpää 2024, s. 60–72). Vuorenpää bedömde i synnerhet betydelsen av målsägandens åtalsrätt och ett skadeståndsanspråk i ärendet. Utifrån kraven i grundlagen, Europeiska människorättskonventionen och Europeiska unionens brottsofferdirektiv anser Vuorenpää att det är möjligt att överväga att slopa samtycket av målsäganden. Han riktar dock uppmärksamhet på vissa osäkerhetsfaktorer i anknytning till tolkningen av brottsofferdirektivet och ärekränkingsärenden.

Utifrån det som konstaterats ovan ser det inte ut som om slopande av samtycket av målsäganden är absolut motstridigt med grundlagen, Europeiska människorättskonventionen eller EU-rättsakterna. Ärendet är dock förknippat med de osäkerheter som Vuorenpää lyft fram i sin utredning.

För det andra är det med tanke på en smidig processen möjligt att slopandet av ett samtycke av målsäganden gör det möjligt att flera tusen nya brottmål årligen handläggs i bötesförfarandet, även om en del av de mål som för närvarande går till domstolsprocessen på grund av bristen på samtycke fortfarande handläggs i domstol på grund av andra orsaker. Utifrån det som lagts fram ovan är det svårt att noggrant uppskatta hur stort antal ärendet exakt handlar om. Å andra sidan är det möjligt ett motsvarande mål om smidighet kan främjas på nedan beskrivna sätt, om ett privaträttsligt anspråk av målsäganden kan handläggas i bötesförfarandet.

För det tredje påverkas målsägandens ställning av slopandet av ett samtycke av målsäganden. Med sitt samtycke har målsäganden möjlighet att påverka i synnerhet om det brottmål som gäller honom eller henne handläggs i domstol eller utanför domstol. Ändringen påverkar således de facto målsägandens processuella rättigheter, även om ändringen inte anses vara konstitutionellt problematisk.

Samtycket av målsäganden är även av betydelse i bedömningen av utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Ett eventuellt utvidgande av tillämpningsområdet kan gälla flera brottsrekvisit, där målsägandens rättsskydd är av betydelse. Bibehållandet av målsägandens samtycke bidrar till att förbättra godtagbarheten för utvidgandet av tillämpningsområdet.

Utifrån det ovan konstaterade uppnås den största nyttan med att målsägandens samtycke slopas av att det är möjligt att handlägga ett visst antal ärenden i bötesförfarandet i stället för att de behandlas i domstol. Det är dock möjligt att uppnå motsvarande fördelar på så sätt att ett privaträttsligt anspråk av målsäganden kan handläggas i bötesförfarandet. Slopandet av ett samtycke av målsäganden försvagar målsägandens processuella rättigheter och ändringen blir problematisk, om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas. På grund av dessa orsaker föreslås i propositionen inte att målsägandens samtycke slopas.

Utifrån den utredning som gjordes vid polisinrättningarna kan de oklarheter som gäller förståelsen för samtyckes betydelse dock i praktiken hindra att ett samtycke ges. Därför är det motiverat att bedöma om regleringen kan förtydligas på så sätt att oklarheterna i fråga om innehållet i ett samtycke av målsäganden minskar.

2.6.3 Återtagande av samtycke

Med stöd av 4 § 5 mom. i bötesförfarandelagen kan den misstänkte återta sitt samtycke, fram till dess att ärendet avgjorts. Återtagande av ett samtycke ska underrättas till åklagaren. Målsäganden kan på motsvarande återta sitt samtycke med stöd av 5 § 2 mom. i lagen. I förarbetena till lagen (RP 94/2009 rd) har bestämmelserna motiverats med att om en misstänkt vill återta sitt samtycke, handlar det inte längre om ett giltigt samtycke, det vill säga en delfaktor av förutsättningarna för bötesförfarandet.

Utifrån de uppgifter som fåtts ur polisens informationssystem uppgick antalet återtaganden av ett samtycke till 105 år 2021, 71 år 2022 och 81 år 2023. Antalen kan vara förknippade med viss osäkerhet. I varje fall används möjligheten till återtagande jämförelsevis sällan.

I ovan nämnda utredning har Vuorenpää bedömt möjligheten att slopa möjligheten att återta ett samtycke. Han anser att det är möjligt att möjligheten att söka ändring är en tillräcklig rättsskyddsväg i situationer där en misstänkt eller målsäganden vill återta ett samtycke som han eller hon redan gett en gång. Enligt honom ska man dock i ärendet beakta grundlagsutskottets utlåtandepraxis, i synnerhet grundlagsutskottets utlåtande GrUU 7/2010 rd.

Möjligheten att återta ett samtycke i bötesförfarandet fördröjer i praktiken förfarandet i viss mån, eftersom ärendet återförvisas till den ordinarie straffprocessen om en part återtar sitt samtycke. I tillämpningspraxis har det även förekommit oklarhet avseende i vilket skede av förfarandet det är möjligt att återta ett samtycke och vad återtagandet av samtycket exakt gäller. I bötesförfarandet har det till exempel varit oklart om det är möjligt att återta ett samtycke efter att ett ordningsbetsföreläggande eller ett bötesföreläggande utfärdats, eller om återtagandet av ett samtycke gäller endast det ärende som handlagts genom ett bötesyrkande. Även utländska bötfällda bildar ett problem i praktiken, om de ger ett samtycke till förfarandet och återtar det efter att ha avlägsnat sig från landet.

På grund av ovan nämnda orsaker finns det befogade grunder för att bedöma om möjligheten att återta ett samtycke kan slopas.

2.7 Handläggning av målsägandens privaträttsliga anspråk

I bötesförfarandet är det inte möjligt att handlägga ett privaträttsligt anspråk av målsäganden, utan ett anspråksärende handläggs alltid i domstol. Om målsäganden samtycker till bötesförfarandet, ska han eller hon framställa sina eventuella ersättningsanspråk i en separat rättegång. Så som beskrivs nedan i avsnitt 5.2.1, kan ett ostridigt ersättningsanspråk av en målsägande handläggas i bötesförfarandet till exempel i Sverige.

Enligt 3 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) får ett privaträttsligt anspråk av målsäganden handläggas i samband med åtalet. Med stöd av 9 § i lagen ska åklagaren på begäran av målsäganden föra talan i anspråket, om detta kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart ogrundat. I princip har målsäganden även en möjlighet att driva sitt ersättningsanspråk i domstol antingen i samband med handläggningen av brottmålet eller i en separat rättegång, men i lindriga brottmål är det typiskt att åklagaren framställer ett ersättningsanspråk i domstol i samband med brottmålet. Utifrån den utredning som gjordes i två åklagardistrikt våren 2025 drev åklagaren anspråk av målsäganden i omkring 70–80 procent av fallen i lindriga brottmål. Till exempel otydliga anspråk eller bristfälligheter i utredningen kunde vara orsaken till att åklagaren inte drivit anspråket.

Så som konstaterats ovan är ett privaträttsligt anspråk av målsäganden den centrala orsaken till att målsäganden inte samtycker till bötesförfarandet. Framläggande av ersättningsanspråk i domstol i samband med straffprocessen är enklare för målsäganden jämfört med att ersättningsanspråket läggs fram i en separat rättegång.

En möjlighet att avgöra ett privaträttsligt anspråk av målsäganden i bötesförfarandet kan således främja ett samtycke. Således utvidgas även användningsområdet för bötesförfarandet då brist på ett samtycke av målsäganden i enkla mål inte längre utgör något hinder för användning av bötesförfarandet.

Det är motiverat att bedöma om ett ersättningsanspråk av målsäganden kan handläggas i bötesförfarandet.

2.8 Föreläggande av kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet

För närvarande kan en domstol förelägga att den dömda har en skyldighet att ersätta kostnaderna för alkohol- och drogtestning för utredningen av ärendet. Ersättningsskyldigheten föreläggs enligt 9 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål.

I 1 mom. bestämmelsen föreskrivs att om svaranden döms till straff eller annan straffrättslig påföljd, är han skyldig att till staten betala de kostnader som orsakats av rättsmedicinska undersökningar, om de har uppstått under förundersökningen eller rättegången och om dessa har varit nödvändiga för utredningen av målet. I 2 mom. i bestämmelsen föreskrivs dessutom att om det med hänsyn till brottets art eller svarandens personliga och ekonomiska omständigheter eller av annan orsak vore oskäligt att ålägga honom att betala en i 1 mom. avsedd ersättning, skall ersättningen sänkas eller inte alls dömas ut. I 3 mom. regleras befogenheten att utfärda förordning, genom vilken kan stadgas att svaranden inte skall åläggas att betala ersättning enligt 1 mom., om ersättningen understiger ett belopp som nämns i förordningen.

Tidigare meddelades även körförbud i rattfyllerimål i domstol i samband med handläggningen av brottmålet. Det faktiska användningsområdet för bötesförfarandet utvidgades år 2019 genom att helt överföra befogenheterna att meddela körförbud till polisen (L 95/2018; RP 103/2017 rd). Efter ändringen har det i princip varit möjligt att handlägga rattfyllerier enligt 23 kap. 3 § i strafflagen i bötesförfarandet, om gärningarna varit enkla och klara. Det är möjligt att polisen meddelat ett körförbud i anknytning till ärendet i ett administrativt förfarande. Målet med utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet var att möjliggöra att domstolarna kan fokusera på sina kärnuppgifter. I förarbetena till lagen bedömdes att omkring 5 000 rattfyllerimål överförs från domstolarna till bötesförfarandet på grund av ändringen.

I och med reformen överfördes till bötesförfarandet i praktiken dock endast sådana rattfyllerier där grunden för berusningstillståndet är alkohol och där det varit möjligt att konstatera detta genom ett test med en exakt alkomätare, vars användning inte orsakar kostnader för alkohol- och drogtestning. En exakt alkomätare lämpar sig endast för konstatera alkohol i utandningsluften och endast då den som misstänks för brott vill och kan göra ett test med en exakt alkomätare. I andra situationer är det nödvändigt att utreda den misstänktes berusningstillstånd med blodprov eller ett teoretiskt utlåtande. Samma gäller även för andra trafikbrott enligt 23 kap. i strafflagen, vilka gäller användning av alkohol och droger, såsom fylleri i sjötrafiken enligt 5 § och trafikfylleri med motorlöst fordon enligt 9 §.

Efter lagändringen har ändringar ägt rum i rattfylleribrottens profil. Antalet alkoholbaserade rattfyllerier har sjunkit, medan körningarna under påverkan av rusmedel har ökat. På grund av att körningarna under påverkan av rusmedel har ökat har det varit möjligt att utreda ännu färre rattfyllerier genom ett test med en exakt alkomätare. I tabellen nedan har de fall av rattfyllerier som kommit till polisens kännedom delats in enligt det använda rusmedlet.

Tabell 5: Det rattfyllerier som kommit till polisens kännedom enligt det använda rusmedlet

År	alkohol	annat berusande ämne	både alkohol och ett annat berusande ämne	totalt
2019	4 213	6 785	730	13 747
2020	3 352	9 011	937	15 320
2021	3 182	7 190	769	13 162
2022	3 523	5 602	725	11 872
2023	3 558	5 578	718	11 877
2024	3 499	4 799	610	10 932

De fall som gäller ett annat narkotiskt ämne än alkohol har åren 2020 och 2021 varit över två gånger vanligare än de fall som gällt endast användning av alkohol, men under åren 2022–2024 har siffrorna utjämnats något, eftersom även det totala antalet fall av rattfyllerier har sjunkit. Nedgången i den totala mängden har i huvudsak berott på att rattfylleribrottsligheten är brottslighet som måste avslöjas genom övervakning. Åren 2020 och 2021 hade polisen möjlighet att fokusera mer på trafikövervakningen på grund av den globala coronapandemin. Fortfarande gäller en stor del av rattfyllerifallen ett annat berusande ämne än alkohol.

Samma fenomen syns även i tvångsmedelsstatistiken. Till exempel år 2024 gjordes 2 651 tester med exakta alkomätare i fall med rattfylleri och i 7 196 fall utreddes berusningstillståndet på annat sätt.

Det kan även vara nödvändigt att göra alkohol- och drogtestningar i andra brottmål än sådana som gäller rattfylleri. Till exempel i fråga om fylleri i sjö-, flyg- och tågtrafiken (SL 23:5–7) utreddes åren 2019–2024 berusningstillståndet med en exakt alkomätare i 823 fall och med andra metoder i 584 fall. Även i utredningen av trafikfylleri med motorlöst fordon (SL 23:9) har andra alkohol- och drogtestningar gjorts i enskilda fall åren 2019–2024 (totalt 20 test med exakt alkomätare eller andra undersökningar). Åren 2021–2024 gjordes endast 88–110 alkohol- och drogtestningar i anknytning till straffbart bruk av narkotika (SL 50:2 a).

Utredningen av användning av narkotika och alkoholrelaterade rattfyllerier som kräver en undersökning av berusningstillståndet som görs av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården orsakar i typfallet kostnader för alkohol- och drogtestning, vilka i det initiala skedet ska betalas ur statens medel. Andra alkohol- och drogtestningar orsakar kostnader, vars ersättningar kan föreläggas endast av en domstol med stöd av den gällande lagen. Kostnaderna för alkohol- och drogtestning bildas i huvudsak av de medicinska kostnader som orsakas av att ta blodprover och de alkohol- och drogtestningar som görs av centralkriminalpolisens kriminaltekniska laboratorium och Institutet för hälsa och välfärd. Beroende på fallet kostar en alkohol- och drogtestning från några tiotals euro till omkring 350 euro. Ersättningsbeloppet är oftast omkring 170 euro.

Med stöd av den gällande lagstiftningen kan dessa kostnader inte dömas ut för att betalas av den bötfällda i ett summariskt förfarande. Endast en domstol kan döma ut att kostnaderna för alkohol- och drogtestning ska betalas. På grund av detta har det fortfarande varit nödvändigt att i straffprocessen behandla enkla och tydliga brott som gäller användning av alkohol och droger och som i sig lämpar sig för bötesförfarandet bland annat i fråga om art. Till exempel i fråga om rattfyllerier beror det således på den bevisningsmetod som ska användas för att utreda brottet om ärendet kan handläggas i bötesförfarandet eller om det ska handläggas i den fullskaliga straffprocessen. Samma gäller även för andra trafikbrott som baserar sig på fylleri, såsom fylleri i sjö-, luft- och tågtrafiken.

Polisen har utfärdat jämförelsevis få bötesyrkanden för rattfyllerier i förhållande till det totala antalet rattfyllerier. Åren 2022–2024 har omkring 2 000 bötesyrkanden utfärdats per år. Domstolarna har å sin sida till exempel år 2023 gett omkring 4 300 rattfylleridomar, varav omkring 3 400 utgjordes av bötesstraff. Målen med de ovan beskrivna lagändringarna har således inte uppnåtts, eftersom man vid den tidpunkten bedömde att merparten av de rattfyllerier som leder till ett bötesstraff kan handläggas i bötesförfarandet. Utifrån statistiken är det möjligt att förvänta sig att de fall som gäller rattfylleri och där bötesförfarandet används framöver minskar ytterligare då de andra rattfyllerier än de som kan konstateras med en exakt alkomätare bildar en allt större del av brotten. Därtill behandlar man i domstol för närvarande även alla andra klara och enkla fall som gäller narkotika, även om de i fråga om art kan lämpa sig för bötesförfarandet.

Nuläget, där enkla och klara brott som gäller berusningstillstånd, såsom rattfyllerier, när behandling i domstol, om kostnader för alkohol- och drogtestning orsakats av utredningen av ärendet, kan inte anses vara ändamålsenligt. Det är motiverat att bedöma möjligheten att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet även till ersättning av kostnaderna för alkohol- och drogtestning.

2.9 Tillämpningsområdet för förvandlingsstraff för böter

I stället för böter är det möjligt att utfärda ovillkorligt fängelse som förvandlingsstraff för en person som bötfällts, men från vilken boten inte kan drivas in. Det finns bestämmelser förutsättningarna för att förvandla ett straff i 2 a kap. i strafflagen. I 3 kap. i lagen om verkställighet av böter (672/2002) och i statsrådets förordning om verkställighet av böter (789/2002) finns det närmare bestämmelser om förfarandet med förvandlingsstraff och verkställighet av förvandlingsstraff.

Enligt 2 a kap. 4 § i strafflagen kan en obetald bot förvandlas till fängelse, om den inte kunnat drivas in hos den bötfällda. Ett obetalt vite som inte har kunnat drivas in ska förvandlas till fängelse, om domstolen har dömt ut det för att säkerställa rättegång eller med stöd av utskningsbalken (705/2007). Böter får dock inte förvandlas till fängelse, om böterna har

förelagts i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot, antalet obetalda dagsböter är mindre än 16, eller det brott som har föranlett böterna har begåtts innan gärningsmannen hade fyllt 18 år.

Regleringen kring förvandlingsstraff för böter ändrades senaste gång år 2021 (RP 178/2018 rd). Genom ändringen möjliggjordes att ett förvandlingsstraff döms till personer som på upprepat sätt gjort sig skyldiga till bötesbrott, om man inte lyckas driva in boten.

Detta föreskrivs i 1 § 5 mom. i bötesförfarandelagen, enligt vilket en förseelse som leder till bötesstraff inte får handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om den som begått förseelsen har fått sammanlagt minst sex bötesförelägganden eller strafförelägganden i enlighet med denna lag som påföljd för förseelser som han eller hon begått under det år som föregått förseelsen, och detta, med anledning av att gärningarna är likartade, som helhet betraktat utvisar likgiltighet för förbud och påbud i lag. Med andra ord kan den sjunde boten inte behandlas i det summariska förfarande som avses i lagen. I detta fall förs ärendet till straffprocessen.

Utgångspunkten för förvandling av en bot är att endast ett bötesstraff som påförts av domstol kan förvandlas till fängelse (till exempel GrUU 1/1982 rd och GrUU 7/2010 rd). Grundlagsutskottet har ansett att det med tanke på rättsskyddet är viktigt att man genom ett beslut av någon annan än en domare eller domstol inte utfärdar andra påföljder än påföljder med förmögenhetsvärde, vars värde ska fastställas så att det är skäligt att betala dessa för alla, oberoende av betalningsförmågan. De påföljder som blir aktuella i sådana fall får inte direkt eller indirekt orsaka eller leda till att den personliga friheten går förlorad. Personligt frihetsberövande är en åtgärd som inskränker i medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter så djupt att ett sådant beslut ska hållas inom domstolarnas exklusiva behörighet (GrUU 1/1982 rd, s. 4).

I samband med beredningen av propositionen bedömdes en möjlighet att utöka användningen av förvandlingsstraff i situationer där man inte lyckats driva in en bot. Bedömningen av användningen av förvandlingsstraff har genomförts genom att granska möjligheten att sänka ovan nämnda gräns för antalet upprepade bötesbrott från sju till sex, fem eller fyra bötesbrott. I och med en sådan ändring skulle de som på upprepat sätt gör sig skyldiga till bötesstraff med lägre tröskel få ett bötesstraff, som kan förvandlas till fängelse.

Antalet upprepade förseelser har uppskattats utifrån de uppgifter som inhämtats från databasen i informationssystemet för polisärenden. Antalet personer som i enlighet med den gällande lagen gör sig skyldiga till upprepade brott (gärningsmannen hade fler än sex nedan nämnda brott under året) uppskattades år 2023 till 2 021 personer och antalet brott som de begått årligen till 25 495 brott. I uppskattningen har man beaktat de brottsrubriceringar som är centrala med tanke på upprepad förekomst, såsom snatteri, försök till snatteri, förande av fortskaffningsmedel utan behörighet, straffbart bruk av narkotika och lindrigt bedrägeri.

I tabellen nedan visas den uppskattning som utifrån ovan nämnda grunder gjorts av de kostnader som årligen orsakas för myndigheterna (miljoner euro) jämfört med nuläget (det sjunde brottmålet bort från bötesförfarandet) av de andra potentiella alternativ som gäller upprepad förekomst.

Tabell 6: Uppskattning av de årliga kostnader som orsakas myndigheterna vid en ändring av regleringen kring de brottmål som styrs till domstolsbehandling på grund av upprepad förekomst

Upprepad förekomst	Uppskattning av det antal mål som överförs	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Brottspolisens myndighet	Totalt minst (miljoner euro)
det sjätte målet bort från bötesförfarandet	3 666	0,7	0,6	2,5	1,8	5,6
det femte målet bort från bötesförfarandet	8 391	1,7	1,3	5,6	3,6	12,2
det fjärde målet bort från bötesförfarandet	14 735	2,9	2,3	9,9	5,4	20,5

Utifrån denna uppskattning orsakar ändringen av lösningen för upprepade förekomst totala årliga kostnader på omkring 5,6, 12,2 eller 20,5 miljoner euro för myndigheterna.

Det bör även observeras att man i samband med de senaste ändringarna av lagstiftningen beträffande förvandlingsstraff för böter lyft fram att hotet om ett förvandlingsstraff inte påverkar beteendet hos personer med betalningsförmåga, eftersom man framgångsrikt lyckas driva in böter från sådana personer. Förvandlingsstraff hänförs sig i huvudsak till personer som saknar betalningsförmåga och som inte kan betala botten på grund av sin ekonomiska situation. Dessa personer har ofta även missbruksproblem och dåligt hälsotillstånd. Även en stor del av de medellösa personer som får ett förvandlingsstraff betalar sin bot innan förvandlingsstraffet verkställs. Personer som inte har någon som helst förmögenhet och som i huvudsak står utanför samhällets servicesystem måste i typfallet i praktiken avlägga ett förvandlingsstraff.

Hotet om att en bot förvandlas till straff är med andra ord i många fall inte någon effektiv omständighet som uppmuntrar till att betala en bot då förvandlingsstraff hänförs sig till personer som i verkligheten är helt ofarliga (RP 178/2018 rd, s. 3, RP 291/2014 rd, s. 13–14, RP 164/2007 rd, s. 8, RP 203/2006 rd, s. 4). Även lagutskottet har uppmärksammat att det är ett principiellt problem att förvandlingsstraff hänförs sig till sådana personer som redan från tidigare har en svag ställning i samhället (LaUB 16/2018 rd, s. 17).

En skärpning av bestämmelserna om upprepade förekomst kan således inte bedömas ha någon sådan konsekvens för beteendet hos personer som begår upprepade bötesbrott vilken skulle

motivera en skärpning. Med beaktande av de avsevärda kostnaderna på grund av ändringen av regleringen föreligger inte heller förutsättningar för att ändra bestämmelserna.

I samband med beredningen av propositionen bedömde man även ett alternativ där kostnadsbesparingarna av den övriga reformen av bötesförfarandet används för att skärpa ovan nämnda granskade reglering. I detta alternativ bör det beaktas att det med de eventuella anslagsbesparingar som uppnås av att tillämpningsområdet utvidgas dock inte är möjligt att i samma förhållande täcka de behov av tilläggsanslag som orsakas av användningen av förvandlingsstraff till exempel för Brottspåföljdsmyndigheten. En sådan lösning kan inte heller anses vara ändamålsenlig eller motiverad.

Således har man vid beredningen beslutat sig för att inte föreslå att ändra 1 § 5 mom. i bötesförfarandelagen.

2.10 Förundersökning i bötesförfarandet

2.10.1 Nuläge

2.10.1.1 Förundersökningens omfattning i förundersökningen

Förundersökningslagen innehåller bestämmelser om det förfarande som ska iakttas i en förundersökning. Enligt förundersökningslagen kan så kallad förundersökning i grundform eller summarisk förundersökning göras. I summarisk förundersökning är det möjligt att avvika från vissa bestämmelser i förundersökningslagen. I bötesförfarandet görs en summarisk förundersökning, som i vissa fall är ännu mer begränsad än en ordinarie summarisk förundersökning.

I 11 kap. 2 § i förundersökningslagen finns det bestämmelser om innehållet vid summarisk förundersökning. Enligt paragrafens 1 mom. finns ingen undersökningsledare vid summarisk förundersökning. I förhørsberättelsen antecknas endast huvudinnehållet i den förhördes utsaga, vilken kan tas in i någon annan handling än ett förhörsprotokoll. Enligt 2 mom. får summarisk förundersökning göras utan att 5 kap. 1 § eller 7 kap. 11 § iakttas.

Förundersökningslagens 5 kap. 1 § innehåller bestämmelser om anmälningsskyldigheten till åklagaren och 7 kap. 11 § om användning av ett förhörsvittne i förundersökningen.

Vid en summarisk förundersökning finns det således inte någon undersökningsledare, i förhørsberättelsen antecknas endast det huvudsakliga innehållet i utsagan, vilket kan antecknats på en annan handling är förhörsprotokollet, det ärende som behandlas behöver inte anmälas till åklagaren och det är inte behövt att använda något förhörsvittne i den. I övrigt görs summarisk förundersökning på samma sätt som en förundersökning av grundform, det vill säga att man vid en summarisk förundersökning iakttar bestämmelserna i bland annat 4 kap. 10 § 2 mom., 13 och 16 § och 7 kap. 14–16 § i förundersökningslagen. Dock är det möjligt att ge parterna underrättelsen om rätten att anlita ett biträde som de själva väljer muntligt i stället för skriftligt (FUL 4:10 och FUL 4:16.3). I praktiken ges underrättelsen om rätten att anlita ett biträde skriftligt även vid summarisk förundersökning, eftersom det framgår av förhörsprotokollet för ett summariskt förhör. Dessutom finns det i praktiken en undersökningsledare vid en summarisk förundersökning och förhören antecknas i ett förhörsprotokoll, om det inte handlar om handläggning av ett ärende enligt bötesförfarandelagen.

Enligt 7 § 1 mom. i bötesförfarandelagen ska målsäganden och den som misstänks för förseelsen höras vid förundersökningen i samband med förfarandet för föreläggande av böter och ordningsbot.

I 2 mom. i samma paragraf föreskrivs att för att utreda en förseelse som avses i denna lag görs en summarisk förundersökning enligt 11 kap. 2 § i förundersökningslagen, där endast de omständigheter utreds som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande, ordningsbotsföreläggande eller straffyrkande ska kunna utfärdas. En sådan förundersökning får då göras utan att 4 kap. 10 § 2 mom. och 13 och 16 § eller 7 kap. 14–16 § i förundersökningslagen iakttas.

I 3 mom. i paragrafen föreskrivs att om målsäganden inte har samtyckt till att saken handläggs i ett förfarande enligt denna lag, ska en förundersökning för sakens fortsatta handläggning göras i den omfattning som förutsätts av åtalsprövningen.

I förundersökningslagens 4 kap. 10 § 2 mom. föreskrivs att om en misstänkt inte vill utnyttja sin rätt till biträde, ska förundersökningsmyndigheten vid behov säkerställa att den misstänkte har tillräcklig information om innehållet i den brottsmisstanke som gäller honom eller henne samt om sin rätt att låta bli att medverka till utredningen av brottet och om sin rätt att anlita biträde vid förundersökningen och rättegången. Den misstänkte ska informeras om att han eller hon har rätt att senare återta sitt beslut att avstå från rätten att anlita biträde. I 13 § i samma kapitel finns det föreskrifter om översättning av en handling i förundersökningen, medan 16 § innehåller bestämmelser om underrättelse om den misstänktes rättigheter. Förundersökningslagens 7 kap. 14 § innehåller å sin sida bestämmelser om närvaro av en laglig företrädare i ett förhör, 15 § om kontakten till en företrädare för en omyndig och 16 § om närvaro av en företrädare för socialmyndigheten i ett förhör. Ovan nämnda bestämmelser behöver inte iakttas i bötesförfarandet, varför den summariska förundersökning som ska göras i bötesförfarandet kan göras i ännu mer begränsad form än vid en ordinarie summarisk förundersökning. I brott för vilka det strängaste föreskrivna straff är högst sex månaders fängelse och vilka handläggs och avgörs i bötesförfarandet, har parternas rättsskyddsgarantier således ställts på en lägre nivå än i den ordinarie straffprocessen på grund av smidigheten och effektiviteten.

I praktiken antecknas det huvudsakliga innehållet i ett förhör som hålls i bötesförfarandet för närvarande på polisens bötesblankett, varifrån informationen överförs som strukturerad information via ett gränssnitt till åklagaren, som endast får det material som antecknats på bötesblanketten i ärendet. Således upprättar polisen inte något förundersökningsprotokoll med pärm- och anteckningsblad i ärenden som avgörs i bötesförfarandet, vilket spar på förundersökningsmyndigheternas arbete.

Arbetsgruppsbetänkandet om utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet (OMML 54/2016) har i hög grad behandlat omfattningen av genomförande av förundersökningen, om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas jämfört med det nuvarande. I detta betänkande beslöt man sig för att föreslå en form av mellanform mellan summarisk förundersökning och summarisk förundersökning i bötesförfarandet för de brott som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet.

2.10.1.2 EU-rättens betydelse i bötesförfarandet.

Eftersom ett brottmål handläggs och avgörs i bötesförfarandet genom att iakttas ett lättare förfarande än sedvanligt, ska man då tillämpningsområdets för förfarandet utvidgas beakta EU-rättsakterna om den nationella straffprocessen. De betydelsefulla av dessa är i synnerhet

direktivet 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (tolkningsdirektivet), direktivet 2012/13/EU om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (direktivet om rätt till information), direktivet 2013/48/EU om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövande (försvarardirektivet) samt direktivet (EU) 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden (barndirektivet).

Direktivens tillämpningsområde har avgränsats med undantagsbestämmelser som gäller mindre förseelser, vilka sinsemellan i sak är av samma innehåll. En motsvarande bestämmelse ingår även i direktivet om rättshjälp (EU) 2016/1919. I de nämnda undantagsbestämmelserna föreskrivs att när det handlar om mindre förseelser och om en medlemsstats lagstiftning föreskriver att en påföljd kan åläggas av en annan myndighet än en domstol med behörighet i brottmål och en sådan påföljd kan överklagas eller hänskjutas till en sådan domstol, tillämpas direktiven endast på förfaranden i domstol, utan att det dock begränsar rätten till en rättvis rättegång. Försvarardirektivet och barndirektivet innehåller även en bestämmelse enligt vilken direktiven ska tillämpas till alla delar, om den misstänkte eller åtalade berövas på sin frihet, oberoende av i vilket skede det straffrättsliga förfarandet befinner sig.

I det nationella genomförandet av tolkningsdirektivet, direktivet om rätt till information, försvarardirektivet och barndirektivet har man konstaterat att bötesförfarandet med stöd av avgränsningsbestämmelserna lämnar utifrån direktivens tillämpningsområde.

Den nationella straffprocessen berörs även av det redan genomförda direktivet om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF (brottsofferdirektivet) och direktivet (EU) 2016/343 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden (oskuldspresumtionsdirektivet). Dessa direktiv innehåller i fråga om mindre förseelser inte någon bestämmelse som begränsar tillämpningsområdet, och de är inte direkt relevanta för bedömningen av utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Med beaktande av innehållet i propositionen i fråga om avgränsningarna av det utvidgade tillämpningsområdet, förundersökning i det utvidgade tillämpningsområdet och beaktandet av dessa direktiv direkt med stöd av lag, finns det inte något behov av att i desto större grad i denna proposition bedöma dessa direktiv och de krav som följer av dessa.

Med tanke på utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet finns det dock skäl att granska följande bestämmelser i direktiven.

De centrala materiella bestämmelserna i tolkningsdirektivet ingår i dess artikel 2 om tolkning och i dess artikel 3 om översättning av handlingar. Dessutom innehåller direktivet om rätten till översättning av väsentliga handlingar (artikel 4), tolkningens och översättningens kvalitet (artikel 5) och anteckningar av uppgifter (artikel 7).

Artikel 2 om tolkning har genomförts utan att göra åtskillnad mellan bötesförfarandet och den vanliga ordinarie handläggningsordningen för brottmål. Med andra ord iaktas bestämmelserna om handläggningsspråket och tolkning i 4 kap. 12 § i förundersökningslagen även i bötesförfarandet (RP 63/2013 rd, s. 12 och 34).

Artikel 3 i tolkningsdirektivet gäller översättning av handlingar. Artikel 3 ålägger att inom rimlig tid överlämna en översättning av åtal, domar och beslut om frihetsberövande (punkterna 1 och

2 i artikeln) och även av andra centrala handlingar utifrån en prövning som görs från fall till fall (punkt 3 i artikeln). Det ska inte föreligga någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta eller tilltalade ska förstå vad de anklagas för (4 punkten i artikeln). En muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar får tillhandahållas i stället för en översättning, under förutsättning att en sådan inte förhindrar att förfarandena går rättvist till (punkt 7 i artikeln). Varje avsägelse av rätten till översättning av handlingar som avses i denna artikel ska omfattas av kravet att misstänkta eller tilltalade dessförinnan har fått juridisk rådgivning eller på annat sätt har fått full insikt om konsekvenserna av denna avsägelse, samt att avsägelsen är entydig och har lämnats frivilligt (punkt 8 i artikeln). Punkt 9 i artikeln och artikel 5.1 innehåller krav på översättningarnas kvalitet.

Artikel 3 om översättningar har genomförts på så sätt att bestämmelserna i 4 kap. 13 § i förundersökningslagen inte behöver tillämpas i bötesförfarandet. Förundersökningslagen förutsätter således inte att någon översättning ges till exempel om ett bötesyrkande, bötesföreläggande eller strafföreläggande, som i fråga om innehåll jämföras med åtal och domar enligt artikel 3.2.

Artikel 7 i tolkningsdirektivet förutsätter att om man har hållit ett förhör eller en förhandling med den misstänkte eller tilltalade med hjälp av en tolk, om en muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar tillhandahålls i enlighet med artikel 3.7, eller om en person har av sagt sig rätten till översättning enligt artikel 3.8, ska anteckningar om dessa händelser lagras enligt den berörda medlemsstatens lagstiftning. Skyldigheterna har genomförts genom 9 kap. 6 § 3 mom. i förundersökningslagen (RP 63/2013 rd, s. 22).

De centrala materiella bestämmelserna i direktivet om rätt till information gäller rätten att bli informerad om rättigheter (artikel 3), rättighetsinformation i samband med ett frihetsberövande (artikel 4), rätten att bli informerad om anklagelsen (artikel 6) samt rätten att få tillgång till material som rör målet (artikel 7). Dessutom innehåller artikel 8.1 bestämmelser om registrering av uppgifter.

I synnerhet artikel 3 i direktivet kan vara av betydelse då tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas. Artikeln har genomförts genom bestämmelserna i 4 kap. 16 § i förundersökningslagen, vilka med stöd av 7 § 2 mom. i bötesförfarandelagen inte för närvarande behöver iakttas i bötesförfarandet. De nämnda bestämmelserna gäller underrättelserna bland annat om skyddet mot självinkriminering och rätten till ett biträde och om översättningar till den misstänkte. Underrättelserna ska ges på ett språk som den misstänkte förstår. Med stöd av artikel 8.1 i direktivet ska underrättelserna även antecknas. Kravet har genomförts genom bestämmelsen i 1 kap. 3 § 10 punkten i statsrådets förordning om förundersökning, tvångsmedel och hemligt inhämtande av information (122/2014, förundersökningsförordningen), enligt vilken uppgifter om i 4 kap. 16 § i förundersökningslagen avsedda underrättelser ska antecknas i förundersökningsprotokollet.

Försvardirektivets centrala materiella bestämmelser som kan vara av betydelse för utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet gäller rätten till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden (artikel 3) och avstående från dessa rättigheter (artikel 9). Däremot är de artiklar som gäller situationer med frihetsberövande inte relevanta med tanke på detta, eftersom motsvarande nationella bestämmelser ska tillämpas oberoende av handläggningsordningen för huvudmålet. Det samma gäller för förundersökningsmyndighetens skyldighet att trygga konfidentialiteten i kontakten mellan den misstänkte och biträde (artikel 4). Enligt artikel 9 är förutsättning för att avstå från rätten att anlita ett biträde att den misstänkta eller tilltalade, muntligen eller skriftligen, har fått tydlig och tillräcklig information avfattad på

ett enkelt och begripligt språk om innebörden av den berörda rättigheten och om de eventuella konsekvenserna av att avstå från den och att avståendet är frivilligt och otvetydigt. Avståendet kan göras skriftligen eller muntligen. De omständigheter under vilka avståendet gjordes ska noteras i enlighet med det förfarande för dokumentation som föreskrivs i den berörda medlemsstatens rätt. Avstående ska kunna återtas senare och information ska ges om möjligheten till återtagande.

I den nationella lagstiftningen finns de grundläggande bestämmelserna om anlitande av ett biträde i förundersökningen i 4 kap. 10 § i förundersökningslagen och i fråga om en biträdes närvaro och deltagande i ett förhör i 7 kap. 12 och 17 §. Skyldigheten att notera ett avstående och förhållandena för detta enligt artikel 9.2 i direktivet har genomförts genom nya 12 punkten i 1 kap. 3 § i förundersökningsförordningen. Enligt punkten ska en anteckning göras i förundersökningsprotokollet om att en misstänkt har avstått från sin rätt att anlita ett biträde och om information enligt 4 kap. 10 § 2 mom. i förundersökningslagen som getts den misstänkte i samband med detta.

För närvarande har en misstänkt alltid rätt att anlita ett biträde. Detta är fallet även i ett ärende som handläggs eller som lämpar sig för att handläggas i bötesförfarandet. En misstänkt i ett ärende som handläggs i bötesförfarandet vill nödvändigtvis inte anlita något biträde. I så fall ska avståendet från ett biträde ske på det sätt som föreskrivs i direktivet, om undantaget för mindre förseelser i direktivet inte är tillämpligt, även inklusive skyldigheterna avseende anteckning av avståendet. Om den misstänkte å sin sida vill ha ett biträde eller om polisen anser att den misstänktes rättsskydd så förutsätter, handlar det i allmänhet även om andra praktiska orsaker som talar för den ordinarie handläggningsordningen för brottmål. Inget hindrar i sig att ärendet avgörs i bötesförfarandet, även om ett biträde anlåtts.

I barndirektivet finns det en undantagsbestämmelse som gäller mindre förseelser, och med stöd av denna undantagsbestämmelse det har inte varit behövligt att fullt ut iaktta bestämmelserna i barndirektivet i bötesförfarandet. Eftersom det inte föreslås att tillämpningsområdet utvidgas i fråga om barn, är det inte behövligt att desto mer bedöma den reglering som följer av barndirektivet.

2.10.2 Bedömning av nuläget

För närvarande görs summarisk förundersökning enligt förundersökningslagen med vissa begränsningar i bötesförfarandet. Om tillämpningsområdet för förfarandet utvidgas, ska det bedömas om det fortfarande är möjligt att tillämpa summarisk förundersökning och i synnerhet de begränsningar som föreskrivits för det i bötesförfarandelagen. Ärendet ska granskas i synnerhet med tanke på EU-rätten.

När tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas ska man observera att man på nationell nivå på bindande sätt inte kan fastställa vad som ska betraktas som en mindre förseelse enligt direktivet. Som slutresultat av riktlinjedebatten om framtiden för EU:s materiella straffrätt³ drog man upp en riktlinje om att det i detta skede inte finns något behov av att utveckla någon gemensam definition eller förståelse för vissa begrepp, såsom ”mindre förseelser”. Flexibilitet ska bibehållas i tillämpningen av begreppen.

3 The future of EU substantive criminal law – Policy debate, 2019, s. 8
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9726-2019-INIT/en/pdf>

EU-domstolen, som i sista hand har befogenhet att avge ett yttrande om tolkningen av EU-rätten, har inte ännu gett avgöranden som förtydligar begreppet ”mindre förseelser”. I sin dom 12.10.2017 *Sleutjes* (C-278/16, EU:C:2017:757) har EU-domstolen dock ansett att översättningsskyldigheten tillämpas även i mål som handlar om förseelser av mindre betydelse (se även (Prokuratura Rejonowa Łódź-Bałutyn (C 338/20, ECLI:EU:C:2021:805)).

Vid bedömningen av förhållandet mellan ett eventuellt utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet och de undantag som gäller mindre förseelser vilka ingår i direktiven är det inte motiverat att utgå från antagandet om att även ett utvidgat tillämpningsområde för bötesförfarandet anses falla utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Även om en sådan approach gör förfarandet maximalt enkelt och konsekvent, är alternativet problematiskt med tanke på rättsskyddet, oberoende av bedömningen om iakttagandet av EU-lagstiftningen. Ju strängare straff för de brott som inkluderas i förfarandet, desto större är förväntningarna även på rättsskyddet. Dessa direktiv gäller de centrala minimirättigheterna för den misstänkte och den åtalade, såsom underrättelser om rättigheterna, rätten att anlita ett biträde samt rätten till översättning och tolkning. (OMML 54/2016, s. 45)

Således ska rättigheterna enligt direktivet föreskrivas att gälla även för bötesförfarandet då brott som överskrider en viss allvarströskel handläggs i det. Med beaktande av det undantag som gäller mindre förseelser och som ingår även i direktiven hör brott som bestraffas med högst sex månaders fängelse redan för närvarande till tillämpningsområdet för bötesförfarandet, och i fråga om dessa finns det inte något behov av att göra ändringar i förundersökningen. Däremot ska en separat bedömning göras i fråga om förundersökning av brott för vilka det strängaste straff som kan dömas ut är över sex månaders fängelse.

2.10.3 Deltagandet av åklagaren i bedömningen av förutsättningarna för bötesförfarandet

Den bötesförfarandelag som gäller för närvarande innehåller inte reglering om möjligheten att begära handledning av åklagaren till exempel avseende huruvida ett ärende ska handläggas i bötesförfarandet eller i övrigt om den juridiska bedömningen av ärendet. I lagen har man å andra sidan inte förbjudit en sådan dialog mellan polisen och åklagaren i ett enskilt ärende. De förfaringsätt och anvisningar som används för närvarande, det vill säga bland annat de A- och B-anmälningar som skickas från polisen till åklagaren, är inte nödvändigtvis det ändamålsenligaste sättet för konsultering som gäller ett enskilt ärende, med beaktande av det antal ärenden som handläggs i bötesförfarandet och avgörandehastigheten.

Å andra sidan ska man beakta 10 § i lagen om Åklagarmyndigheten (32/2019) enligt vilken åklagaren utövar självständig och oberoende åtalsprövningsrätt. En åklagare ska i de brottmål som åklagaren handlägger, självständigt och oberoende fatta de avgöranden som omfattas av hans eller hennes beslutanderätt och som gäller förverkligandet av det straffrättsliga ansvaret. Således kan en åklagare inte dra upp riktlinjer som binder en annan åklagare i ett brottmål som inte tilldelats för att avgöras av honom eller henne.

I praktiken kan förundersökningsmyndigheten ha ett accentuerat behov av att diskutera med åklagaren om ett enskilt brottmål, om man i bötesförfarandet kan handlägga strängare och mer komplicerade brott än tidigare. Det kan förmodas att förundersökningsmyndigheten och åklagaren under en relativt kort förhandling kan reda ut många små omständigheter med tolkningsmarginal och att ärendet därefter kan handläggas på behörigt sätt i bötesförfarandet. För att uppnå målen ska dialogen vara informell och förfarandet för konsultering ska inte vara värst tungt.

Sett till det som lagts fram ovan är det ändamålsenligt att mer ingående bedöma möjligheten till förhandlingar mellan åklagaren och förundersökningsmyndigheten och behovet av en handledningsmöjlighet av åklagaren i bötesförfarandet.

2.10.4 Polisens ställning som part

2.10.4.1 Nuläge

I 2 kap. 7 och 8 § i förundersökningslagen finns det bestämmelser om jäv för förundersökningstjänsteman. En polisman är jävig i förundersökningen bland annat då han eller hon part i ärendet. Detta gäller naturligtvis såväl en situation där en polisman är misstänkt för ett brott som en situation där han eller hon är målsägande i ett brott. Enligt 2 kap. 8 § i förundersökningslagen uppkommer jäv inte utifrån polisens tjänsteförhållande, om staten är part i ärendet. Dessa bestämmelser om jäv tillämpas även i bötesförfarandet. Det bör nämnas att 24 § i lagen om Åklagarmyndigheten innehåller bestämmelser om åklagarjäv, vilka i sak är av samma innehåll. Tjänstemännen är således jäviga att handlägga ett eget ärende även i bötesförfarandet.

Detta bildar dock inte ensamt ett hinder för att en annan polisman eller en annan åklagare ska kunna handlägga ett sådant ärende. I fråga om polismän har detta dock beaktats i 2 kap. 4 § i förundersökningslagen. Enligt 1 mom. i paragrafen leder åklagaren förundersökningen, om en polisman misstänks ha begått ett brott i samband med tjänsteuppdrag. Om brottets allvarlighet eller ärendets art annars förutsätter det, kan åklagaren besluta att vara undersökningsledare trots att det brott som en polisman misstänks ha begått inte har begåtts i samband med tjänsteuppdrag. I ovan avsedda fall kan åklagaren leda förundersökningen även till den del som det finns ytterligare en misstänkt i ärendet utöver polismannen, om det är ändamålsenligt för att utreda ärendet.

Åklagaren är inte undersökningsledare, om ärendet handläggs i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot. Enligt 4 mom. i samma paragraf ska ett brott som en polisman misstänks ha begått alltid undersökas av någon annan polisenhet än den där polismannen tjänstgör, om inte ärendet ska behandlas i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot. Även i övrigt ska den polisenhet som undersöker brottet vid behov utses så att tilltron till förundersökningens opartiskhet inte äventyras. Enligt 5 kap. 1 § 1 mom. i förundersökningslagen ska förundersökningsmyndigheten genast underrätta åklagaren om ett ärende där den som är misstänkt för brott är en polisman, om inte ärendet behandlas i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot.

I förarbetena till förundersökningslagen (RP 222/2010 rd, s. 213) har man konstaterat det följande om underrättelseskyldigheten enligt förundersökningslagen i fråga om brott som misstänks ha begåtts av en polisman: Innehållet i skyldigheten att underrätta om polisbrott påverkas av de bestämmelser som föreslås i 2 kap. 4 § 1 mom. och som gäller omständigheter i anknytning till allmänna åklagarens ställning som undersökningsledare. Enligt bestämmelsen ska åklagaren inte längre vara undersökningsledare vid undersökning av samtliga brott som misstänks ha begåtts av en polisman, utan det kommer att förutsättas att brottet har ett samband med tjänsteuppdrag. Trots att det inte finns någon koppling till tjänsteuppdrag ska åklagaren kunna besluta sig för att bli undersökningsledare. Å andra sidan kan åklagaren vara undersökningsledare också till den del det i saken finns någon annan misstänkt utöver en polisman. I lagen anförtros åklagaren alltså prövningsrätt som kan utövas förutsatt att skyldigheten att underrätta gäller alla brottsärenden där den som är misstänkt för brott eller någon av de misstänkta är en polisman. Åklagaren ska inte heller i fortsättningen vara

undersökningsledare i ärenden som behandlas som ordningsbots- eller strafforderärenden, och därför föreslås det att ärenden av det slaget ska falla utanför skyldigheten att underrätta.

När bötesförfarandelagen eller de lagar som föregick den stiftades har man inte ansett att det är ändamålsenligt att en viss yrkesgrupp lämnas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Polisen har noggranna anvisningar om hurudana brott som begåtts av en polisman man ska anmäla till åklagaren (se närmare i POL-2023-55661) och hur ett brott som misstänks ha begåtts av en polisman ska undersökas (se närmare i POL-2021-144918). Undersökningen och handläggningen av polisbrott har centraliserats till centralkriminalpolisen.

Enligt Polisstyrelsens anvisning om utredning av brott för vilket en polisman misstänks POL-2021-144918 (s. 5) görs förbehandlingen av alla brottsmisstankar som gäller polismän och den preliminära utredningen av dem centraliserat vid riksåklagarens byrå. Behandlingen av en brottsmisstanke som riktar sig mot en polisman inleds vid riksåklagarens byrå när den polisenhet som tagit emot anmälan per e-post har meddelat att en undersökningsanmälan registrerats i informationssystemet för polisärenden. Enligt samma anvisning (s. 5) avgör åklagarundersökningsledaren vid riksåklagarens byrå om åklagaren övertar ledningen av undersökningen av ärendet, vid en misstanke om brott som begåtts under en polismans fritid. Om åklagaren inte åtar sig att vara undersökningsledare i ärendet, överför åklagaren ärendet till den polisnrättning som i enlighet med tabellen över utredningsansvar ansvarar för utredningen. I samma anvisning finns följande föresats om ärenden som ska behandlas i bötesförfarandet (s. 6): Polisen förrättar självständigt en summarisk förundersökning, om man redan i det inledande skedet av ärendet vet att ärendet kommer att handläggas i bötesförfarandet. Bestämmelsen om summarisk förundersökning i 3 kap. 14 § 2 mom. i förundersökningslagen gäller en situation där förutsättningarna för att använda bötesförfarandet står klara redan då undersökningen inleds och man på samma gång även beslutar att handlägga ärendet i bötesförfarandet. I så fall ska bevisningen om brottet vara uppenbar redan i det initiala skedet av undersökningen. Om bötesförfarandets lämplighet framkommer först efter att förundersökningen inlett, överför åklagaren ledningen av undersökningen till polisen. I fall som ger utrymme för tolkning ska ärendet i enlighet med denna anvisning överföras till handläggningsförfarandet av ett misstänkt brott av en polisman till riksåklagarens byrå.

I praktiken får enheten för polisbrott vid riksåklagarens byrå, vilken handlägger brottmål som misstänks ha begåtts av en polisman, varje vecka konsulteringssamtal som gäller huruvida en misstanke om ett brott som begåtts av en polisman på fritiden ska överföras till denna enhet så att en åklagare fungerar som undersökningsledare. Enheten för brott har ett jourssystem som är öppet dygnet runt och som möjliggör att förfrågningar görs oberoende av tid och plats.

Ovan i avsnitt 2.2.1.2 har man beskrivit att man under de senaste åren i bötesförfarandet inte handlagt ett enda brottmål som gäller ett brott som begåtts av en polisman på fritiden. Även brott som begåtts av en polisman under fritiden överförs således med relativt låg tröskel till enheten för polisbrott vid riksåklagarens byrå. Således ser det ut att vara klart att ovan beskrivna anvisningar iakttas relativt väl. Enligt den information som fåtts från riksåklagarens byrå och Polisstyrelsen är det, eftersom information om brott som begåtts av en polisman under fritiden inte automatiskt ges ur systemet till åklagaren, möjligt att brott som begåtts av en polisman under fritiden dock har handlagts i bötesförfarandet utan att de meddelats till enheten för polisbrott vid riksåklagarens byrå.

Utöver ovan nämnda bestämmelser om jäv har man i förundersökningslagen eller bötesförfarandelagen inte separat beaktat en situation där en polisman är målsägande i ett brott. I princip handläggs ett sådant brottmål således i en ordning enligt bötesförfarandelagen, så länge som bestämmelserna om jäv beaktas.

2.10.4.2 Bedömning av nuläget

Om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas är ärendet av betydelse även för handläggningen av brott som misstänks ha begåtts av en polisman. För närvarande har polisen noggranna anvisningar om att åklagaren ska underrättas om brottsmisstankar av vissa arter där en polisman är misstänkt, oberoende av om gärningen har begåtts i samband med en tjänsteåtgärd eller under fritiden. Så som beskrivits ovan har inte ett enda brottmål med ett brott som misstänks ha begåtts av en polisman handlagts i bötesförfarandet. Även gärningar som begåtts av en polisman under fritiden överförs således med relativt låg tröskel för att bedömas av en undersökningsledare som är en åklagare.

Trots att brott som misstänks ha begåtts av en polisman i ljust av den mottagna statistiken handläggs i väldigt liten grad eller inte överhuvudtaget i bötesförfarandet, är det inte helt säkert att brott som begåtts av en polisman under fritiden i enskilda fall inte har handlagts i bötesförfarandet. Med beaktande av det antal ärenden som handläggs i bötesförfarandet har förundersökningsmyndigheten nämligen inte någon möjlighet att få visshet om yrket för varje brottsmisstänkt, om den misstänkte inte själv för fram det. I informationssystemen finns det inte heller någon automatisk funktion som ger möjlighet till att åklagaren alltid underrättas om ett brott som begåtts av en polisman under fritiden.

Handläggning av brott som begåtts av en polisman under fritiden i bötesförfarandet, där polisen ger en polisman som är en kollega och som misstänks för ett brott ett strafföreläggande eller ett straffyrkande kan anses vara problematiskt bland annat med tanke på transparensen i förfarandet, i synnerhet om en åklagare inte överhuvudtaget bedömer ärendet. Med tanke på jämlikheten är det dock inte ändamålsenligt att som helhet avgränsa en viss yrkesgrupp utanför det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet.

Förutsättningen enligt 2 kap. 4 § 1 mom. i förundersökningslagen om möjligheten för åklagaren att fatta ett beslut om att överta ledningen av förundersökningen av en misstänkt gärning av en polisman i samband med tjänsteuppdrag, ska tryggas i bötesförfarandet och i synnerhet då tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas. När regleringen bedöms, finns det skäl att beakta 5 kap. 1 § 1 mom. i förundersökningslagen, enligt vilket förundersökningsmyndigheten genast ska underrätta åklagaren om ett ärende där den som är misstänkt för brott är en polisman, om inte ärendet handläggs i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot.

Utifrån de omständigheter som lagts fram ovan är det ändamålsenligt att bedöma hur tilltron till förundersökningens opartiskhet tryggas då en polisman är part i bötesförfarandet.

2.11 Målsägandens rätt att söka ändring i bötesförfarandet

Det finns bestämmelser om rätten för parterna att söka ändring i 35 § i bötesförfarandelagen. Enligt 1 mom. i paragrafen får den som meddelats ett föreläggande som avses i 34 § 1 mom. söka ändring i föreläggandet genom att anföra besvär hos tingsrätten. Målsäganden får söka ändring i föreläggandet hos tingsrätten genom att anföra besvär antingen på de grunder som föreskrivs i 31 kap. 1 § i rättegångsbalken eller på den grund att föreläggandet grundar sig på oriktig tillämpning av lag eller att målsäganden inte har gett ett samtycke enligt 4 eller 5 § i denna lag på giltigt sätt. Utifrån det nämnda momentet är rätten att söka ändring för målsäganden således relativt avgränsad i den gällande lagen.

I 35 c § i bötesförfarandelagen finns det bestämmelser om annat förfarande när besvär anförs av den som meddelats ett föreläggande. Enligt 1 mom. i paragrafen iakttas vid handläggning i

tingsrätten av besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande vad som i 26 kap. 1 §, 2 § 2 mom. samt 3–6, 8, 17–24 och 28 § i rättegångsbalken föreskrivs om handläggning av besvärssärenden i hovrätten. Huvudförhandling ska hållas om en part begär det eller om tingsrätten anser att det behövs. Åklagaren ska se till att det med anledning av besvären görs förundersökning i en sådan omfattning som ändringssökandet förutsätter. Enligt 2 mom. i paragrafen ska vad som föreskrivs om behandling av brottmål i tingsrätt i övrigt iaktas vid förfarandet. I fråga om översättning av ett föreläggande över vilket besvär har anförts gäller vad som i 6 a kap. i lagen om rättegång i brottmål föreskrivs om översättning av stämningsansökan. Enligt 3 mom. i paragrafen är motpart i besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande åklagaren och en eventuell målsägande.

I 35 d § i bötesförfarandelagen finns det å sin sida bestämmelser om annat förfarande när målsäganden anför besvär. Enligt paragrafen iaktas vid handläggning i tingsrätt av besvär som anförs av målsäganden bestämmelserna om handläggning av ansökningsärenden i 8 kap. i rättegångsbalken. Åklagaren och den misstänkte anses vara delaktiga i ärendet. Har både målsäganden och den misstänkte anført besvär iaktas 35 c §.

Bestämmelserna i lagens 35 § om parternas besvär rätt i bötesförfarandet ändrades genom den bestämmelse som trädde i kraft den 1 juni 2019 (RP 103/2017 rd), varvid begränsningarna av besvärsgrunderna ströks från ovan nämnda paragraf i fråga om en misstänkt. Genom lagändringarna ändras därtill de bestämmelser om förfarandet vilka ska iaktas vid handläggningen av besvär (35 c § i bötesförfarandelagen). Regleringen kring besvär förfarandet vid besvär som anförs av målsäganden preciserades (35 d § i bötesförfarandelagen), men i fråga om målsägandens besvärsgrunder bibehölls handläggningsordningen för ett besvärssärende oförändrad. Vid den tidpunkten förtydligades åklagarens roll i handläggningen av besvär som anförs av målsägande.

Med stöd av den nuvarande bötesförfarandelagen är målsägandes rätt att söka ändring väldigt begränsad, vilket bidrar till att försvaga rättsskyddet för målsäganden enligt 21 § i grundlagen. Den begränsade möjligheten att söka ändring minskar även eventuellt målsägandes vilja att ge ett samtycke till bötesförfarandet. Vid besvär som anförs av målsäganden tillämpas bestämmelserna om handläggning av ansökningsärenden i 8 kap. i rättegångsbalken.

Eftersom de besvärsgrunder som är tillgängliga för målsäganden är mer begränsade och av mer teknisk karaktär än för den som meddelats ett föreläggande, har det i den gällande lagen inte ansetts vara behovligt att behandlingssättet för besvär som anförs av målsäganden ska vara av samma karaktär som i straffprocessen jämfört med det förfarande som inleds med anledning av besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande. Bestämmelserna i 8 kap. i rättegångsbalken möjliggör även muntligt hörande vid behov.

Nedan i denna proposition föreslås att det framöver är möjligt att handlägga även ett privaträttsligt ersättningsanspråk i bötesförfarandet. Sett till detta kan det inte anses vara ändamålsenligt att rätten att överklaga för målsäganden framöver baseras sig endast på grunderna för klagan inom ramen för extraordinära rättsmedel, tillämpning av fel lag eller på att ett samtycke inte getts på giltigt sätt. Utifrån det som angetts ovan kan det inte heller anses vara godtagbart att handläggningsordningen för ett ansökningsärende iaktas då målsäganden söker ändring i handläggningen. Således är det motiverat att omvärdera begränsningarna av rätten att söka ändring för målsäganden och förfarandet för ändringssökande.

3 Målsättning

Målet med propositionen är att göra straffprocessen smidigare.

Detta sker genom att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas genom de lagändringar som föreslås nedan. Till följd av de föreslagna ändringarna övergår en stor mängd klara och enkla brottmål från den fullskaliga straffprocessen till det enklare bötesförfarandet.

Ändringarna underlättar därmed arbetet för de myndigheter som deltar i straffprocessen, polisen, åklagaren och domstolarna, och påskyndar samtidigt handläggningen av brottmål. Med tanke på straffrättsvården är målet att möjliggöra att de tillgängliga resurserna riktas på ett ändamålsenligt och effektivt sätt med hänsyn till ärendenas art och betydelse. En snabbare handläggning effektiviserar även den styrande inverkan på den materiella straffrättens beteende.

För parterna är målet att förbättra tillgången till rättsskydd i ett enskilt ärende. Även för parterna är bötesförfarandet ett snabbare och förmånligare sätt än domstolsprocessen att få ett avgörande i ett brottmål. De föreslagna ändringarna försvagar inte heller avsevärt parternas rättsskydd, eftersom man i bötesförfarandet fortfarande kan handlägga endast klara och enkla mål, för vilka ett bötesstraff kan utfärdas enligt allmän straffpraxis. Parterna har fortfarande möjlighet att genom ett samtycke hindra att bötesförfarandet används. Målsägandens rätt att söka ändring förbättras.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Tillämpningsområdet för bötesförfarandet

4.1.1.1 De allmänna förutsättningarna för bötesförfarandet

I propositionen föreslås att man till regleringen kring lagens tillämpningsområde fogar ett krav på att ett strängare straff än böter enligt allmän straffpraxis inte är att vänta för ärendet.

Syftet med denna precisering är att styra dem som tillämpar lagen och att förtydliga hurudana ärenden som ska handläggas i bötesförfarandet. Ett ytterligare syfte med bestämmelsen är att säkerställa att man i bötesförfarandet inte heller framöver handlägger gärningar som kräver en gränsdragning mellan ett bötesstraff och ett fängelsestraff.

Om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas på nedan föreslagna sätt till gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är över sex månaders fängelse, är det viktigt att säkerställa att rättsskipningen är enhetlig och att man i bötesförfarandet inte handlägger gärningar som inte hör till det, till exempel på grund av omständigheter i anknytning till påförandet av straffet. När tillämpningsområdet utvidgas ska man säkerställa att bedömningen av skillnaden mellan ett bötesstraff och ett fängelsestraff fortfarande hör till domstolarna. Genom bestämmelsen styrs således förundersökningsmyndigheternas verksamhet på så sätt att endast mål där brottet tydligt kan sonas med böter styrs till bötesförfarandet. En åklagare som genomgått juridisk utbildning har redan för närvarande en stark roll i straffprocessen i valet av straffslag, då han eller hon framför sin ståndpunkt om påföljden i sin stämningsansökan. Efter att tillämpningsområdet för bötesförfarandet har utvidgats ser åklagaren även framöver för egen del till att endast enkla och klara ärenden som lämpar sig för bötesförfarandet och som enligt rättspraxis kan sonas med bötesstraff styrs till förfarandet. Genom sin yrkesskicklighet ser åklagaren dessutom till att straffpraxis är enhetlig.

Den föreslagna ändringen motsvarar i hög grad bestämmelsen om förutsättningarna för summarisk förundersökning i 3 kap. 14 § i förundersökningslagen. Således är det möjligt att iakttä samma principer i tillämpningen av dessa bestämmelser.

Utbildningen av de myndigheter som tillämpar bötesförfarandelagen ska ökas i synnerhet innan de nya bestämmelserna träder i kraft och under de första åren då de tillämpas i syfte att säkerställa att ärenden som omfattar en gränsdragning mellan bötesstraff och fängelsestraff inte överförs till bötesförfarandet. Utbildningen är behövlig även för att säkerställa enhetlig straffpraxis. I enlighet med tidigare praxis ska man därtill i praktiken i verksamheten utarbeta tillämpningsanvisningar, utifrån vilka en enskild tjänsteman kan göra en tillförlitlig bedömning om ärendets lämplighet för bötesförfarandet. På det sätt som beskrivs nedan föreslås att samarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren ökas med en särskild bestämmelse om konsultering, vilket bidrar till att främja bedömningen om ett ärendes lämplighet för bötesförfarandet.

4.1.1.2 De brottsrekvisit som lämpar sig för bötesförfarandet

I propositionen föreslås att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas till brott för vilka ett det föreskrivna maximistraffet är två år.

Målet med förslaget är att göra förfarandet smidigare, då fler brottmål än för närvarande kan handläggas i förfarandet.

I fråga om till exempel stöld som styrs till den normala förundersökningsprocessen har i praktiken alla behövliga åtgärder, såsom förhör, vidtagits redan av den polispatrull som varit händelseplatsen, och förundersökningsprocessen i sig genererar inte någon tilläggsutredning eller ny bevisning i ärendet. I förundersökningen utarbetas ett elektroniskt förundersökningsprotokoll enligt formföreskrifterna om stöld, i vilket brottsutredaren ska upprätta bland annat pärm-, antecknings-, mellan- och personblad och göra behövliga anteckningar i referatdelen. Därefter sammanställer brottsutredaren ett elektroniskt förundersökningsprotokoll och överför det till undersökningsledarens mapp för att granskas och undertecknas. Efter underskriften överför undersökningsledaren förundersökningsprotokollet till en mapp i arkivet. Från arkivet sänds förundersökningsprotokollet till parterna, åklagarna och domstolen och det arkiveras enligt arkivlagen (831/1994). Åklagaren gör en ordinarie åtalsprövning i ärendet och avgör ärendet antingen med ett beslut om åtalseftergift eller genom att upprätta en stämningsansökan i ärendet överföra det till domstol, där ärendet framskrider i den sedvanliga straffprocessen.

Däremot kan en polispatrull i bötesförfarandet sköta till exempel ett ovan beskrivet stöldfall på plats från början till slut genom ”en kontakt”, om ärendet inte är förknippat med något privaträttsligt anspråk. I polisbilen registrerar polispatrullen boken i det elektroniska systemet och förhöret av den misstänkte på bötesblanketten i en summarisk förundersökning enligt 3 kap. 14 § i förundersökningslagen (se även 11:2 i FUL) och delger därefter boken till den misstänkte. Därefter kräver ärendet inte ytterligare åtgärder av polisen. Boken ska ännu fastställas elektroniskt av åklagaren.

Förfarandet enligt bötesförfarandelagen kräver mindre arbete av såväl polisen som åklagaren än en fullskalig förundersökning och åtalsprövning. Således påskyndar bötesförfarandet såväl förundersökningsmyndighetens som åklagarens arbete. Dessutom bör det observeras att ett ärende som handlagts och avgjorts i bötesförfarandet till en början inte överhuvudtaget överförs till domstolen, vilket har en stor konsekvens för domstolens resurser och ordnandet av dess verksamhet.

Förslaget förbättrar även parternas rättsskydd i ett enskilt brottmål. Såväl den som misstänks för brott som målsäganden kan få ett klart och enkelt ärende behandlat snabbare än för närvarande och handläggningen förutsätter inte någon tidskrävande domstolsbehandling av

parterna. Eftersom parterna fortfarande genom sitt samtycke kan hindra att förfarandet används, äventyras inte tillgodeendet av rättsskyddet heller till denna del.

Nedan bedöms mer ingående varför det är motiverat att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet uttryckligen till brott vars maximistraff är fängelse i två år.

Förslaget om att utvidga tillämpningsområdet kan för det första granskas i fråga om sådana brott för vilka det föreskrivna maximistraffet är fängelse i ett år och sex månader (stöld, förskingring, bruksstöld av motordrivet forskaffningsmedel, häleribrott, olagligt befattningstagande med infört gods och tullredovisningsbrott). Bland dessa brott förekommer i praktiken även enkla och klara fall vid sidan om de mest komplicerade fallen. I huvudsak döms bötesstraff ut för brotten och i rättspraxis kan man urskilja tydliga särdrag utifrån vilka fall som kan sonas med böter kan identifieras. Med tanke på det rättsobjekt som ska skyddas är brotten inte förknippade med något starkt utrednings- eller offentlighetsintresse. I brott som hänför sig till egendom kan målsäganden ofta ha ett ersättningsanspråk, men målsägandens ställning i bötesförfarandet är tryggt genom samtyckeskonstruktionen och genom att ostridiga ersättningar framöver kan handläggas i bötesförfarandet. Prövningen av ett samtycke kan i fall av egendomsbrott i allmänhet ske snabbt och i fråga om egendom har medborgarna i varje fall en omfattande disponeringsfrihet i samhället. I till exempel fall med stölder har det dessutom varit möjligt att få tillbaka egendom direkt i säljskick.

För det andra kan förslaget granskas i fråga om sådana brott för vilka det föreskrivna maximistraffet är fängelse i ett år. I regel gäller samma aspekter som ovan för dessa. Användningsgraden för bötesstraff är avsevärt stor och en stor del av brotten handläggs i skriftligt förfarande, vilket innebär att den misstänkte medgett gärningen. Det finns inte principiella hinder som gäller målsägandens ställning eller de rättsobjekt som ska skyddas, med undantag för lockande av barn i sexuella syften, som i egenskap av ett sexualbrott som hänför sig till barn ska hållas kvar inom domstolarnas exklusiva behörighet. Alla sådana brott som hör till den aktuella gruppen, för vilka flera än enskilda domar ges årligen, omfattar enkla och klara typfall, för vilka det är möjligt att utarbeta de behövliga anvisningarna för de myndigheter som arbetar i bötesförfarandet. Sådana brott är till exempel brott mot besöksförbud, brott mot inreseförbud, överlämnande av forskaffningsmedel till berusad, skadegörelse, innehav av farligt föremål, vars maximistraff ändrades från och med den 1 januari 2026 till två års fängelse, samt läkemedelsbrott.

Å andra sidan omfattar denna grupp en stor mängd sällsynta brott. Bland annat oetablerad påföljdspraxis och den knappa informationen om bedömningen av förenligheten med brottsrekvisiten leder till att de nämnda brotten i praktiken ofta inte omfattar klara och enkla fall (till exempel försäkringsbedrägeri, sekretessbrott, avkodningssystemsbrott). Å andra sidan föreligger inte något principiellt hinder som följer av dessa brotts art eller någon annan orsak för att brotten formellt kan omfattas av tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Även bötesförfarandets nuvarande tillämpningsområde omfattar ett stort antal sällsynta brott (till exempel orsakande av risk för spridning av en djursjukdom och straffbart innehav av radioaktivt ämne) och de nu aktuella brotten avviker inte på väsentligt sätt från dessa fall.

För det tredje kan förslaget granskas i fråga om sådana brott för vilka det föreskrivna maximistraffet är fängelse i två år. Denna grupp omfattar ett större antal brottsrubriceringar än de två tidigare grupperna. För vissa brottsrubriceringar utdöms i regel ett bötesstraff och ett stort antal av dessa avgörs i huvudsak i skriftligt förfarande, varvid den misstänkte medgett gärningen och påförandet av straffet baserar sig på schablonmässiga tabeller. Ett exempel på detta är grovt äventyrande av trafiksäkerheten, för vilket antalet personer som dömdes till böter i domstol enligt Statistikcentralens uppgifter år 2023 uppgick till 2 613 och antalet personer som dömdes

i rätten uppgick till sammanlagt 3 261. Å andra sidan omfattar gruppen med ett maximistraff på två år även brottsrubriceringar för vilka man i regel dömer ut ett fängelsestraff, såsom grovt rattfylleri (år 2023 uppgick antalet personer som dömts till böter i domstol till 96 och antalet personer som dömts i rätten till sammanlagt 5 182). Denna grupp omfattar dessutom brottsrubriceringar för vilka man på grund av målsägandens ställning, det rättsobjekt som ska skyddas, ett starkt utredningsintresse och omständigheter som hänför sig till handläggningens offentlighet ska förhålla sig reserverat till överföring till bötesförfarandet, såsom brott mot liv och hälsa, sexualbrott, krigsbrott och brott mot mänskligheten och brott mot utövningen av den lagstiftande, verkställande och dömande makten. Gruppen omfattar därtill flera mer sällsynta brott, där straffet inte påförs utifrån någon schablonmässig tabell och för vilka det inte finns någon etablerad påföljdspraxis. På grund av den knappa informationen om bedömningen av förenligheten med brottsrekvisiten innehåller de nämnda brotten ofta inte klara och enkla fall, såsom resa i syfte att begå ett terroristbrott och lämnande av oriktiga uppgifter om en exportvaras ursprung.

Så som konstaterats i avsnittet om förslagets grundlagsenlighet, är det möjligt att inkludera även sällsynta brott i tillämpningsområdet för bötesförfarandet, så länge som det inte handlar om ett principiellt hinder som anknyter till ett rättsobjekt som ska skyddas genom en straffbestämmelse och det enskilda brottmålet i övrigt lämpar sig för bötesförfarandet på grund av att det är enkelt och klart. I samband med att bötesförfarandet förnyas är målen att förenkla förfarandet, göra straffprocessen smidigare och ge domstolarna möjlighet att fokusera på ärenden där det på grund av synpunkter som gäller rättsskyddet, enhetligheten i rättspraxis och utvecklingen av tolkningspraxis finns ett verkligt behov av att ärendet behandlas uttryckligen i domstol. Då förutsättningen för bötesförfarandet fortfarande är ett krav på att ärendet ska vara enkelt och klart och då det dessutom föreslås att man fogar ett krav på att ett strängare straff än böter inte är att vänta i enlighet med allmän straffpraxis, talar ovan nämnda mål för att tillämpningsområdet utvidgas i maximalt omfattande grad till enkla och klara gärningar som kan sonas med böter.

Även gruppen med brott med ett maximistraff på två år omfattar brott för vilka bötesdomar i regel döms ut och de omfattar enkla och klara typfall, för vilka det är möjligt att sammanställa de anvisningar som behövs för de myndigheter som arbetar i bötesförfarandet. Med undantag för vissa brottsrubriceringar handlar det inte om något principiellt hinder som följer av dessa brotts art eller någon annan orsak för att brotten formellt ska omfattas av tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Så som konstaterats ovan, omfattar det nuvarande tillämpningsområdet för bötesförfarandet ett stort antal sällsynta brott, och de nu aktuella brotten avviker inte väsentligt från dessa brott. Sett till det ovan angivna, även om gruppen med ett maximistraff på två år omfattar gärningar som är mer sällsynta och som lämnar utrymme för tolkning, är det med beaktande av målen för reformen av bötesförfarandet motiverat att utvidga tillämpningsområdet till att gälla även sådana enkla och klara gärningar som i typfallet behandlas med ett bötesstraff och för vilka det föreskrivna maximistraffet är fängelse i två år.

Utifrån det som angetts ovan är det motiverat att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet till brott för vilka det är möjligt att döma ut ett fängelsestraff på fängelse i högst två år. Förslaget avgränsas dock så att man utanför tillämpningsområdet, på grund av det rättsobjekt som ska skyddas och brottets art, lämnar bort brott mot liv, hälsa och friheten, sexualbrott, terroristbrott, krigsbrott och brott mot mänskligheten. Dessa typer av brott ska även på grund av målsägandens ställning och delvis på det offentliga intresse som anknyter till de rättsobjekt som ska skyddas anses vara olämpliga för bötesförfarandet. Från tillämpningsområdet avgränsas även deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen, eftersom det handlar om ett deltagandebrott som främjar yrkesmässig och organiserad brottslighet. På grund av brottens art, de rättsobjekt som

ska skyddas och det offentlighetsintresse som anknyter till ärendet lämpar sig inte gärningar enligt brottsrekvisitet för att behandlas i bötesförfarandet. Utanför tillämpningsområdet avgränsas utöver ovan nämnda brott dessutom brott som hänför sig till utövning av den lagstiftande, verkställande och dömande makten, eftersom de med beaktande av ärendets art, ärendets samhälleliga betydelse, det kraftiga utredningsintresset och offentlighetsintresset i ärendet inte kan anses höra till handläggning i bötesförfarandet. Syftet är dock inte att reducera tillämpningsområdet för bötesförfarandet jämfört med det nuvarande, varför ovan föreslagna avgränsningar gäller endast det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet, det vill säga gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i över sex månader, men högst två år. I bötesförfarandet är det fortfarande möjligt att tillämpa författningarna i landskapet Åland, vilka innehåller straffskalor som omfattas av tillämpningsområdet.

Vid beredningen har man separat bedömt lämpligheten för misshandel enligt 21 kap. i strafflagen för bötesförfarandet, eftersom en beaktansvärd del av de misshandelsfall som leder till bötesstraff lämpar sig för bötesförfarandet i fråga om enkelhet och klarhet. Enligt uppgifterna från Statistikcentralen uppgick de personer som dömdes till böter för misshandel eller lindrig misshandel i domstol till sammanlagt 3 361 år 2023. Antalet fall av lindrig misshandel kan dock inte urskiljas i statistiken. Genom att överföra enkla och klara fall av misshandel till bötesförfarandet kan någon form av smidighetsfördel uppnås. Det kan anses att utgångspunkten är att i synnerhet ärenden som ska handläggas i skriftligt förfarande kan överföras till bötesförfarandet. Utifrån Domstolsverkets uppgifter har endast sex procent av de lindriga fallen av misshandel och fallen av misshandel i grundform avgjorts i skriftligt förfarande i tingsrätterna under åren 2021–2023 (RP 130/2024 rd, s. 35). Således är det antal ärenden som eventuellt överförs till bötesförfarandet dock högst 200 ärenden.

Inkludering av misshandel i det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet skulle vara ett undantag till ovan föreslagna avgränsningar av bötesförfarandet. Det står klart att vissa typer av misshandel i varje fall ska avgränsas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet, såsom misshandelsfall av grundformen i en nära relation, eftersom de på grund av sin art och gärningens allvar inte överhuvudtaget lämpar sig för att handläggas i bötesförfarandet. En regleringslösning där en viss rubricering fogas till tillämpningsområdet för bötesförfarandet, men från vilken vissa arter av gärningar på samma gång avgränsas, gör bötesförfarandet otydligare. Med beaktande av ovan nämnda omständigheter som helhet, kan det inte anses vara motiverat att inkludera misshandel i grundformen i det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet.

Strafflagens 16 kap. innehåller bestämmelser om brott mot myndigheter. Detta kapitel innehåller sådana brottsrekvisit som på grund av brottets art och det offentliga intresset i anknytning till ärendet ska avgränsas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet (till exempel givande av muta, givande av muta åt riksdagsledamot och olaga befriande av fänge). Brott mot besöksförbud enligt 9 a § i strafflagen, överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom enligt 10 § och brott mot näringsförbud enligt 11 § är inte av sådan art att de kategoriskt ska avgränsas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. I dessa brottsrekvisit är det möjligt att identifiera ett typfall, som vanligen är klart och enkelt och som kan sonas med böter. Vid brott mot besöksförbud kan det till och med ligga i målsägandens intresse att ärendet handläggs i skyndsam ordning i bötesförfarandet, om han eller hon så önskar. När ett ärende handläggs och avgörs i bötesförfarandet, får den brottsmisstänkte snabbt efter gärningen ett straff för att ha förfarit i strid med förbudet, vilket kan främja efterlevnaden av ett besöksförbud. Om förfarandet är upprepat eller fortgående (nästan varje dag eller varje vecka) eller i övrigt inte kan sonas med böter, ska ärendet inte handläggas i bötesförfarandet. Om ett brott mot besöksförbud är förenat med påtryckningar mot målsäganden, bör myndigheten särskilt överväga om ärendet lämpar sig för att handläggas i bötesförfarandet. Om besöksförbud

har meddelats med anledning av våldsbrott och brottet mot förbudet är förenat med hot, kan fängelsestraff komma i fråga, och ärendet ska då inte handläggas i ett bötesförfarande. Även andra ovan nämnda gärningar hänför sig till sådan myndighetsverksamhet att avgränsning av dessa utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet inte är motiverat med beaktande av de rättsobjekt som ska skyddas. Således är det dock ändamålsenligt att inkludera dessa gärningar i tillämpningsområdet för bötesförfarandet. När det är fråga om gärningar som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet och när förfarandet är upprepat övervägs fängelsestraff i brottmål även i nuläget redan innan ärendet skulle överföras till domstolsprocess med anledning av att förfarandet anses vara upprepat i enlighet med 1 a § 2 mom. i bötesförfarandelagen. Detta innebär att till exempel brott som begås av personer som upprepade gånger bryter mot besöksförbud i regel inte lämpar sig för bötesförfarandet.

I fråga om de gärningar som ska begränsas utanför tillämpningsområdet, framfördes flera anmärkningar under remissförfarandet. Lämpligheten för brott mot besöksförbud och näringsförbud har bedömts ovan och vid den fortsatta beredningen ansåg man att det inte är befogat att inskränka tillämpningsområdet i fråga om dessa gärningar. Skyddsobjektet i brottsrekvisiten enligt 17 kap. i strafflagen är den allmänna ordningen och vid den fortsatta beredningen har man inte ansett att det är befogat att avgränsa brottsrekvisiten enligt detta kapitel utanför tillämpningsområdet, med undantag för deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen, vilket är ett ärende som bedömts ovan. Ett mutbrott enligt 30 kap. i strafflagen handlar inte om verksamhet av personer som arbetar med offentliga uppgifter, utan om brott som begås i näringsverksamheten. Således omfattar gärningarna enligt detta kapitel inte något offentlighetsintresse som motsvarar de mutbrott som föreskrivits i 16 kap. i strafflagen. Likaså är offentlighetsintresset i fråga om miljöbrott enligt 48 kap. i strafflagen annorlunda än för mutbrott enligt 16 kap. i strafflagen, vilka föreslås att avgränsas utanför tillämpningsområdet. Således är det inte befogat att avgränsa brotten enligt 30 och 48 kap. i strafflagen utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Stöld-, bedrägeri-, betalningsmedels- och penningtvättsbrott finns å sin sida i kärnområdet för utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet, om de övriga förutsättningarna är uppfyllda. Således har man vid den fortsatta beredningen inte ansett att det med tanke på smidigheten är befogat att avgränsa dessa brott utanför tillämpningsområdet.

Vid beredningen har man bedömt hur stort antal ärenden som i verkligheten kan överföras till bötesförfarandet på grund av de föreslagna ändringarna. Det kan anses att en riktgivande uppskattning är att om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas till fängelse i två år, är det möjligt att omkring 3 000 brottmål överförs från den fullskaliga straffprocessen till bötesförfarandet. Uppskattningen är förknippad med osäkerhet. I varje fall genomför lösningen det mål som möjliggör att domstolarna kan fokusera på sina kärnuppgifter.

Nedan följer en granskning av förhållandet mellan den föreslagna ändringen och grundlagen. Utifrån granskningen kan förslagen även anses vara grundlagsenliga.

Som ett andra alternativ har man under beredningen bedömt ett alternativ för att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet där endast gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i ett år och sex månader inkluderas i det utvidgade tillämpningsområdet. I vissa fall som omfattas av gruppen med ett maximistraff på två år kan fängelsestraff vara huvudregeln (till exempel grovt rattfylleri), eller också kan det utifrån rättspraxis vara svårt att bilda sådana kriterier utifrån vilka det kan anses att en del av fallen tydligt kan sonas med böter (till exempel bokföringsbrott). Dessutom visar praxis att många av de ovan nämnda brotten och därtill till exempel olaga hot, miljöbrott och gäldenärsbrott sällan är klara och enkla såväl bevisningsmässigt som juridiskt. En annan sak som tyder på detta är att endast under en femtedel av brotten med ett maximistraff på två år, med undantag för grovt

rattfylleri och grovt äventyrande av trafiksäkerheten, handläggs i skriftligt förfarande i tingsrätterna. Detta alternativ genomför dock i viss mån målet om att göra straffprocessen smidigare, vilket fastställts som ett mål för den övergripande reformen av bötesförfarandet.

Ovan har man bedömt motiveringarna till varför gärningar med ett maximistraff på två år lämpar sig för tillämpningsområdet för bötesförfarandet. På grund av de nämnda omständigheterna är det inte möjligt att lägga fram orsaker som visar att det är ändamålsenligt att avgränsa tillämpningsområdet till gärningar vars maximistraff är endast ett år och sex månader.

I bötesförfarandet är det möjligt att handlägga endast ett klart och enkelt ärende, för vilket det utifrån allmän straffpraxis är möjligt att döma ut endast ett bötesstraff. Dessutom förutsätter förfarandet ett samtycke av parterna. Vissa brottsrekvisit avgränsas även utifrån bötesförfarandet. Regleringshelheten tryggar således parternas rättsskydd lika väl i gärningar med ett maximistraff på två år som gärningar med ett straff på ett år och sex månader.

Detta alternativ genomför inte heller på bästa möjliga sätt målen i anknytning till smidiggörande av straffprocessen. I detta fall ska domstolarna fortfarande handlägga flera brottsrekvisit som i typfallet leder till böter.

Utifrån det ovan konstaterade kan det inte anses vara motiverat att utvidga det sakliga tillämpningsområdet för bötesförfarandet endast till brott för vilka högst fängelse i ett år och sex månader föreskrivits som straff.

Som ett tredje alternativ har man under beredningen bedömt ett alternativ för att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet där endast gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i ett år och sex månader inkluderas i tillämpningsområdet. Därtill skulle vissa gärningar för vilka det strängaste straffet är fängelse i två år fogas till tillämpningsområdet.

Även om det inte anses vara befogat att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet till alla gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i två år, kan en del av de brott som bestraffas med ett maximistraff på två år dock anses vara lämpliga för det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Det skulle vara möjligt att foga dessa brott till tillämpningsområdet för förfarandet genom att nämna dessa separat i bestämmelsen om tillämpningsområdet. Man kan anse att sådana brott utgörs av grovt äventyrande av trafiksäkerheten, fylleri i sjötrafik, förfälskning, bedrägeri, betalningsmedelsbedrägeri, skjutvapenbrott, brott mot bestämmelserna om farliga ämnen, innehav av farligt föremål, för vilket maximistraffet från och med den 1 januari 2026 är fängelse i två år, dopningsbrott, smugleri, narkotikabrott, förberedelse till narkotikabrott och främjande av narkotikabrott.

I typfallet handlar det om brott där klara och enkla typfall i hög grad förekommer i praktiken och bland vilka sådana fall som kan sonas med böter enkelt kan identifieras. Inte heller det rättsobjekt som ska skyddas eller brottets art innebär något exceptionellt kraftigt utrednings- eller offentlighetsintresse. Med tanke på en eventuell målsägande är dessa brott inte förknippade med sådana problem som rättsskyddsgarantierna för bötesförfarandet inte räcker för att förebygga, i synnerhet förutsättningen om ett samtycke av målsäganden och handläggning av ersättningsanspråk i bötesförfarandet.

Med beaktande av målen om att göra straffprocessen smidigare kan den alternativa regleringslösningen dock inte anses vara värd att understödja. De kriterier som gäller arten för ett ärende som lämpar sig för bötesförfarandet avgränsar de ärenden som inkommer till

förfarandet och med ett snävare tillämpningsområde är det möjligt att enkla och klara ärenden, för vilka böter döms ut i enlighet med allmän straffpraxis, lämnar utanför bötesförfarandet.

Detta alternativ skulle dessutom vara problematiskt därför att det är svårt att utarbeta en lista över de brott som lämpar sig för bötesförfarandet och då förteckningen utarbetas är det inte möjligt att beakta förändringar i samhället och kriminaliseringen, varför det är lätt hänt att gärningar för vilka förfarandet kan lämpa sig saknas i förteckningen. Med tanke på en tydlig och enkel reglering är ett kategoriskt utvidgande av tillämpningsområdet ett bättre alternativ. Med beaktande av de planerade avgränsningarna av tillämpningsområdet för bötesförfarandet föreligger inte något sådant principiellt hinder som anknyter till det rättsobjekt som ska skyddas genom straffbestämmelser vilka gör att ett kategoriskt utvidgande kan anses vara godtagbart. Således uppnår inte heller denna alternativa lösning de mål som ställts upp för reformen av bötesförfarandet.

4.1.2 Utfärdande av en förverkandepåföljd i bötesförfarandet

I propositionen föreslås att beloppet av den förverkandepåföljd som kan utfärdas i bötesförfarandet höjs till 5 000 euro. Framöver regleras detta i nya 3 a § i lagen.

Förslaget kan anses vara motiverat, eftersom brottmål som enligt den nuvarande lagstiftningen lämpar sig för bötesförfarandet till andra delar än i fråga om kravet på förverkandepåföljden övergår till tillämpningsområdet för bötesförfarandet genom att den övre gränsen för förverkandepåföljden höjs. Till exempel i miljörätten ska endast enkla och klara ärenden, som endast på grund av storleken av tillståndsavgifterna inte lämpar sig för bötesförfarandet, handläggas i en rättegång. Det är inte ändamålsenligt att ett ärende som i övrigt lämpar sig för bötesförfarandet övergår till den normala straffprocessen endast på grund av beloppet av den krävda förverkandepåföljden.

I bedömningen av den övre gränsen för förverkandepåföljden är det möjligt att beakta rätten att döma ut administrativa påföljder på upp till fem miljoner euro för en myndighet utanför domstolsväsendet (se närmare i GrUU 2/2017 rd, regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om förhindrande av penningtvätt och av finansiering av terrorism och till lagar som har samband med den, s. 4–5). Sett till detta kan det bedömas att en måttlig höjning av de förverkandepåföljder som påförs i bötesförfarandet till 5 000 euro konstitutionellt sett inte är problematiskt. Framöver möjliggör den nämnda gränsen på 5 000 euro i praktiken att fler vanliga förverkandepåföljder utfärdas i bötesförfarandet, såsom utfärdande av förverkandepåföljder i anknytning till bulleranmälningar och andra offentligrättsliga avgifter som anknyter till miljöskyddsmyndigheternas verksamhet.

Enligt den information som fåtts från Rättsregistercentralen har man dömt ut över 500 förverkandepåföljder under de senaste åren i bötesförfarandet (2023: 534 och 2024: 679). I domstolarna har man under de senaste åren dömt ut omkring 300 förverkandepåföljder till ett penningbelopp av 1 000–5 000 euro (2023: 255 och 2024: 281). Genom den föreslagna ändringen överförs till bötesförfarandet således i viss mån fler ärenden, men antalet ärenden som överförs till bötesförfarandet uttryckligen på grund av beloppet av förverkandepåföljden är enligt uppskattningen inte stor. Genom ändringen uppnås i viss mån sådana fördelar som gör straffprocessen smidigare. Dessutom är ändringen betydelsefull med tanke på verksamheten i praktiken och den förbättrar rättegångarnas smidighet.

Strafflagens 10 kap. 9 § förtydligas på så sätt att bestämmelserna i bötesförfarandelagen tillämpas i bötesförfarandet då en förverkandepåföljd utfärdas. Förslaget är behövligt eftersom regleringen kring behandling av ett ärende som gäller en förverkandepåföljd i strafflagen

hänvisar till domstolsbehandling och regleringen är i sig inte tillämplig på behandlingen och avgörandet i ärendet i bötesförfarandet.

Även på grund av de orsaker som lagts fram i avsnitt 12.1.3 kan förslaget anses vara grundlagsenligt.

4.1.3 Polisens beslutanderätt

4.1.3.1 De ärenden som omfattas av polisens beslutanderätt

I propositionen föreslås för det första att polisens beslutanderätt utvidgas i bötesförfarandet på så sätt att polisen kan utfärda ett bötesföreläggande för alla brottsrekvisit för vilka åklagaren med stöd av den gällande lagstiftningen fastställer ett bötesyrkande genom att utfärda ett strafföreläggande. I propositionen föreslås således att polisens beslutanderätt omfattar alla gärningar för vilka det föreskrivna maximistraffet är böter eller högst sex månaders fängelse. Så som beskrivits nedan gäller förslaget för polisen och därtill även för tullmän, gränsbevakningsmän och jakt- och fiskeövervakare.

Förslaget innebär att polisen genom en kontakt kan avgöra ett större antal klara och enkla brottmål. Utvidgandet av polisens beslutanderätt främjar även tydligheten i bestämmelserna om förfarandet. När polisens befogenheter utvidgas blir det möjligt att i åklagarens verksamhet och straffprocessen i domstolarna fokusera på brottmål som omfattar mer krävande juridiska problem och bevisvärdering. Dessutom väljs sättet att handlägga brottmål och processens form enligt ärendets kravnivå och art. Således främjar ändringen smidigheten i processen och den förbättrar medborgarnas rättsskydd, då ärendena kan avgöras snabbare och effektivare.

År 2024 handlade åklagarna sammanlagt omkring 33 500 ärenden i bötesförfarandet och de utfärdade sammanlagt knappt 32 000 strafförelägganden. Utifrån förslaget övergår ett stort antal sådana gärningar som åklagaren för närvarande fastställer utifrån schablonmässiga tabeller till polisens beslutanderätt. Dessa är inte förknippade med särskilda element som ger utrymme för tolkning och de utgörs av till exempel äventyrande av trafiksäkerheten, förande av fortskaffningsmedel utan behörighet, rattfylleri, trafikförseelse, straffbart bruk av narkotika, motstånd mot person som upprätthåller ordningen, utlänningsförseelse, uteblivande från uppbåd och innehav av föremål eller ämne som lämpar sig för att skada någon annan, för vilket straffskalan ändrades den 1 januari 2026. Om man räknar endast de ärenden som nämns ovan uppgick de brottmål som fastställdes genom ett strafföreläggande till omkring 25 000 år 2024. Med tanke på processekonomi och smidiggörandet av straffprocessen är det ändamålsenligt att en stor del av de klara och ostridiga brottmålen behandlas i en maximalt lätt process, det vill säga genom ett bötesföreläggande av polisen.

Å andra sidan förutsätter ändringen att särskild uppmärksamhet riktas på den misstänktes rättsskydd, eftersom en bot oftare än för närvarande utfärdas av en polis eller en annan tjänsteman, som inte genomgått juridisk utbildning. Även rättskipningens enhetlighet ska säkerställas.

Med tanke på rättsskyddet innebär förslaget att även ett stort antal rubriceringar som kvantitativt sett avgörs i relativt liten grad och för vilka det inte finns någon schablonmässig eller etablerad straffpraxis överförs till polisens beslutanderätt. Som exempel på sådana gärningar som endast omfattar ett hot om böter och som avgörs i relativt liten grad eller som är förknippade med tolkning kan man nämna spridande av information som kränker privatlivet (SL 24:8), ärekränkning (SL 24:9), resetjänstförseelse (SL 30:3 b), häleriförseelse (SL 32:5), sekretessförseelse (SL 38:2) och kränkning av arbetstagarrepresentants rättigheter (SL 47:4).

Som exempel på gärningar för vilka maximistraflet är fängelse i sex månader, för vilka det inte finns etablerad straffpraxis och som nödvändigtvis inte är enkla kan man nämna oaktsam osann utsaga (SL 15:4), underlåtenhet att anmäla grovt brott (SL 15:10) och lotteribrott (SL 17:16 b).

Lagutskottet (LaUB 9/2010 rd) har dessutom yttrat att polisens befogenheter inte får omfatta gärningar, som innehåller element som lämnar klart mer utrymme för tolkning än trafikförseelser och snatterier, och att rättssäkerheten kan kräva att ju strängare straff desto större orsak att inte låta ärendet stanna vid en polismans prövning utan att det i sista hand är en åklagare som genomgått juridisk utbildning som fattar det avgörande beslutet.

Alla brottsrekvisit som omfattas av det föreslagna tillämpningsområdet motsvarar således inte de kriterier som lagts fram i lagutskottets tidigare utlåtande. I bedömningen ska man dock beakta erfarenheterna av tillämpningspraxis för lagen, eftersom den nuvarande bötesförfarandelagen nu har tillämpats i så gott som tio år. Under lagens giltighetstid har utbildningen av polismän och polisens interna anvisningar utvecklats och i den interna övervakningen har man inte observerat stora avvikelser från de riktgivande strafftabellerna. I praktiken har åklagaren i omkring 98 procent alla bötesyrkanden som framställts av polisen fastställt straffföreläggandet i oförändrad form eller genom att endast ändra omständigheter som gäller penningbeloppet av en dagsbot i enlighet med det bötesyrkande som framförts av polisen. Det kan konstateras att utvidgandet av polisens beslutanderätt i praktiken inte orsakar avsevärda problem för rättsskyddet.

I bedömningen av rättsskyddet ska man även beakta att parterna i bötesförfarandet fortfarande har rätt att söka ändring och att myndigheterna har rätt till självrättelse till den misstänktes fördel. Det föreslås att rätten att söka ändring för målsäganden utvidgas på det sätt som beskrivs nedan. Även om det enligt den gällande lagstiftningen är möjligt att anse att de gärningar som inkommer för att fastställas av åklagaren är förknippade med mer omständigheter som lämnar utrymme för tolkning än de gärningar som för närvarande omfattas av polisens befogenheter, kan det konstateras att det föreställda utrymmet för tolkning eller den föreställda oklarheten dock inte finns i största delen av de fall som handläggs i bötesförfarandet.

Det bör även observeras att kraven på att ärendet ska vara klart och enkelt i praktiken styr brottmål som lämnar utrymme för tolkning till straffprocessen och sådana ärenden blir inte i desto större grad kvar för att avgöras av polisen eller en åklagare. I polisens beslutanderätt återstår således endast ärenden som är klara och enkla i sina ärendegrupper och som lämpar sig väl för att avgöras av polisen. Även framöver styrs de mer krävande ärendena i varje fall till straffprocessen. Fortfarande avgränsas polisens beslutanderätt genom maximiantalet för de dagsböter som utfärdas, vilket är 60 dagsböter.

Nedan följer en granskning av förhållandet mellan den föreslagna ändringen och grundlagen. Utifrån granskningen kan förslaget även anses vara grundlagsenligt.

Utifrån det ovan konstaterade är det motiverat att utvidga polisens beslutanderätt för att göra straffprocessen smidigare. På ovan beskrivna sätt kan den misstänktes rättsskydd ombesörjas även i och med ändringen.

Vid beredningen har man som ett annat alternativ för att utvidga polisens beslutanderätt bedömt att trafikrelaterade förseelser i den breda meningen enligt lagutskottets betänkande LaUB 9/2010 rd överförs till polisen. Dessa gärningar kan anses omfatta allvarigare fall av äventyrande av trafiksäkerheten, förande av fortskaffningsmedel utan behörighet, rattfyllerier och trafikförseelser, vilka alla avgörs i ett stort antal och i vilka påförandet av straffet baserar sig på etablerade och schablonmässiga tabeller. I dessa gärningar upprepas gärningssättet och

gärningarna är således i regel inte förknippade med särskilda omständigheter som lämnar utrymme för tolkning, varför det inte är möjligt att låta tillsynsmyndigheten avgöra dessa. Det handlar om relativt enkla gärningar. Till ovan nämnda lista kan man även lägga till straffbart bruk av narkotika, utlänningsförseelse, uteblivande från uppbåd och motstånd mot person som upprätthåller ordning, vilka alla avgörs till ett stort antal och vilka på grund av gärningens natur i regel och i typfallet inte är förknippade med utrymme för tolkning. Till denna del begränsas polisens befogenheter fortfarande av det allmänna kravet i bötesförfarandet på att ärendet ska vara klart och enkelt, vilket i varje fall överför de mer krävande ärendena till straffprocessen. Dessutom föreslås på ovan beskrivna sätt att man till de kriterier som begränsar arten av ett ärende som lämpar sig för bötesförfarandet fogar att ett strängare straff än böter inte är att vänta enligt allmän straffpraxis.

Av de ärenden som inkom som bötesyrkanden fastställde åklagare genom ett strafföreläggande år 2024 kvantitativt sett mest fall av äventyrande av trafiksäkerheten, förande av fortskaffningsmedel utan behörighet, rattfylleribrott och trafikförseelser. Av de andra brotten än trafikbrott avgjordes genom ett strafföreläggande i stora mängder straffbart bruk av narkotika, innehav av föremål eller ämne som lämpar sig för att skada någon annan, vars maximistraff ändrades den 1 januari 2026 till fängelse i ett år, utlänningsförseelse, uteblivande från uppbåd och motstånd mot person som upprätthåller ordningen. De ärenden som åklagarna fastställde år 2024 uppgick till omkring 25 000.

Detta alternativ är således problemfritt med tanke på de kriterier som lagutskottet lagt fram i sitt utlåtande. Det är motiverat att överföra åtminstone alla ovan nämnda schablonmässiga rubriceringar som inte innehåller element som lämnar utrymme för tolkning till polisens befogenhet. Alla ovan nämnda rubriceringar uppfyller de krav som i riksdagsbehandlingen fastställts för ärenden som omfattas av polisens befogenheter och med beaktande av deras antal kan verkliga processfördelar uppnås genom att överföra befogenheterna till polisen. Detta alternativ avgränsar dock de gärningar som innehåller element med större utrymme för tolkning vilka nämns i lagutskottets tidigare betänkande, såsom lindrigt bedrägeri och lindrig misshandel, från polisens befogenheter. Det finns dock skäl att utgångspunkten är att åklagaren och domstolen avgör endast sådana ärenden som är förknippade med genuin juridisk prövning. Det granskade alternativet genomför inte detta alternativ.

Med alternativet uppnås i sig i smidighetsfördelar, även om de är mindre än med den föreslagna lösningen. Eftersom tillämpningsområdet för bötesförfarandet dock redan för närvarande omfattar även ett stort antal andra brott, varav omkring 7 000 som behandlas i bötesförfarandet och i vilka polisen med 98 procents framgång framställer ett bötesyrkande till åklagaren, är det utifrån statistiken inte motiverat att avgränsa polisens befogenheter att gälla endast de kvantitativt större ovan nämnda gärningarna. År 2024 fastställde åklagaren utifrån ett bötesyrkande av polisen ett strafföreläggande i till exempel så gott som 400 fall av lindrigt smuggeri, omkring 250 fall av lindrig skadegörelse och i knappt 120 fall av lindrigt smuggeri, vilka alla i typfallet är väldigt enkla, schablonmässiga och inte lämnar utrymme för tolkning. Även för dessa gärningar påförs ett straff utifrån de etablerade tabellerna. Med hänsyn till målen med reformen av bötesförfarandet är det inte ändamålsenligt att avgränsa dessa gärningar utanför polisens befogenheter, utan det är motiverat att utvidga polisens befogenheter kategoriskt till att gälla alla gärningar för vilka de föreskrivna strängaste straffet är sex månaders fängelse. Det föreligger inte något sådant principiellt hinder som anknyter till det rättsobjekt som ska skyddas genom en straffbestämmelse vilka gör att ett kategoriskt utvidgande inte kan anses vara godtagbart.

Dessutom då man punktmässigt överför endast vissa gärningar till polisens befogenheter, är det inte möjligt att tillräckligt beakta ändringar i lagstiftningen och förändringar i samhället eller att någon ny kriminalisering blir tillämplig för polisens befogenheter.

På det sätt som anges nedan omfattar polisens beslutanderätt framöver även att handlägga och avgöra privaträttsliga anspråk. Vid beredningen ansågs det med tanke på processekonomi inte vara ändamålsenligt att polisen inte har befogenheter att avgöra klara, småskaliga och ostridiga ersättningsärenden, som till stor del gäller snatteribrott som redan omfattas av polisens nuvarande befogenheter. Om polisen inte har befogenheter att handlägga och avgöra bland annat enkla ersättningsärenden som gäller snatteriärenden, utan om ärendet måste överföras till åklagaren på grund av handläggningen av ersättningsärendet, uppnås inte heller de önskade smidighetsfördelarna genom förslaget. I så fall belastar man snarare ytterligare Åklagarmyndigheten, som redan för närvarande befinner sig under stor arbetspress. Således har man inte ansett det vara befogat med ett lösningsalternativ, där handläggningen av ett privaträttsligt anspråk omfattas av åklagarens befogenheter.

4.1.3.2 Polisens beslutanderätt och antalet dagsböter

I propositionen föreslås även att polisens beslutanderätt i fråga om antalet dagsböter höjs från nuvarande 20 dagsböter till 60 dagsböter. Dagsbotens penningbelopp skulle fortfarande inte ha någon konsekvens för användningen av bötesföreläggandet och den nämnda avgränsningen skulle vara brottspecifik. För närvarande har polisen med stöd av 3 § 2 mom. i bötesförfarandelagen möjlighet att utfärda ett bötesföreläggande på högst 20 dagsböter. Då man under de senaste åren genom ett bötesföreläggande utfärdat ett bötesstraff på i snitt 13 dagsböter, omfattar polisens befogenheter, i enlighet med det ursprungliga målet, för närvarande endast relativt små gärningar för vilka det varit möjligt att tillgodose rättsskyddet och enhetligheten i rättskipningen genom måttlig intern handledning.

Ett av målen med reformen av bötesförfarandet är att främja att man i straffprocessen kan fokusera på brottmål som är mer krävande och som omfattar juridiska problem och bevisvärdering. Detta mål främjas av att polisens beslutanderätt utvidgas även i fråga om antalet dagsböter. Det är ändamålsenligt att höja det antal dagsböter som omfattas av polisens befogenheter, eftersom fördelen av utvidgandet av de gärningar som hör till polisens befogenheter i annat fall blir väldigt liten. I flera typiska brott utfärdas utifrån etablerad straffpraxis strängare straff än 20 dagsböter.

Enligt grundlagsutskottets utlåtande GrUU 1/1982 rd (s. 4 och 5) är det viktigt med tanke på rättsskyddet att man genom ett beslut av någon annan än en domare eller domstol inte påför andra än påföljder än påföljder med förmögenhetsvärde, vars penningmässiga värde ska fastställas så att det är rimligt att betala dessa för alla, oberoende av betalningsförmågan. De påföljder som blir aktuella i sådana fall får inte heller direkt eller indirekt orsaka eller leda till att den personliga friheten berövas. Ordningsböter och andra liknande påföljdssystem där påförandet av påföljden i regel inte överhuvudtaget fastställs i domstol, kräver i fråga om enhetlighet att påföljderna är av fast belopp och att de förseelsetyper som blir aktuella är entydiga och kan konstateras på ostridigt sätt.

Enligt lagutskottets betänkande LaUB 9/2010 rd krävde rättssäkerheten att ju strängare straff desto större orsak att inte låta ärendet stanna vid en polismans prövning utan att det i sista hand är åklagaren som fattar det avgörande beslutet. Relativt små förseelser ska handläggas i förfarandet. Enligt lagutskottet var tillämpningsområdet för bötesföreläggandet även väl avpassat också då det gäller antalet dagsböter.

Utifrån ovan nämnda ståndpunkter av utskotten finns det skäl att granska om polisens beslutanderätt kan utvidgas till straff som är strängare än det nuvarande antalet dagsböter.

Förslaget kan anses vara motiverat för det första därför att straffprocessaktörerna har tillgång till flera handböcker som är avsedda för internt bruk då de utfärdar straff. År 2023 publicerades även Rangaistuskäytännön käsikirja (Kemppinen et al.). Utifrån ovan nämnda handböcker har äventyrande av trafiksäkerheten, förande av fortskaffningsmedel utan behörighet, straffbart bruk av narkotika och rattfylleri statistikförts och tabellerats väldigt noggrant. Innehav av föremål eller ämne som lämpar sig för att skada någon annan, vars straffskala höjdes den 1 januari 2026, utlänningsförseelse, uteblivande från uppbåd och motstånd mot person som upprätthåller ordningen omfattas dessutom av etablerad rättspraxis i fråga om utfärdande av straffet. Polisen har därtill tillgång till en handbok med detaljerade föreskrifter om utfärdande av straff för trafikförseelser. Således kan man konstatera att i de viktigaste ärendegrupperna baserar sig straffmätningen på ett väldigt schablonmässigt förfarande, och utvidgande av polisens beslutanderätt är inte problematiskt i detta förhållande.

För det andra döms utifrån ovan nämnda material vanligen ett bötesstraff på högst 30 dagsböter för äventyrande av trafiksäkerheten enligt den hastighetsbegränsningen som gäller vid var tid i området. Det normala straffområdet för förande av fortskaffningsmedel utan behörighet är 20–40 dagsböter. Straffskalan för rattfylleri i grundformen kan stiga till 70 dagsböter. För straffbart bruk av narkotika utdöms vanligen ett bötesstraff på högst 30 dagsböter beroende på narkotikamängden. För innehav av ett föremål eller ämne som lämpar sig för att skada någon annan utdöms vanligen ett bötesstraff på omkring 30 dagsböter och för motstånd av person som upprätthåller ordningen utdöms ett bötesstraff på högst 40 dagsböter. Inte heller för utlänningsförseelse eller uteblivande från uppbåd utdöms i typfallet något bötesstraff på över 40 dagsböter.

Om det högsta antalet dagsböter i ett bötesföreläggande som utfärdas av polisen höjs till 60 dagsböter, är det framöver möjligt att med ett bötesföreläggande behandla en stor del av trafikbrotten och en stor del av de andra numerärt sett stora brottsrubriceringar som behandlas i bötesförfarandet, såsom straffbart bruk av narkotika. Om polisens befogenheter omfattade alla gärningar för vilka det strängaste föreskrivna maximistraffet är sex månaders fängelse, skulle även enkla och klara skattebedrägerier som upprepas i Tullens verksamhet och lindriga smuggerier övergå till tillämpningsområdet för bötesföreläggandet. Genom att höja dagsbotsgränsen är det således möjligt att i avsevärd grad göra straffprocessen smidigare. Om dagsbotsgränsen å sin sida inte höjs, skulle de fördelar som gör processen smidigare på grund av ovan föreslagna utvidgande av polisens beslutanderätt bli avsevärt mindre.

Utifrån ovan nämnda straffskalor är det således ändamålsenligt att höja polisen befogenheter i fråga om bötesföreläggande till 60 dagsböter. I så fall beaktas rättsskyddsfrågorna, då gärningar som bestraffas strängare lämnar utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet på samma gång som målen om att göra straffprocessen smidigare uppnås. Om antalet dagsböter har avgränsats till 60 dagsböter, återstår det för åklagaren att avgöra sådana gärningar för vilka det är nödvändigt att göra en gränsdragning mellan ett strängt bötesstraff och strängare påföljder.

Den ovan nämnda bedömningen får även stöd av Heikki Kemppinens artikel Sakon ja vankeuden välisestä valinnasta rangaistuksen määräämisessä (DL 2/2025). Kemppinen konstaterar att i ljuset av statistiken används den övre delen av den allmänna skalan för dagsböter (120 dagsböter) jämförelsevis sällan, det vill säga att övergången från böter till fängelse i verkligheten sker redan vid omkring 90 dagsböter i de flesta fallen, det vill säga efter att den översta fjärdedelen av straffskalan för ett brott har uppnåtts. Enligt Kemppinen verkar det således som om övergången från böter till fängelse inte sker på glidande sätt, utan snarare

genom att tillämpa ett tänkesätt som gäller valet av art, som inte påminner om den sedvanliga lösningen för att mäta straff.

Utifrån det som angetts ovan ligger man i ljuset av statistiken vid en höjning av polisens befogenheter till 60 dagsböter inte ännu nära bedömningen av böter och fängelse, vilket på motiverade grunder kan konstateras höra till uppgiften för en person som genomgått juridisk utbildning. Höjningen av polisens befogenheter i fråga om antalet dagsböter ska således anses vara motiverad.

Vid beredningen har man som ett andra genomförandealternativ bedömt möjligheten att ändra regleringen på så sätt att antalet dagsböter som omfattas av polisens befogenheter inte överhuvudtaget begränsas. Om antalet dagsböter som omfattas av polisens befogenheter inte alls begränsats och polisens befogenheter omfattar alla gärningar för vilka ett maximistraff på sex månader föreskrivits, överförs alla bötesyrkanden som inkommer för att fastställas av åklagaren för att behandlas i bötesförfarandet av polisen, vilket naturligtvis främjar målet om att smidiggöra straffprocessen väl. En annan sak som talar för att slopa dagsbotsgränsen är att samma brottsrubricering inte övergår för att avgöras av åklagaren endast på grund av antalet dagsböter.

Med beaktande av utskottens ovan nämnda ståndpunkter är det dock inte möjligt att anse att det är godtagbart med en sådan reglering där polisens befogenheter utvidgas såväl till alla brott med en straffskala på sex månader som till brott där maximigränsen för antalet dagsböter slopas i sin helhet.

Med stöd av ovan beskrivna utskottspraxis har polisen inte längre befogenheter att handlägga endast brott som i fråga om straffets stränghet är lindrigare i en situation där antalet dagsböter som omfattas av polisens befogenheter överhuvudtaget har begränsats. De orsaker som hänför sig till rättsskyddet förutsätter att de gärningar som bestraffas strängast i sin art behandlas och avgörs av en åklagare som genomgått juridisk utbildning. Då bedömningen av gränsen mellan böter och fängelse å sin sida hör till domstolarna, är det inte möjligt att anse att det är motiverat att polisen, trots de kvalitativa tilläggsriterierna, själv kan utfärda ett bötesstraff som ligger nära ett fängelsestraff i ett ärende som lämpar sig för bötesförfarandet. Dessutom skulle det vara utmanande att se till att rättspraxis är harmoniserad i en situation där antalet dagsböter överhuvudtaget inte har begränsats för polisen. Således kan det inte anses vara motiverat att penningbeloppet av en dagsbot som omfattas av polisens befogenheter inte överhuvudtaget begränsas, oberoende av om man utvidgar polisens befogenheter till att gälla alla gärningar för vilka det föreskrivna maximistraffet är sex månader eller till endast vissa gärningar.

Vid beredningen har man som ett tredje genomförandealternativ bedömt möjligheten att ändra regleringen på så sätt att polisens befogenheter utvidgas till högst 40 dagsböter, eftersom man för största delen av ovan uppräknade gärningar vanligen utfärdar ett bötesstraff på högst 40 dagsböter. Av de numerärt stora brottsrubriceringarna lämnar endast ett relativt stort antal rattfyllerier, där straff utfärdas utifrån väletablerade och schablonmässiga tabeller, utanför polisens befogenheter i en sådan situation.

Lagutskottets har i sitt betänkande LaUB 9/2010 rd yttrat att rättssäkerheten kräver att ju strängare straff desto större orsak att inte låta ärendet stanna vid en polismans prövning utan att det i sista hand är åklagaren som fattar det avgörande beslutet. Enligt lagutskottet var tillämpningsområdet för bötesföreläggandet även väl avpassat i fråga om antalet dagsböter.

Utifrån utskottets utlåtanden är det alternativt möjligt att bedöma att det är ändamålsenligare att gärningar som bestraffas strängare än med 40 dagsböter inte prövas endast av polisen, utan

övergår för att handläggas av åklagaren. Även denna ändring genomför i viss mån målet om att göra straffprocessen smidigare, men nyttorna med tanke på en smidigare process är mindre än i den föreslagna lösningen. Avgränsningen gäller framför allt rattfyllerimål, där även de strängaste bötesstraffen döms ut schablonmässigt utifrån alkoholkoncentrationen i blodet. Det är inte ändamålsenligt att sådana ärenden ska överföras för att avgöras av åklagaren. Därför är det ändamålsenligt att höja polisens befogenheter enligt förslaget.

4.1.4 Minderåriga misstänkta i bötesförfarandet

4.1.4.1 Tillämpningsområdet för bötesförfarandet

Ställningen för en minderårig som misstänkts för ett brott har granskats nedan i avsnitt 2.5.

Utifrån denna granskning är det möjligt att konstatera att det fortfarande är motiverat att tillämpa bötesförfarandet även på minderåriga, åtminstone i förfarandets nuvarande omfattning. Bötesförfarandet används i hög grad även i lindriga brottmål som gäller minderåriga och rättsskyddskraven förutsätter inte att man avstår från förfarandet.

Däremot finns det skäl att göra en separat bedömning av utvidgandet av förfarandet till grövre brottsbeskrivningar än för närvarande.

För det första har man vid beredningen inte ansett att det är ändamålsenligt att i ärenden som gäller minderåriga utfärda bestämmelser om någon gräns för maximistrafvet vilken avviker från gränsen för myndiga. De mer motiverade alternativen är däremot antingen att minderårigas ärenden kan handläggas i bötesförfarandet i den nuvarande omfattningen eller att gränsen för maximistrafvet höjs på ovan nämnda sätt till två års fängelse. Bestämmelser om ett maximistrafv som avviker från dessa är ägnade att göra förfarandet mer komplicerat.

Genomförandealternativen ska granskas med tanke på rättsskyddsgarantierna och fördelarna med tanke på en smidigare process.

Så som konstaterats ovan har grundlagsutskottet granskat tillämpningen av bötesförfarandet på minderåriga misstänkta i förhållande till skriftligt förfarande, där ett brottmål som gäller en minderårig inte kan handläggas. Det föreslagna utvidgandet av tillämpningsområdet utvidgar bötesförfarandet till brott som i fråga om straffskala är lika grova och som för närvarande handläggs i skriftligt förfarande. Å andra sidan är det i motsats till det skriftliga förfarandet möjligt att utfärda endast bötesstraff i bötesförfarandet. Förfarandets tillämpningsområde blir således snävare än i fråga om skriftligt förfarande. Som helhet kan det dock bedömas att bibehållande av tillämpningsområdet i nuvarande form står i bättre samklang med grundlagsutskottets tidigare utlåtanden jämfört med ett utvidgande av tillämpningsområdet.

I det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet kan en person ge sitt samtycke till att ett jämförelsevis grovt brottmål handläggs utanför domstol. Samtyckets innebörd ska förstås innan det ges. Även om möjligheten att föra talan för en laglig företrädare för en minderårig beaktas på nedan angivna sätt, talar omständigheter i anknytning till rättsskyddet för en minderårig för att förfarandets tillämpningsområde inte ska utvidgas. Med tanke på rättsskyddet är det mer problematiskt att grövre brott än för närvarande handläggs i bötesförfarandet utifrån ett samtycke av en minderårig jämfört med att de brott som omfattas av det nuvarande tillämpningsområdet handläggs i bötesförfarandet. Ur rättsskyddssynvinkel är det mest motiverat att brottmål som är grövre än ringa och som gäller en minderårig handläggs i domstol.

Å andra sidan kan ett utvidgande av tillämpningsområdet även påskynda handläggningen av en minderårigs brottmål. En minderårig som misstänks för ett brott kan således genom ett samtycke få sin sak behandlad snabbare i bötesförfarandet. Jämställdhetsaspekterna talar för att åldern för den som misstänks för ett brott inte hindrar möjligheten att dra fördel av bötesförfarandets snabbare handläggning. Detta talar för att utvidga tillämpningsområdet även till minderåriga misstänkta.

Med tanke på de mer generella målen om att göra processen smidigare handlar det om en relativt liten grupp ärenden. Det är möjligt att bedöma att ett bredare tillämpningsområde i bästa fall överför några hundra brottmål till bötesförfarandet. Detta genererar i liten mån kostnadsfördelar för myndigheterna, vilket talar för att tillämpningsområdet utvidgas även till minderåriga som misstänks för ett brott.

I beredningen har man vägt ovan konstaterade omständigheter. I helhetsbedömningen har man kommit fram till att rättsskyddsaspekterna talar för att tillämpningsområdet för bötesförfarandet bibehålls oförändrat då det handlar om ett brott som misstänks ha begåtts av en minderårig.

4.1.4.2 De rättsskyddsgarantier som ska tillgodoses i förundersökningen

Ur barndirektivets synvinkel har det nuvarande bötesförfarandet ansetts omfattas av undantagsbestämmelsen i direktivet. Således har man inte utfärdat bestämmelser om tillämpning av alla rättsskyddsgarantier i direktivet. Om tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas till att gälla även brottsrekvisit för vilka maximistraffet är två år, är det inte längre möjligt att tillämpa undantagsbestämmelsen i direktivet i utvidgandet av tillämpningsområdet, utan då måste man genomföra rättsskyddsgarantierna i direktivet i förfarandet.

Vid beredningen har man ansett att redan det nuvarande rättsläget är otillfredsställande, eftersom tillämpningen av undantagsbestämmelsen har lett till att en laglig företrädare för en minderårig får information om straffprocessen först i efterskott. En minderårigs företrädare kan för närvarande inte föra talan i något annat förfarande än förfarandet för ändringssökande. Detta kan inte anses vara en befogad lösning med tanke på en minderårigs rättsskydd.

I propositionen föreslås att man framöver iakttar skyldigheterna enligt 7 kap. 14–15 § i förundersökningslagen då man behandlar ett ärende som gäller en minderårig misstänkt i bötesförfarandet. I så fall iakttar man i handläggningen av ett ärende i bötesförfarandet i fråga om en minderårig misstänkt även bestämmelserna om närvaro av en laglig företrädare vid förhör (FUL 7:14) och kontakten till en företrädare för en omyndig (FUL 7:15). Förslaget ökar i viss mån polisens arbetsmängd, då handläggningen av ett bötesärende som gäller en minderårig i vissa situationer flyttas fram till en senare tidpunkt på grund av att vårdnadshavarna ska kontaktas och ärendet således inte framöver kan handläggas regelmässigt på händelseplatsen av en patrull som arbetar på fältet.

I bötesförfarandet tillämpas fortsättningsvis inte 7 kap. 16 § i förundersökningslagen, med stöd av vilken ett brottmål ska anmälas till socialmyndigheterna. Vid beredningen har man ansett att största delen av de ärenden som ska behandlas i bötesförfarandet på grund av sin art inte förutsätter att socialmyndigheterna deltar. Anmälan till socialmyndigheterna i samband med dessa lindrigare brottmål tillgodoses på tillräckligt sätt med stöd av 25 § i barnskyddslagen.

Ändringen främjar att vårdnadshavare till minderåriga misstänkta deltar i förfarandet. På så sätt kan barnets bästa beaktas bättre än för närvarande redan från förfarandets början.

4.1.5 Återtagande av samtycke

I propositionen föreslås att möjligheten för parterna att återta sitt samtycke slopas.

Detta är befogat, eftersom slopandet av möjligheten att återta ett samtycke gör förfarandet smidigare och i praktiken undanröjer det de situationer som orsakat oklarhet. Bötesförfarandet handlar om klara och enkla brottmål, för vilka endast ett bötesstraff kan utfärdas. I sådana ärenden är det redan då ärendet utreds möjligt att förvissa sig om att parten förstår sitt samtyckes innebörd. I praktiken har samtycken återtagits endast i väldigt liten grad.

Även i det nuvarande förfarandet har en part möjlighet att överlämna en tilläggsutredning i ärendet till åklagaren. I så fall kan han eller hon åberopa till exempel att han eller hon inte förstått sitt samtyckes innebörd. Åklagaren bedömer från fall till fall innebörden av en sådan tilläggsutredning. En sådan möjlighet finns även framöver.

Även vid sökande av ändring har en part fortfarande möjlighet att åberopa att han eller hon inte förstått innebörden av sitt samtycke. Således tryggas en parts rättsskydd i förfarandet, även om den lagstadgade möjligheten att återta ett samtycke slopas.

4.1.6 Handläggning av målsägandens privaträttsliga anspråk

I propositionen föreslås att ett brottsbaserat privaträttsligt anspråk av målsäganden under vissa förutsättningar kan handläggas i bötesförfarandet.

En förutsättning för handläggning är för det första att såväl den misstänkte som målsäganden ger sitt samtycke till att även ersättningsanspråket avgörs i bötesförfarandet. För det andra ska ärendet vara ostridigt och anspråket kan i fråga om kapital uppgå till högst 5 000 euro, som även är maximibeloppet av den förverkandepåföljd som kan påföras i förfarandet. Således ska såväl den misstänkte som målsäganden godkänna ersättningen i fråga om såväl grund som belopp. För det tredje är det i bötesförfarandet inte möjligt att avgöra ett lagstridigt eller klart orimligt anspråk och inte heller ett sådant anspråk som kränker en utomstående rättighet. I praktiken är de ersättningsanspråk som enligt förslaget behandlas i bötesförfarandet oftast av små penningbelopp och juridiskt och bevisningsmässigt klara ärenden. Eftersom det i praktiken handlar om handläggning av relativt små och ostridiga ersättningsanspråk, har även polisen framöver befogenheter att avgöra ersättningsanspråk genom ett bötesföreläggande. Om handläggningen av privaträttsliga anspråk däremot omfattar rättsliga frågor med utrymme för tolkning, kan ärendet inte anses lämpa sig för bötesförfarandet, varvid ärendet ska överföras för att handläggas i straffprocessen.

Ett privaträttsligt anspråk får inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om yrkandet solidariskt hänför sig till flera personer. Det har ansetts vara ändamålsenligt att avgränsa solidariska ersättningar utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet, eftersom handläggningen av sådana kan orsaka tolkningsproblem bland annat i fråga om hur ansvaret ska hänföras och vara ägnat att göra förfarandet komplicerat.

Ett ersättningsärende handläggs i samma förfarande som det egentliga brottmålet. På så sätt har parterna tillgång till en möjlighet att söka ändring i anknytning till bötesförfarandet.

Överlag handlar det således främst om att fastställa ett ostridigt ersättningsärende.

Förslaget kan anses vara befogat utifrån de följande orsakerna.

För det första försvagar ändringen inte desto mer ställningen för den misstänkte eller målsägande, eftersom de fortfarande genom sitt samtycke har möjlighet att påverka om ärendet handläggs i bötesförfarandet eller i domstol. Snarare förbättras parternas ställning, eftersom ett ostridigt ersättningsärende kan avgöras snabbare än för närvarande i bötesförfarandet.

För det andra främjar ändringarna i allmänhet smidigheten i rättegångarna. Brist på samtycke av målsäganden bildar ofta ett hinder för att använda bötesförfarandet. Så som beskrivits ovan i avsnitt 2.6.2, beror bristen på ett samtycke oftast på att ett ersättningsanspråk inte kan handläggas i bötesförfarandet. Efter den föreslagna ändringen ger målsägandena sannolikt oftare än för närvarande samtycke till bötesförfarandet i situationer där ett ersättningsanspråk varit den viktigaste orsaken till att ärendet överförts till straffprocessen.

För det tredje kan förslaget utifrån de orsaker som lagts fram nedan i avsnitt 12.1.5 även anses vara konstitutionellt godtagbart.

För att polisens eller åklagarens avgörande även ska vara verkställbart, fogas till utskökningsbalken bestämmelser om att avgörandet fungerar som utskökningsgrund och att det verkställs vid utskökningsverket på samma sätt som en betalningsdom av tingsrätten.

4.1.7 Påförande av kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet

I propositionen föreslås att det i bötesförfarandet även blir möjligt att förelägga ersättning av de kostnader för alkohol- och drogtestning vilka varit behövliga för att utreda det ärende som handläggs i bötesförfarandet.

Så som konstaterats ovan i avsnitt 2.8, har avsikten varit att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet till enkla och klara fall av rattfylleri (L 95/2018, RP 103/2017 rd).

Merparten av rattfyllerierna kräver dock en utredning av berusningstillståndet vilken görs på annat sätt än med en exakt alkomätare. För närvarande har det inte varit möjligt att behandla sådana fall i bötesförfarandet, eftersom det i detta förfarande inte varit möjligt att förelägga att kostnaderna för alkohol- och drogtestning ska ersättas till staten.

Även andra klara och enkla brott som kräver en utredning av berusningstillståndet ska för närvarande handläggas i domstolsförfarandet, om det inte varit möjligt att bevisa berusningen genom en exakt alkomätare.

Vid beredningen av propositionen har man bedömt att det nuvarande rättsläget inte är ändamålsenligt, och att det inte gör det möjligt att uppnå målen i ovan nämnda lagändring om utvidgande av bötesförfarandet. Det kan anses vara befogat att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas så att det är möjligt att förelägga att kostnaderna för alkohol- och drogtestning ska ersättas med tanke på människornas processuella jämlikhet och myndigheternas resursanvändning.

Utifrån de orsaker som behandlats nedan i avsnitt 12.1.4 kan förslaget även anses vara konstitutionellt godtagbart.

4.1.8 Förundersökning i bötesförfarandet

4.1.8.1 Förundersökningens omfattning

I propositionen föreslås att man för att utreda ett brott som avses i bötesförfarandelagen gör en summarisk förundersökning enligt 11 kap. 2 § i förundersökningslagen, där man endast utreder de omständigheter som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande eller ordningsbotsföreläggande ska kunna utfärdas. Detta gäller såväl ärenden som omfattas av det nuvarande tillämpningsområdet som det föreslagna bredare tillämpningsområdet för bötesförfarandet. I bötesförfarandet tillämpas fortfarande även de andra bestämmelserna i förundersökningslagen.

Till lagen fogas bestämmelser om att förundersökning får göras utan att iaktta bestämmelserna i 4 kap. 10 § 2 mom., 13 och 16 § samt 7 kap. 16 §, om det handlar om ett brott för vilket det strängaste föreskrivna straffet är böter eller fängelse i högst sex månader. Med stöd av undantagsbestämmelsen i direktiven har dessa begränsningar ansetts vara godtagbara. Regleringen ändras till denna del dock på så sätt att 7 kap. 14–15 § i förundersökningslagen framöver alltid ska tillämpas i bötesförfarandet. Genom denna ändring ser man till att vårdnadshavaren till en minderårig som misstänks för ett brott får information om brottsmisstanken och kan föra tala i förundersökningen. I beredningen av propositionen har man även bedömt om bestämmelserna i 7 kap. 16 § i förundersökningslagen om information till socialmyndigheten ska utvidgas till att gälla bötesförfarandet. Med beaktande av antalet brottmål där minderåriga som misstänks för brott i bötesförfarandet och det faktum att merparten av ärendena genuint inte förutsätter deltagande av socialmyndigheterna, bibehålls avgränsningen. Socialmyndigheten får även framöver information om ett sådant brott som gäller en minderårig och som omfattar ett behov av att bedöma åtgärderna enligt barnskyddslagen, eftersom polisen är skyldig att göra en barnskyddsanmälan i sådana fall. Således är det inte behövligt att ge socialmyndigheten information om alla mindre brottmål, som inte ger någon orsak till att oroa sig för barnets välmående eller situation.

Ärenden som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet innehåller inte undantag som gäller genomförande av summarisk förundersökning. I så fall tillämpas även ovan nämnda bestämmelser i förundersökningslagen. Genom detta säkerställs att förslaget står i samklang med ovan nämnda direktiv.

I förundersökningen ska man i enlighet med vad som tidigare reglerats höra den som misstänks för ett brott och målsägande.

De föreslagna ändringarna kan anses vara motiverade eftersom man i tilltagande grad ska rikta uppmärksamhet på parternas rättsskydd då tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas till att gälla gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är över sex månader men högst två års fängelse. I fråga om de brott som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet går det inte längre att på befogade grunder tala om sådana mindre förseelser som nämns i EU-direktiven, varvid det inte längre finns något behov av att iaktta de rättsskyddskrav som föreskrivits i direktiven.

I genomförandet av ovan nämnda direktiv har man inte gjort någon skillnad mellan förundersökning som görs i summarisk form eller i ordinarie form. I och med att det föreslås att summarisk förundersökning enligt förundersökningslagen används i det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet, blir EU-regleringen om ärendet således direkt tillämplig med stöd av lag.

Som helhet genomförs en summarisk förundersökning således i bötesförfarandet genom att iaktta de bestämmelser som följer av de ovan nämnda direktiven och som genomförts genom förundersökningslagen. Med beaktande av arten av de ärenden som handläggs i bötesförfarandet är det inte heller i förundersökningen av ärenden som handläggs i bötesförfarandet i det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet i regel behövligt att det finns någon undersökningsledare eller något förhörsvittne. Inget hindrar dock från att vid behov använda en undersökningsledare i ett ärende som ska avgöras i bötesförfarandet och vars förundersökning görs i summarisk form. Med beaktande av ärendenas art är det i det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet inte behövligt att genomföra normal fullskalig förundersökning, eftersom detta skulle belasta förundersökningsmyndigheterna onödigt.

Förslagen är ändamålsenliga, eftersom ju strängare maximistraffet är för de brott som inkluderas i förfarandet, desto större är förväntningarna även på rättsskyddet. Genom förslagen förbättras parternas rättsskydd, varför förslagen är konstitutionellt godtagbara.

I bötesförfarandet tillämpas för närvarande inte vissa registreringsskyldigheter enligt förundersökningslagen och förundersökningsförfordningen, eftersom inget förundersökningsprotokoll eller ingen förhørsberättelse utarbetas i förfarandet. I bötesförfarandet antecknas till exempel förhöret direkt på bötesblanketten. På grund av detta blir vissa anteckningar om underrättelserna inte tillämpliga i bötesförfarandet. EU-direktiven ålägger dock att göra sådana anteckningar för brott på vilka undantagsbestämmelsen i direktiven inte är tillämpliga. Således ska regleringen säkerställa att kraven i direktiven genomförs. På grund av detta föreslås att om det för brottet har föreskrivits strängare straff än fängelse i sex månader, ska det i bötesyrkandet antecknas uppgifter om att den misstänkte har avstått från sin rätt att anlita ett biträde och om information enligt 4 kap. 10 § 2 mom. i förundersökningslagen och underrättelser enligt 4 kap. 16 § i den lagen som getts den misstänkte i samband med detta samt de uppgifter som avses i 9 kap. 6 § 3 mom. i den lagen.

I fråga om direktivet om rätt till information handlar det om att underrättelserna enligt 4 kap. 16 § i förundersökningslagen ska göras även i bötesförfarandet och att informationen om att underrättelserna gjorts ska antecknas i enlighet med 1 kap. 3 § 10 punkten i förundersökningsförfordningen.

I fråga om försvarardirektivet handlar det i praktiken om att rätten att anlita ett biträde ska underrättas och att man vid avstående från rätten för en misstänkt att anlita ett biträde ska iaktta rättsskyddsgarantierna enligt 4 kap. 10 § 2 mom. i förundersökningslagen. Även i bötesförfarandet ska man vid avstående från rätten att anlita ett biträde göra anteckningar som motsvarar 1 kap. 3 § 12 punkten i förundersökningsförfordningen och en underrättelse ska göras om möjligheten att återta avståendet. Om en misstänkt vill anlita ett biträde eller om förundersökningsmyndigheten bedömer att den misstänktes rättsskydd förutsätter att ett biträde anlitas, är det i praktiken ändamålsenligt att överföra ärendet för handläggning i den normala handläggningsordningen för brottmål eller så är det åtminstone ändamålsenligt att fortsätta förundersökningen som en fullskalig förundersökning. I sig finns det inte något hinder för att avgöra ett ärende i bötesförfarandet, även om den misstänkte anlitat ett biträde i samband med det. (likaså OMML 54/2016, s. 46)

I fråga om tolkningsdirektivet ska man beakta att skyldigheterna i artikel 3 om översättningar och artikel 7 om lagring av vissa uppgifter fullgörs. Bestämmelserna i 4 kap. 13 § och 9 kap. 6 § 3 mom. i förundersökningslagen motsvarar dessa bestämmelser på det nationella planet.

Bestämmelserna om översättning av handlingar i förundersökningslagen ska framöver iakttas, då förundersökning görs i summarisk form i fråga om brotten inom det utvidgade

tillämpningsområdet. Det kan bedömas att tillämpningen av dessa bestämmelser kräver mest praktiska arrangemang. Anteckningarna enligt 9 kap. 6 § 3 mom. i förundersökningslagen ska ombesörjas. Om den misstänkte inte vill eller inte på giltigt sätt kan avstå från sin rätt till en översättning och översättningen inte heller kan genomföras som en muntlig sammanfattning på grund av bristen på ett gemensamt språk, ska till exempel yrkandebblanketterna och även ett strafföreläggande som sänds från åklagarens informationssystem vara översatt åtminstone till den del som det inte handlar om sådana punkter i handlingar som avses i artikel 3.4 i tolkningsdirektivet. Enligt denna punkt ska det inte föreligga någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta ska förstå vad de anklagas för. Översättningsarrangemangen ska dock bevaras i genomförbar form. Till exempel polisens informationssystem kommer i varje fall att framöver innehålla olika språkversioner av de vanligaste blanketterna. Specifieringsinformationen om ett brott kan översättas muntligt och den muntliga översättningen eller det muntliga sammandraget innebär inte någon kränkning av förhandlingens rättskaffenhet. I detta sammanhang är det betydelsefullt att bestämmelserna i 4 kap. 12 § 4 mom. i förundersökningslagen om tolkning redan enligt den gällande lagen gäller för alla bötesförfarandeärenden, vilket i varje fall styr att fortsätta förundersökningen med hjälp av en tolk på polisstationen, då polismannen och den misstänkte inte i tillräcklig grad har något gemensamt språk för att utreda ärendet på händelseplatsen. I fråga om ett strafföreläggande av åklagaren är det å sin sida inte behövligt att ge någon översättning till den del som den misstänkte redan fått information om ärendet i samband med bötesyrkandet. Däremot är åklagarens skyldighet att ge en översättning av handlingarna accentuerad i de situationer där någon ändring sker i förhållande till det yrkande som en polisman delgett. (likaså OMML 54/2016, s. 46–47). I bedömningen av behövligheten av en översättning ska man beakta bestämmelserna i 6 a kap. 3 § i lagen om rättegång i brottmål och regleringen på grund av språklagen.

Genom regleringen kring registrering förbättrar man ytterligare parternas rättsskydd och således förhandlingens godtagbarhet och grundlagsenlighet.

Alternativt kan förundersökningens omfattning bedömas såsom man gjort i betänkandet OMML 54/2016. I detta betänkande föreslogs att enskilda tilläggsförutsättningar som beror på EU-regleringen ställs för summarisk förundersökning i bötesförfarandet i fråga om förundersökningen av brott som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Då man dock beaktar målen om att regleringen kring bötesförfarandet ska vara tydlig, enkel och konsekvent, kan denna regleringsmodell med undantag för vissa krav på att registreringsskyldigheten ska uppfyllas inte anses vara ändamålsenlig. I och med att bötesförfarandet utvidgas att omfatta lika allvarliga gärningar, ska man tillgodose parternas rättsskyddsgarantier effektivt. Den i det ovan nämnda betänkandet föreslagna mellanmodellen med summarisk förundersökning och summarisk förundersökning i bötesförfarandet kan således inte anses vara tillräcklig med tanke på bedömningen av parternas rättsskydd och utvidgandet av bötesförfarandet.

4.1.8.2 Deltagandet av åklagaren i bedömningen av förutsättningarna för bötesförfarandet

Största delen av de ärenden som handläggs i bötesförfarandet är i den mån klara och enkla att frågan om deras lämplighet för bötesförfarandet inte överhuvudtaget lämnar något utrymme för tolkning. En del av ärendena kan dock vara sådana att det finns skäl att göra en gränsdragning mellan bötesförfarandet och straffprocessen. I ett sådant fall är det möjligt att även åklagarens juridiska kunskaper behövs.

I propositionen föreslås att bötesförfarandelagen kompletteras med bestämmelser om samarbetet mellan polisen och åklagaren i bedömningen av förutsättningarna för

bötesförfarandet. Med stöd av den föreslagna bestämmelsen kan polisen vid behov förhandla med åklagaren om huruvida ett enskilt brottmål lämpar sig för bötesförfarandet. Bestämmelsen är inte förpliktande, utan polisen har möjlighet att med låg tröskel konsultera åklagaren om ett ärendes lämplighet för bötesförfarandet, den eventuella korrekta brottsrubriceringen, omständigheter som anknyter till straffmätningen eller om en annan omständighet som kräver juridisk bedömning. En förpliktande bestämmelse är inte motiverad, eftersom merparten av de ärenden som lämpar sig för bötesförfarandet inte förutsätter någon bedömning av åklagaren. Genom förfarandet är det möjligt att säkerställa att endast ärenden som lämpar sig för bötesförfarandet når det.

Förfarandet lämpar sig såväl för ärenden som gäller bötesförelägganden som ärenden som gäller strafföreläggande.

Med beaktande av åklagarens självständiga och oberoende beslutanderätt enligt lagen om Åklagarmyndigheten är rådgivning av åklagaren till polisen dock inte bindande för den åklagare som till slut avgör ärendet, utan den åklagare som avgör ärenden kan även bedöma ärendet på annat sätt då han eller hon tar upp ärendet för avgörande.

4.1.8.3 Polisens ställning som part

Vid beredningen av propositionen har man bedömt frågan om ett brott med en polisman som misstänkt eller ett brott med en polisman som målsägande kan handläggas genom ett bötesföreläggande som utfärdas av polisen eller om ett sådant brottmål ska avgöras i domstol eller åtminstone genom ett strafföreläggande som utfärdas av en åklagare.

Bedömningen av denna fråga hänför sig till bestämmelserna om jäv. Bestämmelserna om jäv begränsar redan i princip möjligheten för de tjänstemän som omfattas av dessa att göra förundersökning eller ge ett avgörande i ärendet. Detta gäller såväl polismän som åklagaren. Det är möjligt att anse att man med stöd av bestämmelserna om jäv i tillräcklig grad kan säkerställa att förundersökningen är opartisk i sådana ärenden. Förfarandet blir onödigt komplicerat om ett ärende alltid ska överföras till åklagaren då en polisman är part.

Den externa tilltron till förfarandet stärks av bestämmelserna om jäv i förundersökningslagen och därtill av bestämmelsen i 2 kap. 4 § 4 mom. i förundersökningslagen, enligt vilket ett brott som en polisman misstänks ha begått alltid ska undersökas av någon annan polisenhet än den där polismannen tjänstgör, om inte ärendet ska behandlas i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot. Även i övrigt ska den polisenhet som undersöker brottet vid behov utses så att tilltron till förundersökningens opartiskhet inte äventyras. Även om ett brottmål som misstänks ha begåtts av en polisman således handläggs i bötesförfarandet, ska den polisenhet som undersöker brottet utses på så sätt att tilltron för opartiskheten inte äventyras.

Således föreslås i propositionen inte någon sådan reglering som alltid begränsar att ett brottmål handläggs i bötesförfarandet, om en polisman är part.

I propositionen föreslås dock en ändring av den första meningen i 5 kap. 1 § 1 mom. i förundersökningslagen. Förundersökningsmyndigheten ska utan dröjsmål underrätta åklagaren om ett ärende där den som misstänks för ett brott är en polis. Den andra meningen i den gällande bestämmelsen, det vill säga ”om inte ärendet behandlas i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot” stryks.

Genom propositionen säkerställs att åklagaren kan fatta ett beslut om att vara undersökningsledare i enlighet med 2 kap. 4 § 1 mom. i förundersökningslagen i ett brottmål

där en polisman misstänks för brott. Detta gäller framöver även för sådana ärenden som lämpar sig för bötesförfarandet. Så som för närvarande avgränsas inte brott som misstänks ha begåtts av en polisman kategoriskt utanför bötesförfarandet. Utöver det nuvarande tillämpningsområdet för bötesförfarandet gäller det även för det föreslagna bredare tillämpningsområdet. Med tanke på en opartisk förundersökning kan det i dessa ärenden anses vara tillräckligt att man genom bestämmelserna säkerställer åklagarens möjlighet att vara undersökningsledare i ärendet, varvid behandlingen av ärendet inte heller fortsätts i bötesförfarandet.

På grund av ändringen ska alla brott som begåtts av en polisman således meddelas till åklagaren. Även framöver gäller bestämmelsen i praktiken för gärningar som begåtts på fritiden, eftersom tjänstebrott överhuvudtaget inte kan handläggas i bötesförfarandet. Anmälningsskyldigheten ökar godtagbarheten för handläggningen av brottmål där en polisman är misstänkt i bötesförfarandet, eftersom handläggningen av dessa brott i bötesförfarandet kan vara förknippad med utmaningar i förhållande till förfarandets ändamålsenlighet och transparens i en situation där en polisman utfärdar ett bötesföreläggande eller ett bötesyrkande i bötesförfarandet till en kollega som är en polisman som misstänks för brott. Anmälningsskyldigheten kan i viss mån öka förhandlingarna om enskilda ärenden som gäller polisbrott mellan centralkriminalpolisen och polisbrottsenheten vid riksåklagarens byrå.

Opartiskheten i handläggningen av ärendet tryggas även av bestämmelsen i 2 kap. 4 § 4 mom. i förundersökningslagen om att den polisenhet som undersöker brottet vid behov ska utses så att opartiskheten i förundersökningen inte äventyras.

4.1.9 Målsägandens rätt att söka ändring

I propositionen utvidgas målsägandens rätt att söka ändring i bötesförfarandet så att det överensstämmer med rätten att söka ändring för den som meddelats ett föreläggande. Bestämmelserna ändras även så att besvär av målsäganden handläggs med samma bestämmelser om förfarandet som besvär av den som förelagts ett föreläggande.

Enligt den gällande lagen är målsägandens rätt att söka ändring väldigt begränsad, det vill säga att målsäganden kan överklaga ett ärende som handlagts med stöd av bötesförfarandelagen med stöd av grunderna för klagan inom ramen för extraordinärt ändringssökande, tillämpning av fel lag eller på grund av att ett samtycke inte getts på giltigt sätt. Om målsäganden överklagar i tingsrätten iakttas bestämmelserna om handläggning av ansökningsärenden i 8 kap. i rättegångsbalken.

Förslaget kan anses vara motiverat eftersom det föreslås att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas till gärningar där man oftare än tidigare handlägger även omständigheter som är betydelsefulla för målsägandens rättsskydd. Utökad rätt att söka ändring ökar sannolikt målsägandes vilja att ge ett samtycke till bötesförfarandet. Framöver kan även ett ostridigt privaträttsligt anspråk av målsäganden handläggas i bötesförfarandet om förutsättningarna är uppfyllda. Sett till ovan framlagda omständigheter ska förslaget om att utvidga målsägandens rätt att söka ändring anses vara motiverat.

Ändringarna av bestämmelserna om förfarandet för besvär av målsäganden ska även anses vara motiverade på grund av ovan beskrivna orsaker. På grund av de föreslagna ändringarna ska ett besvärssärende som gäller målsäganden i stället för handläggningsordningen för ett ansökningsärende handläggas i handläggningsordningen för ett brottmål eller tvistemål, beroende på om det handlar endast om besvär som gäller ett privaträttsligt anspråk eller om man i besvärssärendet även behandlar det brott som ligger till grund för bötesärendet. Samma val om handläggningsordningen gäller även för besvär som anförs av den som meddelats ett

föreläggande. I praktiken har målsäganden i regel inte något behov av att anföra besvär i ett ärende som gäller en privaträttslig ersättning, eftersom handläggningen av ärendet i bötesförfarandet förutsätter att han eller hon ger samtycke till förfarandet och att ersättningen är ostridig. Således inkommer besvär enligt bötesförfarandelagen av målsäganden enligt uppskattning i en väldigt liten mängd för behandling i domstol. De ändringar som ska göras i målsägandens besvärsmått och bestämmelserna om förfarandet är snarare principiella ändringar än ändringar som i hög grad ändrar praxis. Sett till detta finns det skäl att beakta att om ett besvärssärende gäller endast ett privaträttsligt anspråk, är det möjligt att handläggningen av besvärssärendet i tingsrätten är förknippat med den vanliga kostnadsrisken för handläggningen av ett tvistemål.

Med stöd av 5 § 7 punkten i lagen om domstolsavgifter (1455/2015) debiteras en avgift enligt denna lag inte för ärenden som gäller sökande av ändring enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot vilka behandlas i tingsrätten. Förslaget har inte som syfte att ändra denna huvudregel. I en situation där ett besvärssärende i tingsrätten baserar sig på ett avgörande som getts med stöd av bötesförfarandelagen och där besvären gäller endast ersättningsärendet, är behandlingen av besvärssärendet således fortfarande avgiftsfritt med stöd av lagen om domstolsavgifter.

Förslaget förbättrar målsägandens rättsskydd, varför förslaget även kan anses vara konstitutionellt godtagbart.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

Kostnadsbesparingarna av utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet

I propositionen föreslås flera olika ändringar som lindrar handläggningen av brottmål.

Det viktigaste förslaget gäller att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas till att gälla även brottmål för vilka det är möjligt att döma ut högst två års fängelse.

I beredningen har man utrett hur stor mängd brottsrubriceringar som är centrala med tanke på tillämpningsområdet som för närvarande handläggs i muntligt eller skriftligt förfarande i domstol. Om det förmodas att sådana ärenden som handlagts i skriftligt förfarande i domstol överförs till bötesförfarandet, är det möjligt att högst omkring 3 000 brottmål kan övergå till bötesförfarandet. Den viktigaste ärendegruppen utgörs av grovt äventyrande av trafiksäkerheten, varav omkring 1 500 ärenden kan övergå till bötesförfarandet. Dessutom är det möjligt att i bötesförfarandet utfärda en förverkandepåföljd på högst 5 000 euro i stället för nuvarande 1 000 euro. Denna ändring kan i viss mån överföra nya ärenden till bötesförfarandet.

Uppskattningen är dock förknippad med osäkerhet, eftersom ärendet påverkas av om de delaktiga i ärendet ger samtycke till förfarande på motsvarande sätt som till skriftligt förfarande. Å andra sidan handläggs brottmål som lämpar sig för skriftligt förfarande muntligt i domstol, eftersom parterna av en eller annan orsak inte ger något samtycke till domstolen, även om de i förundersökningen meddelat att de samtycker till skriftligt förfarande. En del av parterna kan samtycka till bötesförfarandet i sådana situationer.

För det andra föreslås att man i bötesförfarandet kan behandla ett privaträttsligt anspråk av målsäganden. Detta möjliggör att i synnerhet snatteriärenden som redan omfattas av

tillämpningsområdet för det nuvarande förfarandet och andra lindriga brottmål som orsakat skada för målsäganden handläggs i bötesförfarandet. Eftersom handläggningen förutsätter samtycke av målsäganden, är det svårt att bedöma exakt hurudan konsekvens ändringen har. Så som konstaterats ovan fås ett samtycke av målsäganden inte för närvarande i omkring 10 000 ärenden per år och den centrala orsaken till att samtycke inte ges är uttryckligen att ett ersättningsanspråk läggs fram. Det kan bedömas att en avsevärd del av målsägandena skulle ge ett samtycke till förfarandet om ersättningsanspråket kan handläggas i bötesförfarandet. Möjligheten att handlägga privaträttsliga anspråk i bötesförfarandet kommer att öka åtminstone viljan bland aktörerna inom handeln att handlägga ett ärende i bötesförfarandet. Detta gäller i synnerhet snatteriärenden. Det är möjligt att göra en försiktig uppskattning om att 2 000–3 000 sådana ärenden kan övergå till bötesförfarandet, med hänsyn till att en del av ärendena behandlas i domstol oberoende av att ett samtycke av målsäganden saknas och därtill är ett ersättningsanspråk inte orsaken till bristen på samtycke i alla ärenden.

För det tredje föreslås att möjligheten att återta ett samtycke som redan getts för bötesförfarandet slopas. Ärligen har något under 100 samtycken återtagits. Med beaktande av att en del av sådana ärenden även framöver kan överföras till straffprocessen på initiativ av åklagaren, är konsekvensen för förfarandet liten.

Som helhet kan det bedömas att högst omkring 5 000–6 000 brottmål kan överföras från straffprocessen till bötesförfarandet på grund av de föreslagna ändringarna. Så som konstaterats ovan, är uppskattningen dock förknippad med avsevärd osäkerhet.

De största kalkylmässiga kostnadsbesparingarna av detta uppkommer för domstolarna, eftersom de ärenden som överförs till bötesförfarandet inte längre behandlas i domstolarna. Dock kan ändringarna i liten mån öka besvären avseende bötesförelägganden eller strafförelägganden, vilka behandlas i domstolarna. Handläggning av ett brottmål i skriftligt förfarande kostar omkring 530 euro, varför den kalkylmässiga kostnadsbesparingen är högst omkring 3,2 miljoner euro per år.

Ändringarna medför kalkylmässiga kostnadsbesparingar även för åklagarna. Handläggningen av ett ärende i skriftligt förfarande kostar omkring 130 euro för åklagarna, då kostnaden för att utfärda ett strafföreläggande i bötesförfarandet är under 10 euro. Den kalkylmässiga kostnadsbesparingen är högst cirka 720 000 euro.

Ändringarna påverkar även polisens, Tullens och Gränsbevakningsväsendets förundersökningar. Det är möjligt att använda summarisk förundersökning i bötesförfarandet på ett större antal ärenden än för närvarande. Även om de bestämmelser i förundersökningslagen vilka EU-direktiven förutsätter iakttas i vissa ärenden som omfattas av det större tillämpningsområdet, förenklas förundersökningen jämfört med nuläget. Det är möjligt att uppskatta att övergången från den förundersökning som ska göras i straffprocessen till förundersökningen enligt bötesförfarandet spar på omkring 200 euro i ett enskilt ärende. Den kalkylmässiga kostnadsbesparingen är högst omkring 1,2 miljoner euro.

Förundersökningsmyndigheternas, i synnerhet polisens, arbetsmängd ökas i viss mån av att man framöver i ärenden som gäller strafförelägganden med en minderårig som misstänkt för brott i en bredare omfattning än för närvarande ska tillgodose de processuella garantierna enligt barndirektivet, såsom informationen till vårdnadshavaren. Framöver iakttas bestämmelserna i 7 kap. 14–15 § i brottmål som gäller minderåriga och som handläggs i bötesförfarandet. Detta ökar behovet av anslag i anknytning till förundersökningsmyndigheternas arbetsmängd med uppskattningsvis 500 000–750 000 euro per år.

De ändringar som gäller handläggning av privaträttsliga anspråk kan i liten mån öka Statskontorets arbetsmängd i handläggningen av ärenden som gäller brottsskador, eftersom Statskontoret har en skyldighet att i vissa situationer pröva ersättningarna i fråga om grund och belopp. Det kan dock uppskattas att ärenden enligt brottsskadelagen inkommer för att handläggas från bötesförfarandet endast i sällsynta fall.

Utöver ovan nämnda ändringar föreslås i propositionen att kostnaderna för alkohol- och drogtestning framöver kan föreläggas i bötesförfarandet. Denna ändring gäller i synnerhet rattfyllerier, men i liten mån även andra brottmål. I domstolarna utdömdes ett bötesstraff för rattfylleri omkring 3 500 gånger år 2023. Det kan uppskattas att största delen av dessa ärenden övergår till bötesförfarandet efter ändringen. Dessutom är det möjligt att andra lindriga brottmål där alkohol- och drogtestningar övergår till bötesförfarandet. Så som konstaterats ovan, var målet med de lagändringar som genomfördes redan år 2019 (L 95/2018, RP 103/2017 rd) att uppnå dessa konsekvenser, men ändringens konsekvenser har uteblivit. De bedömda konsekvenserna beaktades dock redan då i myndigheternas anslag. Således har den nu föreslagna ändringen inte någon konsekvens för myndigheternas anslag, utan med den är det möjligt att uppnå de redan genomförda kostnadsbesparingarna.

Kostnadsbesparingarna av utvidgandet av användningen av bötesförelägganden

I propositionen föreslås även ändringar i fråga om när polisen kan avgöra ett ärende som ska handläggas i bötesförfarandet och när en åklagare avgör ärendet. Enligt förslaget handläggs de ärenden som omfattas av det nuvarande bötesförfarandet som helhet genom ett bötesföreläggande som utfärdas av polisen, om högst 60 dagsböter utfärdas som straff. Framför allt brottmål som omfattas av det nya bredare tillämpningsområdet inkommer således för att avgöras av åklagaren.

Förslaget innebär kostnadsbesparingar i synnerhet för åklagarna. För närvarande utfärdas ett strafföreläggande i över 30 000 brottmål per år. Då kostnaderna för att utfärda ett strafföreläggande är omkring 10 euro, är den kalkylmässiga kostnadsbesparingen omkring 300 000 euro.

Polisen, Tullen och Gränsbevakningsväsendet utfärdar ett bötesyrkande i de ärenden som för närvarande omfattas av strafföreläggandet. Framöver utfärdar dessa förundersökningsmyndigheter ett bötesföreläggande i dessa ärenden. Ändringen påverkar således inte väsentligt förundersökningsmyndigheternas arbetsmängd.

De förslag som gäller utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet förutsätter att myndigheterna utbildas. Utbildning behövs hos polisen i synnerhet för den personal som arbetar på fältet, vilken sedvanligen utfärdar böter i bötesförfarandet. Det är ändamålsenligt att tillhandahålla utbildning som ges hos polisen även till den övriga personalen, såsom undersökningspersonalen. Vid Åklagarmyndigheten, där de åklagare som avgör ett ärende fått juridisk utbildning, är utbildningsmängden enligt uppskattning måttligare. Kostnadskonsekvenserna av den utbildning som de föreslagna ändringarna kräver är dock små och de orsakar inte något av behov av tilläggsanslag.

Inverkan på användningen av förvandlingsstraff för böter

Under de senaste åren har något över 7 000 domar där böter förvandlats till straff meddelats årligen. I euro har förvandlingsdomarna handlat om obetalda böter på omkring 3,5 miljoner euro. Förvandlingsdomarna har omfattat något över 20 000 olika bötesdomar.

De föreslagna lagändringarna överför en del av de bötesärenden som döms av domstolarna för att avgöras i bötesförfarandet. Framöver kan dessa böter inte förvandlas till fängelse. Nedan bedöms ändringens konsekvenser i detta hänseende.

För bedömningen har Rättsregistercentralen sammanställt uppgifter från år 2021 till år 2024 om hurudana brott som ingått i förvandlingsstraffen och de böter som till slut betalats eller avtjänats i fängelse. De centrala återkommande brottsrubriceringarna är snatteri, straffbart bruk av narkotika och förande av fortskaffningsmedel utan behörighet. Dessutom omfattar förvandlingsdomarna i hög grad viten, som förelagts på grund av utevaro från en rättegång. Av de förvandlingsstraff som avtjänats i fängelse har över 30 procent årligen handlat om snatterier och tio procent om viten som dömts ut på grund av utevaro från rätten. De andra rubriceringarnas andel har varit mindre.

Med tanke på förvandlingsförfarandet omfattar det nuvarande tillämpningsområdet för bötesförfarandet redan de viktigaste brottsrubriceringarna, men på grund av upprepade brott eller brist på samtycke av målsäganden handläggs en stor del av dessa i domstol. De föreslagna lagändringarna överför i huvudsak brott med liten betydelse i förfarandet med förvandlingsstraff till bötesförfarandet. En sådan central rubricering är grovt äventyrande av trafiksäkerheten. Överföringen av sådana brottsrubriceringar till bötesförfarandet påverkar således inte användningen av förvandlingsstraff för böter.

Förslaget om handläggning av ersättningsanspråk av målsäganden i bötesförfarandet kan inverka på så sätt att fler snatterier och lindriga bedrägerier än för närvarande handläggs i bötesförfarandet. Det kan dock bedömas att i synnerhet de snatterier som når förfarandet med förvandlingsstraff är sådana som i varje fall handläggs i domstol med stöd av bestämmelsen om upprepade brott i den nuvarande 1 § 5 mom. i bötesförfarandelagen. Således är de snatteriärenden som övergår till bötesförfarandet till stor del sådana som inte ens för närvarande handläggs i förfarandet med förvandlingsstraff. Det kan bedömas att ändringens konsekvens för användningen av förvandlingsstraff är liten.

Förslaget om föreläggande av kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet inverkar på så sätt att flera rattfyllerier än för närvarande handläggs i bötesförfarandet. Av de förvandlingsstraff som avtjänats i fängelse utgörs omkring fem procent per år av rattfyllerier. Det kan bedömas att en del av dessa rattfyllerier som avtjänats som förvandlingsstraff övergår till bötesförfarandet på grund av den föreslagna ändringen. Det kan bedömas att även denna ändrings konsekvens för användningen av förvandlingsstraff är liten.

Som helhet kan det bedömas att de föreslagna ändringarnas konsekvens för användningen av förvandlingsstraff för böter är liten. Konsekvensen är högst några fångar i det dagliga antalet fångar. Således orsakar ändringarna inte i desto större grad vare sig kostnader eller besparingar på grund av det förändrade antalet fångar.

Konsekvensen för statens inkomster av böter

Genom förslagen överförs i viss mån böter som för närvarande kan förvandlas till fängelse utanför förvandlingsförfarandet för böter. Ändringarna hänför sig till stor del till sådana brottsbeskrivningar vars andel är liten i förfarandet med förvandlingsstraff. Det handlar om brott där böterna betalas eller kan drivas in effektivt genom utskökningsåtgärder. Ändringen kan dock i enskilda ärenden påverka den bötfälldes betalningsvilja, eftersom ett förvandlingsstraff inte kan dömas ut i stället för en obetald bot. Ändringarna påverkar som helhet inte staternas inkomster av böter.

Kostnaderna för informationssystemen

De föreslagna lagändringarna förutsätter ändringar av informationssystemen i åklagarnas och förundersökningsmyndigheternas informationssystem. Ändringarna hänför sig i huvudsak till utvidgandet av lagens tillämpningsområde, vilket inte förutsätter omfattande ändringar. Handläggningen av ersättningsanspråk av målsäganden och kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet förutsätter ett nytt informationssystemgenomförande i de existerande systemen. Detta förutsätter ändringar även i Rättsregistercentralens informationssystem.

Ändringarna kan genomföras inom ramen för de pågående informationssystemprojekten som ett sedvanligt utvecklingsarbete. De viktigaste kostnadskonsekvenserna hänför sig till det informationssystem som åklagarna använder i ärenden som gäller strafförelägganden och polisens informationssystem.

Preliminärt har det uppskattats att genomförandet av lagändringarna orsakar kostnader på omkring 90 000 euro för åklagarnas informationssystem. Kostnaderna för ändringarna i polisens och de övriga förundersökningsmyndigheternas informationssystem är omkring 200 000 euro.

För Rättsregistercentralen orsakar ändringarna endast små kostnader, i synnerhet om ändringarna kan genomföras i samband med Rättsregistercentralens pågående projekt kring förnyande av informationssystemet för verkställighet, det vill säga om lagarna träder i kraft först år 2028 i fråga om påförande av kostnaderna för alkohol- och drogtestning. Om ändringarna däremot måste göras i Rättsregistercentralen nuvarande informationssystem för verkställighet, uppgår kostnaderna för ändringarna i informationssystemen till omkring 70 000 euro.

Sammandrag av kostnadskonsekvenserna för myndigheterna

Så som konstaterats ovan genererar de föreslagna ändringarna kostnadsbesparingar för myndigheterna. Det är svårt att uppskatta det exakta beloppet, eftersom det beror på hur många brottmål som i verkligheten överförs från den fullskaliga straffprocessen till bötesförfarandet.

Propositionen har ett samband med regeringens beslut om anpassning av den offentliga ekonomin och propositionen bidrar till att avveckla och lätta på myndigheternas uppgifter och skyldigheter i enlighet med finanspolitiska ministerutskottets riktlinjer från den 24 juni 2025. I syfte att uppnå anslagsminskningar och utgiftsbesparingar i statsförvaltningen har de föreslagna lagändringarna som mål att konsekvenserna av de anslagsnedskärningar som hänför sig till myndigheterna i straffprocessen blir så små som möjligt för effektiviteten i brottsbekämpningen och tillgodosendandet av rättsskyddet och straffansvaret.

Enligt statsminister Petteri Orpos regeringsprogram (s. 190) effektiviseras brottsbekämpningen och ökas dess verkningsfullhet genom att polisens förundersökningsskyldighet lindras till exempel i fråga om omfattande massbrottsfelheter samt genom att tillämpningsområdet för förutsättningarna för begränsning av undersökning utvidgas och användningen av dem underlättas. I enlighet med regeringsprogrammet minskas byråkratin hos polisen och straffprocessen säkerställs som sistahandsalternativ. Genom de ändringar som hänför sig till bötesförfarandet är det för egen del möjligt att i enlighet med regeringsprogrammet effektivisera brottsbekämpningen, öka brottsbekämpningens genomslag och göra processerna smidigare.

Besparingarna i driftsutgifterna för statens myndigheter genomförs med produktivitetsåtgärder, såsom bland annat målmedvetet minskande av uppgifterna och skyldigheterna. Ur polisens

synvinkel förbättrar de föreslagna åtgärderna i synnerhet förutsättningarna för polisens brottsbekämpning, det vill säga att mål som lämpar sig för ett enklare förfarande överförs till det utan att äventyra målsägandens rättsskydd. På motsvarande sätt minskas åklagarnas arbetsmängd genom att lätta på förfarandena och överföra beslutanderätten till polisen. Det uppskattas att antalet ärenden som inkommer till domstolarna minskar.

Det handlar med andra ord om att lätta på den administrativa bördan och i och med det att förbättra läget för brottsbekämpningen samt att säkerställa att rättsskyddet och straffansvaret tillgodoses. Polisen kan rikta de knappa resurserna på ett snabbare och högklassigare sätt till undersökningen av brott som kräver fullskalig förundersökning. På motsvarande sätt kan åklagarna och domstolarna fokusera på att handlägga brottmål som juridiskt sett är mer krävande.

4.2.2 Övriga konsekvenser för människor och samhälleliga konsekvenser

4.2.2.1 Konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna

Det centrala målet med propositionen är att göra handläggningen av lindriga brottmål smidigare. Ett brottmål kan handläggas i bötesförfarandet i stället för den egentliga straffprocessen, vilket påskyndar avgörandet av ärendet. Parterna får således ett avgörande i sin sak snabbare än för närvarande. För målsäganden i ett brottmål är det även av betydelse att ett ersättningsyrkande kan avgöras snabbt i bötesförfarandet och målsäganden kan driva in en ersättning snabbare än för närvarande.

Å andra sidan innebär förslaget att parterna oftare än för närvarande avstår från sin rätt till en muntlig rättegång. Detta gäller dock klara och enkla brottmål, där det är möjligt att utfärda endast böter som straff, vilket sker med samtycke av parterna. I fråga om denna ärendegrupp kan målet om att göra processen smidigare anses vara viktigare än att ärendena handläggs i domstol.

I propositionen föreslås att man slopar möjligheten att återta ett samtycke till bötesförfarandet vilket getts en gång innan ett strafföreläggande utfärdas. Denna ändring minskar i princip rättsskyddsgarantierna i förfarandet, men detta kan anses vara motiverat, då parterna fortfarande har möjlighet att lämna in ståndpunkter till åklagaren innan ärendet avgörs eller söka ändring i avgörandet i efterskott. Således äventyras parternas rättsskydd inte av ändringen.

De föreslagna ändringarna ökar eller minskar inte i nämnvärd mening användningen av förvandlingsstraff. Genom propositionen utvidgas eller inskränks inte heller de begränsningar av den personliga friheten vilka orsakas av straffsystemet.

4.2.2.2 Konsekvenser för barnen

Grunden för bedömningen av konsekvenserna för barn är framför allt principen om företrädet för barnets bästa i artikel 3.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter. Vid beredningen av propositionen har de föreslagna ändringarnas konsekvenser för minderåriga granskats i synnerhet med tanke på barnets bästa och jämlikheten. De föreslagna ändringarna har som mål att på ett bättre sätt än för närvarande trygga barnets bästa i bötesförfarandet.

Tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas inte i brott som misstänkts ha begåtts av minderåriga, utan ett brott som misstänks ha begåtts av en minderårig kan handläggas i bötesförfarandet endast om maximistraffet är fängelse i sex månader. Barnets bästa och

rättsskyddsgarantierna talar för att en minderårig misstänkt genom sitt samtycke inte kan avstå från rätten till domstolsbehandling i grövre brott än detta.

Detta innebär dock att minderåriga brottsmisstänkta inte kan få sådana ärenden handlagda i bötesförfarandet, som är snabbare än den egentliga straffprocessen, genom att ge ett samtycke. I den övergripande vägningen kan tryggheten av rättsskyddsgarantierna dock anses väga tyngre än en snabbare handläggning av ett brottmål som gäller en minderårig.

Således har de ändringar som gäller utvidgande av tillämpningsområdet inte någon konsekvens för barnets ställning, utan regleringen motsvarar nuläget.

Genom vissa av de föreslagna ändringarna förbättras dock ställningen för minderåriga brottsmisstänkta och målsäganden, eftersom rättsskyddsgarantierna framöver ska tillgodose för minderåriga i bötesförfarandet på det sätt som barndirektivet förutsätter. Detta förbättrar i synnerhet möjligheterna för vårdnadshavaren för ett barn att tillgodose barnets bästa i bötesförfarandet. Inte heller framöver föreligger någon skyldighet enligt 7 kap. 16 § i förundersökningslagen att anmäla varje ärende till socialmyndigheterna i ärenden som ska handläggas i bötesförfarandet. I detta hänseende tryggas barnets behov så som för närvarande genom den anmälningsskyldighet som föreskrivs i 25 § i barnskyddslagen.

4.2.2.3 Konsekvenser för myndigheterna

De föreslagna ändringarna påverkar flera myndigheters verksamhet.

Ändringarna i domstolarnas verksamhet har således en konsekvens som gör att ett stort antal ärenden som för närvarande handläggs i skriftligt förfarande överförs till bötesförfarandet. Detta förbättrar domstolarnas förutsättningar att fokusera på handläggning av mer krävande brottmål och det kan för egen del förkorta längden på handläggningen av ärenden.

Ändringarna i åklagarnas verksamhet har således en konsekvens som gör att ett stort antal ärenden som för närvarande handläggs i skriftligt förfarande överförs till bötesförfarandet. Dessa ärenden överförs från att avgöras av domstolen för att avgöras av åklagaren. Handläggning av ärendet genom ett strafföreläggande som utfärdats av åklagaren är för åklagaren ett snabbare och lättare förfarande än skriftligt förfarande i domstol. För det andra överförs ärenden som avgörs av åklagaren genom ett strafföreläggande för att avgöras av polisen genom ett bötesföreläggande, vilket innebär att åklagaren inte längre deltar i handläggningen av de lindrigaste ärendena i bötesförfarandet. Dessa ändringar förbättrar åklagarnas förutsättningar att fokusera på handläggning av mer krävande brottmål och det kan för egen del förkorta längden på handläggningen av ärenden.

Ändringarna påverkar polisens, Tullens och Gränsbevakningsväsendets verksamhet på så sätt att de bötesbrottmål som för närvarande fastställs genom ett strafföreläggande av åklagaren överförs till deras beslutanderätt. Ändringen är inte stor, eftersom ett strafföreläggande redan för närvarande baserar sig på ett bötesyrkande som getts av förundersökningsmyndigheten, vilket åklagaren så gott som alltid fastställer i oförändrad form. Ändringen påverkar således inte på väsentligt sätt hurdana åtgärder förundersökningsmyndigheterna vidtar för att utreda ärendet. I praktiken innehåller det nuvarande bötesyrkandet samma uppgifter som ska antecknas i ett bötesföreläggande. Enligt förslaget är det dock inte behövligt att göra anteckningarna i förundersökningsprotokollet, utan på ett mindre arbetskrävande sätt i bötesyrkandet eller bötesföreläggandet.

Förundersökningsmyndigheternas verksamhet påverkas även av att ett större antal ärenden än för närvarande kan handläggas i den summariska förundersökningen i bötesförfarandet. I förundersökningen ska man dock beakta att de föreskrivna undantagen från kraven i EU-direktiven är tillämpliga endast vid handläggning av ett ärende med ett maximistraff på högst sex månaders fängelse.

I och med de föreslagna ändringarna överförs till förundersökningsmyndigheterna och åklagarna befogenheter att besluta om att förelägga att kostnaderna för alkohol- och drogtestning ska betalas vid sidan om en bot och att avgöra ett privaträttsligt anspråk i anknytning till ärendet. Det handlar i sig om ärenden som dessa myndigheter utreder redan i de nuvarande förfarandena. Den centrala ändringen gäller att de framöver även kan avgöra sådana frågor och att de inte längre behöver överföras till domstolsbehandling, om parterna ger sitt samtycke till det.

I varje fall förutsätter ändringarna att polisen och åklagarna utbildas, så att de tjänstemän som handlägger ärendena har tillräckligt kunnande. De föreslagna ändringarna utan tillräcklig utbildning och handledning kan leda till att misstagen ökar i ärenden som avgörs utanför domstol, det vill säga i bötesförfarandeärenden. Redan för närvarande ändrar dock åklagarna sällan bötesyrkanden av polisen och rätten att söka ändring används inte egentligen alls i bötesförfarandeärenden (år 2023 totalt 1 411 bötesbesvär, då antalet ärenden som avgjordes i bötesförfarandet uppgick till omkring 100 000). Således har polisen och åklagarna redan för närvarande ett relativt bra kunnande om handläggningen av bötesförfarandeärenden. Utvidgandet av bötesförfarandet kan således inte bedömas öka misstagen i avsevärd grad, i synnerhet då utbildningen av myndigheterna ombesörjs på behörigt sätt. Bötesförfarandet baserar sig dessutom alltid på ett samtycke av parterna. De myndigheter som tar emot ett samtycke ska även förklara innebörden av samtycket som helhet för parterna. Sett till detta borde innehållet i bötesförfarandet och möjligheten att söka ändring i anknytning till det vara relativt klart för parterna. Vid situationer med misstag föreligger fortfarande även rätt att söka ändring hos tingsrätten.

De föreslagna ändringarna påverkar i sig Rättsregistercentralens uppgifter endast i liten grad. I Rättsregistercentralens informationssystem ska man dock genomföra funktionaliteter för att ta emot betalningar för de kostnader för alkohol- och drogtestning vilka myndigheterna bestämt.

4.2.2.4 Konsekvenser för informationshanteringen

De föreslagna lagändringarna har i viss mån även konsekvenser för informationshanteringen. Lagändringarna förutsätter att nya funktionaliteter genomförs i myndigheternas informationssystem. De konsekvensbedömningar som informationshanteringslagen förutsätter görs i samband med genomförandet av ändringarna i informationssystemen.

4.2.2.5 Konsekvenser för dataskyddet

De ändringar av informationssystemen som lagändringarna förutsätter baserar sig på den allmänna lagstiftningen om behandlingen av personuppgifter, det vill säga på dataskyddsförordningen ((EU) 2016/679), dataskyddslagen (1050/2018) och dataskyddslagen avseende brottmål (1054/2018) samt på författningarna om behandling av personuppgifter för myndigheterna. Propositionen innehåller inte ändringar i dessa bestämmelser. Genom lagändringarna ändras inte heller innehållet i de uppgifter som behandlas eller behandlingsprinciperna på väsentligt sätt.

I samband med ändringarna i informationssystemen genomförs de behövliga konsekvensbedömningarna avseende dataskyddet.

4.2.2.6 Konsekvenser för brottsligheten

Propositionen gäller brott för vilka ett bötesstraff kan påföras för närvarande och även efter ändringarna. Genom förslagen ändras inte strängheten i straffen för brotten, utan endast i vilken process ett bötesbrott handläggs. På grund av ändringarna bedöms det att framfört allt brottmål som för närvarande avgörs i skriftligt förfarande överförs till bötesförfarandet, där förföretandet inte är en offentlig rättegång på ett sätt som kan jämföras med en muntlig huvudförhandling. Således har utvidgandet av bötesförfarandet inte någon väsentlig konsekvens för bötesstraffets effektivitet.

Så som konstaterats ovan, överförs genom förslagen i viss mån böter som för närvarande kan förvandlas till fängelse utanför förvandlingsförfarandet för böter. Ändringarna hänför sig till största del till sådana brottsrekvisit för vilka utdömda böter har förvandlats till fängelse endast i liten mån. Utifrån de vetenskapliga rönen har sådana ändringar i systemet med förvandlingsstraff inte påverkat brottsligheten.

På grund av ovan nämnda orsaker bedöms de föreslagna ändringarna inte ha någon konsekvens för brottsligheten.

Det är även möjligt att bedöma att utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet på det föreslagna sättet inte försvagar straffsystemets trovärdighet. I enskilda brottmål kan ändringen dock innebära att en bot inte kan drivas in från en medellös gärningsman och att det inte längre är möjligt att använda ett förvandlingsstraff. Detta kan i liten mån påverka viljan att betala böter i fråga om böter som övergår till bötesförfarandet.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Alternativen till förslagen har behandlats nedan i avsnittet om de centrala förslagen.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

5.2.1 Sverige

I Sverige är det möjligt att genom ett strafföreläggande enligt rättegångsbalken (RB, 1942:740, 48 kap.) förelägga en bot, en villkorlig dom och ungdomstjänst samt en annan särskild rättspåföljd, såsom en förverkandepåföljd, en företagsbot på högst tre miljoner kronor och en penningmässig ersättning till målsäganden. Ingen övre gräns har fastställts i lag för den högsta förverkandepåföljd som kan dömas ut. Genom ett strafföreläggande är det dessutom möjligt att förordna en skyldighet att ersätta kostnader för provtagning och analys av blod, urin och saliv som avser den misstänkte och som har gjorts för utredning om brottet (RB 48:4.3). En gärningsman under 18 år kan åläggas att ersätta provtagnings- och analyskostnader endast i undantagsfall. Normerade böter kan inte utfärdas genom ett strafföreläggande.

En villkorlig dom kan meddelas i stället för eller vid sidan om ett bötesstraff, om det är uppenbart att domstolen skulle döma ut en sådan påföljd. Detta är dock inte möjligt om brottet har begåtts då gärningsmannen varit under 18 år eller om det finns skäl att förena en villkorlig dom med samhällstjänst (RB 48:4.2). För en gärningsman som var under 18 år då ett brott

begicks är det möjligt att förelägga ungdomstjänst under de förutsättningar som föreskrivs i 23 kap. 3 § i brottsbalken (BrB, 1962:700) (RB 48:4.4).

I förfarandet med straffföreläggande är det möjligt att behandla ett brott, om bötesstraff ingår i den straffskala som föreskrivits för det. Det finns inte någon bestämmelse som begränsar det strängaste maximistraffet. I den vägledning som publicerats av Åklagarmyndigheten år 2023 och som ersätter den tidigare vägledningen från år 2015 (Straffföreläggande, Rättslig vägledning 2023:2)⁴ beskrivs tillämpningsområdet för straffföreläggande på så sätt att brottet i ett enskilt fall ska leda till böter eller en villkorlig dom och att påföljdspraxis ska vara så etablerad att åklagaren har möjlighet att bedöma en rätt påföljd. I Åklagarmyndighetens vägledning 2021:21⁵ uppräknas de brott för vilka ett straffföreläggande vanligen kan utfärdas. Brott för vilka såväl ett bötesstraff som ett fängelsestraff föreskrivits och som i princip ändå lämpar sig för förfarandet med fängelseföreläggande är enligt vägledningen bland annat skadegörelse, de lindrigare formerna av olaga hot, de lindrigare formerna av misshandel (”misshandel, ringa brott”), olaglig försäljning av alkoholdrycker, snatteri och lindrigt bedrägeri. För största delen av brotten i exempliförteckningen har man föreskrivit ett straff på högst sex månaders fängelse, men i förteckningen finns det även flera brott vars maximibrott är strängare än detta. Exempelen på sådana brott är sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10.2 § i brottsbalken och smuggeri enligt 3 § och tullbrott enligt 8 § i lagen om straff för smugling (2000:1225) för vilka maximistraffet är fängelse i två år.

Åklagaren framställer ett straffyrkande utifrån förundersökningsprotokollen eller ett annat material efter åtalsprövningen. Därefter delges det till den misstänkte. Polisen deltar inte i förfarandet. Åklagaren får inte utfärda något straffyrkande, om förutsättningar för att väcka åtal inte föreligger. Ett annat hinder för att utfärda ett straffyrkande är ett meddelande av målsäganden om att han eller hon avser driva ett privaträttsligt anspråk som innehåller annat än betalningsskyldighet utifrån brottet. Från och med år 2023 är en pågående undersökning inte längre något hinder för att utfärda ett straffföreläggande. Ett straffföreläggande kan således utfärdas, även om en annan pågående brottsundersökning är känd eller om åtal väckts mot samma misstänkt i ett annat mål.

Om målsäganden har framfört ett penningmässigt privaträttsligt anspråk som baserar sig på brottet och förhållandena är sådana att åklagaren enligt rättegångsbalken är skyldig att driva målsägandens krav, inkluderas även detta anspråk i straffyrkandet för att godkännas av den misstänkte (RB 48:5a). Åklagaren är på begäran av målsäganden skyldig att driva ett anspråk av målsäganden, om det kan göras utan väsentlig olägenhet och om anspråket inte är uppenbart oskäligt (RB 22:2). Om målsäganden inte gett information om huruvida han eller hon avser framställa ett privaträttsligt anspråk, kan han eller hon i mån av möjlighet uppmanas att ge ett meddelande inom den utsatta tiden (straffföreläggandekungörelse 2 §). Inget straffyrkande får ges däremellan. Efter att den utsatta tiden gått ut får ett straffyrkande ges trots målsägandens passivitet. Däremot anses det vara ett hinder för att utfärda ett bötesyrkande om det finns skäl att misstänka att den misstänkte bestrider det privaträttsliga anspråket eller om anspråket inte har upprättats tydligt eller om dess grunder inte framgår tydligt av det. Även om den misstänkte medgett ett privaträttsligt anspråk under förundersökningen, ska anspråket inte inkluderas i straffföreläggandet, om åklagaren anser att det uppenbart obefogat. Även ett anspråk som är av avsevärt belopp anses utgöra ett hinder för att använda förfarandet med straffföreläggande. Ett

4 <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/rattsliga-vagledningar/rav-2023-02-straffforelaggande.pdf>

5 [Normalstraff för vissa bötesbrott – stöd vid straffföreläggande, Rättslig vägledning 2021:21](#)

avsevärt antal har ansetts motsvara fem prisbasbelopp⁶, vilket år 2023 innebar totalt 267 500 kronor, det vill säga omkring 23 000 euro.⁷ Om målsäganden beslutar att jämka sitt privaträttsliga anspråk, kan det inkluderas i strafföreläggandet.⁸

Genom ett strafföreläggande är det även möjligt att utfärda en företagsbot. I det svenska rättssystemet är en företagsbot en så kallad särskild rättspåföljd som baserar sig på ett brott, men i fråga om den verkliga karaktären har en företagsbot ansetts motsvara en samfundsbot.⁹ Det finns bestämmelser om företagsböter i 36 kap. 23–31 § i brottsbalken. Minimibeloppet av en företagsbot är 5 000 kronor och när en företagsbot utfärdas genom ett strafföreläggande har maximibeloppet begränsats från 10 miljoner kronor enligt brottsbalken till 3 miljoner kronor, det vill säga omkring 260 000 euro. Utöver juridiska personer kan en företagsbot ges till en fysisk person som verkar som näringsidkare (BrB 23.3 §).

Den misstänkte ska godkänna ett straffyrkande genom att ge åklagaren en utredning, där han eller hon medger gärningen och godkänner den krävda påföljden eller de krävda påföljderna. I vissa fall kan ett straffyrkande godkännas även genom att betala boten (RB 48:11). Ett redan gett godkännande är utan verkan, om åklagaren därefter gjort en stämning, en stämningsansökan, ett nytt strafföreläggande, ett beslut om åtalseftergift eller ett beslut om lägga ner eller inte inleda en förundersökning (RB 48:12). Ett godkänt strafföreläggande har samma rättsverkningar som en lagakraftvunnen dom. Ett uteblivet godkännande leder i princip till att åtal väcks. Det är möjligt att söka ändring i ett strafföreläggande hos underrätten endast med extraordinära rättsmedel utifrån grunderna för klagan eller upplösning eller utifrån den grunden att godkännandet inte varit giltigt.

År 2023 utfärdades omkring 26 000 godkända strafförelägganden. Jämfört med år 2022 ökade antalet strafförelägganden i synnerhet i kategorin stöld- och snatteribrott (totalt 1 548 strafförelägganden), medan de övriga brottslagens andel minskade. År 2023 var strafföreläggandenas andel av alla åtalsavgöranden drygt 23 procent.¹⁰

Utöver ett strafföreläggande innehåller 48 kap. i den svenska rättegångsbalken bestämmelser om föreläggande av ordningsbot, som kan utfärdas av en polisman, en åklagare, en tulltjänsteman och en kustbevakningstjänsteman (RB 48:20). I förfarandet med ordningsböter är det möjligt att handlägga sådana lindriga brott för vilka det är möjligt att döma ut endast ett bötesstraff av fast belopp som ingår i den katalog som styrks av riksåklagaren (ordningsbotskatalog) (RB 48:14). I praktiken är det främst trafikförseelser som blir aktuella. En ordningsbot kan inte utfärdas om den misstänkte bestrider gärningen eller om alla aktuella gärningar av den misstänkte inte kan inkluderas i ett ordningsbotsföreläggande. I princip är målet att utfärda föreläggandet då den misstänkte är närvarande, varvid han eller hon har

6 Prisbasbeloppet är ett indexbaserat belopp som justeras årligen och som återspeglar prisutvecklingen i Sverige. Det årliga beloppet styrks av den svenska regeringen och prisbasbeloppet utnyttjas till exempel som beräkningsgrund för förmåner enligt socialförsäkringslagen.

7 [Strafföreläggande, Rättslig vägledning 2023:2](#), s. 22

8 I fråga om ersättningsanspråk av målsäganden som en del av ett strafföreläggande se [Skadestånd, Rättslig vägledning 2023:3](#), s. 35–36

9 [Straffansvar för juridiska personer – nuläge och utvecklingsbehov, Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2020:22](#), s. 32

10 I fråga om statistiken se [Personer lagförda för brott 2023 - slutlig statistik](#)

möjlighet att direkt godkänna det. Till övriga delar motsvarar förfarandet med ordningsbotsföreläggande i huvudsak förfarandet med strafföreläggande.

I Sverige har man år 2024 infört en snabbare lagföring, där tiden för handläggningen av ett brott fram till domen var omkring sju veckor år 2022. Syftet med förfarandet har varit att påskynda handläggningstiderna för såväl så kallade massabrott, genom att säkerställa att rättsskyddet tillgodoses och att undersökningen är av hög klass. (se närmare i bedömningspromemorian om en smidigare straffprocess OMML 2025:18, s. 69–72.)

5.2.2 Norge

I Norge är det möjligt att avgöra ett brottmål utifrån ett strafföreläggande av åklagaren (forelegg; straffeprosessloven, SPL, 20 kap.), om ärendet enligt åklagarens uppfattning kan avgöras genom en bot, en förverkandepåföljd eller vissa påföljder som hänför sig till en tjänst eller affärsverksamhet (SPL 255 §). Storleken av förverkandepåföljden har inte begränsats i lagen. I de fall där befogenheterna att väcka åtal inom ramen för åklagarmyndigheten har organiserats så att de innehas av polisen, har polisen i regel även befogenheter att utfärda ett strafföreläggande i samma ärende (forskrift om ordningen av påtalemyndigheten 20-3 § och bestämmelserna om befogenhetsgrunderna SPL 67.2 §).

Åklagarens befogenheter att utfärda ett föreläggande har inte avgränsats till vissa brott, men i praktiken utfärdas ett föreläggande i mindre allvarliga fall. Under år 2023 utfärdades 31 670 strafförelägganden. Av de utfärdade strafföreläggandena, statistikförda enligt huvudbrottet, var 53 procent trafikbrott och nio procent narkotika- eller alkoholbrott, inklusive rattfyllerier. Våldsbrottens andel var omkring fyra procent (1 334).¹¹

I förfarandet med strafföreläggande prövas ett brottmål i normal ordning, varefter åklagaren fattar ett beslut om att väcka åtal eller att avgöra ärendet genom ett föreläggande som han eller hon utfärdar. Samtycke av den misstänkte är en förutsättning för att avgöra ett ärende genom strafföreläggande. Den misstänkte uppmanas att inom den utsatta tiden meddela om han eller hon samtycker till föreläggandet (SPL 256.1 § 5 punkten). Om den misstänkte inte samtycker till föreläggandet, väcker åklagaren åtal för att handlägga ärendet i domstol (SPL 268 § och forskrift om ordningen av påtalemyndigheten 20:8). En åklagare som står ovanför den åklagare som utfärdat ett föreläggande kan till fördel för den som misstänks för en förseelse häva även ett godkänt föreläggande, men hävandet kan inte gälla en ersättningsfordran av målsäganden (SPL 258.1 §). Ett föreläggande som godkänts har i övrigt samma rättsverkningar som en dom (SPL 258.2 §). Det är möjligt att överklaga utifrån ett processuellt fel, felaktig tillämpning av strafflagstiftningen, preskribering av brottet eller ett ogiltigt godkännande (SPL 259 §). Besvär leder till att godkännandet av strafföreläggandet hävs eller att besvären avslås (SPL 260.2 §). Till övriga delar iaktas i tillämpliga delar de allmänna bestämmelserna om besvär (SPL 260.3 §).

Ett strafföreläggande kan utsträckas även till vissa penningersättningar, såsom ett skadeståndsanspråk av målsäganden enligt SPL 3 § och ersättning av rättegångskostnaderna till staten (SPL 256.3 §). Ett ersättningsanspråk av målsäganden ska handläggas i samband med brottmålet, om inte kravet är uppenbart ogrundat eller om handläggningen av det i samband med brottmålet orsakar en orimlig olägenhet för åklagaren (SPL 427.2 §). Om åklagaren anser att de uppgifter som lagts fram till stöd för anspråket inte är tillräckliga, kan han eller hon

11 I fråga om statistiken se [Straffreaksjoner – SSB](#)

inkludera en del av anspråken i föreläggandet. Det är möjligt att fastställa en utsatt tid för att komplettera ett anspråk. En person som avser framföra krav som är mer omfattande än de som antecknats i strafföreläggandet ska underrättas om att han eller hon kan anhängiggöra det ärende som gäller den återstående delen av anspråket i handlägningsordningen för tvistemål.

I förfarandet med strafförelägganden är det möjligt att döma ut ett bötesstraff som ett samfundsstraff (företaksstraff) enligt strafflagen (Löv om straff, straffeloven). Med samfund avses ett aktiebolag, ett andelslag, en förening eller någon samman sammanslutning, en enskild näringsidkare, en stiftelse, ett bo eller utövning av offentlig verksamhet. Samfundsstraffet döms ut i ett penningbelopp och dessa maximibelopp har inte begränsats i lagen.¹²

Utifrån vissa specialbestämmelser kan en polisman och tullman förordna en bot till ett fast belopp genom ett förenklat föreläggande (forenklet forelegg) (föreskrift om ordningen av påtalemyndigheten 20:11). Förfarandet gäller för vägtrafik-, sjötrafik- och tullförseelser. Syftet är att en sådan påföljd utfärdas direkt på gärningsplatsen. Den kan dock utfärdas även i efterskott. Ett föreläggande upphör att gälla om den som misstänks för förseelsen inte godkänner det direkt eller inom den fastställda utsatta tiden. Ett föreläggande som inte godkänns leder till ett strafföreläggande av åklagaren eller till att ärendet handläggs i den ordinarie straffprocessen. Åklagaren kan häva ett förenklat föreläggande till fördel för den som misstänks för en förseelse. År 2023 utfärdades omkring 230 000 förenklade förelägganden, varav 94 procent enligt statistiken gällde trafikförseelser.

5.2.3 Danmark

Det danska systemet för handläggning av summariska brottmål påminner om de svenska och norska systemen. En bot och en förverkandepåföljd kan utfärdas även utanför domstolsbehandling. Det finns bestämmelser om bötesförfarandet i 832 § i straffprocesslagen (retsplejeloven) och förordningen om en förverkandepåföljd som döms ut utanför en domstol (BEK nr 1297, 18.11.2010). Storleken av en förverkandepåföljd som utfärdas i bötesförfarandet har inte avgränsats i lagstiftningen. Det är inte möjligt att behandla ett skadeståndsanspråk av målsäganden i bötesförfarandet.¹³

En åklagare kan utfärda ett bötesföreläggande (bødeforlæg) för en förseelse, om den enligt åklagarens bedömning inte leder till ett strängare straff än böter. Inga bestämmelser har utfärdats om någon gräns som baserar sig på maximistraffet för att tillämpa bötesförfarandet. Det är möjligt att handlägga ett ärende i summariskt förfarande även i fall med flera förseelser. Dessutom kan en polisman i vissa fall utfärda en fast bot för trafikförseelser.

Det är möjligt att utfärda ett bötesföreläggande även till en gärningsman eller juridisk person under 18 år. Det finns bestämmelser om det straffrättsliga ansvaret för juridiska personer i 5 kap. i strafflagen (straffeloven), vars bestämmelser lämpar sig för juridiska personer, inklusive aktiebolag, andra bolag, föreningar, stiftelser, kommuner och statliga myndigheter samt i vissa situationer även privata företagare. Ingen övre gräns har ställts för en bot som utfärdas till en juridisk person.¹⁴

12 [Straffansvar för juridiska personer – nuläge och utvecklingsbehov, Justitieministeriets publikationer, utredningar och anvisningar 2020:22](#), s. 35–37.)

13 [Justititsministeriet, Betænkning nr. 1522, Retsudvalget 2010-11](#), s. 39, 55

14 [Juridiske personer – Strafansvar for juridiske personer, Rigadvokatmeddelelsen, 2015](#)

Det kan bli aktuellt att utfärda en påföljd i summariskt förfarande i fall där den som misstänks för en förseelse medger sin skuld och meddelar att han eller hon är redo att betala boten inom den utsatta tiden. Betalning av en bot anses i praktiken vara ett tillräckligt samtycke av den misstänkte. Om den misstänkte inte ger något samtycke, behandlas ärendet i domstol och det är möjligt att söka ändring i dessa avgörande. Ett godkänt bötesföreläggande har samma verkningar som en lagakraftvunnen dom. Den övre åklagaren har dock rätt att fortsätta behandlingen av ärendet och väcka åtal, liksom att fatta ett beslut om åtalseftergift och göra ett förlikningsavgörande därefter, om detta beslut delges en person som godkänt ett bötesföreläggande inom fyra månader från det godkända bötesföreläggandet (retsplejeloven 724.2 och 832.4 §).

År 2023 utfärdades över 117 000 bötesstraff i förfarandet med bötesföreläggande. Av dessa utfärdades 63 procent med stöd av vägtrafiklagen (färdselsloven) och 30 procent med stöd av andra speciallagar. Under åtta procent av bötesföreläggandena baserade sig på strafflagen. I denna grupp utfärdades största delen av föreläggandena utifrån egendomsbrott och största delen av dessa var å sin sida butiksstölder. Av alla ärenden som handlagts i förfarandet för bötesföreläggande var andelen våldsbrott endast 0,2 procent (213), medan skadegörelserna stod för 0,3 procent (350) och bedrägerierna för 0,2 procent (201).¹⁵

5.2.4 Tyskland

I Tyskland finns det inte någon summarisk straffprocess utanför domstolarna, eftersom endast en domstol kan utfärda ett straffrättsligt straff enligt den tyska grundlagen. Flera förseelser som anses vara små, i synnerhet lindriga trafikförseelser, har lämnats utanför det straffrättsliga systemet. Däremot betraktas de som ordningsförseelser (Ordnungswidrigkeiten), som i stället för ett straffrättsligt straff leder till en administrativ bot (Geldbuße). Ordningsförseelser regleras i en separat lag (Ordnungswidrigkeitengesetz, OWiG). En förteckning har publicerats om betalnings- och körförbudspåföljder som gäller ordningsförseelser (Bußgeldskatalog). Tillämpningsområdet för förteckningen omfattar i huvudsak trafikförseelser. Tillämpningsområdet omfattar dock även flera andra förseelser som gäller den allmänna ordningen (till exempel olovlig sammankomst, buller, olovligt utövande av prostitution och uppvisande av fel personuppgifter; OWiG 111-129 §).

De ärenden som gäller ordningsförseelser omfattas av beslutanderätten för förvaltningsmyndigheterna, med undantag för vissa fall där åklagaren har getts till uppgift att driva åtal och de allmänna domstolarna att ge en dom (OWiG 35 §). Beroende på situationen kan åklagaren även fortsätta handläggningen av ett brottmål som inkommit till honom eller henne som ett ärende som gäller en ordningsförseelse eller överföra ärendet till förvaltningsmyndigheten (OWiG 38–44 §). I förfarandet för ordningsförseelser tillämpas till största del straffprocesslagen (OWiG 46 §). Den behöriga myndigheten kan överväga att inleda och avsluta förfarandet (OWiG 47 §). Förundersökningen sköts av polismyndigheterna, som i fråga om undersökningen i hög grad har samma rättigheter och skyldigheter som vid handläggningen av ett normalt brottmål (OWiG 53 §).

En administrativ bot har föreskrivits som påföljd för en ordningsförseelse och den kan vara minst fem euro och högst 1 000 euro (OWiG 17 §). Innan den behöriga myndigheten beslutar att påföra en bot, ska den misstänkte beredas tillfälle att bli hörd om det åtal som väckts mot honom eller henne (OWiG 55 §). Inget samtycke av den misstänkte krävs för att utfärda en bot,

¹⁵ I fråga om statistiken se [STRAF40, Danmarks Statistik](#)

men den misstänkte kan motsätta sig en bot inom två veckor, varvid förvaltningsmyndigheten antingen själv avlägsnar boten eller överför ärendet till åklagaren, som överlämnar ärendet till den behöriga underrätten i ärendet (OWiG 67–69 §). Om underrätten anser att ärendet kan tas upp för behandling, kan den förrätta muntlig huvudförhandling och meddela en dom i ärendet, varvid det är möjligt att utfärda en strängare påföljd än den ursprungliga ordningsboten (OWiG 66.2 ja 71 §). Om underrätten anser att ärendet utretts på ett uppenbart bristfälligt sätt, kan den även återförvisa ärendet för att behandlas av förvaltningsmyndigheten (OWiG 69.5 §). Underrätten kan dessutom avgöra ärendet genom att ge ett beslut (Beschluss), om den anser att det inte finns något behov av huvudförhandling och åklagaren eller den misstänkte inte motsätter sig detta. Genom att förfara på detta sätt kan underrätten bland annat frige en misstänkt, fastställa en bot eller lägga ner behandlingen av åtalet, men dock inte höja boten (OWiG 72 §). I förfarandet för ordningsböter är det dessutom möjligt att utfärda bland annat en förverkandepåföljd. Maximibeloppet av en förverkandepåföljd har inte begränsats i lagen. Dessutom har Tyskland ett förfarande med strafförelägganden som omfattas av domstolarnas behörighet (Strafbefehlsverfahren; Strafprozeßordnung 407–412 §).

5.2.5 Nederländerna

I Nederländerna kan en åklagare utfärda ett strafföreläggande för ett brott för vilket det strängaste föreskrivna straffet är sex års fängelse. I förfarandet är det möjligt att förordna bland annat ett bötesstraff och en samhällspåföljd på högst 180 timmar (Wetboek van Strafvordering 257 a §). Det finns bestämmelser om bötesstraff i 23 § i strafflagen (Wetboek van Strafrecht), där den maximibot som påförs för en förseelse har graderats i sex klasser. Den klass med maximiböter för brott vilka lämpar sig för förfarandet med strafförelägganden är i regel högst den femte, det vill säga den näst högsta klassen, där maximiboten är 103 000 euro. Ett bötesstraff kan påföras även för en juridisk person, för vilken en bot kan utfärdas som en bot som är högre än den sedvanliga maximiboten i enlighet med 23.7 § i strafflagen. Förfarandet för strafföreläggande lämpar sig även för juridiska personer. I ett strafföreläggande är det även möjligt att utfärda en förverkandepåföljd enligt strafflagen och en ersättning i penningbelopp som ska betalas till offret.

Rättsskyddsgarantierna i förfarandet har graderats utifrån den konkreta påföljd som utfärdas i det. Till exempel ett föreläggande som leder till en påföljd på över 2 000 euro kan utfärdas endast om åklagaren hört en misstänkt som biträts av ett biträde. En skriftlig rapport ska utarbetas om hörandet (Wetboek van Strafvordering 257 c §). En misstänkt kan motsätta sig ett strafföreläggande inom utsatt tid, varvid ärendet överförs till domstolsbehandling (Wetboek van Strafvordering 257 e §). I vissa fall har andra tjänstemän tilldelats befogenheter att utfärda lindrigare påföljder (Wetboek van Strafvordering 257 b §). Dessutom har Nederländerna ett system med administrativa påföljder som främst gäller trafikförseelser.

5.2.6 Sammandrag

Länder som har en helt domstolsextern summarisk straffprocess som i huvuddrag påminner om det finländska systemet har valts till ovan gjorda jämförelse. Inget jämförelseland har dock något bötesförfarande som helt liknar det finländska systemet, där polisen har en jämförelsevis betydande roll och där förundersökningen kan förrättas i snävare form än vanligt.

Till exempel i det svenska systemet undersöks ett brottmål i en ordinarie förundersökning, varefter åklagaren ger ett straffyrkande för att godkännas till den misstänkte utan att polisen deltar i förfarandet. I jämförelseländerna har man ansett att det inte är behövligt att avgränsa tillämpningsområdet för ett förfarande av denna typ utifrån det maximistraff som föreskrivits för brottet, utan det har ansetts vara tillräckligt att boten hör till straffskalan (Sverige) eller att

tillämpningsområdet binds till det konkreta straff som påförs (Norge och Danmark). I Nederländerna iakttas en allmän nedre gräns som baserar sig på ett maximifängelsestraff på sex år för tillämpningen. Det finns även skillnader i huruvida användningen av summariskt förfarande förutsätter ett aktivt samtycke av den misstänkte eller om man ansett att det är tillräckligt att det finns en möjlighet att motsätta sig det utfärdade föreläggandet i efterskott.

Trots skillnaderna av den nämnda karaktären är det möjligt att konstatera att det nuvarande tillämpningsområdet som baserar sig på ett maximistraff på sex månaders fängelse i Finland är jämförelsevis snävt i en internationell jämförelse. Även den övre gränsen på 1 000 euro för den förverkandepåföljd som utfärdas vid sidan om straffet ska anses vara låg, eftersom ingen övre gräns fastställs för den förverkandepåföljd som döms ut i bötesförfarandet. Utifrån den statistiska informationen från jämförelsen kan man dessutom på riktgivande sätt dra en slutsats om att trafikbrott och brott som gäller den allmänna ordningen behandlas mer allmänt i summariskt förfarandet. Summariskt förfarande används i en betydelsefull mängd även i narkotika- och egendomsbrott. Våldsbrottslighetens proportionella andel är å sin sida liten.

I motsats till Finland är det i Sverige möjligt att i bötesförfarandet avgöra även ett privaträttsligt ersättningsanspråk.

6 Remissvar

6.1 Allmänt

Betänkandet avseende det första skedet av den arbetsgrupp som beredde en reform av lagen om föreläggande av böter och ordningsbot var på remiss hösten 2025. Arbetsgruppsarbetet för det andra skedet i projektet har inletts hösten 2025 och målet är att arbetsgruppsbetänkandet avseende det andra skedet, där man i synnerhet bedömer regleringen om förfarandet och ändringssökandet i lagen, slutförs i början av sommaren 2026. Nedan behandlas remissvaren till den del som de gäller de bestämmelser som ingår i det aktuella förslaget.

I remissvaren understöddes förslaget i omfattande grad. Ställföreträdaren för biträdande justitieombudsmannen och högsta domstolen understödde inte förslagen. Enligt ställföreträdaren för biträdande justitieombudsmannen borde man i stället för de föreslagna ändringarna trygga tillräckliga resurser för aktörerna i straffprocessen. Enligt ställföreträdaren för biträdande justitieombudsmannen och högsta domstolen handlar det inte om överföring av den dömande makten av liten betydelse. Justitiekanslern å sin sida ansåg att det återstår för grundlagsutskottet att bedöma om propositionen bedömd som helhet utifrån vissa delar av förslagen eller de sammantagna konsekvenserna av de föreslagna ändringarna handlar om utvidganden som gör intrång i den dömande maktens kärnområde.

I utlåtandena föreslogs därtill ändringsförslag avseende enskilda förslag. Nedan behandlas även dessa anmärkningar.

6.2 Utvidgandet av tillämpningsområdet för lagen: brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i två år

Största delen av remissinstanserna understödde förslaget.

Justitiekanslern konstaterade att man vid den fortsatta beredningen ännu kunde rikta uppmärksamhet på hur man säkerställer att de mål som väljs till bötesförfarandet är enkla och klara och att de tjänstemän som gör denna bedömning och som avgör ärendena har juridisk expertis. Bland annat ska man se till att till exempel ärenden där man ska göra en gränsdragning

mellan bötesstraff och fängelsestraff inte överförs till bötesförfarandet. Vid den fortsatta beredningen har motiveringarna till propositionen preciserats med anledning av justitiekanslerns anmärkningar. Det föreslås att en förutsättning för att tillämpa bötesförfarandet är att ärendet kan behandlas i bötesförfarandet, om ett bötesstraff är att vänta för det utifrån allmän straffpraxis. Genom denna bestämmelse tryggas att ärenden där man ska göra en gränsdragning mellan ett bötesstraff och ett fängelsestraff inte styrs till förfarandet. Ärendet har behandlats mer ingående nedan.

Ställföreträdaren för biträdande justitieombudsmannen och högsta domstolen ansåg att det planerade utvidgandet av tillämpningsområdet inte kan anses vara begränsat och av liten betydelse för utövningen av den dömande makten. Förslaget har en konsekvens för laglydigheten och allmänpreventionen. Det finns en risk för att tillämpningen av lagen blir oenhetlig. Högsta domstolen påpekade att gränsdragningen mellan böter och fängelse överförs till åklagarna. Trafikjuridiska Föreningen rf påpekade även att propositionen försämrar den allmänpreventiva konsekvensen. Förslagens grundlagsenlighet har behandlats i omfattande grad i motiveringarna till lagstiftningsordningen. Det föreslås att ett utlåtande av grundlagsutskottet begärs om de föreslagna ändringarna. De ändringar som gäller utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet ändrar inte strängheten i straffen för brotten. Utfärdandet av förvandlingsstraff har inte heller någon betydande konsekvens för det kriminella beteendet. Man ska förbereda sig på en oenhetlig tillämpning av lagen genom att utbilda myndigheterna och utarbeta anvisningar. Eftersom en åklagare genomgått juridisk utbildning kan han eller hon ombesörja straffpraxis och enhetligheten i den, eftersom åklagaren redan för närvarande bidrar till att styra valet av straffslag då han eller hon framför sin ståndpunkt till påföljden i sin stämningsansökan. Vid den fortsatta beredningen har regleringen inte ändrats till denna del.

Åklagarmyndigheten och Rovaniemi hovrätt föreslog att tillämpningsområdet för bötesförfarandet inte avgränsas enligt maximistraffet för det brott som handläggs, utan enligt ärendets klarhet, omfattning och kravnivå. Till exempel ett registeranteckningsbrott, för vilket det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i tre år lämpar sig för att handläggas i bötesförfarandet vid brott av typfallet. Juristförbundet föreslog å andra sidan att man vid den fortsatta beredningen överväger ett utvidgande av tillämpningsområdet på så sätt att man till det utvidgade tillämpningsområdet inkluderar brottmål för vilket maximistraffet är fängelse i högst ett år och sex månader och vissa brottsrubriceringar som nämns i lagen (till exempel registeranteckningsbrott). Trafikjuridiska Föreningen rf föreslog även att man överväger att utvidga tillämpningsområdet till gärningar för vilka det föreskrivna strängaste straffet är ett år och sex månader. Högsta domstolen påpekade å sin sida att tillämpningsområdet för bötesförfarandet kan utvidgas till att gälla vissa sådana brott vars maximistraff är över sex månaders fängelse. Vid den fortsatta beredningen har man inte ansett det vara befogat att utvidga tillämpningsområdet utan något tydligt straffmaximum. Frågan om tillämpningsområdets omfattning och de gärningar som lämpar sig för tillämpningsområdet har bedömts i omfattande grad ovan. På grund av förfarandets godtagbarhet och tydlighet och målen om ett smidigare förfarande har man vid den fortsatta beredningen ansett att utvidgande av tillämpningsområdet på det föreslagna sättet är en motiverad regleringslösning. Vid den fortsatta beredningen har regleringen inte ändrats till denna del.

I remissförfarandet gjordes vissa anmärkningar om de gärningar som ska avgränsas utanför tillämpningsområdet. Enligt förslaget skulle man utanför tillämpningsområdet avgränsa även brott mot besöksförbud enligt 16 kap. 9 a § i strafflagen och brott mot näringsförbud enligt 11 § i kapitlet, deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen, användande av person under straffansvåldern för att begå brott enligt 1 b § och våldsamt upplopp enligt 3 § i kapitlet, frihetsberövande enligt 25 kap. 1 § i strafflagen,

olaga hot enligt 7 § och olaga förföljelse enligt 7 a § i kapitlet, givande av muta i näringsverksamhet enligt 30 kap. 7 § samt miljöförstöring enligt 48 kap. 1 § och naturskyddsbrott enligt 5 § i kapitlet. Dessutom föreslogs att även stöld-, bedrägeri-, betalningsmedels- och penningtvättsbrott avgränsas utanför det utvidgade tillämpningsområdet. I fråga om de allmänna förutsättningarna för ett ärende som lämpar sig för bötesförfarandet föreslogs ännu att man fogar ett yrkande på att förfarandet kan användas endast om ett synnerligen viktigt allmänt intresse inte kräver att ärendet behandlas i domstol. Vid den fortsatta beredningen har man bedömt att det är motiverat att avgränsa deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet på grund av brottens art och de rättsobjekt som ska skyddas. Det är dessutom befogat att utanför tillämpningsområdet avgränsa brottsrekvisit enligt 25 kap. i strafflagen, för vilka det föreskrivna strängaste straffet är högst två års fängelse, eftersom den personliga friheten skyddas i brottsrekvisiten. Under den fortsatta beredningen har man däremot inte ansett att det är motiverat att utanför tillämpningsområdet avgränsa andra brottsrekvisit som i remissvaren föreslagits att avgränsas utanför tillämpningsområdet. För att förfarandet ska vara klart har man vid den fortsatta beredningen inte heller ansett att det är befogat att utfärda bestämmelser om någon ny tilläggsförutsättning som baserar sig på värdet för att kunna använda bötesförfarandet. Motiveringarna har kompletterats i denna utsträckning.

Helsingfors hovrätt, Juristförbundet, Åbo hovrätt och professor Matti Tolvanen från Östra Finlands universitet lade fram att listan över de brott som lämnar utanför bötesförfarandet i 1 a § i förslaget är jämförelsevis lång, vilket kan vara ägnat att göra tillämpningen av lagen komplicerad. I detaljmotiveringen till 1 a § om avgränsningen av tillämpningsområdet i avsnitt 7.1 har det konstaterats att de brott som avgränsas utanför tillämpningsområdet för lagen lämnas bort från polisens bötfällningssystem genom tekniska lösningar i informationssystemet för polisärenden. Således styrs polisens faktiska verksamhet genom informationssystemet och polisen behöver således inte kontinuerligt bedöma avgränsningarna av tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Säkerställande av förutsättningarna för bötesförfarandet är även en del av förundersökningen. Vid den fortsatta beredningen har regleringen inte ändrats till denna del.

Åklagarmyndigheten, Rovaniemi hovrätt, Åbo hovrätt, Juristförbundet och Suomen syyttäjähdistys föreslog dessutom att misshandel i dess grundform (21 kap. 5 § i strafflagen) inte avgränsas utanför det utvidgade tillämpningsområdet. I avsnitt 4.1.1.2 ovan har lämpligheten för misshandelsbrott för bötesförfarandet redan bedömts på detaljerat sätt. Vid den fortsatta beredningen har man inte ansett att det är befogat att utvidga tillämpningsområdet till att gälla misshandel i grundformen.

Högsta domstolen påpekade även att tillämpningsområdet för bötesförfarandet inte ska utvidgas till sällsynta brottmål. I avsnittet om nuläget ovan har man redan behandlat att redan det nuvarande tillämpningsområdet för bötesförfarandet omfattar sällsynta brott för vilka man inte ger många avgörande årligen. Ett ärende som lämpar sig för bötesförfarandet avgränsas framför allt genom att det ska vara enkelt och klart. Vid den fortsatta beredningen har regleringen inte ändrats till denna del.

6.3 Utvidgandet av tillämpningsområdet för lagen: förverkandepåföljder

Största delen av remissinstanserna understödde förslaget.

Helsingfors hovrätt konstaterade att höjningen av maximibeloppet av förverkandepåföljden från 1 000 euro till 5 000 euro inte har motiverats tillräckligt. Höjningen är därtill avsevärd och de processekonomiska fördelarna skulle inte vara stora. Vasa hovrätt riktade även uppmärksamhet på att man genom ändringen inte uppnår avsevärda processekonomiska fördelar. Juristförbundet

konstaterade att det eftersträvade målet kan uppnås med ett lägre belopp i euro. Trafikjuridiska Föreningen rf påpekade å andra sidan att den föreslagna gränsen på 5 000 euro för en förverkandepåföljd är för låg, om det i förfarandet är behövt att konfiskera ett motordrivet fordon. Erikoiskaupan liitto Etu ry föreslog även att det inte behöver finnas någon gräns i euro för en förverkandepåföljd. Motiveringarna till den föreslagna lösningen har lagts fram ovan i avsnitt 4.1.2. Ändringsbehovet avseende förverkandepåföljder har lyfts fram i synnerhet av dem som arbetar med ärendet i praktiken i och med att man för närvarande på grund av storleken av den förverkandepåföljd som krävs varit tvungen att överföra ett brottmål som i övrigt lämpar sig för bötesförfarandet till den normala straffprocessen. Ur smidighetssynvinkel är det ändamålsenligt att maximibeloppet av förverkandepåföljden således ligger tillräckligt högt. Vid den fortsatta beredningen har regleringen inte ändrats till denna del.

6.4 Förundersökningsmyndighetens och åklagarens beslutanderätt

I de flesta utlåtandena understöddes att polisens behörighet utvidgas.

Justitiekanslern konstaterade att man vid den fortsatta beredningen ska bedöma hur man säkerställer en ännu mer krävande utbildning och handledning av polis- och andra tillsynsmyndigheter på så sätt att deras tillämpningspraxis inte desto mer avviker från varandra och från domstolarnas etablerade tillämpningspraxis. Norra Karelens tingsrätt hänvisade till justitiekanslerns utlåtande. Enhetligheten i tillämpningspraxis förutsätter ännu bättre, ansvarsfullare och omsorgsfullare förfarande av aktörerna i bötesförfarandet. Detta ska ombesörjas genom utbildning, genom att ta fram anvisningar om lagtillämpningspraxis och genom informationssystem. Vid den fortsatta beredningen har motiveringarna till propositionen kompletterats till denna del.

I remissvaren framlades vissa anmärkningar om polisens befogenheter. Högsta domstolen ansåg att det föreslagna maximiantalet dagsböter för polisens befogenheter är för högt. Åbo hovrätt, Juristförbundet och Norra Karelens tingsrätt ansåg även att gränsen på 60 dagsböter är hög och att ändringen är avsevärd. Domareförbundet föreslog att polisen genom ett bötesföreläggande på en gång kan utfärda högst 60 dagsböter för ett förfarande som inkommer för bedömning, oberoende av hur många brott föreläggandet gäller. Trafikjuridiska Föreningen rf föreslog att polisens befogenheter utvidgas till bötesstraff på högst 30 dagsböter och att ett strängare straff än så lämnas för att avgöras av åklagaren i bötesförfarandet. Åklagarmyndigheten föreslog å sin sida att man överväger att höja polisens beslutanderätt till 70 dagsböter, så att polisen framöver kan avgöra även mer krävande, men ändå klara och enkla rattfyllerier.

Ställföreträdaren för biträdande justitieombudsmannen ansåg inte att utvidgandet av polisens befogenheter var godtagbart, eftersom utvidgandet av polisens beslutanderätt inte är av ringa betydelse för den dömande makten på det sätt som grundlagsutskottet avsett (GrUU 7/2010 rd s. 3). Högsta domstolen ansåg även att det inte är befogat att utvidga polisens befogenheter att utfärda ett bötesföreläggande till alla sådana brott för vilka ett strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader har föreskrivits.

Frågan om omfattningen av polisens befogenheter och de alternativa lösningarna har bedömts på omfattande sätt ovan. I utlåtandena har man inte lagt fram sådana omständigheter som leder till att det är befogat att ändra förslagen om att utvidga polisens befogenheter. Vid den fortsatta beredningen har man ansett att förslaget kan anses vara konstitutionellt godtagbart med anledning av de orsaker som lagts fram i motiveringarna till lagstiftningsordningen.

Finlands näringsliv rf påpekade att ändringen av polisens befogenheter är stor. Det är viktigt att säkerställa att poliserna får tillräcklig utbildning för sina nya befogenheter. Den interna

övervakningen och laglighetsövervakningen samt säkerställandet av enhetligheten i tillämpningspraxis ska ombesörjas på behörigt sätt. Juristförbundet riktade även uppmärksamhet på uppföljningen av reformens konsekvenser. Ärendet har bedömts vid beredningen av propositionen och uppmärksamhet har riktats på det utbildningsbehov som lagändringarna kräver och uppföljningen av konsekvenserna. I utlåtandet har man inte lagt fram sådana omständigheter som leder till att det är befogat att ändra förslagen.

Polisstyrelsen föreslog att man till 3 § 4 mom. i lagförslag 1 fogar omnämmandet av ”en annan tjänsteman som gör förundersökningen” enligt 4 § 2 mom. i den gällande lagen. Syftet med förslaget är att göra det möjligt att ett bötesärende handläggs även i de situationer där det kan skötas av någon än en polisman. Största delen av bötesärendena skulle dock fortfarande handläggas av polismän. Vid den fortsatta beredningen har det ansetts vara ändamålsenligt att avgränsa handläggningen av bötesärenden till polismän på grund av förfarandets godtagbarhet. I utlåtandet har man inte lagt fram sådana omständigheter som leder till att det är befogat att ändra förslagen och ärendet har inte varit aktuellt tidigare under beredningen av propositionen.

Juristförbundet och högsta domstolen ansåg att besluten om privaträttsliga ersättningsanspråk som framställs av målsäganden ska omfattas av endast åklagarens befogenheter och att polisen inte ska fastställa ersättningsanspråk. De privaträttsliga ersättningsärendena kan när de är som mest komplexa innehålla sådana omständigheter som förutsätter ett juridiskt ställningstagande och därför kan det inte förutsättas att fältpolisen avgör sådana. Vid den fortsatta beredningen har motiveringarna till propositionen preciserats till den delen att om ett privaträttsligt anspråk som inkommer för att behandlas av polisen verkar vara förknippat med juridiska frågor som lämnar utrymme för tolkning, kan ärendet inte anses vara lämpligt för bötesförfarandet.

6.5 Minderåriga misstänkta i bötesförfarandet

Största delen av remissinstanserna understödde förslagen.

Åklagarmyndigheten och Suomen syyttäjähdistys föreslog att det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet på grund av jämlikhetsaspekter ska tillämpas fullt ut även på minderårig brottsmisstänkta. Även inrikesministeriet föreslog att man vid den fortsatta beredningen överväger om det utvidgade bötesförfarandet ska tillämpas även på minderåriga brottsmisstänkta. Det är viktigt att ingripa i rätt tid och snabbt i kriminellt förfarande av en ung person. Polisyrkeshögskolan ansåg att det var ändamålsenligt att utvidga tillämpningsområdet för bötesförfarandet till att gälla även för minderåriga brottsmisstänkta.

Lapplands tingsrätt konstaterade att utvidgandet av bötesförfarandet i en viss grad (till exempel fängelse i ett år) för minderåriga kan påskynda handläggningen av minderårigas ärenden och minska på tingsrätternas tryck i ärenden som ska handläggas snabbt.

Frågan om tillämpningen av det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarande även på minderåriga har bedömts på omfattande sätt ovan. Vid den fortsatta beredningen ansåg man inte att det var motiverat att utvidga tillämpningsområdet i fråga om minderåriga.

Suomen syyttäjähdistys ry ansåg att propositionen är motstridig, eftersom man inte anser att det är problematiskt att en minderårig ger ett samtycke i fråga om gärningar där maximistrafvet är sex månader, men att man anser att det blir problematiskt i fråga om gärningar som är allvarigare i fråga om straffskalan. Om en minderårig brottsmisstänkts kriminella förfarande är sådant att det överhuvudtaget inte lämpar sig för bötesförfarandet eller om det i ärendet inte är möjligt att förvissa sig om att en minderårig misstänkt gett ett samtycke och förstått dess innebörd, ska ärendet handläggas i den ordinarie straffprocessen. Frågan om ett samtycke av en

minderårig har bedömts på omfattande sätt ovan. Vid den fortsatta beredningen har motiveringarna preciserats utifrån remissvaren.

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterade att konsekvensbedömningen i utkastet till regeringens proposition har gjorts i begränsad omfattning med beaktande av att de föreslagna ändringarna har konsekvenser för barn och att de föreslagna ändringarna hänför sig direkt även till barn. Social- och hälsovårdsministeriet anser att om bestämmelserna i 7 kap. 16 § i förundersökningslagen avgränsas utanför bötesförfarandet för minderåriga, ska man i regeringens proposition åtminstone motivera hur barnets bästa och barnvänliga förfaringssätt samt hänvisningen till eventuell service som motsvarar barnets behov av stöd säkerställs under förundersökningen i bötesförfarandet för minderåriga, om socialmyndigheten inte är representerad i förundersökningen eller om socialmyndigheten inte underrättats om det misstänkta brottet som gäller en minderårig. Polisyrkeshögskolan ansåg att det var ändamålsenligt att regleringen i 7 kap. 16 § i förundersökningslagen inte avgränsas utanför bötesförfarandet. Bedömningen av konsekvenserna för minderåriga har utvidgats vid den fortsatta beredningen. Vid den fortsatta beredningen har man ansett att det inte är ändamålsenligt att tillämpa 7 kap. 16 § i förundersökningslagen i bötesförfarandet, eftersom det till största del handlar om ärenden i vilka det inte finns något behov av att socialmyndigheterna deltar, vilket var en syn som även social- och hälsovårdsministeriet delade under beredningen. Med stöd av 25 § i barnskyddslagen har polisen i dessa situationer en skyldighet att göra en barnskyddsanmälan, om det under utredningen framkommer en oro för ett barns välmående. Denna anmälningsskyldighet kan anses vara tillräcklig i bötesförfarandet.

6.6 Samtycke av parterna och återtagande av samtycket

Förslaget beträffande återtagande av ett samtycke fick brett understöd.

Juristförbundet ansåg att en misstänkt ska ha rätt att återta ett samtycke som han eller hon gett fram till dess att ärendet har avgjorts. Ärendet har bedömts vid beredningen av propositionen. I utlåtandet har man inte lagt fram sådana omständigheter som leder till att det är befogat att ändra förslagen.

Justitiekanslern konstaterade att det är centralt att genom metoder som kan verifieras i efterskott säkerställa att parterna då de ger ett samtycke de facto förstår innebörden av deras samtycke med alla påföljder. I motiveringarna till propositionen bör man närmare förklara hur detta tryggas. Justitiekanslern påpekade därtill att det vid den fortsatta beredningen finns skäl att ännu noggrannare bedöma slopandet av möjligheten till återtagande i ljuset av den nämnda riktlinjen av grundlagsutskottet i ärendet RP 94/2009 rd och GrUU 7/2010 rd. Vid den fortsatta beredningen har motiveringarna till propositionen kompletterats till denna del.

Inrikesministeriet, Åklagarmyndigheten, Uleåborgs tingsrätt och Rovaniemi hovrätt föreslog att ett samtycke av målsäganden inte ska vara en förutsättning för att använda bytesförfarandet. Remissinstanserna hänvisade till utredningen av professor Mikko Vuorenpää, där Vuorenpää föreslagit att det är möjligt att slopa samtycket av målsäganden. Finlands domareförbund ansåg att betydelsen av ett samtycke av målsäganden ska bedömas på nytt i synnerhet i klara och mindre brottmål, där parternas intresse inte äventyras och där nuvarande praxis orsakar en orimlig mängd domstolsprocesser. Vid den fortsatta beredningen har man inte ansett det vara motiverat att slopa ett samtycke av målsäganden som en förutsättning för bötesförfarandet. Ett samtycke kan anses vara en betydelsefull rättsskyddsgaranti och en förutsättning för att utvidga tillämpningsområdet för förfarandet. Därtill kan målsägandens samtycke anses vara betydelsefullt i handläggningen av ett ersättningsanspråk av målsäganden.

Åklagarmyndigheten föreslog dessutom att det för att tillämpa bötesförfarandet på en målsägande under 18 år i alla situationer är tillräckligt med ett samtycke som getts av honom eller henne, med hänsyn till målsägandens åldersnivå, eller av högst en vårdnadshavare, även i eventuella situationer med intressekonflikter. Åklagarmyndigheten ansåg att även i fråga om en brottsmisstänkt under 18 år, borde ett samtycke som i första hand som getts av den minderårige själv eller i andra hand av högst en vårdnadshavare i alla situationer räcka för att använda bötesförfarandet. Bestämmelserna om förfarandet i anknytning till samtycken av minderåriga parter och vems samtycke som räcker borde framgå på detaljerat sätt av lagen. Vid den fortsatta beredningen har man bedömt frågan om det i bötesförfarandet är befogat att utfärda bestämmelser som avviker från förundersökningslagen och rättegångsbalken i fråga om förande av talan i stället för en minderårig och hans eller hennes vårdnadshavare. Eftersom det handlar om en omständighet som är betydelsefull för den minderåriges rättsskydd, är det inte befogat att begränsa talan som förs av en minderårig eller hans eller hennes vårdnadshavare i förhållande till vad som föreskrivs i förundersökningslagen och rättegångsbalken.

6.7 Utvidgandet av lagens tillämpningsområde: handläggningen av privaträttsliga anspråk

Handläggningen av privaträttsliga anspråk i bötesförfarandet fick brett understöd.

Högsta domstolen ansåg att förslaget var principiellt problematiskt, eftersom domstolarna enligt 3 § 3 mom. i grundlagen i princip ansvarar för att avgöra privaträttsliga anspråk. Vid den fortsatta beredningen har man ansett att förslaget kan anses vara konstitutionellt godtagbart med anledning av de orsaker som lagts fram i motiveringarna till lagstiftningsordningen.

Åklagarmyndigheten, Finsk Handel rf och Finlands Näringsliv rf lade fram att det inte föreligger skäl att begränsa maximibeloppet av ett privaträttsligt ersättningsanspråk i lagstiftningen, eftersom det handlar om ett dispositivt och ostridigt skadeståndsärende. Helsingfors hovrätt, Vasa hovrätt, Helsingfors tingsrätt, Egentliga Tavastlands tingsrätt och Norra Karelen tingsrätt ansåg å sin sida att gränsen på 5 000 euro var hög. Enligt Helsingfors hovrätt och Norra Karelen tingsrätt vore 1 000 euro en lämplig maximiersättning. Vid den fortsatta beredningen har man ansett att det på grund av propositionens godtagbarhet och exakthet är befogat att utfärda bestämmelser om maximibeloppet av de ersättningsanspråk som ska behandlas i bötesförfarandet. I propositionen har man bedömt alternativen till maximibeloppets storlek. Utifrån de omständigheter som lagts fram i utlåtandena har det inte ansetts vara motiverat att ändra förslaget.

Helsingfors hovrätt riktade uppmärksamhet på att man i utkastet inte bedömt om en minderårig misstänkt kan godkänna ett privaträttsligt anspråk och i vilken mån, med beaktande i synnerhet av regleringen i 4 kap. i lagen om förmyndarverksamhet och det föreslagna maximibeloppet på 5 000 euro. Vid den fortsatta beredningen har motiveringarna till propositionen preciserats på så sätt att man även i handläggningen av ett privaträttsligt anspråk ska beakta bestämmelserna om förande av talan i stället för en minderårig och hans eller hennes vårdnadshavare i förundersökningslagen och rättegångsbalken.

Högsta domstolen ansåg att den föreslagna regleringen ska vara konsekvent i förhållande till straffprocessregleringen och den föreslagna bestämmelsen i 3 c § ska avgränsas så att den gäller endast brottsbaserade privaträttsliga anspråk av målsäganden. Åbo hovrätt påpekade att den föreslagna regleringen inte innehåller något omnämnande om framställande av anspråk av målsäganden och inte heller om svar (medgivande) av motparten (den misstänkte). I bötesförfarandet ska privaträttsliga anspråk handläggas på så sätt att det utifrån ett sådant föreligger ändamålsenliga förutsättningar att fortsätta handläggningen även av ett sådant anspråk i domstol i form av ändringssökande, där handlägningsordningen för tvistemål iaktas

enligt propositionen. Föreslagna 3 c § verkar i fråga om ordalydelse inte begränsa privaträttsliga anspråk som ska avgöras i bötesförfarandet till endast anspråk av målsägande, utan endast till betalningsanspråk innehållande ett penningbelopp. Ärendet har dock inte bedömts utifrån dessa utgångspunkter i propositionen. Juristförbundet har också påpekat att man vid den fortsatta beredningen ska avgöra om abstrakta personskador, som baserar sig på rekommendationerna av Delegationen för personskadeärenden, överhuvudtaget kan handläggas på tillförlitligt sätt i bötesförfarandet. Vid den fortsatta beredningen har föreslagna 3 c § om handläggning av ett privaträttsligt anspråk reviderats för att överensstämja med lagen om rättegång i brottmål och motiveringarna har kompletterats utifrån remissvaren.

Uleåborgs tingsrätt och Polisyrkeshögskolan föreslog att man i bötesförfarandet kan handlägga även ett solidariskt ersättningsanspråk. Även Rovaniemi hovrätt har i sitt yttrande tagit upp solidariska ersättningsanspråk. Polisyrkeshögskolan har hänvisat till vad som föreskrivs om solidariska förverkandepåföljder i 10 kap. 2 § 5 mom. i strafflagen. Motiveringarna till propositionen har kompletterats i fråga om handläggning av solidariska ersättningsanspråk. Vid den fortsatta beredningen har man dock ansett att de inte lämpar sig för att handläggas i bötesförfarandet.

Rättshjälpsverket riktade uppmärksamhet på att man i lagförslaget inte beaktat behovet av att ändra straffskadelagen, även om propositionen delvis täcker sådana brott för vilka Statskontoret för närvarande betalar ersättningar. Statskontoret påpekade å sin sida att om ett brottmål avgörs i bötesförfarandet, men ett ersättningsanspråk inte kan avgöras på samma gång till exempel på grund av att det är ostridigt, kan ersättning ansökas från Statskontoret utan någon ersättningsbehandling i domstolsförfarandet. Bestämmelserna i brottsskadelagen avviker dock delvis från bestämmelserna i skadeståndslagen, varför ett avgörande av Statskontoret i ett ersättningsärende kan avvika från ett eventuellt domstolsavgörande. Vid den fortsatta beredningen har man bedömt behovet av att ändra brottsskadelagen. Eftersom Statskontoret redan för närvarande kan handlägga och avgöra ersättningsärenden som inte handlagts i domstolsförfarandet, föreslås inte några ändringar av brottsskadelagen i detta skede.

Statskontoret påpekade att handläggning av ett ersättningsärende som avgjorts i bötesförfarandet som ett ersättningsärende enligt brottsskadelagen kan öka Statskontorets arbetsmängd. Motiveringarna till propositionen har kompletterats utifrån de mottagna remissvaren. Antalet ersättningsärenden som avgörs i bötesförfarandet och utfärdas enligt brottsskadelagen uppskattas vara lågt.

6.8 De föreslagna ändringarna i förundersökningen

De föreslagna ändringarna avseende förundersökningen understöddes brett.

Justitiekanslern konstaterade att man vid den fortsatta beredningen bör bedöma om det vid sidan om bestämmelserna om jäv och åklagarens möjlighet att ingripa därtill separat finns ett behov av att stärka tilltron till förfarandet (även den externa tilltron) i ärenden där en polisman är part. Detta kan göras till exempel genom att i den fortsatta beredningen bedöma regleringsmöjligheten, så att åtminstone inte samma polisinrättnings poliser handlägger varandras bötesförfarandeärenden då tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas. Frågan om tilltron till handläggningen av sådana brottmål där en polisman är part har bedömts på omfattande sätt ovan. Vid den fortsatta beredningen har motiveringarna preciserats utifrån remissvaren.

Professor Matti Tolvanen från Östra Finlands universitet yttrade sig att paragrafen om förhandlingar mellan polisen och åklagaren borde skrivas i förpliktande form, om det finns skäl

att föra förhandlingar. Finlands näringsliv föreslog även att man överväger om förhandlingsmöjligheten snarare borde vara förpliktande reglering i gränsdragningssituationer. Frågan om polisens och åklagarens förhandlingsmöjlighet har bedömts på omfattande sätt ovan. Vid den fortsatta beredningen har man ansett att man i utlåtandena inte lagt fram sådana omständigheter som leder till att det är befogat att ändra förslagen.

Polisinrättningen i Finland påpekade att innehållet i föreslagna 7 § i bötesförfarandelagen i viss mån verkar vara inkonsekvent. I förslaget föreslås att om det strängaste straffet som föreskrivs för ett brott som handläggs i bötesförfarandet är fängelse i högst sex månader, behöver man inte iaktta 4 kap. 16 § i förundersökningslagen. Med andra ord är det inte behövligt att ge en misstänkt under 18 år underrättelser bland annat om att hans eller hennes vårdnadshavare har rätt att vara närvarande så som föreskrivs i 7 kap. 14 §. På samma gång ska man dock iaktta 7 kap. 14 och 15 § i förundersökningslagen, vilka innehåller bestämmelser om ställningen för en vårdnadshavare till eller en laglig företrädare för en omyndig som fyllt 15 år under ett förhör och information om ett förhör till vårdnadshavaren eller en laglig företrädare. Vid den fortsatta beredningen har man preciserat att man iakttar förundersökningslagen i förundersökningen av ett ärende som ska avgöras i bötesförfarandet. Således ska bland annat 7 kap. 10 § i förundersökningslagen om underrättelserna före ett förhör iakttagas även i bötesförfarandet. När ett ärende handläggs i bötesförfarandet, har efterlevnaden av bestämmelserna i förundersökningslagen dock lindrats i viss mån för att göra förfarandet smidigare. Genom de föreslagna ändringarna om iakttagande av 7 kap. 14 och 15 § i förundersökningslagen förbättras ställningen för en omyndig part i bötesförfarandet. En omyndig part får således även i praktiken information om vårdnadshavarnas roll i processen. Vid den fortsatta beredningen har man ansett att man i utlåtandet inte lagt fram sådana omständigheter som leder till att det är befogat att ändra förslagen.

6.9 De föreslagna ändringarna i regleringen kring sökande av ändring

Största delen av remissinstanserna understödde förslagen.

Justitiekanslern riktade uppmärksamhet på möjligheterna för parterna i bötesförfarandet att med stöd av rättshjälpslagen (257/2002) få ett biträde och på den kostnadsrisk som är förknippad med rättegångar. Vid den fortsatta beredningen har man ansett att rättshjälpslagen innehåller bestämmelser om de allmänna och ekonomiska förutsättningarna för rättshjälp och om dem som är berättigade till rättshjälp. För närvarande tillämpas dessa bestämmelser i bötesförfarandet och de föreslagna ändringarna förutsätter inte ändringar i fråga om denna huvudregel. Utifrån de omständigheter som lagts fram i utlåtandet har det inte ansetts vara motiverat att ändra förslagen.

Mellersta Finlands tingsrätt ansåg att det finns skäl att förtydliga propositionen på så sätt att man även ser över regleringen i 35 c § 3 mom. i den gällande lagen. Mellersta Finlands tingsrätt konstaterade även att då ett tvistemål som redan en gång beslutats att handläggas i samband med ett brottmål inte har avskilts för att handläggas i handläggningsordningen för ett tvistemål, tillämpas handläggningsordningen för brottmål. Handläggningsordningen är av betydelse bland annat i förhållande till preklusionsbestämmelserna i 6 kap. 9 § och 25 kap. 17 § i rättegångsbalken. Vid den fortsatta beredningen har man sett över den föreslagna regleringen för ändringssökande och motiveringarna till den utifrån remissvaren. Förslagen har inte som mål att försätta målsäganden i en sämre ställning i ett besvärssärende som gäller bötesförfarandet jämfört med ärenden som handläggs i en rättegång.

6.10 Andra anmärkningar

Justitiekanslern har konstaterat att då det i bötesförfarandet i enlighet med förslaget framöver är möjligt att handlägga bötesstraff som är avsevärt mer kännbara med tanke på den bötfälldes bärkraft och därtill en förverkandepåföljd på högst 5 000 euro, kostnaderna för alkohol- och drogtestning och ett privaträttsligt ersättningsanspråk av målsäganden, kan de sammantagna konsekvenserna av dessa öka den ekonomiska totala påföljden som döms ut för den bötfällda till en avsevärd nivå, om det handlar om ett gemensamt bötesstraff. Justitiekanslern har hänvisat till grundlagsutskottets tidigare ståndpunkt, enligt vilken det med tanke på rättsskyddet är viktigt att man genom ett beslut av någon annan än en domare eller domstol inte utfärdar andra påföljder än påföljder med förmögenhetsvärde, vars penningmässiga värde ska fastställas så att det är rimligt att betala dessa för alla, oberoende av betalningsförmågan. Vid den tidpunkt då propositionen bereddes har de sammantagna konsekvenserna av påföljderna i bötesförfarandet redan bedömts i förhållande till utfärdande av administrativa sanktioner och till att det enligt grundlagsutskottets vedertagna tolkning med tanke på rättsnormen om utövande av dömande makt enligt 3 § 3 mom. i grundlagen inte varit problematiskt att tilldela myndigheter utanför domstolsväsendet rätt att utfärda administrativa sanktioner på upp till fem miljoner. Vid den fortsatta beredningen ansåg man således att det inte finns något behov av att ändra förslaget utifrån de omständigheter som lagts fram i utlåtandet.

Justitiekanslern har därtill ansett det finns skäl att vid den fortsatta beredningen precisera motiveringarna avseende huruvida den beslutanderätt som tilldelas aktörer utanför domstolen är avsevärd i den mån att man i fråga om den myndighet som utövar den ska krävas särskilda garantier som eventuellt skrivs in i lag vad gäller opartiskhet och juridiskt kunnande. Vid den fortsatta beredningen har motiveringarna kompletterats i fråga om utbildningsbehovet för nedan nämnda myndigheter. Polisens grundutbildning omfattar det behövliga kunnandet för att handlägga ett ärende i bötesförfarandet. Åklagaren har å sin sida juridisk utbildning och i enlighet med förslaget inkommer gärningar som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet alltid för att avgöras av en åklagare. Vid den fortsatta beredningen har man således ansett att det inte finns något behov av att utfärda separata bestämmelser om den krävda juridiska expertisen. Polislagen (872/2011) innehåller dessutom bestämmelser om polisens uppgifter. Även grundlagen och förvaltningslagen (434/2003) förutsätter enhetlig och förutsägbar rättskipning av polisen. Lagen om Åklagarmyndigheten innehåller å sin sida bestämmelser om ordnandet av åklagarväsendet, åklagarens befogenheter och självständiga och oberoende åtalsprövnings- och beslutanderätt. Denna reglering gäller även för handläggning av ett ärende i bötesförfarandet. Vid den fortsatta beredningen har man således inte ansett det vara behövligt att utfärda separata bestämmelser om myndigheternas opartiskhet.

Ställföreträdaren för biträdande justitieombudsmannen yttrade att man i första hand ska ordna sådana resurser för domstolarna, de åklagare som är delaktiga i straffprocessen och förundersökningsmyndigheterna att straffansvaret kan tillgodoses utan oskäligt dröjsmål på det sätt som förutsätts i 21 § i grundlagen. Helsingfors tingsrätt och Norra Karelens tingsrätt föreslog även att effektiviseringen av handläggningen av brottmål i första hand inte ska genomföras genom att överföra dömande makt till aktörer utanför domstolen, utan genom att åtgärda domstolarnas bristfälliga finansiering. Finlands domareförbund konstaterade att bötesförfarandet inte kommer att leda till att trängseln av mål i domstolarna minskar, om reformen genomförs tillsammans med de nu föreslagna anslagsnedskärningarna. Förslagets ekonomiska konsekvenser har bedömts i omfattande grad ovan. Det har inte föreslagits att anslagen för aktörerna i straffprocesskedjan skärs ned utifrån de produktivitetsfördelar som eventuellt kan uppnås genom propositionen. Det handlar om lindring av den administrativa bördan. Vid den fortsatta beredningen ansåg man att det inte finns något behov av att ändra förslaget utifrån de omständigheter som lagts fram i utlåtandena.

Finansministeriet konstaterade därtill att de framlagda kostnaderna som gäller informationssystem ska täckas inom ramen för nuvarande anslag och utgiftsramar. I förslagen har man inte föreslagit tilläggsanslag för aktörerna i straffprocesskedjan. Vid den fortsatta beredningen ansåg man således att det inte finns något behov av att ändra förslaget utifrån de omständigheter som lagts fram i utlåtandet.

Finansministeriet påpekade att den bedömning av en ändrings konsekvens som avses i 5 § 3 mom. i informationshanteringslagen ska göras redan i det skede då en ändring bereds. Enligt propositionen har lagändringarna i viss mån även konsekvenser för informationshanteringen och de konsekvensbedömningar som informationshanteringslagen förutsätter görs i samband med att ändringarna i informationssystemen genomförs. Konsekvenserna för informationshanteringen har i propositionen bedömts i den omfattning som det är möjligt under lagberedningen. Närmare uppskattningar om konsekvenserna för informationshanteringen av informationssystemgenomförandet görs i samband med informationssystemgenomförandet.

Polisinrättningen i Helsingfors påpekade att konsekvenserna av de föreslagna ändringarna för polisverksamheten bör utredas mer ingående, eftersom förslagen leder till att polispatrullerna binds längre än för närvarande av skötseln av bötesärenden, handläggningstiden för bötesbrott som begås av unga personer förlängs och att till och med en avsevärd del av de brott som begåtts av unga personer som ska handläggas i bötesförfarandet måste skötas vid undersökningsenheterna. Konsekvenserna för aktörerna i straffprocesskedjan har utretts under arbetsgruppsarbetet i den mån som det var möjligt. Vid den fortsatta beredningen ansåg man att det inte finns något behov av att ändra förslaget utifrån de omständigheter som lagts fram i utlåtandet.

Finsk Handel rf, Erikoiskaupan liitto Etu ry, Finlands Näringsliv rf och centralkriminalpolisen konstaterade att kriteriet avseende upprepad förekomst beträffande förvandlingsdugligheten ska skärpas på samma gång som tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas. Frågan om sänkning av gränsen för upprepad förekomst i bötesförfarandet och bland annat dess ekonomiska konsekvenser har bedömts på omfattande sätt ovan. Vid den fortsatta beredningen har man inte ansett det vara befogat att göra ändringar i regleringen till denna del.

Utifrån remissvaren har man preciserat några andra punkter i motiveringarna.

Rådet för bedömning av lagstiftningen ansåg i sitt utlåtande att utkastet till proposition väl uppfyller de krav som ställs i anvisningarna om konsekvensbedömning vid lagberedning. Bedömningsrådet ansåg att man i propositionen ska göra en mer ingående bedömning av om utvidgandet av bötesförfarandet försämrar kriminaliseringarnas effekt, då ännu fler gärningar kan sonas med böter utan offentlig rättegång och de konsekvenser som orsakas av en sådan. I propositionen finns det dessutom skäl att bedöma risken för att otillräcklig utbildning, bristfälliga anvisningar eller det faktum att en tjänsteman avgör ärendet ensam kan leda till att misstagen ökar i ärenden som avgörs utanför en rättegång. I utlåtandet görs dessutom vissa enskilda anmärkningar.

I utlåtandet framförs dessutom vissa enskilda anmärkningar.

7 Specialmotivering

7.1 Lagen om föreläggande av böter och ordningsbot

1 §. Tillämpningsområde. Så som för närvarande innehåller paragrafen bestämmelser om tillämpningsområdet för bötesförfarandet.

På ett sätt som motsvarar nuläget innehåller paragrafens 1 mom. bestämmelser om att ett ärende kan behandlas i bötesförfarandet i enkla och klara ärenden. Så som konstaterats i de allmänna motiveringarna utvidgas tillämpningsområdet för förfarandet till gärningar för vilka man inte föreskrivit något strängare straff än böter eller fängelse i högst två år.

Till 1 punkten i momentet fogas även ett krav på att ett strängare straff än böter inte är att vänta enligt allmän straffpraxis i ärendet. Syftet med tillägget är att förtydliga hurudana ärenden som lämpar sig för bötesförfarandet, styra dem som tillämpar lagen och säkerställa att gärningar som omfattar en gränsdragning mellan ett bötesstraff och fängelsestraff inte överförs till bötesförfarandet då tillämpningsområdet utvidgas. När förundersökningsmyndigheterna bedömer om ett ärende lämpar sig för bötesförfarandet, ska man i bedömningen beakta att ärendet är av sådan art att det utifrån allmän straffpraxis utfärdas ett bötesstraff för det. Om det i ärendet ska göras en prövning som gäller ett val mellan ett bötesstraff och ett fängelsestraff, ska ärendet styras till straffprocessen. I bedömningen ska man beakta alla omständigheter som påverkar straffmätningen, såsom personens tidigare brottslighet. Det föreslås att samarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren ökas genom den bestämmelse om konsultering som fogas utifrån denna proposition. Målet med myndighetssamarbetet med låg tröskel är å sin sida att göra det lättare att bedöma om ett ärende lämpar sig för bötesförfarandet. I 1 mom. 2 punkten i paragrafen regleras utfärdande av en ordningsbot på ett sätt som motsvarar nuläget.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs på ett sätt som motsvarar nuläget att ett ärende kan handläggas i bötesförfarandet också när brottet kan medföra någon annan påföljd än en sådan som avses i nya 3 a–3 c §, om den som misstänks för brottet inte ska föreläggas en sådan påföljd. I momentet görs således en ändring i fråga om paragrafhänvisningen. Begreppet den som begått en förseelse som använts i momentet ändras till misstänkt för brott.

Bestämmelserna om utfärdande av en förverkandepåföljd och en brottsofferavgift i bötesförfarandet i 1 mom. 3 punkten och 4 mom. i paragrafen överförs till nya 3 a §. Bestämmelserna om avgränsning av tillämpningsområdet i paragrafens 3 mom. och bestämmelserna om avgränsning av upprepade brott utanför bötesförfarandet i 5 mom. överförs till nya 1 a §.

En terminologisk ändring görs därtill i paragrafen då termen förseelse ersätts med termen brott. Ändringen är av betydelse då tillämpningsområdet utvidgas, eftersom brott för vilka det strängaste föreskrivna straff är över sex månaders fängelse på befogade grunder inte kan kallas för förseelser. En motsvarande ändring görs även i de andra paragraferna i lagen.

1 a §. Avgränsning av tillämpningsområdet. Nya 1 a § innehåller bestämmelser om avgränsningen av tillämpningsområdet för bötesförfarandet.

Det föreslås att paragrafens 1 mom. innehåller bestämmelser om att hatbrott och ärenden enligt sjölagen och militära rättegångslagen avgränsas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet.

På grund av brottens karaktär, omständigheter som hänför sig till målsäganden, de rättsobjekt som ska skyddas och de offentliga intressen som gäller brotten avgränsas utanför tillämpningsområdet även brott mot liv, hälsa och frihet, sexualbrott, terroristbrott, krigsbrott, brott mot mänskligheten och brott som hänför sig till utövning av den lagstiftande, verkställande och dömande makten samt deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen. Syftet är dock inte att reducera tillämpningsområdet för bötesförfarandet från det nuvarande, det vill säga att ovan föreslagna avgränsningar gäller

endast för det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet, med andra ord gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i över sex månader men högst två år. Även framöver är det i bötesförfarandet möjligt att handlägga brott som omfattas av tillämpningsområdet och som baserar sig på författningarna i landskapet Åland.

Strafflagens 16 kap. innehåller bestämmelser om brott mot myndigheter. Detta kapitel innehåller bestämmelser om sådana gärningar som på grund av brottens art och det offentliga intresse som är förknippat med ärendet ska avgränsas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Brott mot besöksförbud enligt 9 a § i strafflagen, överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom enligt 10 § och brott mot näringsförbud enligt 11 § är inte av sådan art att de kategoriskt ska avgränsas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. I dessa gärningar kan man identifiera ett typfall som vanligen är klart och enkelt och som kan sonas med en bot. Vid brott mot besöksförbud kan det till och med ligga i målsägandens intresse att få ärendet snabbt handlagt i bötesförfarandet. Om den som dömts till besöksförbud fortgående eller upprepade gånger bryter mot förbudet eller om förfarandet är förenat med påtryckningar eller hot, ska ärendet i regel inte längre vara lämpat att handläggas i bötesförfarandet. Även ovan nämnda gärningar hänför sig till sådan myndighetsverksamhet att avgränsningen av den utanför tillämpningsområdet inte är motiverad med hänsyn till det rättsobjekt som ska skyddas. Således ska dessa gärningar inkluderas i tillämpningsområdet för bötesförfarandet. De avgränsningar som görs i tillämpningsområdet har i paragrafen räknats upp punktvis enligt kapitlen i strafflagen och de brottsrekvisit som avgränsas utanför tillämpningsområdet har specificerats enligt rubricering och paragrafnummer i nya 1 a § 1 mom.

I informationssystemet för polisärenden kan avgränsningarna genomföras på så sätt att systemet inte möjliggör att ett bötesyrkande ges för de brottsrekvisit som avgränsas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Med ett sådant arrangemang som byggs in i informationssystemet styrs den som tillämpar lagen och således är det inte möjligt att göra något bötesyrkande i ett ärende för vilket ett sådant inte får göras enligt lag. Dessa informationstekniska arrangemang skulle underlätta polisens verksamhet, även om de inte undanröjer skyldigheten att säkerställa att ett ärende lämpar sig för bötesförfarandet. Säkerställande av förutsättningarna för bötesförfarandet är även en del av förundersökningen.

Enligt förslaget avgör åklagaren vilka gärningar som hör till det utvidgade tillämpningsområdet genom ett strafföreläggande. Även åklagaren har skyldighet att för egen del förvissa sig om att man i bötesförfarandet inte avgör brott som avgränsats utanför dess tillämpningsområde. I fråga om åklagaren förutsätter inte detta några ändringar i informationssystemen, eftersom det behövliga informationssystemgenomförandet görs i polisens informationssystem. På grund av genomförandet i polisens informationssystem borde sådana brottsrekvisit som en åklagare inte kan godkänna genom ett strafföreläggande i princip inte styras till åklagarna.

Paragrafens 2 mom. innehåller på ett sätt som motsvarar nuvarande 1 § 5 mom. bestämmelser om att upprepade brott avgränsas utanför bötesförfarandet. Bestämmelsens tillämpningsområde ändras inte jämfört med det nuvarande. Begreppet den som begått en förseelse som använts i momentet ändras till misstänkt för brott.

Paragrafens 3 mom. innehåller bestämmelser om avgränsningen av tillämpningsområdet för brottsmisstänkta som är minderåriga vid gärningstidpunkten. Ett brottmål som gäller en minderårig misstänkt för brott kan behandlas i bötesförfarandet endast om brottets maximistraff är böter eller fängelse i högst sex månader. Grövre brottsmisstankar än så ska så som för närvarande handläggas i den egentliga straffprocessen. Således avgörs ärenden som gäller minderåriga i allmänhet genom ett bötesföreläggande, men om straffets stränghet stiger till över

60 dagsböter, framställer polisen ett bötesyrkande och åklagaren avgör ärendet genom ett strafföreläggande.

2 §. Definitioner. På ett sätt som motsvarar nuläget innehåller paragrafen bestämmelser om de definitioner som avses i bötesförfarandelagen. Endast en terminologisk ändring görs i paragrafen då termen förseelse ersätts med termen brott.

3 §. Behöriga myndigheter. Paragrafen innehåller bestämmelser om de behöriga myndigheterna.

Enligt 1 mom. i paragrafen utfärdas ett bötesföreläggande av en polisman. I ett bötesföreläggande kan som påföljd föreläggas ett bötesstraff på högst 60 dagsböter för ett brott för vilket det inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader. Genom bötesföreläggande avgörs således framöver en stor del av gärningarna enligt den gällande bötesförfarandelagen.

Polisens befogenheter utvidgas avsevärt, då polisen kan utfärda ett strafföreläggande för brott för vilka det strängaste föreskrivna straffet är en bot eller fängelse i högst sex månader. För närvarande har polisens befogenheter avgränsats till några brottsrekvisit, som kvantitativt sett avgörs i hög grad. Polisens befogenheter avgränsas framöver av gränsen på 60 dagsböter i stället för den nuvarande gränsen på 20 dagsböter. Genom denna avgränsning säkerställer man att man genom ändringen uppnår de mål som satts upp för att göra straffprocessen smidigare. Å andra sidan säkerställer avgränsningen att polisens befogenheter inte kommer för nära kärnområdet i domstolsverksamheten, det vill säga att polisen får till uppgift att göra en gränsdragning mellan böter och fängelse.

När en polisman utfärdar ett straff ska han eller hon först bedöma om gärningen är lämplig att avgöras genom ett bötesföreläggande, mäta straffet med beaktande av alla omständigheter som påverkar straffmätningen och först därefter granska om straffet hålls inom polismannens befogenheter, det vill säga under 60 dagsböter. Gränsen på 60 dagsböter är så som för närvarande brottspecifik, det vill säga att polisen har befogenheter att utfärda ett bötesföreläggande på över 60 dagsböter, om flera rubriceringar bedöms på samma gång.

I handläggningen av bötesyrkanden och bötesförelägganden ska man även beakta bestämmelserna om jäv i förundersökningslagen. En polisman kan inte handlägga ett ärende, om han eller hon är jävig till exempel på grund av en ställning som part. Ett sådant ärende ska överföras för att handläggas av en ojävig polisman i enlighet med bestämmelserna i förundersökningslagen och polisens interna anvisningar.

Det föreslås att paragrafens 2 mom. innehåller bestämmelser om utfärdande av ett bötesyrkande och ett strafföreläggande. Enligt momentet utfärdas ett bötesyrkande av en polisman. Det ovan nämnda yrkandet kan på begäran även ges av en åklagare. Ett strafföreläggande på grundval av ett bötesyrkande utfärdas av åklagaren.

I ett strafföreläggande kan som påföljd föreläggas ett bötesstraff för ett brott som inte kan handläggas genom ett bötesföreläggande. Det handlar således om brott vars maximistraff ligger mellan böter och fängelse i två år. Således omfattar tillämpningsområdet för strafföreläggande även sådana brott för vilka det inte är möjligt att utfärda något bötesföreläggande på grund av att bötesstraffet är strängt, om över 60 dagsböter ska utfärdas som straff. Således omfattar strafföreläggande även en del av de brott vars maximistraff är böter eller fängelse i högst sex månader. Tillämpningsområdet för strafföreläggande omfattar även sådana brott som handläggs genom ett bötesföreläggande, där den misstänkte framfört en begäran om att ändra grunden för att fastställa penningbeloppet av en dagsbot.

Inga ändringar föreslås för bötesyrkanden som utfärdas av polisen. Framöver kan ett bötesyrkande ges i allvarligare gärningar än tidigare. Inga ändringar föreslås för strafförelägganden som utfärdas av en åklagare.

På ett sätt som motsvarar nuläget innehåller paragrafens 3 mom. bestämmelser om att ett ordningsbotsföreläggande utfärdas av en polisman eller en åklagare med stöd av 29 § i denna lag.

På ett sätt som motsvarar nuläget innehåller paragrafens 4 mom. bestämmelser om att i fråga om en tullmans, gränsbevakningsmans och jakt- och fiskeövervakares behörighet att utfärda ett bötesyrkande, bötesföreläggande och ordningsbotsföreläggande föreskrivs särskilt. Till paragrafen föreslås dock att man fogar en materiell hänvisning om att vad som föreskrivs om polismän i denna lag även gäller för en tullman, gränsbevakningsman eller en jakt- och fiskeövervakare. Tillägget behövs så att en tullman, gränsbevakningsman och jakt- och fiskeövervakare framöver på samma sätt som en polisman kan ge ett föreläggande om kostnaderna för alkohol- och drogtestning och ett privaträttsligt ersättningsanspråk av målsägande.

3 a §. Föreläggande av förverkandepåföljder och påförande av brottsofferavgifter. Paragrafens 1 mom. innehåller bestämmelser om föreläggande av förverkandepåföljder i bötesförfarandet. Med stöd av momentet är det möjligt att i bötesförfarandet utfärda en förverkandepåföljd på 5 000 euro, då maximibeloppet är 1 000 euro enligt 1 § 1 mom. 3 punkten i den nu gällande lagen. Det handlar således om en höjning av beloppet av förverkandepåföljden.

Det föreslås att paragrafens 2 mom. innehåller bestämmelser om påförande av en brottsofferavgift i bötesförfarandet på ett sätt som motsvarar 1 § 4 mom. i den gällande lagen.

3 b §. Ersättning för kostnader för alkohol- och drogtestning. Paragrafen innehåller bestämmelser om påförandet av ersättning för kostnader för alkohol- och drogtestning.

Paragrafen iakttar i huvudsak 9 kap. 1 § i den nuvarande lagen om rättegång i brottmål, enligt vilken skyldigheten att betala en ersättning för kostnader för alkohol- och drogtestning för närvarande fastställs.

Enligt 1 mom. i paragrafen är det möjligt att i bötesförfarandet förelägga att kostnaderna för alkohol- och drogtestning ska betalas till staten, om en person döms i bötesförfarandet. Således är det inte längre behovligt att handlägga till exempel ett ärende som gäller rattfylleri i domstol endast på grund av ett föreläggande som gäller kostnaderna för alkohol- och drogtestning, om förutsättningarna för att avgöra ärendet i bötesförfarandet i övrigt är uppfyllda. När kostnaderna för alkohol- och drogtestning föreläggs iakttas samma förfarande som i påförandet av den egentliga boten. Den myndighet som påför boten förelägger även att kostnaderna för alkohol- och drogtestning ska betalas. Myndigheterna kan även pröva om förutsättningarna uppfyllda för att påföra kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet. I samband med frågan om ett samtycke av den dömda ska han eller hon även underrättas om de kostnader för alkohol- och drogtestning som ska ersättas.

Eftersom storleken av kostnaderna för alkohol- och drogtestning är etablerad och kan variera främst enligt omfattningen av de åtgärder som vidtagits vid testning, föreskrivs inget maximibelopp för beloppet av kostnaderna.

Paragrafens 2 mom. innehåller även en liknande skyldighet som i 9 kap. 1 § 2 mom. i lagen om rättegång i brottmål om sänkning av en ersättning eller avstående från att påföra en sådan, om

ersättningen ska anses vara oskäligen. Den myndighet som påför boten ska bedöma skälighetsfrågan då den fattar beslutet om att förelägga att kostnaderna för alkohol- och drogtestning ska ersättas.

I 9 kap. 1 § 3 mom. i den nuvarande lagen om rättegång i brottmål finns det också ett bemyndigande att utfärda förordning, enligt vilken det är möjligt att föreskriva att svaranden inte ska åläggas att till staten betala sådan ersättning som understiger det belopp som föreskrivits i förordningen. Det föreslås dock inte att någon motsvarande bestämmelse fogas till den nu föreslagna bestämmelsen. Med stöd av 21 § i lagen om verkställighet av böter (672/2002) har Rättsregistercentralen en möjlighet att avstå från att driva in en fordran som understiger ett visst belopp i euro. Lagstiftningen innehåller således tillräckliga möjligheter att avstå från att driva in en fordran i de fall som handlar om indrivning av en fordran som penningmässigt sett är väldigt liten.

3 c §. *Avgörande av privaträttsliga anspråk.* Paragrafen innehåller bestämmelser om avgörande av privaträttsliga anspråk som framställs av målsäganden i bötesförfarandet.

Med stöd av paragrafen är det möjligt att i bötesförfarandet avgöra ett privaträttsligt anspråk som framställs av målsäganden och som grundar sig på det brottmål som behandlas. Ett brottsbaserat privaträttsligt anspråk av målsäganden kan omfatta person- och föremålsskador, en ersättning för lidande och så kallade indirekta skador, såsom utrednings- och rättegångskostnaderna i ärendet. I bötesförfarandet är det således möjligt att handlägga även personsador och ersättningar för lidande, men sådana ersättningar, i synnerhet ersättningar för lidande, skulle väldigt sällan handläggas och utfärdas i bötesförfarandet, eftersom dessa ersättningar sällan ens i domstol är ostridiga i fråga om grund och belopp. I bötesförfarandet är det inte möjligt att handlägga ett annat ersättningsanspråk som beror på ett brott och ett ersättningsanspråk av tredje part. Det är möjligt att yrka på ränta på ett privaträttsligt anspråk som handläggs i bötesförfarandet.

I typfallet handlar det om till exempel skadestånd som anknyter till snatteri, vilket gäller värdet på den stulna produkten och kostnaderna för att utreda ärendet. Ett sådant ersättningsanspråk kan således avgöras i samma förfarande som det egentliga brottmålet. Anspråket avgörs av samma myndighet som även avgör det egentliga brottmålet. Myndigheten kan pröva om förutsättningarna för att avgöra yrkandet i bötesförfarandet är uppfyllda. Om handläggningen av ett privaträttsligt anspråk är förknippad med rättsliga frågor som lämnar utrymme för tolkning, kan ärendet inte anses vara lämpligt för bötesförfarandet. På samma sätt som i behandlingen av ett brottmål förutsätter behandlingen av ett ersättningsärende ett samtycke av parterna och i utredningen av samtycken ska de känna till innehållet i ersättningsanspråket.

Ett privaträttsligt anspråk kan behandlas om det inte är tvistigt. Detta innebär att parterna godkänner anspråket i fråga om såväl belopp som grund. Parterna ska således godkänna såväl storleken av den krävda ersättningen som de omständigheter som ligger till grund för ersättningen. Godkännandet uttrycks genom att parterna ger samtycke till att ärendet avgörs i bötesförfarande. Den myndighet som tar emot ett samtycke ska förvissa sig om att parterna förstår att samtycket utsträcker sig även till ett privaträttsligt anspråk och godkännandet av det. Det är även motiverat att underrätta målsäganden om inhämtningen av den behövliga utredningen för att medge en brottsskadeersättning. I ett bötesföreläggande, bötesyrkande och strafföreläggande är det dessutom ändamålsenligt att de privaträttsliga yrkandena och besluten om dessa i mån av möjlighet är preciserade och specificerade enligt ersättningslag med tanke på en eventuell senare handläggning enligt brottsskadelagen. Ett tvistigt ersättningsanspråk kan inte handläggas i bötesförfarandet, utan ett sådant förutsätter domstolsbehandling.

Paragrafen innehåller även bestämmelser om maximibeloppet av ett ersättningsärende som ska handläggas i bötesförfarandet. Endast ersättningsärenden vars kapital är högst 5 000 euro vid den tidpunkt då ett bötesföreläggande eller bötesyrkande utfärdas kan avgöras i bötesförfarandet. Ersättningsanspråk som är större än så förutsätter ett avgörande av en domstol. I praktiken är de ersättningar som i typfallet utfärdas i bötesförfarandet dock i allmänhet högst några hundra euro. Enligt förslaget innehåller lagen inte bestämmelser om förfarandet för att revidera intressegränsen med några års mellanrum till exempel utifrån en ändring i livskostnadsindex. Med ett privaträttsligt anspråk av målsäganden utifrån ett brottmål avses anspråket i huvudmålet och anspråket avseende rättegångskostnader. Om ett ärende omfattar flera yrkanden, är deras sammanräknade belopp det avgörande. Det avgörande är kapitalet i yrkandet, räntorna beaktas inte. Beloppet i euro granskas enligt den tidpunkt då bötesföreläggandet eller bötesyrkandet getts. Således är tillämpningsområdet för förfarandet avgränsat på ett entydigt sätt. Å andra sidan innebär det att det i förfarandet är möjligt att handlägga även yrkanden som överskrider 5 000 euro, så länge som kapitalet i yrkandet är högst 5 000 euro vid den tidpunkt då bötesföreläggandet eller bötesyrkandet utfärdas.

I paragrafens 2 mom. regleras de begränsningar som gäller för handläggningen av ett ersättningsärende. I bötesförfarandet är det inte möjligt att avgöra ett lagstridigt eller klart orimligt anspråk och inte heller ett sådant anspråk som kränker en utomstående rättighet. Bestämmelsen motsvarar 20 kap. 3 § 1 mom. i rättegångsbalken, vilket innehåller bestämmelser om hinder för att styrka en förlikning mellan parterna i en rättegång. Innehållet i lagstridighet, oskälighet och en utomståendes rätt har behandlats i regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar (RP 114/2004 rd, s. 52–53). I praktiken är ärenden som behandlas i bötesförfarandet dock i typfallet sådana att de ersättningsanspråk som behandlas är av klar natur och bestämmelsen i 2 mom. blir väldigt sällan tillämplig.

Ett privaträttsligt anspråk får inte heller handläggas i ett förfarande enligt bötesförfarandelagen, om yrkandet hänför sig solidariskt till flera personer. Handläggning av solidariska ersättningar i bötesförfarandet är ägnat att göra förfarandet komplicerat och föra med sig element som lämnar utrymme för tolkning i det, bland annat i fråga om hur ansvaret ska hänföras.

Om ett privaträttsligt anspråk på grund av ovan nämnda begränsningar inte kan handläggas i bötesförfarandet, hindrar detta inte att det egentliga brottmålet handläggs i förfarandet, om parterna ger samtycke till detta och en part inte framställer något privaträttsligt anspråk i förfarandet. Avsaknad av samtycke av parterna behandlas i motiveringarna till 4 och 5 §. I så fall är det möjligt att anhängiggöra ett eventuellt privaträttsligt anspråk i domstol som ett separat tvistemål.

4 §. Den misstänktes samtycke. Paragrafens 1 mom. innehåller på ett sätt som motsvarar nuläget bestämmelser om samtycke till bötesförfarandet av den misstänkte. Fortfarande gäller samtycket att den misstänkte avstår från en muntlig förhandling och samtycker till att ärendet avgörs i bötesförfarandet. Samtycket gäller även att ett eventuellt privaträttsligt anspråk av målsäganden handläggs i bötesförfarandet. Samtycket ges för att avgöra ärendet som helhet. Samtycket gäller således såväl för påförandet av det egentliga straffet som för kostnaderna för alkohol- och drogtestning och privaträttsliga anspråk. Den misstänkte kan således inte ge ett samtycke endast till att straff utfärdas. Om den misstänkte till exempel inte samtycker till att ett privaträttsligt anspråk avgörs, kan ärendet inte handläggas i bötesförfarandet till någon del.

Man ska fortfarande referera samtyckets betydelse för målsäganden och underrätta honom eller henne om den påföljd som påförs, på samma sätt som i den gällande lagen. Eftersom även kostnaderna för alkohol- och drogtestning och ett privaträttsligt anspråk av målsäganden kan

avgöras i bötesförfarandet, underrättas den misstänkte även om dessa uppgifter. Den tjänsteman som tar emot ett samtycke har till skyldighet att ge den misstänkte en heltäckande och detaljerad förklaring av betydelsen av samtycket. Ärendet ska gås igenom med den misstänkte i det skede då ärendet utreds. Den misstänkte underrättas i detta skede även om exakt hurdana konsekvenser som krävs för honom eller henne i ärendet. I fråga om minderåriga misstänkta ska även bestämmelserna i 14 och 15 § i 7 kap. i förundersökningslagen beaktas. Utifrån dessa uppgifter och denna utredning har den misstänkte tillräckliga uppgifter för att som helhet bedöma om han eller hon samtycker till bötesförfarandet och om han eller hon anser att det privaträttsliga anspråket är ostridigt.

Enligt 2 kap. 5 § i förundersökningslagen är en misstänkt för brott part i förundersökningen. Enligt 2 mom. i paragrafen tillämpas de bestämmelser som gäller för parter på en parts vårdnadshavare eller intressebevakare. I synnerhet 7 kap. 14 och 15 § i lagen innehåller bestämmelser om ställningen för en vårdnadshavare och en laglig företrädare under ett förhör och information om ett förhör till vårdnadshavaren eller en laglig företrädare.

Om den som misstänks för brott är minderårig, ska man då samtycket utreds beakta förundersökningslagens bestämmelser om ställningen för en vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare och deras möjlighet att föra talan så som föreskrivs i 7 kap. 14 § i förundersökningslagen och i 12 kap. 1 och 2 § i rättegångsbalken, till vilka det hänvisas i ovan nämnda paragraf i förundersökningslagen.

Paragrafens 5 mom. innehåller inte längre bestämmelser om återtagande av ett samtycke, utan momentet hävs. Således ges samtycken en gång då förfarandet börjar, vilket innebär att den tjänsteman som tar emot samtycket särskilt omsorgsfullt ska förvissa sig om att den som gett samtycket förstår till vad han eller hon ger samtycke.

5 §. Målsägandens samtycke. Paragrafens 1 mom. innehåller på ett sätt som motsvarar nuläget bestämmelser om ett samtycke till bötesförfarandet av målsägande. Förfaringssätten för ett samtycke motsvarar i hög grad vad som konstaterats ovan om ett samtycke av en misstänkt. Vid utredningen av om målsäganden ger samtycke ska man även utreda om målsäganden samtycker till att brottmålet, men även hans eller hennes ostridiga privaträttsliga anspråk, avgörs i bötesförfarandet. Även ett samtycke av målsäganden gäller ärendet som helhet. Således ska ett samtycke ges såväl till att ett straff utfärdas som till att ett eventuellt privaträttsligt anspråk avgörs. Om målsäganden dock inte vill framställa sitt ersättningsanspråk i bötesförfarandet, har han eller hon möjlighet att framställa anspråken i en separat civilprocess, varvid det handlar om avgörande av ett privaträttsligt anspråk och varvid de samtycken som ges för det inte blir aktuella i bötesförfarandet.

Förande av talen av vårdnadshavarna eller en annan laglig företrädare till en minderårig målsägande i ett brott ska beaktas på motsvarande sätt som konstaterats ovan i fråga om en minderårig brottsmisstänkt. Detta gäller för ett samtycke till att såväl brottmålet som ett eventuellt privaträttsligt anspråk handläggs.

Paragrafens 2 mom. innehåller inte längre heller bestämmelser om återtagande av ett samtycke av målsäganden.

7 §. Förundersökning. Paragrafen innehåller bestämmelser om den förundersökning som ska göras i bötesförfarandet.

I paragrafens 1 mom. föreskrivs att förundersökningslagen tillämpas på förundersökning av brott som avses i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot och att föra att utreda brottet

görs en summarisk förundersökning enligt 11 kap. 2 § i förundersökningslagen, där endast de omständigheter utreds som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande eller ordningsbotsföreläggande ska kunna utfärdas. Även i ärenden som omfattas av det föreslagna utvidgade tillämpningsområdet görs en summarisk förundersökning således i den omfattning som bötesförfarandet förutsätter. Paragrafens 1 mom. innehåller därtill bestämmelser om hörande av den som misstänks för brottet och målsäganden i förundersökningen.

Förfarandet är dock fortfarande förknippat med vissa undantagsbestämmelser, beroende på hur grovt brott som undersöks.

I paragrafens 1 mom. föreskrivs att om det strängaste straff som föreskrivs för brottet är böter eller fängelse i högst sex månader, får förundersökning göras utan att 4 kap. 10 § 2 mom. och 13 och 16 § samt 7 kap. 16 § i förundersökningslagen iakttas.

Huvudregeln är således att det fortfarande är möjligt att i förundersökningen avvika från vissa skyldigheter i förundersökningslagen i fråga om brott för vilka det strängaste föreskrivna straffet är under sex månaders fängelse. Ändringen jämfört med tidigare är att man framöver vid summarisk förundersökning i bötesförfarandet ska fullgöra kraven i 7 kap. 14–15 § i förundersökningslagen. Således beaktar man i bötesförfarandet framöver bestämmelserna om närvaro av en laglig företrädare för en omyndig i förhöret och kontakten till en laglig företrädare för en omyndig. Således tillgodoses rättigheterna för minderåriga ännu bättre än tidigare. Däremot görs inte någon ändring i bestämmelsen om deltagande av en företrädare för socialmyndigheterna i förhöret i 7 kap. 16 § i förundersökningslagen. Om förutsättningarna för att göra en barnskyddsanmälan är uppfyllda, ska polisen även framöver göra en sådan anmälan.

I brott som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet, det vill säga i gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är över sex månaders fängelse, är det i en summarisk förundersökning inte möjligt att till någon del avvika från de nämnda skyldigheterna i förundersökningslagen. Således beaktas omständigheterna i EU-regleringen i undersökningen och parternas rättsskydd tillgodoses på behörigt sätt.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs att om det för brottet har föreskrivits strängare straff än fängelse i sex månader, ska det i bötesyrkandet antecknas uppgifter om att den misstänkte har avstått från sin rätt att anlita ett biträde och om information enligt 4 kap. 10 § 2 mom. i förundersökningslagen och om underrättelser enligt 4 kap. 16 § i den lagen som getts den misstänkte i samband med detta samt de uppgifter som avses i 9 kap. 6 § 3 mom. i den lagen.

Genom regleringen i momentet genomförs även den registreringsskyldighet som beror på EU-regleringen, vilken i annat fall inte genomförs i bötesförfarandet, då förhørsberättelsen antecknas på bötesblanketten i stället för i förundersökningsprotokollet eller förhørsprotokollet och då inget pärm- eller anteckningsblad för ett protokoll bildas i ett ärende som handläggs i bötesförfarandet. Registreringsskyldigheterna gäller direkt bland annat för de i 4 kap. 10 § 2 mom. 13 § och 16 § i förundersökningslagen avsedda skyldigheterna för en myndighet och i sak motsvarar skyldigheterna de registreringsbestämmelser som utfärdats för att genomföra tolkningsdirektivet, direktivet om rätt till information och försvarardirektivet (se även 1 kap. 3 § 10 och 12 punkterna i förundersökningsförfordningen och 9 kap. 6 § 3 mom. i förundersökningslagen). Innehållsmässigt görs anteckningar på samma sätt som i de nämnda bestämmelserna, men tekniskt sett kan de göras på ett sätt som övervägts vara ändamålsenligt, till exempel genom att lagra dem i informationssystemet för polisärenden eller på bötesblanketten.

På grund av tillgodoseendet av den rättighet som gäller översättningar är det nödvändigt att anteckningarna om tolkning och översättningar görs på så sätt att den åklagare som granskar bötesyrkandet enkelt kan upptäcka om den misstänkte har behov av översättningar på det sätt som föreskrivs i 4 kap. 13 § i förundersökningslagen eller i 6 a kap. 3 § i lagen om rättegång i brottmål. Även bestämmelserna i språklagen (423/2003) ska beaktas i bedömningen. Med tanke på översättning anses ett bötesyrkande vara en i 4 kap. 13 § 1 mom. i förundersökningslagen avsedd väsentlig handling som hör till förundersökningsmaterialet. Det ska översättas, om ett strängare straff än fängelse i sex månader har föreskrivits för ett eller flera brott som omfattas av yrkandet. Översättningen kan ges som ett muntligt sammandrag eller så kan den misstänkte avstå från rätten till en översättning om de förutsättningar som föreskrivs i 2 och 3 mom. i den nämnda paragrafen är uppfyllda (se RP 63/2013 rd, s. 30–31). I fråga om ett strafföreläggande och ett annat avgörande enligt denna lag (27–33 §) gäller i fråga om översättning svarandens rätt till en översättning av domen enligt 6 a kap. 3 § i lagen om rättegång i brottmål. Även bestämmelserna i språklagen ska beaktas. Det är fortfarande möjligt att inte översätta ett strafföreläggande till den del som uppgifterna i det är av betydelse för om den misstänkte känner till det ärende som gäller honom eller henne. En polisman kan till exempel göra anteckningen i fältet för fri text på yrkandebblanketten, varvid åklagaren ser översättningen direkt utan behov av att utreda ärendet på eget initiativ. Däremot är inte syftet att någon separat anteckning om hörande på finska behöver göras på den blankett som ska ifyllas i bötesförfarandet, även om det finns bestämmelser om en allmän skyldighet att anteckna det använda språket i den första meningen i 9 kap. 6 § 3 mom. i förundersökningslagen, till vilket det hänvisas i bestämmelsen. Det är inte behövligt att bedöma ett bötesföreläggande av en polisman med tanke på översättningen, eftersom ett bötesföreläggande utfärdas för ett brott för vilket det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i högst sex månader, varvid de grundläggande bestämmelserna om mindre förseelser blir tillämpliga.

Ett bötesyrkande som gäller brott med ett maximistraff på över sex månader kan framöver delges på händelseplatsen endast om bestämmelserna om översättning och tolkning i förundersökningslagen de facto kan iakttas. Vid behov ska den summariska förundersökningen fortsättas vid polisinrättningen, en fullskalig förundersökning göras eller så ska ärendet överföras till den normala handlägningsordningen för brottmål. I typfallet kan det bli behövligt att förfara på något av de ovan nämnda sätten till exempel om kunskaperna i ett gemensamt språk är otillräckliga med tanke på rättsskyddet.

På ett sätt som motsvarar nuläget föreskrivs i paragrafens 3 mom. att om parterna inte har samtyckt till att saken handläggs i ett förfarande enligt denna lag, ska en förundersökning för sakens fortsatta handläggning göras i den omfattning som förutsätts av åtalsprövningen. Ändringen av momentet gäller endast att man för tydlighetens skull i momentet beaktar även en situation där den som misstänks för ett brott inte gett samtycke till bötesförfarandet.

Enligt 4 mom. i den nya paragrafen kan förundersökningsmyndigheten vid behov diskutera med åklagaren om sakens lämplighet för ett förfarande som avses i denna lag eller den rättsliga bedömningen av saken i övrigt. Bestämmelsen är inte förpliktande, utan polisen har möjlighet att med låg tröskel göra en förfrågan till åklagaren om ärendets lämplighet för bötesförfarandet, den eventuellt rätta brottsrubriceringen och om omständigheter som gäller mätningen av gärningen. Syftet med bestämmelsen är att då tillämpningsområdet utvidgas trygga polisens möjlighet att be åklagaren om råd om ett ärende som eventuellt handläggs i bötesförfarandet utan att sådan konsultering belastar de strikta förfarandemodellerna. Detta regleringsalternativ får även stöd av åklagarens självständiga och oberoende beslutanderätt, varvid den åklagare som till slut avgör ärendet har möjlighet att i sista hand dra upp riktlinjerna i ärendet. Med beaktande av de allmänna förutsättningarna för bötesförfarandet, det vill säga kravet på att ärendet ska vara enkelt och klart, kan det konstateras att om ärendet är juridiskt oklart eller

mångtydigt, ska ärendet i princip inte framställas för att avgöras i bötesförfarandet, utan ärendet ska styras till straffprocessen.

Konsulteringen av åklagaren kan genomföras till exempel via det nuvarande joursystemet för åklagarna, där jour har ordnats för varje åklagardistrikt under tjänstetid och där det finns en separat riksomfattande jour utanför tjänstetid. Den föreslagna ändringen kan leda till ett ändringsbehov av riksåklagarens anvisning om åklagarnas riksomfattande beredskap (RÅ 2024:2) och anvisningen om snabb handläggning av brottmål (RÅ 2023:2).

8 §. *Innehållet i ett bötesyrkande, bötesföreläggande och ordningsbotsföreläggande.* Paragrafens 5 mom. kompletteras med ett omnämnande om att man till ett bötesyrkande och bötesföreläggande ska foga information om beloppet av brottsofferavgiften och därtill beloppet av de kostnader för alkohol- och drogtestning för vilka ersättning krävs samt grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs. I samband med ett ordningsbotsföreläggande ska man ange grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs. På så sätt säkerställs att den som meddelats ett föreläggande får information om alla påföljder och avgifter som kommer att utfärdas för honom eller henne. Motsvarande omständigheter ska även med stöd av 24 § 2 mom. i lagen antecknas i ett straffföreläggande som utfärdas av en åklagare.

13 §. *Överlämnande av ett bötesyrkande till åklagaren.* Paragrafen kompletteras med ett omnämnande om att man utöver bötesyrkandet och uppgift om beloppet av brottsofferavgiften, för utfärdandet av ett straffföreläggande, även ska ge åklagaren uppgift om beloppet av de kostnader för alkohol- och drogtestning för vilka ersättning krävs och om grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs.

35 §. *Besvär.* Från paragrafens 1 mom. stryks bestämmelserna om besvärsgrunderna i fråga om målsäganden. Målsäganden kan söka ändring i ett föreläggande enligt 34 § 1 mom. på motsvarande grunder som ett avgörande av tingsrätten överklagas till hovrätten. I besvären är det möjligt att till exempel bestrida det händelseförlopp som ligger till grund för föreläggandet eller så kan besvären gälla en påföljd som påförts den misstänkte eller bevisvärderingen. Målsäganden kan naturligtvis motivera sina besvär även på grunder enligt den nuvarande lagen, det vill säga grunder för en klagan, tillämpning av fel lag eller att hans eller hennes samtycke är ogiltigt. I fråga om målsäganden motsvarar grunderna för besvären framöver besvärsgrunderna för den som meddelats ett föreläggande.

35 c §. *Annan handläggning av besvärssärenden.* Paragrafens rubrik ändras så att den nämner handläggningen av besvärssärenden. Från paragrafens 1 mom. stryks omnämnandet av den som meddelats ett föreläggande. Således tillämpas förfarandet enligt 35 c § i bötesförfarandelagen i handläggningen av besvär av såväl av den som meddelats ett föreläggande som av målsäganden. Åklagaren ska se till att förundersökning, med anledning av besvär av den som meddelats ett föreläggande, görs i en sådan omfattning som ändringssökandet förutsätter.

I fråga om den närmare tillämpningen av bestämmelsen gäller i tillämpliga delar vad som konstaterats i regeringens proposition RP 103/2017 rd, s. 60–62.

Ett skriftligt svar begärs även av den som meddelats ett föreläggande vid besvär av målsäganden. Eftersom besvär som anförs av målsäganden gäller bedömningen av det brott som avgjorts i bötesförfarandet, har åklagaren inte någon skyldighet att göra förundersökning i den omfattning som ändringssökande förutsätter, utan denna skyldighet för åklagaren gäller endast de besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande och den därpå följande förundersökningen. Åklagaren behöver inte nödvändigtvis vara närvarande, då

huvudförhandling ordnas med anledning av målsägandens besvär. Däremot ska åklagaren alltid vara närvarande i huvudförhandlingen då besvär av den som meddelats ett föreläggande handläggs. Hänvisningsbestämmelsen till 26 kap. 24 § i rättegångsbalken lämnar utrymme för prövning om huvudförhandlingens förlopp.

I paragrafens 2 mom. görs endast en språklig ändring.

Till paragrafens 3 mom. fogas ett omnämnande om att den som meddelats ett föreläggande betraktas som motpart vid besvär av målsäganden. Syftet med ändringen är att förtydliga regleringen i en situation där man i tingsrätten handlägger ett ärende utifrån besvär av målsäganden. Åklagaren är inte motpart vid besvär av målsäganden, utan åklagaren kan då anses vara delaktig i ärendet.

35 d §. *Handläggning av besvärärenden som gäller endast privaträttsliga anspråk.* Det föreslås att paragrafens rubrik ändras. Paragrafen innehåller bestämmelser om handläggningen av ett ärende, om ärendet gäller endast ett privaträttsligt anspråk som avgjorts i ett förfarande enligt bötesförfarandelagen. Då iakttas vid handläggning av besvär i tingsrätten vad som i 26 kap. 1, 3–6, 8, 17–24 och 28 § i rättegångsbalken föreskrivs om handläggning av besvär i hovrätten. Huvudförhandling ska förrättas om en part begär det eller om tingsrätten anser att en sådan behövs.

I fråga om den närmare tillämpningen av bestämmelsen gäller i tillämpliga delar vad som konstaterats i regeringens proposition RP 103/2017 rd, s. 60–62, med undantag för hänvisningarna till 26 kap. 2 § 2 mom. i rättegångsbalken och åklagarens skyldighet att se till att förundersökning görs i den omfattning som ändringssökande förutsätter.

Det föreslås att 2 mom. i paragrafen innehåller bestämmelser om att vad som föreskrivs om handläggning av brottmål i tingsrätt i övrigt iakttas vid förfarandet. I och med att dessa bestämmelser utfärdas är det inte behovligt att i tingsrätten avskilja ett tvistemål från ett brottmål. I fråga om tolkning och översättning iakttas således bestämmelserna i 4 kap. 2 § i rättegångsbalken.

I handläggningen av ett bötesförfarandeärende iakttas inte den så kallade preklusionsregleringen, eftersom de bestämmelser som gäller den inte blir tillämpliga. I tingsrätten är bötesförfarandet inte ett förberedande skede för en rättegång som hålls på grund av besvär (6 kap. 9 § i rättegångsbalken). I handläggningen av ett ärende i tingsrätten tillämpas inte heller 25 kap. 17 § i rättegångsbalken, vilken gäller för hovrätterna. Det är ändamålsenligt att handlägga och avgöra ärendet utifrån ett maximalt begränsat material i bötesförfarandet. Därför ska det inte anses vara motiverat att parterna inte kan lägga fram ny bevisning i handläggningen av ett besvärärende som gäller ett privaträttsligt anspråk i tingsrätten.

I paragrafens 3 mom. definieras motparterna i handläggningen av ett besvärärende som gäller ett privaträttsligt anspråk. Den som meddelats ett föreläggande och målsäganden anses vara motparter till varandra. Om ändringssökandet handlar endast om handläggning av privaträttsliga anspråk, är åklagaren delaktig i ärendet i ändringssökandet. Således begärs inget svar av åklagaren i besvärärendet och åklagaren behöver inte delta i en eventuell huvudförhandling.

38 §. *Verkställighet* Till paragrafen fogas omnämnanden om verkställighet av ett beslut som gäller de kostnader för alkohol- och drogtestning och privaträttsliga anspråk vilka framöver bestäms i bötesförfarandet. Verkställigheten av kostnaderna för alkohol- och drogtestningen sker i enlighet med lagen om verkställighet av böter. I verkställigheten av ett beslut om privaträttsliga anspråk iakttas å sin sida bestämmelserna i utsökningsbalken. För tydlighetens

skull fogas till 2 kap. 2 § i utsökningsbalken bestämmelser om verkställighet av en ersättning som påförts i bötesförfarandet.

Övergångsbestämmelse. En övergångsbestämmelse föreslås för lagen. Enligt den tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdande på handläggning av bötesyrkanden, bötesförelägganden och strafförelägganden som utfärdats före ikraftträdandet av denna lag och vid sökande av ändring i ordningsbotsförelägganden, bötesförelägganden och strafförelägganden som utfärdats före ikraftträdandet av denna lag. Således handläggs anhängiga bötesförelägganden, bötesyrkanden och strafförelägganden till slut och besvär som gäller dessa anförs i samma förfarande som i det förfarande i vilket handläggningen av ärendet börjat.

7.2 Strafflagen

10 kap. Om förverkandepåföljder

9 §. Behandling av mål om förverkandepåföljd. Paragrafen innehåller bestämmelser om behandling av ett yrkande på förverkandepåföljd i domstol. Bestämmelserna lämpar sig inte för bötesförfarandet. På grund av detta fogas till paragrafen ett nytt 6 mom., som innehåller bestämmelser om handläggning av en förverkandepåföljd i bötesförfarandet. I stället för bestämmelserna om förfarandet i 1–5 mom. i paragrafen iakttas i ärendet lagen om föreläggande av böter och ordningsbot. För tydlighetens skull hävs hänvisningen till bötesförfarandet i 3 mom. i paragrafen.

7.3 Utsökningsbalken

2 kap. Utsökningsgrunder

2 §. Förteckning över utsökningsgrunder. Ett beslut om ett privaträttsligt anspråk i bötesförfarandet av polisen, andra förundersökningsmyndigheter, en jakt- och fiskeövervakare eller åklagaren fogas till förteckningen över utsökningsgrunder som en ny 7 punkt i paragrafens 1 mom. Således fungerar ett sådant beslut som utsökningsgrund och mottagaren av ersättning kan ansöka om utsökning.

Till paragrafens 2 mom. fogas ett omnämnande om att ett beslut om ett privaträttsligt anspråk av ovan nämnda myndigheter i bötesförfarandet verkställs i utsökningen på samma sätt som en betalningsdom av tingsrätten. I verkställigheten tillämpas således kapitlets 3 § om verkställighet av en lagakraftvunnen dom och 5, 10 och 12 a § om verkställighet om en dom som inte vunnit laga kraft.

7.4 Förundersökningslagen

5 kap. Förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheter och åklagare

1 §. Underrättelse till åklagaren. Paragrafen innehåller bestämmelser om förundersökningsmyndighetens skyldighet att underrätta åklagaren i vissa brottmål.

I propositionen föreslås en ändring av den första meningen i 5 kap. 1 § 1 mom. i förundersökningslagen. Förundersökningsmyndigheten ska framöver utan dröjsmål underrätta åklagaren om ett ärende där den som är misstänkt för brott är en polisman och ärenden som behandlas i bötesförfarandet avgränsas inte från underrättelseskyldigheten.

På grund av ändringen ska förundersökningsmyndigheten bereda åklagaren tillfälle att fatta beslut om att vara förundersökningsledare i enlighet med 2 kap. 4 § 1 mom. i förundersökningslagen i alla brottmål där en polisman misstänks för brott. Bestämmelsen gäller brott som begåtts av en polisman under sin fritid, eftersom tjänstebrott inte kan handläggas i bötesförfarandet.

Polisstyrelsen och riksåklagaren har gett anvisningar om handläggning av och underrättelseförfarandet för polisbrott, vilka även framöver ska iakttas i oförändrad form. Genom den föreslagna ändringen möjliggörs för åklagaren en möjlighet att effektivare än för närvarande besluta om att göra förundersökning i ärendet och meddela sin vilja att fungera som undersökningsledare i ärendet. Med tanke på trovärdigheten i och tilltron till polisens verksamhet är denna ändring behövlig.

Genomförandet av underrättelseskyldigheten kan ordnas på ett ändamålsenligt sätt. Redan för närvarande använder centralkriminalpolisen och enheten för polisbrott vid riksåklagarens byrå ett dygnet runt-joursystem, som kan utnyttjas i planeringen av genomförandet av bestämmelsen.

8 Ikraftträdande

De föreslagna lagarna avses träda i kraft i huvudsak 2027. Ikraftträdandet beror dock på genomförandet av ändringarna i informationssystemet. De ändringar som behövs i det informationssystem som används av åklagarna hinner göras under år 2027 enligt den nuvarande uppskattningen. De ändringar som behövs i polisens informationssystem hinner enligt den nuvarande uppskattningen göras ännu under år 2026. Rättsregistercentralens nya informationssystem för verkställigheten färdigställs år 2028 enligt den nuvarande uppskattningen. Om de ändringar av informationssystemen som de föreslagna lagändringarna förutsätter måste göras i det nuvarande informationssystemet, orsakar detta extra kostnader. Ändringarna av regleringen kring kostnader för alkohol- och drogtestning förutsätter ändringar även i Rättsregistercentralens informationssystem, varför regleringen till denna föreslås träda i kraft år 2028 i enlighet med tidsplanen för färdigställandet av Rättsregistercentralens nya verkställighetssystem.

9 Verkställighet och uppföljning

Lagändringarna förutsätter ändringar i informationssystemen, vilka har beskrivits ovan i avsnittet om konsekvenserna. Ändringarna i informationssystemen görs dock innan lagarna träder i kraft.

Lagändringarna utvidgar såväl polisens som åklagarens befogenheter att avgöra brottmål i bötesförfarandet. Myndigheternas beslutanderätt utvidgas även till privaträttsliga anspråk och kostnaderna för alkohol- och drogtestning. Ändringarna förutsätter utbildning till såväl polisen som åklagarna. Genom utbildningen säkerställs att myndigheterna har tillräckligt kunnande för att tillämpa de nya bestämmelserna och att straffpraxis förblir enhetlig. Anvisningar och handböcker om tillämpningspraxis för lagen ska utarbetas för verksamheten i praktiken.

Konsekvenserna av lagändringarna ska följas. Eftersom propositionen har som mål att göra straffprocessen smidigare, ska man efter lagändringarnas ikraftträdande följa om de eftersträvade konsekvenserna har uppnåtts och hur ändringen har påverkat tillgodoseendet av parternas rättsskydd.

Denna uppföljning kan genomföras åtminstone utifrån statistiken beträffande bötesförfarandet. Vid behov är det möjligt att utifrån statistiken göra även en mer ingående utredning.

10 Förhållande till andra propositioner

Riksdagen behandlar regeringens proposition RP 163/2025 rd om ändring av bestämmelserna om terroristbrott. I den nämnda propositionen föreslås att 34 a kap. i strafflagen ersätts med ett nytt 34 a kap. I detta förslag föreslås att vissa brott i gällande 34 a kap. i strafflagen avgränsas utanför tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Vid riksdagen behandlas därtill regeringens proposition RP 187/2025 rd med förslag till lagstiftning om utvidgat tillämpningsområde för åtalsuppgörelse, i vilken det föreslås att 10 kap. 9 § 3 mom. i strafflagen ändras. Denna proposition ska således vid behov samordnas med förslagen i regeringens propositioner RP 163/2025 rd och RP 187/2025 rd.

11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

11.1 Tillämpningsområdet för bötesförfarandet

11.1.1 Grundlagsutskottets utlåtandepraxis

Bötesförfarandet handlar om att dömande makt överförs till myndigheter utanför domstolarna. Således är utvidgandet av tillämpningsområdet för förfarandet relevant med tanke på bestämmelserna i grundlagen.

Enligt 3 § 3 mom. i grundlagen utövas den dömande makten av oberoende domstolar, i högsta instans av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen. Bötesförfarandet innebär ett undantag till denna utgångspunkt, eftersom dömande makt utövas utanför domstolarna i detta förfarande.

Med stöd av 7 § 3 mom. utfärdas ett straff som omfattar frihetsberövande av domstol. Med stöd av ovan nämnda bestämmelse i grundlagen kan böter som utfärdas av polisen eller en åklagare i bötesförfarandet inte förvandlas till fängelse.

Frågan om överföring av dömande makt har behandlats detaljerat i regeringen proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om föreläggande av böter och ordningsbot och körkortslagen samt till vissa lagar som har samband med dem (RP 103/2017 rd). I propositionen föreslogs att förordnandet av körförbud överförs från domstolarna till polisen.

I denna proposition (RP 103/2017 rd, s. 10) har man sammanställt grundlagsutskottets tidigare rättspraxis om överföring av den dömande makten enligt följande:

”I grundlagsutskottets utlåtande 7/2010 rd om bötesförfarandelagen bedömdes utövandet av den dömande makten utanför domstolarna mot 3 § 3 mom. i grundlagen och de synpunkter som utskottet framförde i utlåtandena 1/1982 rd (ordningsbotslagen), 12/1993 rd (strafforderlagen) och 46/2005 rd (lagen om jakt- och fiskeövervakning). I utlåtandet från 2010 hänvisade grundlagsutskottet till de kriterier som framfördes i utlåtandet GrUU 1/1982 rd och som måste vara uppfyllda för att det ska kunna föreskrivas om överföring av den dömande makten i vanlig lagstiftningsordning:

— Det måste lagstiftas om utövande av den straffrättsliga dömande makten utanför domstolarna och deras befogenheter som utövar den dömande makten och det förfarande som ska tillämpas ska anges tillräckligt utförligt i lag.

— Frågan om deras sakkunskap, tillsyn och ansvar som utövar befogenheterna måste ordnas på behörigt sätt och befogenheter får bara ges personer som handlar under tjänsteansvar.

— En annan central fråga är att se till den misstänktes rättsskydd. Ur rättsskyddssynvinkel är det viktigt att det utanför domstolarna inte bestäms några andra påföljder än sådana som har egendomsverkningar och att deras värde i pengar bestäms så att alla skäligen kan betala dem oberoende av betalningsförmåga. Påföljderna får varken direkt eller indirekt resultera i personligt frihetsberövande.

— Personen ska alltid ha möjlighet att få sin sak behandlad i en oberoende domstol.

I utlåtandet från 2010 hänvisades det också till utlåtandet GrUU 12/1993 rd, där det konstateras att det genom en vanlig lag bara går att lagstifta om begränsade undantag med ringa betydelse för utövandet av den dömande makten när det gäller utövande av den straffrättsliga dömande makten utanför domstolsväsendet. Enligt utlåtandet 46/2005 rd bör attityden till en ytterligare överföring av den dömande makten utanför domstolsväsendet vara återhållsam.

Efter att ha citerat de tidigare utlåtandena gjorde utskottet den egentliga bedömningen av propositionen genom att hänvisa till följande omständigheter: nuförtiden utövas den dömande makten i betydande grad utanför domstolarna och propositionen avser inte att rubba denna praxis (s. 3/II), summarisk behandling främjar rätten att få sin sak behandlad utan ogrundat dröjsmål (s. 3/II), det väsentliga är att om den som är misstänkt för en förseelse eller målsäganden inte ger sitt samtycke till ett summariskt förfarande, ska de få sin sak behandlad som ett vanligt brottmål i domstolen (s. 3/II), förfarandets tillämpningsområde är begränsat till vissa förseelser och påföljder av en viss storlek, som inte kan förvandlas till fängelse (s. 4/I), det föreslagna förfarandet är beroende av den misstänktes samtycke och den misstänkte ska erkänna handlingen, godkänna påföljden, samtycka till att ärendet behandlas i ett summariskt förfarande och avstå från sin rätt till muntlig behandling (s. 4/I), ändring får sökas i det avgörande som meddelats i förfarandet (s. 4/I).

Slutsatsen var att förslagen förbättrade det nuvarande läget och svarade i långa stycken mot de uppfattningar som utskottet fört fram i sitt utlåtande om ordningsbotslagen och innebär inget konstitutionellt problem (s. 4/I).

Som en sammanfattning av nuläget kan det konstateras att grundlagsutskottet tycks närma sig godtagbar överföring av den dömande makten genom en slags helhetsprövning, där de kriterier som framfördes i utlåtandet 1/1982 rd fortfarande är av stor betydelse.”

I samband med att denna regeringsproposition (RP 103/2017 rd) godkändes slopades kraven på ett erkännande av den misstänkte och ett godkännande av påföljden i bötesförfarandet.

Utifrån det ovan konstaterade har grundlagsutskottet närmat sig godtagbar överföring av den dömande makten genom en slags helhetsprövning, där de kriterier som anges ovan fortfarande är av stor betydelse (se RP 103/2017 rd, s. 11). I regeringen proposition RP 103/2017 rd har man bedömt att helhetsprövningen ska leda till att överföringen kan anses vara ett undantag av ringa betydelse med tanke på utövande av den dömande makten. (i anknytning till detta se GrUU 37/2017 rd, s. 12).

För det andra föreskrivs i 21 § 1 mom. i grundlagen att var och en har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. Enligt 2 mom. i paragrafen ska offentligheten vid handläggningen, rätten att bli hörd, rätten att få motiverade beslut och rätten att söka ändring samt andra garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning tryggas genom lag. Bötesförfarandet innebär ett undantag även till denna

bestämmelse om rättsskydd, förrättande av rättegång och offentligheten för behandlingen av ett ärende.

Enligt artikel 6.1 i Europakonventionen är var och en, vid prövningen av hans eller hennes civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom eller henne för brott, berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. I punkt 3 i artikeln finns det bestämmelser om minimirättigheterna för en brottsmisstänkt.

Enligt artikel 14 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter ska envar, när det gäller att pröva anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till opartisk och offentlig rättegång inför en behörig, oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Punkt 3 i artikeln bestäms om de minimigarantier som ska tillämpas när anklagelser mot honom för brott provas.

Grundlagsutskottet har riktat uppmärksamhet på de grundläggande fri- och rättigheter som hänför sig till kravet på en rättvis rättegång och behandling av ärenden utan dröjsmål som en hörnsten i en rättsstat (GrUU 12/2017 rd, s. 2, GrUU 14/2016 rd, s. 9, GrUU 29/2014 rd, s. 2). Grundlagsutskottet har även betonat att den grundläggande finansieringen till domstolarna och andra myndigheter som tillgodoser rättsskyddet ska tryggas på tillräckligt sätt även i en svår ekonomisk situation (GrUU 19/2016 rd, s. 4, GrUU 14/2016 rd, s. 9, GrUU 9/2016 rd, s. 5 och GrUU 29/2014 rd, s. 2/II). Utskottet har betonat att det på grund av detta inte finns skäl att lindra straffprocesserna endast för att sträva efter besparingar i driftsutgifterna (GrUU 5/2018 rd, s. 2).

Grundlagsutskottet har betonat att användningen av bötesförfarande inte får leda till att det straffrättsliga ansvaret överförs till förvaltningsförfarandet på ett sätt som försämrar rättsskyddet (GrUU 23/2001 rd). Grundlagsutskottet har på vedertaget sätt ansett att bötesförfarandet, där myndigheten påför ett straff utan domstolsbehandling, är ett undantag till rätten till domstolsbehandling enligt 21 § i grundlagen. Ett sådant undantag kan godkännas endast om förfarandet gäller förseelser av ringa karaktär, där den straffrättsliga klandervärdeheten är låg och om den misstänkte har en faktisk möjlighet att få sitt ärende behandlat i domstol (GrUU 17/2014 rd, GrUU 32/2013 rd). Arten av de brott som ska behandlas i bötesförfarandet har behandlats redan ovan.

Grundlagsutskottet har i sin utlåtandep Praxis ansett att det är godtagbart att förfarandet med samtycke i bötesförfarandet är godtagbart, då en förutsättning för förfarande är ett samtycke av såväl den misstänkte som målsäganden (RP 94/2009 rd och GrUU 7/2010 rd).

När brottmål i högre grad styrs för att handläggas och avgöras av olika organ antingen i den ordinarie handläggningsordningen för brottmål eller i ett summariskt förfarande till följd av att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas, är även bestämmelsen om jämlikhet i 6 § i grundlagen och bestämmelsen om den straffrättsliga legalitetsprincipen i 8 § relevanta i bedömningen. (se även justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 34/2017, utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet, utlåtandesammanfattning, s. 18)

Vid användning av bötesförfarandet begränsas således redan för närvarande de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessa begränsningars godtagbarhet har bedömts i samband med de tidigare lagändringar som gällde bötesförfarandet.

Utöver de ovan nämnda ståndpunkter som uttryckligen gäller bötesförfarandet ska man då de grundläggande fri- och rättigheterna begränsas dessutom beakta de allmänna förutsättningarna för att begränsa de grundläggande fri- och rättigheterna, vilka uppkommit i grundlagsutskottets

praxis. Inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna bör för det första bygga på lagar som stiftats av riksdagen. För det andra ska inskränkningarna vara noga avgränsade och tillräckligt exakt definierade. Deras innehåll ska till väsentliga delar framgå av lagen. För det tredje ska grunderna för inskränkningar vara godtagbara. Inskränkningar ska vara dikterade av något tungt vägande samhälleligt skäl. I bedömningen av godtagbarheten kan även till exempel föreskrifterna om motsvarande rätt i Europeiska människorättskonventionen vara av betydelse, åtminstone till den del som de innehåller en uttömmande förteckning av godkända grunder för att begränsa de mänskliga rättigheterna. Det är motiverat att tolka bestämmelserna om grundläggande fri- och rättigheter enhetligt med de mänskliga rättigheterna på så sätt att endast begränsningsgrunder enligt en relevant föreskrift i människorättskonventionen kan vara tillåtna begränsningsgrunder i en motsvarande bestämmelse om grundläggande fri- och rättigheter. För det fjärde kan det inte genom vanlig lag stadgas om en inskränkning av kärnan i en grundläggande fri- eller rättighet. Inskränkningarna ska för det femte vara förenliga med kravet på proportionalitet. De bör vara nödvändiga för att uppnå ett acceptabelt syfte. Vissa inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna är tillåtna bara om målet inte kan nås genom mindre ingrepp i rättigheterna. Inskränkningarna får inte gå längre än vad som kan motiveras med beaktande av vikten av ett samhälleligt intresse som ligger bakom inskränkningen i relation till det rättssubjekt som ska inskränkas. För det sjätte kräver inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter ett adekvat rättsskydd. För det sjunde får inskränkningarna inte stå i strid med Finlands internationella förpliktelser vad gäller de mänskliga rättigheterna. (GrUU 25/1994 rd, s. 5).

I följande avsnitt granskas de föreslagna ändringarna i förhållande till beskrivna utlåtandepraxis av grundlagsutskottet.

11.1.2 Utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet

Allmänt

I propositionen föreslås att bötesförfarandets tillämpningsområde i sak utvidgas till gärningar för vilka man inte föreskrivit något strängare straff än böter eller fängelse i högst två år. För närvarande omfattar tillämpningsområdet för bötesförfarandet gärningar för vilka det strängaste föreskrivna straffet är sex månaders fängelse. I bötesförfarandet är det fortfarande inte möjligt att döma ut fängelsestraff, det vill säga att den strängaste straffpåföljden som kan dömas ut i bötesförfarandet är ett bötesstraff. Förutsättningarna för att tillämpa bötesförfarandet preciseras på så sätt att ett strängare straff än böter inte är att vänta enligt allmän straffpraxis i det ärende som behandlas i förfarandet. Dessutom avgränsas vissa brottsrekvisit utanför tillämpningsområdet.

De föreslagna ändringarna ska granskas i synnerhet med tanke på bestämmelserna om utövande av den dömande makten i 3 § 3 mom. i grundlagen och bestämmelserna om rättsskydd i 21 §, eftersom förslaget överför den dömande makten i högre grad än för närvarande från domstolarna till polisen och åklagaren. Justitiekanslern ansåg i sitt utlåtande om betänkandet om utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet (OMML 54/2016) (justitieministeriets betänkanden och utlåtande 34/2017, utvidgande av tillämpningsområdet för bötesförfarandet, utlåtandesammandrag, s. 18) att förslagen var problematiska även med tanke på jämlikhetsprincipen enligt 6 § och legalitetsprincipen enligt 8 § i grundlagen. Enligt justitiekanslern kan dessa förslag leda till oenhetlig straffpraxis, om förundersökningsmyndigheten och åklagaren inte iakttar samma principer som domstolen då ett straff utfärdas.

Exakthet

De föreslagna ändringarna ligger i linje med de krav som i grundlagsutskottets praxis ställts på att bestämmelser utfärdas genom lag och att regleringen ska vara exakt och noggrant avgränsad. Den föreslagna lagen innehåller detaljerade bestämmelser om vilka brottmål som kan handläggas i bötesförfarandet och det förfarande som ska iakttas i handläggningen.

Godtagbarhet, proportionalitet och kärnområdets okränkbarhet

Domstolarnas dömande makt överförs till förundersökningsmyndigheterna och åklagarna, som redan för närvarande utövar dömande makt i bötesförfarandet. Dessa myndigheter har tillräcklig expertis för att avgöra de brottmål som överförs till bötesförfarandet. När tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas enligt propositionen övergår till största del brott för vilka det finns etablerad rättspraxis till bötesförfarandet. Således baserar sig polisens och åklagarens prövningsrätt i typfallet på etablerade straffnivåer, som utfärdas relativt schablonmässigt till exempel utifrån den skada som orsakats genom ett brott, värdet av den stulna egendomen eller nivån på fortkörning i vägtrafiken. De myndigheter som verkar inom bötesförfarandet har tillgång till tydliga anvisningar för att identifiera fall som lämpar sig för bötesförfarandet och för att kunna bedöma att ett straff inte leder till ett strängare straff än böter. Grundlagsutskottet har i sin praxis betonat vikten av att enhetligheten tryggas på behörigt sätt när den dömande makten utövas utanför domstolsväsendet, vilket kan ske genom till exempel allmänna anvisningar och övervakning (GrUU 1/1982 rd, s. 5/II). Å andra sidan är klara grunder för avgörandet av betydelse då man bedömer om det är acceptabelt att överföra den dömande makten. Detta framgår bland annat av grundlagsutskottets utlåtande om domstolarnas kanslipersonals rätt att avgöra ärenden, där det ansågs nödvändigt att begränsa kanslipersonalens rätt att avgöra ärenden till ärenden som kan avgöras entydigt (GrUU 4/1993 rd).

De brott som börjar omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet hör därtill alltid till beslutanderätten för en åklagare som genomgått juridisk utbildning.

De anmärkningar som lagts fram i grundlagsutskottets utlåtandep Praxis blir således inte problematiska i förhållande till om förundersökningsmyndigheterna och åklagarna har tillräcklig expertis för att behandla de brottmål som överförs till bötesförfarandet.

I bedömningen av om de föreslagna ändringarna är godtagbara, proportionella och om de gör inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheternas kärnområde ska bestämmelserna granskas som helhet. I sin utlåtandep Praxis har grundlagsutskottet betonat i synnerhet att endast undantag av liten betydelse ska föreskrivas i fråga om utövande av den dömande makten. Kravet på att ärendet ska vara enkelt och klart bibehålls som allmänna förutsättningar för bötesförfarandet. Till lagen fogas även ett krav på att ett strängare straff än böter inte är att vänta enligt allmän straffpraxis i ärendet. I och med att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas i enlighet med propositionen överförs till bötesförfarandet endast brott för vilka ett bötesstraff påförs enligt allmän straffpraxis. Bland de brott som handläggs i bötesförfarandet är det i rättspraxis möjligt att med tydliga och objektiva kriterier urskilja konkreta gärningstyper som enkelt kan identifieras som gärningar som kan sonas med böter. Sådana brottmål där ett strängare straff än böter ska övervägas styrs till straffprocessen även från det utvidgade tillämpningsområdet.

Utöver ovan nämnda omständigheter säkerställs enhetligheten i straffpraxis framöver av de interna och externa anvisningarna för dem som tillämpar lagarna, den nya bestämmelsen om

förhandling med åklagaren och att gärningarna i det utvidgade tillämpningsområdet framöver ska avgöras av en åklagare som genomgått juridisk utbildning. Bestämmelsen på lagnivå om ett krav på harmoniserad straffpraxis i 6 kap. 3 § 1 mom. i strafflagen gäller även för bötesförfarandet.

I första hand överförs sådana brottstyper där det i praktiken förekommer klara och enkla fall till tillämpningsområdet för förfarandet. Denna utgångspunkt hindrar i sig inte att även sällsynta brott inkluderas i det formella tillämpningsområdet för förfarandet, så länge som det inte finns något principiellt hinder för detta till exempel i anknytning till det rättsobjekt som ska skyddas genom straffbestämmelsen. Utanför det utvidgade tillämpningsområdet för bötesförfarandet avgränsas brott mot liv, hälsa och frihet, sexualbrott, terroristbrott, krigsbrott, brott mot mänskligheten och brott som hänför sig till utövande av den lagstiftande, verkställande och dömande makten samt deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen. Det utvidgade bötesförfarandet blir inte heller tillämpligt för minderåriga. De ovan nämnda avgränsningarna ökar förslagets godtagbarhet.

I bedömningen av propositionen finns det även skäl att beakta att man under de senaste åren överfört straffrättsliga kriminaliseringar till det administrativa påföljdssystemet. De administrativa påföljdsavgifterna kan i fråga om storlek vara avsevärt högre än de nu föreslagna bötesstraff som övergår till bötesförfarandets område. Grundlagsutskottet har gett flera utlåtanden om olika myndigheters möjligheter att förelägga sådana administrativa sanktioner, som i fråga om förmögenhetsvärde kan vara jämförelsevis stora. Utifrån grundlagsutskottets utlåtandepraxis har sådana ändringar inte varit problematiska med tanke på 3 § 3 mom. i grundlagen, även om utskottet i sak jämställt ekonomiska påföljder med straffrättsliga påföljder. (se närmare GrUU 2/2017 rd, s. 4–5 och justitieministeriets publikationer, utredningar och anvisningar 2024:25, s. 35–36.).

Enligt grundlagsutskottets utlåtande GrUU 1/1982 rd (s. 4 och 5) är det ur rättsskyddssynvinkel viktigt att man genom ett beslut av någon annan än en domare eller en domstol inte påför andra påföljder än påföljder med förmögenhetsvärde, vars penningmässiga värde ska fastställas så att alla skäligen kan betala dem oberoende av betalningsförmåga. De påföljder som blir aktuella i sådana fall får inte heller direkt eller indirekt orsaka eller leda till att den personliga friheten berövas. I samband med att tillämpningsområdet för bötesförfarandet utvidgas är avsikten inte att ändra det för närvarande godkända dagsbotssystemet, där storleken av påföljden fastställs utifrån den bötfälldes inkomster. Genom propositionen ändras inte straffsystemets stränghet eller grunderna för att fastställa en dagsbot.

I bötesförfarandet är det inte heller framöver möjligt att förelägga frihetsberövanden och ett bötesstraff som meddelas i förfarandet kan inte förvandlas till fängelse. Inte heller ärenden som kräver en bedömning mellan ett bötesstraff och ett fängelsestraff styrs till bötesförfarandet.

I sitt utlåtande 37/2017 rd ansåg grundlagsutskottet inte att det var problematiskt att det blev möjligt att avgöra rattfyllerier i bötesförfarandet (se närmare RP 103/2017 rd) och bötesförfarandets tillämpningsområde utvidgades till denna del. Syftet med detta förslag var att överföra flera tusen nya brottmål till bötesförfarandet och grundlagsutskottet ansåg inte att överföringen stred mot grundlagen.

De föreslagna bestämmelserna avgränsar följaktligen i sin helhet tillämpningsområdet för bötesförfarandet endast till sådana brottmål, som i fråga om art fortfarande kan anses vara lämpliga för bötesförfarandet utifrån grundlagsutskottets utlåtandepraxis. Utifrån förslaget överförs uppskattningsvis 5 000–6 000 ärenden till tillämpningsområdet för bötesförfarandet. Den föreslagna ändringen är rimlig i förhållande till det antal ärenden som allmänt handläggs i

bötesförfarandet och i domstolarna. Med beaktande av de ståndpunkter som grundlagsutskottet framförde i sitt utlåtande GrUU 37/2017 kan även det nu föreslagna utvidgandet anses vara begränsat och av ringa betydelse. Propositionen kan anses vara godtagbar och proportionell och den gör inte något intrång i de grundläggande fri- och rättigheternas kärnområde.

Rättsskydd

Förslagen ska även granskas med tanke på 21 § i grundlagen. Även om förslagen innebär ett ingripande i utövandet av den dömande makten enligt 3 § i grundlagen, bidrar de å andra sidan till att förbättra möjligheten för såväl den misstänkte som målsäganden att få sin sak behandlad utan dröjsmål. Utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet förbättrar således den i 21 § i grundlagen tryggade rätten för parterna att få sin sak behandlad utan dröjsmål. Så som konstaterats i olika samband ovan i denna proposition kan dröjsmål i handläggningen av brottmål anses vara ett avsevärt problem i anknytning till de grundläggande fri- och rättigheterna. Det långvariga problem som gäller de allt längre straffprocesserna förutsätter att användningen av förenklade processuella former effektiviseras i de fall där parternas rättsskydd eller ett allmänt intresse inte förutsätter att en fullskalig rättegång förrättas.

Som en följd av att bötesförfarandet utvidgas minskar offentligheten i den straffrättsliga rättsskipningen, men den försvinner fortfarande inte helt. I sista hand handlar det om man vill trygga handläggningens offentlighet och rätten att bli hörd på bekostnad av rätten att ärendet handläggs utan oskäligt dröjsmål. I prövningen av rätten att få sin sak behandlad på behörigt sätt och få ett beslut om de egna rättigheterna och skyldigheterna behandlat av en domstol eller ett annat oberoende rättsskipningsorgan ska man även beakta hur svaranden förhåller sig till ärendet och det enskilda ärendets särdrag och utredda läge. Med beaktande av de brottmål som lämpar sig för bötesförfarandet, kan offentlighetsintresset inte anses vara så betydelsefullt att ärendena förutsätter domstolsbehandling. I denna situation kan det anses att handläggning av ett ärende utan dröjsmål väger tyngre än offentlighetsintresset.

I propositionen inkluderas ett krav på ett samtycke av den misstänkte och målsäganden som en förutsättning för bötesförfarandet. Dessutom slopas begränsningarna av målsägandens rätt att söka ändring, vilket ytterligare förbättrar målsägandens rättsskydd. Framöver har såväl den misstänkte som målsäganden möjlighet att förutom en möjlighet att hindra att bötesförfarande används genom ett samtycke, även möjlighet att söka ändring i ett ärende som getts i bötesförfarandet utan begränsningar som hänför sig till rätten att söka ändring. Med tanke på Europeiska människorättskonventionen är det tillräckligt att den misstänkte har möjlighet att få sin sak behandlad i domstol.

Således är förslagen problemfria med tanke på rättsskyddskraven. I förhållande till det ovan konstaterade ska det dock observeras att förslaget förbättrar en skyndsam behandling av de ärenden som överförs till bötesförfarandet och som inte nödvändigtvis förutsätter att ärendet avgörs i domstol.

Människorättsförpliktelser som är bindande för Finland

Förslagen kan anses vara godtagbara även med tanke på den människorättsförpliktelser som binder Finland. Så som konstaterats ovan, förbättras genom förslagen parternas möjligheter att få sin sak behandlad utan dröjsmål.

Utifrån det som angetts ovan kan förslaget således anses täcka de randvillkor som i praktiken bildats i grundlagsutskottets praxis och som grundlagen förutsätter. Propositionen kan även anses vara konstitutionellt godtagbar.

11.1.3 Förverkandepåföljder

I propositionen föreslås att den förverkandepåföljd som påförs i bötesförfarandet höjs från nuvarande 1 000 euro till 5 000 euro. I förslaget föreslås således en ändring endast av beloppet av förverkandepåföljden.

Förslaget är av betydelse för såväl utövandet av den dömande makten enligt 3 § 3 mom. i grundlagen och det rättsskydd som föreskrivs i 21 §. Förslaget innebär att den dömande makten i fler förverkandepåföljder än tidigare överförs från domstolarna till polisen och åklagaren.

I fråga om förverkandepåföljderna är det möjligt att hänvisa till vad som yttrats om utfärdande av administrativa sanktioner i avsnittet ovan om utövande av den dömande rätten samt till det att utskottet i sak jämför en ekonomisk påföljd med en straffrättslig påföljd. Eftersom grundlagsutskottet ansett att påförande av synnerligen stora administrativa sanktioner inte är problematiskt i förhållande till att det handlar om överföring av den dömande makten i strid med 3 § 3 mom. i grundlagen, kan inte heller höjningen av beloppet av den förverkandepåföljd som påförs i bötesförfarandet till 5 000 euro anses vara problematisk till denna del.

Då man dömer ut förverkandepåföljder har man dessutom i vissa fall ansett det vara möjligt att avstå från centrala rättsskyddsgarantier som hör till en åtalad, vilka man inte skulle avstå från i samband med behandling av ett åtalsärende (se SL 10 kap. 9 § 4 mom., den omvända bevisbördan i fråga om egendomens ursprung). Sett till detta kan höjningen av beloppet av förverkandepåföljden inte anses vara problematisk.

I fråga om förverkandepåföljderna är det möjligt att effektivt säkerställa enhetligheten i påföljdspraxis genom administrativ styrning, eftersom förverkandepåföljderna ofta baserar sig på myndighetsavgifter av standardform, vilka ska krävas antingen som ett skadeståndsanspråk till den behöriga tillståndsmyndigheten eller som brottsvinning till staten. Påförandet av förverkandepåföljden eller dess belopp är i dessa fall inte förknippat med någon särskilda prövning.

Ovan behandlas grundlagsutskottets tidigare ståndpunkter, där utskottet bedömt förslag om överföring av den dömande makten och de anknutna rättsskyddsgarantierna. De föreslagna riktlinjerna lämpar sig även för bedömning av förverkandepåföljder.

Det är möjligt att bedöma att höjningen av den övre gränsen för en förverkandepåföljd som påförs i bötesförfarandet i viss mån påskyndar handläggningen av ärendena, vilket förbättrar partens rättsskydd. Det är ändamålsenligt att ett ärende som i övrigt lämpar sig för bötesförfarandet inte överförs till den ordinarie straffprocessen endast på grund av ett yrkande som gäller en förverkandepåföljd.

Sett till de ovan framlagda omständigheterna kan förslaget anses vara godtagbart.

11.1.4 Föreläggande av kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet

I propositionen föreslås att kostnaderna för alkohol- och drogtestning kan föreläggas att betalas i förfarandet för föreläggande av böter och ordningsböter, det vill säga att förundersökningsmyndigheten eller åklagaren kan förelägga sådana. För närvarande regleras

ersättningsskyldigheten för kostnaderna för alkohol- och drogtestning i 9 kap. om rättegångskostnader i lagen om rättegång i brottmål och ärendet avgörs av domstol.

Förslaget är således av betydelse för såväl utövande av den dömande makten enligt 3 § 3 mom. i grundlagen och det rättsskydd som föreskrivs i 21 §. Förslaget innebär att beslutanderätten om kostnaderna för alkohol- och drogtestning överförs till förundersökningsmyndigheten eller åklagaren.

Ovan behandlas grundlagsutskottets tidigare ståndpunkter, där utskottet bedömt förslag om överföring av den dömande makten och de anknutna rättsskyddsgarantierna.

Den nu föreslagna ändringen kan jämföras med avgörandet av den egentliga boten i bötesförfarandet. Kostnaderna för alkohol- och drogtestning handlar dock inte om att utfärda ett straff med ett förmögenhetsvärde, utan om att förelägga att de kostnader som uppkommit av utredningen av ärendet ska betalas till staten. I princip kan man konstatera att det i fråga om utövande av den dömande makten handlar om ett undantag av ringare betydelse än i själva utfärdandet av en bot. Det bör även beaktas att förslaget gör handläggningen av brottmål smidigare och främjar således att ett brottmål handläggs utan dröjsmål.

Påförandet av kostnaderna för alkohol- och drogtestning handläggs i samma förfarande som utfärdandet av den egentliga boten. Regleringen innehåller således omfattande bestämmelser om förfarandet och bestämmelser om myndigheternas befogenheter. Handläggning av kostnaderna för alkohol- och drogtestning i bötesförfarandet förutsätter således även samtycke av den misstänkte, såsom avgörandet av den egentliga boten. Den misstänkte kan således genom sitt samtycke förhindra att ärenden handläggs i bötesförfarandet, varvid ärendet handläggs i straffprocessen.

Kostnaderna för alkohol- och drogtestning är i typfallet små och de fastställs schablonmässigt enligt de testningar som gjorts. Kostnaderna motsvarar således i fråga om belopp de bötesstraff och förverkandepåföljder som redan för närvarande utfärdas i förfarandet. Det föreslås att lagen innehåller bestämmelser även om en möjlighet att jämka kostnaderna eller helt låta bli att påföra sådana. Kostnader för alkohol- och drogtestning kan i fråga om förmögenhetsvärde anses vara sådana avgifter som kan överföras för att påföras av förundersökningsmyndigheterna eller åklagaren. Kostnaderna fastställs även schablonmässigt utifrån de gjorda testningarna, varför de tjänstemän som avgör ärendet har tillräcklig expertis för att avgöra ärendet.

Det är möjligt att söka ändring i ett avgörande om kostnaderna för alkohol- och drogtestning på samma sätt som i fråga om utfärdandet av den egentliga boten. Således har den misstänkte även i dessa ärenden en behörig möjlighet att söka ändring. Förslaget kan således anses vara godtagbart med tanke på den misstänktes rättsskydd och människorättsförpliktelseerna.

Den föreslagna överföringen av befogenheterna kan således anses täcka de randvillkor som i praktiken bildats i grundlagsutskottets praxis och som grundlagen förutsätter.

11.1.5 Handläggning av ersättningsanspråk av målsäganden i bötesförfarandet

I propositionen föreslås att ett privaträttsligt anspråk av målsäganden kan avgöras i förfarandet för föreläggande av böter och ordningsböter, det vill säga att förundersökningsmyndigheten eller åklagaren kan avgöra sådana. För närvarande kan ett privaträttsligt anspråk avgöras endast av domstol.

Även detta förslag är således av betydelse för såväl utövande av den dömande makten enligt 3 § 3 mom. i grundlagen och det rättsskydd som föreskrivs i 21 §. Förslaget innebär att beslutanderätten om ersättningsanspråk överförs från domstolarna till förundersökningsmyndigheten eller åklagaren.

Ovan behandlas grundlagsutskottets tidigare ståndpunkter, där utskottet bedömt förslag om överföring av den dömande makten och de anknutna rättsskyddsgarantierna.

Förslaget avviker till exempel från utfärdandet av böter och bötesförfarandet på så sätt att det handlar om ett ersättningsärende mellan målsäganden och den misstänkte och inte om en bot som utfärdas som ett straff. Det är möjligt att utgå från att parterna i princip utifrån ett samtycke kan besluta om handläggningen av ett sådant dispositivt ärende. Ett ersättningsärende har även en fast koppling till det brottmål som handläggs och det har i typfallet en karaktär av ett tydligt och enkelt ärende. Det bör även beaktas att förslaget gör handläggningen av brottmål och ett anknutet privaträttsligt anspråk smidigare och främjar således att ett brottmål handläggs utan dröjsmål.

Ett privaträttsligt anspråk handläggs i samma förfarande som utfärdandet av den egentliga boten. Regleringen innehåller således omfattande bestämmelser om förfarandet och bestämmelser om myndigheternas befogenheter. Handläggning av ett anspråk i bötesförfarandet förutsätter således även samtycke av den misstänkte, såsom avgörandet av den egentliga boten. Såväl målsäganden som den misstänkte kan således genom ett samtycke förhindra att ärendet handläggs i bötesförfarandet, varvid ersättningsanspråket ska avgöras i domstol.

Förslagets godtagbarhet ökas även av att det i bötesförfarandet är möjligt att avgöra endast ett ostridigt anspråk. Parterna ska således godkänna anspråket i fråga om såväl grund som belopp. I bötesförfarandet avgörs således inte något ersättningsanspråk, om parterna är oeniga om det. Ett tvistigt ersättningsanspråk ska fortfarande handläggas i domstol. Handläggningen i bötesförfarandet begränsas även av föreslagna 4 § 2 mom. i bötesförfarandelagen, enligt vilket ett anspråk inte får handläggas, om det är lagstridigt, orimligt eller kränker en utomstående rätt. Således styrs de ersättningsärenden som juridiskt sett är komplicerade för att handläggas av en domstol.

I praktiken gäller de ersättningsanspråk som handläggs i bötesförfarandet klara och enkla brott, såsom snatterier. Ersättningarna fastställs således oftast relativt schablonmässigt till exempel enligt värdet av den förlorade produkten, och i praktiken är det inte av höga belopp. Förslaget möjliggör dock i ett enskilt ärende även att ett ersättningsanspråk av ett större förmögenhetsvärde avgörs i bötesförfarandet. Detta är motiverat eftersom det handlar om ett dispositivt ärende, där parterna i princip själv kan godkänna ett anspråk oberoende av dess storlek. För tydlighetens skull föreslås dock att en övre gräns på 5 000 euro för ett anspråk som handläggs i förfarandet och enligt förslaget kan ett orimligt eller klart lagstridigt anspråk inte fastställas. Genom dessa begränsningar säkerställs att man i bötesförfarandet, inte ens utifrån ett samtycke av parterna, inte behandlar sådana ersättningsärenden som i fråga om deras natur inte lämpar sig för bötesförfarandet.

Det handlar även om sådana ersättningsärenden som förundersökningsmyndigheterna och åklagaren även för närvarande måste utreda i samband med handläggningen av ett brottmål. Åklagaren har även för närvarande en skyldighet att under vissa förutsättningar driva målsägandens anspråk i rättegången. Förundersökningsmyndigheterna och åklagaren har den behövliga expertisen för att handlägga ett ersättningsanspråk i synnerhet då det handlar om ett ostridigt anspråk.

Ändringen främjar även parternas processuella rättigheter på så sätt att ett ersättningsärende kan handläggas snabbare än för närvarande i bötesförfarandet. Det är inte behövligt att föra ett ostridigt ersättningsärende till en längre straffprocess, utan ett verkställbart avgörande fås snabbare än för närvarande.

Det är möjligt att söka ändring i ett avgörande som gäller ett privaträttsligt anspråk på samma sätt som i fråga om påförandet av den egentliga boten. Således har den misstänkte och målsäganden även i dessa ärenden en behörig möjlighet att söka ändring. Förslaget kan således anses vara godtagbart med tanke på den misstänktes rättsskydd och människorättsförpliktelseerna.

Den föreslagna överföringen av befogenheterna kan således anses täcka de randvillkor som i praktiken bildats i grundlagsutskottets praxis och som grundlagen förutsätter.

11.2 Återtagande av samtycke

I propositionen föreslås att man slopar möjligheten för den misstänkte och målsäganden att återta sitt samtycke innan ett strafföreläggande utfärdas. Inte heller fram till nu har det funnits någon sådan möjlighet att återta ett samtycke till att ett ordningsbotsföreläggande eller bötesföreläggande utfärdas. Återtagande av ett samtycke är en del av helheten av avståendet från det samtyckesbaserade skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Således ska godtagbarheten för den föreslagna ändringen granskas i förhållande till grundlagsutskottets utlåtandepaxis.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om bötesförfarandet (GrUU 7/2010 rd) konstaterat att en lag som ingriper i skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna genom samtycke bland annat ska vara noggrant avgränsad och exakt, att det finns bestämmelser om att ge och återta sitt samtycke, att det säkerställs att samtycket är uppriktigt och givet av fri vilja och att bestämmelserna är nödvändiga. I utlåtandet förklarade man inte närmare vad som avses med omnämmandet om sättet att återta ett samtycke. Utskottet hänvisade i sitt utlåtande till sitt tidigare utlåtande GrUU 19/2000 rd. Detta utlåtande (GrUU 19/2000 rd) gällde huruvida det är möjligt att ge statens revisionsverk befogenheter att göra en granskning inom hemfriden endast utifrån ett samtycke av personen. Den föreslagna lagen saknade bestämmelser som uppfyller kraven på exakthet och noggrann avgränsning i fråga om i vilka situationer eller under vilka förutsättningar myndigheten har rätt att utföra granskningar hos en person som omfattas av hemfriden med dennes medgivande. Lagen innehöll inte heller bestämmelser om sättet att ge och återta ett samtycke. Det var oklart om samtycket i alla de fall som förslaget täcker genuint kan anses uttrycka personens fria vilja och om skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna kan tillåtas bero enbart på den berördes samtycke. Grundlagsutskottets senare nämnda utlåtande handlar inte om en situation där de föreslagna lagen inte innehöll allmänna bestämmelser om givande av ett samtycke.

Parterna kan avstå från sin rätt till muntlig förhandling även i det så kallade skriftliga förfarandet. Detta regleras i 5 a kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål. I 2 § 3 mom. i kapitlet föreskrivs att om svaranden inte tillställer tingsrätten ett samtycke inom den utsatta tid som angetts i stämningen, kan ärendet behandlas i skriftligt förfarande. Lagen innehåller inte separata bestämmelser om återtagande av ett samtycke efter att det en gång getts. I sitt utlåtande om ärendet (GrUU 31/2005 rd) ansåg grundlagsutskottet att regleringen var godtagbar bland annat därför att ett samtycke som getts i förundersökningen inte är tillräckligt, utan att samtycke ska ges separat till tingsrätten. Situationen avviker från bötesförfarandet i det hänseendet att svaranden ger sitt samtycke till domstolen och enkom ett samtycke som getts i samband med förundersökningen inte är tillräckligt.

Utifrån ovan nämnda ståndpunkter av grundlagsutskottet kan återtagande av ett samtycke således anses vara en faktor som ska beaktas i bedömningen av avstående från en muntlig rättegång utifrån ett samtycke av den misstänkte eller målsäganden. I sitt utlåtande GrUU 19/2000 rd har utskottet riktat uppmärksamhet på flera omständigheter, som ska beaktas vid bedömningen av ett samtycke. Utifrån grundlagsutskottets utlåtanden ska bestämmelserna om givande av samtycke med andra ord granskas som helhet och även deras godtagbarhet ska bedömas som helhet.

I den föreslagna lagen bibehålls fortfarande bestämmelser om att man vid en förfrågan om ett samtycke ger parterna underrättelser om omständigheter som är väsentliga för avgörandet av ärendet och att myndigheten ska sträva efter att säkerställa att parten förstår innebörden av sitt samtycke. I lagen bibehålls fortfarande även en möjlighet för parterna att överlämna en tilläggsutredning till åklagaren i ärendet. Likaså bibehålls möjligheten att söka ändring. Förfarandet är således fortfarande förknippat med många omständigheter som säkerställer parternas rättsskydd, även om återtagandet av ett samtycke slopas. Som helhet tryggar regleringshelheten således fortsättningsvis på ett godtagbart sätt rättsskyddet för den som ger ett samtycke på det sätt som förutsätts i grundlagsutskottets utlåtandepraxis.

I bötesförfarandet handläggs endast klara och enkla brottmål och ostridiga ersättningsanspråk i anslutning till dessa. I förfarandet är det möjligt att utfärda endast bötesstraff. Ärendena är således av sådan karaktär att parterna i utgångspunkten kan förstå innebörden av deras samtycke redan då ärendet utreds. Inte heller dessa omständigheter förutsätter att en separat möjlighet att återta ett samtycke bibehålls.

Slopandet av återtagandet av ett samtycke bidrar även till att göra processen smidigare och främjar skyndsamheten i handläggningen av ett brottmål.

På grund av ovan nämnda orsaker kan förslaget anses vara konstitutionellt godtagbart.

11.3 Utvidgandet av förundersökningsmyndigheternas beslutanderätt

I propositionen föreslås att polisens och övriga förundersökningsmyndigheters beslutanderätt utvidgas i bötesförfarandet på så sätt att förundersökningsmyndigheterna kan utfärda ett bötesföreläggande i alla ärenden för vilka åklagaren med stöd av den gällande lagstiftningen fastställer bötesyrkandet genom att utfärda ett strafföreläggande. I propositionen föreslås således att förundersökningsmyndigheternas beslutanderätt omfattar alla gärningar för vilka det föreskrivna maximistraffet är en bot eller sex månaders fängelse. För närvarande omfattar polisens befogenheter en snäv lista av rubriceringar. I propositionen föreslås dessutom att förundersökningsmyndigheternas befogenheter i fråga om antalet dagsböter höjs från nuvarande 20 dagsböter till 60 dagsböter. Förslaget överför beslutanderätten från åklagaren till förundersökningsmyndigheten.

Detta förslag är inte relevant med tanke på 3 § 3 mom. i grundlagen, eftersom förslaget inte överför ärenden bort från domstolarna. Det handlar om redan godkänd överföring av den dömande makten från åklagaren till förundersökningsmyndigheten.

Förslaget gör handläggningen av brottmål smidigare och främjar en skyndsam handläggning av brottmål. Förslaget ändrar inte handläggningens offentlighet jämfört med nuläget. Eftersom det inte föreslås att förutsättningarna avseende avstående från muntlig behandling och samtycke till bötesförfarandet slopas och ändringar som försämrar rättsskyddet för en part inte görs i bestämmelserna om förfarandet för givande av samtycke, är inte heller 21 § i grundlagen av

betydelse i bedömningen av förslaget på annat sätt än i fråga om rättsskyddet. Till denna del hänvisas det till avsnittet om utvidgandet av tillämpningsområdet.

Enligt lagutskottets betänkande LaUB 9/2010 rd förutsatte rättsskyddsorsaker att ju strängare straff, desto tyngre grunder finns det för att ärendet inte lämnar att prövas endast av en polisman, utan att åklagaren i sista hand avgör ärendet. Det att relativt ringa förseelser behandlas i förfarandet var enligt grundlagsutskottets utlåtande betydelsefullt även med tanke på lagstiftningsordningen. Med tanke på förfarandets snabbhet och effektivitet var det å andra sidan möjligt att förorda att ärendet handläggs endast av en tjänsteman. Utskottet ansåg vidare att tillämpningsområdet för ett bötesföreläggande med beaktande av ovan konstaterade omständigheter var relativt väl anpassat även i fråga om antalet dagsböter.

I sitt utlåtande GrUU 7/2010 om regeringens proposition 94/2009 rd tog grundlagsutskottet inte ställning till ärendet. I sin utlåtandepraxis har grundlagsutskottet dock betonat att man på behörigt sätt ska se till att de som utövar den dömande makten har sakkunnighet, att de övervakas och att deras ansvar fullgörs. En förutsättning för tillräcklig övervakning och tillräckligt fullgörande av ansvaret förutsätter att sådana befogenheter kan ges endast till personer som arbetar under tjänsteansvar.

I bedömningen av ärendet är det möjligt att rikta särskild uppmärksamhet på om förundersökningsmyndigheterna har tillräckliga färdigheter att avgöra bötesbrottmål i den föreslagna omfattningen.

Ovan har det konstaterats att åklagarna godkänner förundersökningsmyndigheternas bötesyrkanden i omkring 98 procent av ärendena. Tillämpningspraxis på tio år visar således att förundersökningsmyndigheten identifierar ärenden som lämpar sig för bötesförfarandet och kan utfärda straff i dessa enligt bestämmelserna om påförande av straff i strafflagen. På ovan beskrivna sätt handlar det även om att straffpraxis är relativt etablerad i de ärenden som överförs till förundersökningsmyndigheternas beslutanderätt. Det föreslås även att lagen innehåller bestämmelser om förundersökningsmyndigheternas möjlighet att förhandla med åklagaren bland annat om ärendets lämplighet för bötesförfarandet eller om annan juridisk bedömning av ärendet. Dessa omständigheter talar för den föreslagna ändringen.

I förslaget har förundersökningsmyndigheternas befogenheter avgränsats även på så sätt att gärningar där man ska bedöma gränsen mellan bötes- och fängelsestraff inte övergår till förundersökningsmyndigheternas beslutanderätt. Man försöker säkerställa detta genom att förundersökningsmyndigheterna kan påföra ett bötesstraff på högst 60 dagsböter. Större bötesstraff än så och på samma gång frågan om gränsdragningen mellan bötesstraff och fängelsestraff och behovet av att överföra ett ärende till straffprocessen hålls således inom beslutanderätten för en åklagare som genomgått juridisk utbildning.

Förslagets godtagbarhet och parternas rättsskydd ökas även av att det inte är möjligt att söka ändring i ett bötesföreläggande som utfärdats av en förundersökningsmyndighet.

Utifrån ovan presenterade grunder kan förslaget anses vara godtagbart med tanke på parternas rättsskydd och människorättsförpliktelserna.

11.4 Ställningen för minderåriga misstänkta

I propositionen föreslås att tillämpningsområdet för bötesförfarandet inte utvidgas i fråga om minderåriga misstänkta, utan att det bibehålls oförändrat. Förslaget ska bedömas med tanke på den jämlikhet som föreskrivits 6 § i grundlagen. I propositionen föreslås dessutom att man i ett

ärende som gäller en minderårig misstänkt ska iakttas 7 kap. 14 och 15 § i förundersökningslagen, även om ärendet handläggs i bötesförfarandet.

I sitt utlåtande GrUU 7/2010 rd har grundlagsutskottet ansett att bötesförfarandets nuvarande tillämpningsområde är godtagbart även i fråga om minderåriga. Utskottet jämförde dock regleringen med det skriftliga förfarandet, till vilket en minderårig inte kan ge något samtycke. Utskottet ansåg att de förseelser som behandlas i det föreslagna summariska förfarandet är lindrigare än de brott som behandlas i skriftligt förfarande och att de straff som utfärdas är mindre. Utestängning av minderåriga från det summariska förfarandet med avvikelse från nuläget var inte ändamålsenligt och inte heller behövt. Dessutom ansåg utskottet att det var betydelsefullt att vårdnadshavaren till en minderårig har möjlighet att söka ändring i ärendet.

I princip främjar utvidgandet av tillämpningsområdet även minderårigas rätt till behandling utan dröjsmål enligt 21 § i grundlagen. Även med tanke på 6 § i grundlagen är det motiverat att enbart personens ålder inte hindrar användning av bötesförfarandet.

Genom förslaget utvidgas dock tillämpningsområdet för bötesförfarandet till grövre brott än för närvarande och tillämpningsområdet närmar sig tillämpningsområdet för skriftligt förfarande. Förutsättningen för bötesförfarandet är ett samtycke av den misstänkte och att den misstänkte förstår betydelsen av sitt samtycke. I brottmål som omfattas av det utvidgade tillämpningsområdet betonas dessa omständigheters betydelse ytterligare. I fråga om en minderårig misstänkt är det av denna orsak mer befogat att jämställa utvidgandet av tillämpningsområdet för bötesförfarandet med skriftligt förfarande och avgränsa minderåriga misstänkta för brott utanför det utvidgade tillämpningsområdet. Det är motiverat att avgränsa tillämpningsområdet på så sätt att en minderårig misstänkt inte kan ge samtycke till handläggning av ett sådant brottmål utanför domstol. Genom förslaget tryggas således en minderårigs rättsskydd och det kan anses vara godtagbart med tanke på 6 § och 21 § i grundlagen.

Den senare ändringen förbättrar å sin sida rättsskyddet för en minderårig, eftersom 7 kap. 14 och 15 § i förundersökningslagen innehåller bestämmelser om deltagande av en laglig företrädare, såsom en vårdnadshavare, i förundersökningen. För närvarande har det varit möjligt för en vårdnadshavare att föra talan endast i förfarandet för sökande av ändring. Framöver har vårdnadshavaren möjlighet att föra talan redan under förundersökningen, vilket förbättrar rättsskyddet för en minderårig misstänkt.

På de grunder som anges ovan kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. På grund av de aspekter som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och som anknyter till propositionen, i synnerhet utövandet av den dömande makten och rättsskyddet, anser regeringen dock att det är befogat att ett utlåtande begärs av grundlagsutskottet åtminstone i fråga om förslaget om att utvidga tillämpningsområdet.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av lagen om föreläggande av böter och ordningsbot

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010) 4 § 5 mom.,
ändras 1–3 §, 4 § 1 mom., 5 och 7 §, 8 § 5 mom., 13 §, 35 § 1 mom. samt 35 c, 35 d och 38 §,
sådana de lyder, 1 § delvis ändrad i lagarna 670/2015, 95/2018 och 602/2019, 2 § delvis ändrad i lagarna 467/2011 och 421/2025, 3 § delvis ändrad i lagarna 554/2023 och 421/2025, 4 § 1 mom., 35 § 1 mom. samt 35 c och 35 d § i lag 95/2018, 5 § delvis ändrad i lag 984/2016 samt 7 §, 8 § 5 mom. samt 13 och 38 § i lag 421/2025, samt
fogas till lagen nya 1 a och 3 a–3 c § som följer:

1 §

Tillämpningsområde

I ett förfarande enligt denna lag kan i enkla och klara ärenden följande föreläggas som påföljd:

- 1) bötesstraff för ett brott för vilket det inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst två år och som enligt allmän straffpraxis inte kan förutses medföra strängare straff än böter,
- 2) ordningsbot för en förseelse för vilken ordningsbot särskilt har föreskrivits som straff i lag.

Ett ärende kan handläggas i ett förfarande enligt denna lag också när brottet kan medföra någon annan påföljd än vad som avses i 1 mom. eller 3 a–3 c §, om det inte yrkas att den som misstänks för brottet ska föreläggas en sådan påföljd.

1 a §

Avgränsning av tillämpningsområdet

I ett förfarande enligt denna lag får med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 § inte handläggas

- 1) lindrig krigsförbrytelse som avses i 11 kap. 7 § i strafflagen (39/1889), hets mot folkgrupp som avses i 10 § i det kapitlet eller underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande som avses i 13 § i det kapitlet,
- 2) oaktsamt röjande av statshemlighet som avses i 12 kap. 8 § i strafflagen, brott mot neutralitetsbestämmelserna som avses i 10 § i det kapitlet eller upprätthållande av landsförrädisk förbindelse som avses i 11 § i det kapitlet,
- 3) olaglig militär verksamhet som avses i 13 kap. 4 § i strafflagen,
- 4) brott mot politiska rättigheter som avses i 14 kap. i strafflagen,
- 5) osann utsaga vid myndighetsförfarande som avses i 15 kap. 2 § i strafflagen, försök till anstiftan av osann utsaga som avses i 5 § i det kapitlet, bevisförvanskning som avses i 7 § i det kapitlet eller skyddande av brottsling som avses i 11 § i det kapitlet,
- 6) förstörande av bevismedel som är i en myndighets besittning som avses i 16 kap. 12 § i strafflagen, givande av muta som avses i 13 § i det kapitlet, givande av muta åt riksdagsledamot som avses i 14 a § i det kapitlet, olaga befriande av fånge som avses i 15 § i det kapitlet,

fångrymning som avses i 16 § i det kapitlet eller fånges vapeninnehav som avses i 17 § i det kapitlet,

7) deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet som avses i 17 kap. 1 a § i strafflagen,

8) olovlig spridning av sexuell bild som avses i 20 kap. 7 § i strafflagen, erbjudande av ersättning för sexuell handling mot ung person som avses i 9 § i det kapitlet, lockande av barn i sexuella syften som avses i 18 § i det kapitlet, spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn som avses i 19 § i det kapitlet, innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn som avses i 21 § i det kapitlet eller besökande av föreställning som på ett sexuellt sätt visar barn som avses i 22 § i det kapitlet,

9) misshandel som avses i 21 kap. 5 § i strafflagen, dödsvållande som avses i 8 § i det kapitlet, grovt vållande av personskada som avses i 11 § i det kapitlet, deltagande i slagsmål som avses i 12 § i det kapitlet, framkallande av fara som avses i 13 § i det kapitlet eller utsättande som avses i 14 § i det kapitlet,

10) frihetsberövande som avses i 25 kap. 1 § i strafflagen, olagligt framkallande av samtycke till adoption som avses i 3 b § i det kapitlet, olaglig adoptionsförmedling som avses i 3 c § i det kapitlet, bortförande av barn som avses i 5 a § i det kapitlet, olaga hot som avses i 7 § i det kapitlet, olaga förföljelse som avses i 7 a § i det kapitlet eller olaga tvång som avses i 8 § i det kapitlet,

11) resa i syfte att begå ett terroristbrott som avses i 34 a kap. 5 c § i strafflagen, främjande av resa som görs i syfte att begå ett terroristbrott som avses i 5 d § i det kapitlet eller offentlig uppmaning som har anknytning till terroristbrott som avses i 5 e § i det kapitlet,

12) mål som gäller tjänstebrott,

13) mål som avses i 20 kap. i sjölagen (674/1994),

14) mål som avses i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983).

I ett förfarande enligt denna lag får med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 § inte handläggas ett brott som leder till bötesstraff, om den som misstänks för brottet har fått sammanlagt minst sex bötesförelägganden eller strafförelägganden i enlighet med denna lag som påföljd för brott som han eller hon begått under det år som föregått brottet, och detta, med anledning av att gärningarna är likartade, som helhet betraktat utvisar likgiltighet för förbud och påbud i lag.

I ett förfarande enligt denna lag får inte heller handläggas ett brott som leder till bötesstraff, om den som misstänks för brottet vid tidpunkten för gärningen var under 18 år och det för brottet har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i sex månader.

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *bötesyrkande* ett yrkande mot den misstänkte genom vilket för honom eller henne för ett brott yrkas bötesstraff och förverkandepåföljd eller, om den misstänkte har begärt en ändring av grunden för bestämmande av dagsbotens belopp, bötesstraff och förverkandepåföljd,

2) *bötesföreläggande* ett avgörande genom vilket en övervakande tjänsteman för ett brott förelägger bötesstraff och förverkandepåföljd,

3) *ordningsbotsföreläggande* ett avgörande genom vilket ordningsbot och förverkandepåföljd föreläggs,

4) *strafföreläggande* ett avgörande genom vilket åklagaren på grundval av ett bötesyrkande förelägger ett bötesstraff och en förverkandepåföljd.

3 §

Behöriga myndigheter

Ett bötesföreläggande utfärdas av en polisman. I ett bötesföreläggande kan som påföljd föreläggas ett bötesstraff på högst 60 dagsböter för ett brott för vilket det inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader.

Ett bötesyrkande utfärdas av en polisman. Yrkandet kan utfärdas också på begäran av åklagaren. På grundval av ett bötesyrkande utfärdar åklagaren ett straffföreläggande. I ett straffföreläggande kan som påföljd föreläggas ett bötesstraff för ett brott för vilket det inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst två år och med anledning av vilket det inte utfärdas ett bötesföreläggande.

Ett ordningsbotsföreläggande utfärdas av en polisman eller, i situationer som avses i 29 §, av åklagaren.

På tullmän, gränsbevakningsmän och jakt- och fiskeövervakare tillämpas vad som i denna lag föreskrivs om polismän. I fråga om en tullmans, gränsbevakningsmans och jakt- och fiskeövervakares behörighet att utfärda ett bötesyrkande, bötesföreläggande och ordningsbotsföreläggande föreskrivs särskilt.

3 a §

Föreläggande av förverkandepåföljder och påförande av brottsofferavgifter

I ett förfarande enligt denna lag kan det föreläggas en förverkandepåföljd på högst 5 000 euro vid sidan av de straff som avses i 1 §.

I ett förfarande enligt denna lag påförs brottsofferavgift vid sidan av de straff som avses i 1 §. Bestämmelser om brottsofferavgift finns i lagen om brottsofferavgift (669/2015).

3 b §

Ersättning för kostnader för alkohol- och drogtestning

I ett förfarande enligt denna lag kan det bestämmas att en person som med stöd av 1 § 1 mom. har dömts är skyldig att till staten betala de kostnader för alkohol- och drogtestning som orsakats av rättsmedicinska undersökningar vid förundersökningen, om de har behövts för utredningen av målet.

Om en i 1 mom. avsedd ersättning med hänsyn till arten av den ersättningsskyldiges brott eller dennes personliga och ekonomiska omständigheter eller av någon annan orsak skulle vara oskälig, ska ersättningen sänkas eller ska det bestämmas att ersättningen inte behöver betalas.

3 c §

Avgörande av privaträttsliga anspråk

I ett förfarande enligt denna lag kan målsägandens privaträttsliga anspråk som grundar sig på brott avgöras, om anspråket är ostridigt och vid utfärdandet av bötesföreläggande eller bötesyrkande och dess kapital uppgår till högst 5 000 euro.

Ett privaträttsligt anspråk får dock inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om anspråket strider mot lag eller är uppenbart oskäligt eller om det kränker en utomståendes rätt. Ett privaträttsligt anspråk får heller inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om anspråket solidariskt riktas mot flera personer.

4 §

Den misstänktes samtycke

Ett ärende kan handläggas i ett förfarande enligt denna lag endast om den som misstänks för brottet avstår från sin rätt till en muntlig behandling och samtycker till att ärendet avgörs i ett förfarande enligt denna lag. I samband med förfrågan om den misstänktes samtycke ska den misstänkte informeras om vad samtycket innebär och underrättas om de påföljder som föreläggs i förfarandet samt om beloppet av kostnaderna för alkohol- och drogtestning, beloppet av brottsofferavgiften samt grunden för och beloppet av framställda privaträttsliga anspråk.

5 §

Målsägandens samtycke

Ett ärende kan handläggas i ett förfarande enligt denna lag endast om målsäganden avstår från sin rätt till en muntlig behandling och samtycker till att ärendet avgörs i ett förfarande enligt denna lag. I samband med förfrågan om målsägandens samtycke ska målsäganden informeras om vad samtycket innebär och underrättas om de påföljder som föreläggs i förfarandet samt om grunden för och beloppet av framställda privaträttsliga anspråk.

I fråga om målsägandens samtycke tillämpas vad som i 4 § 2 mom. föreskrivs om den misstänktes samtycke.

7 §

Förundersökning

På förundersökning av brott som avses i denna lag tillämpas förundersökningslagen (805/2011), och för att utreda brottet görs en summarisk förundersökning enligt 11 kap. 2 § i den lagen, där endast de omständigheter utreds som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande eller ordningsbotsföreläggande ska kunna utfärdas. Om det strängaste straff som föreskrivs för brottet är böter eller fängelse i högst sex månader, får förundersökning göras utan att 4 kap. 10 § 2 mom. och 13 och 16 § samt 7 kap. 16 § i den lagen iakttas. Vid förundersökningen ska den som misstänks för brottet och målsäganden höras.

Om det för brottet har föreskrivits strängare straff än fängelse i sex månader, ska det i bötesyrkandet antecknas uppgifter om att den misstänkte har avstått från sin rätt att anlita ett biträde, om information enligt 4 kap. 10 § 2 mom. i förundersökningslagen och underrättelser enligt 4 kap. 16 § i den lagen som getts den misstänkte i samband med detta samt de uppgifter som avses i 9 kap. 6 § 3 mom. i den lagen.

Om parterna inte har samtyckt till att saken handläggs i ett förfarande enligt denna lag, ska en förundersökning för sakens fortsatta handläggning göras i den omfattning som förutsätts av åtalsprövningen.

En polisman kan vid behov med åklagaren diskutera sakens lämplighet för ett förfarande enligt denna lag eller den rättsliga bedömningen av saken i övrigt.

8 §

Innehållet i ett bötesyrkande, bötesföreläggande och ordningsbotsföreläggande

I samband med ett bötesyrkande och ett bötesföreläggande ska anges beloppet av brottsofferavgiften, beloppet av de kostnader för alkohol- och drogtestning för vilka ersättning krävs samt grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs. I

samband med ett ordningsbotsföreläggande ska anges grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs.

13 §

Överlämnande av ett bötesyrkande till åklagaren

Ett bötesyrkande samt uppgift om beloppet av brottsofferavgiften, om beloppet av de kostnader för alkohol- och drogtestning för vilka ersättning krävs och om grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs ska efter delgivningen utan dröjsmål överlämnas till åklagaren för utfärdande av ett straffföreläggande.

35 §

Besvär

Den som meddelats ett föreläggande som avses i 34 § 1 mom. och målsäganden får söka ändring i saken genom att anföra besvär hos tingsrätten.

35 c §

Annan handläggning av besvärssärenden

Vid handläggning av besvär i tingsrätten iakttas vad som i 26 kap. 1 §, 2 § 2 mom. samt 3–6, 8, 17–24 och 28 § i rättegångsbalken föreskrivs om handläggning av besvärssärenden i hovrätten. Huvudförhandling ska hållas om en part begär det eller om tingsrätten anser att det behövs. Åklagaren ska se till att det med anledning av besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande görs förundersökning i en sådan omfattning som ändringssökandet förutsätter.

I övrigt ska vid förfarandet iakttas vad som föreskrivs om behandling av brottmål i tingsrätt. För översättning av ett föreläggande över vilket besvär har anförts tillämpas vad som i 6 a kap. i lagen om rättegång i brottmål föreskrivs om översättning av stämningsansökan.

Motpart i besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande är åklagaren och en eventuell målsägande. Motpart i besvär som anförs av en målsägande är den som meddelats ett föreläggande.

35 d §

Handläggning av besvärssärenden som gäller endast privaträttsliga anspråk

Om besvärerna gäller endast privaträttsliga anspråk som har avgjorts i ett förfarande enligt denna lag, iakttas vid handläggning av besvärerna i tingsrätten vad som i 26 kap. 1, 3–6, 8, 17–24 och 28 § i rättegångsbalken föreskrivs om handläggning av besvärssärenden i hovrätten. Huvudförhandling ska hållas om en part begär det eller om tingsrätten anser att det behövs.

I övrigt ska vid förfarandet iakttas vad som föreskrivs om behandling av tvistemål i tingsrätt. Den som meddelats ett föreläggande och målsäganden är varandras motparter.

38 §

Verkställighet

Bestämmelser om verkställigheten av en påföljd som har bestämts i ett förfarande enligt denna lag, av en brottsofferavgift och av de kostnader för alkohol- och drogtestning som ska ersättas finns i lagen om verkställighet av böter (672/2002). Bestämmelser om verkställigheten av ett beslut om ett privaträttsligt anspråk finns i utsökningsbalken (705/2007). Bestämmelser om när böter, en ordningsbot och en förverkandepåföljd förfaller finns i 8 kap. i strafflagen.

Denna lag träder i kraft den 20 . Bestämmelserna i 3 b § i denna lag träder dock i kraft först den 1 mars 2028.

Vid handläggning av bötesyrkanden, bötesförelägganden och strafförelägganden som utfärdats före ikraftträdandet av denna lag och vid sökande av ändring i ordningsbotsförelägganden, bötesförelägganden och strafförelägganden som utfärdats före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av 10 kap. 9 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 10 kap. 9 § 3 mom., sådant det lyder i lag 985/2016, samt
fogas till 10 kap. 9 §, sådan den lyder i lagarna 356/2016 och 985/2016, ett nytt 6 mom. som
följer:

10 kap.

Om förverkandepåföljder

9 §

Behandling av mål om förverkandepåföljd

Förverkandepåföljd döms ut på yrkande av åklagaren. I 1 kap. 8 b § i lagen om rättegång i
brottmål föreskrivs om de grunder på vilka åklagaren kan avstå från att yrka på förverkande.
Även en målsägande kan yrka på förverkande när målsäganden ensam utför åtal enligt 7 kap. i
lagen om rättegång i brottmål.

Om förverkandepåföljd döms ut i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och
ordningsbot, tillämpas med avvikelse från vad som föreskrivs i 1–5 mom. bestämmelserna i den
lagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 2 kap. 2 § i utsökningsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i utsökningsbalken (705/2007) 2 kap. 2 § 1 mom. 6 punkten och 2 mom., sådana de lyder, 2 kap. 2 § 1 mom. 6 punkten i lag 569/2025 och 2 kap. 2 § 2 mom. i lag 1417/2009, samt *fogas* till 2 kap. 2 § 1 mom., sådant det lyder i lagarna 1161/2013 och 569/2025, en ny 7 punkt som följer:

2 kap.

Utsökningsgrunder

2 §

Förteckning över utsökningsgrunder

Följande handlingar utgör utsökningsgrunder:

6) beslut av statsrådet, ett ministerium eller ett ämbetsverk som hör till statens centralförvaltning samt andra förvaltningsbeslut, om beslutet i fråga enligt någon annan lag ska verkställas i den ordning som anges i denna lag,

7) ett beslut om ett privaträttsligt anspråk som en polisman, en tullman, en gränsbevakningsman, en jakt- och fiskeövervakare eller åklagaren har fattat i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010).

Vad som i denna lag föreskrivs om dom, gäller i tillämpliga delar också en domstols beslut, förordnanden och interimistiska förordnanden i tvistemål och brottmål samt av domstolen fastställd förlikning. Ett beslut enligt 1 mom. 7 punkten verkställs som en tingsrätts betalningsdom.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

4.

Lag

om ändring av 5 kap. 1 § i förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i förundersökningslagen (805/2011) 5 kap. 1 § 1 mom., sådant det lyder i lag 453/2023,
som följer:

5 kap.

Förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheter och åklagare

1 §

Underrättelse till åklagaren

Förundersökningsmyndigheten ska utan dröjsmål underrätta åklagaren om ett ärende där den som är misstänkt för brott är en polisman. Åklagaren ska underrättas, om en person har avlidit eller allvarligt skadats i en situation där en polisman har använt maktmedel. Åklagaren ska dessutom underrättas om ett brott som har kommit för undersökning, när förundersökningsmyndigheterna och åklagarmyndigheterna tillsammans utifrån sina befogenheter har beslutat att brottet ska omfattas av underrättelseskyldigheten eller om åklagaren har begärt underrättelse om brottet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 12 februari 2026

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

1.

Lag

om ändring av lagen om föreläggande av böter och ordningsbot

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010) 4 § 5 mom.,
ändras 1–3 §, 4 § 1 mom., 5 och 7 §, 8 § 5 mom., 13 §, 35 § 1 mom. samt 35 c, 35 d och 38 §,
sådana de lyder, 1 § delvis ändrad i lagarna 670/2015, 95/2018 och 602/2019, 2 § delvis ändrad i lagarna 467/2011 och 421/2025, 3 § delvis ändrad i lagarna 554/2023 och 421/2025, 4 § 1 mom., 35 § 1 mom. samt 35 c och 35 d § i lag 95/2018, 5 § delvis ändrad i lag 984/2016 samt 7 §, 8 § 5 mom. samt 13 och 38 § i lag 421/2025, samt
fogas till lagen nya 1 a och 3 a–3 c § som följer:

Gällande lydelse

1 §

Tillämpningsområde

I ett förfarande enligt denna lag kan i enkla och klara ärenden följande föreläggas som påföljd:

1) bötesstraff för *en förseelse* för vilken inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst *sex månader*,

2) ordningsbot för en förseelse för vilken ordningsbot särskilt har föreskrivits som straff i lag,

3) förverkandepåföljd på högst 1 000 euro vid sidan av de straff som avses i 1 och 2 punkten.

Ett ärende kan handläggas i ett förfarande enligt denna lag också när förseelsen kan medföra någon annan påföljd än vad som avses i 1 mom., om den som begått förseelsen inte ska föreläggas en sådan påföljd.

Mål som gäller tjänstebrott eller mål som avses 20 kap. i sjölagen (674/1994) eller i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983) får inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag.

Föreslagen lydelse

1 §

Tillämpningsområde

I ett förfarande enligt denna lag kan i enkla och klara ärenden följande föreläggas som påföljd:

1) bötesstraff för *ett brott* för vilket det inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst *två år och som enligt allmän straffpraxis inte kan förutses medföra strängare straff än böter*,

2) ordningsbot för en förseelse för vilken ordningsbot särskilt har föreskrivits som straff i lag.

Ett ärende kan handläggas i ett förfarande enligt denna lag också när *brottet* kan medföra någon annan påföljd än vad som avses i 1 mom. *eller 3 a–3 c §*, om det inte yrkas att den som misstänks för brottet ska föreläggas en sådan påföljd.

Gällande lydelse

I ett förfarande enligt denna lag påförs brottsofferavgift på det sätt som föreskrivs nedan. Bestämmelser om brottsofferavgift finns dessutom i lagen om brottsofferavgift (669/2015).

En förseelse som leder till bötesstraff får inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om den som begått förseelsen har fått sammanlagt minst sex bötesförelägganden eller strafförelägganden i enlighet med denna lag som påföljd för förseelser som han eller hon begått under det år som föregått förseelsen, och detta, med anledning av att gärningarna är likartade, som helhet betraktat utvisar likgiltighet för förbud och påbud i lag.

Föreslagen lydelse

1 a §

Avgränsning av tillämpningsområdet

I ett förfarande enligt denna lag får med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 § inte handläggas

1) lindrig krigsförbrytelse som avses i 11 kap. 7 § i strafflagen (39/1889), hets mot folkgrupp som avses i 10 § i det kapitlet eller underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande som avses i 13 § i det kapitlet,

2) oaksamt röjande av statshemlighet som avses i 12 kap. 8 § i strafflagen, brott mot neutralitetsbestämmelserna som avses i 10 § i det kapitlet eller upprätthållande av landsförrädisk förbindelse som avses i 11 § i det kapitlet,

3) olaglig militär verksamhet som avses i 13 kap. 4 § i strafflagen,

4) brott mot politiska rättigheter som avses i 14 kap. i strafflagen,

5) osann utsaga vid myndighetsförfarande som avses i 15 kap. 2 § i strafflagen, försök till anstiftan av osann utsaga som avses i 5 § i det kapitlet, bevisförvanskning som avses i 7 § i det kapitlet eller skyddande av brottsling som avses i 11 § i det kapitlet,

6) förstörande av bevismedel som är i en myndighets besittning som avses i 16 kap. 12 § i strafflagen, givande av muta som avses i 13 § i det kapitlet, givande av muta åt

riksdagsledamot som avses i 14 a § i det kapitlet, olaga befriande av fånge som avses i 15 § i det kapitlet, fångrymning som avses i 16 § i det kapitlet eller fånges vapeninnehav som avses i 17 § i det kapitlet,

7) deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet som avses i 17 kap. 1 a § i strafflagen,

8) olovlig spridning av sexuell bild som avses i 20 kap. 7 § i strafflagen, erbjudande av ersättning för sexuell handling mot ung person som avses i 9 § i det kapitlet, lockande av barn i sexuella syften som avses i 18 § i det kapitlet, spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn som avses i 19 § i det kapitlet, innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn som avses i 21 § i det kapitlet eller besökande av föreställning som på ett sexuellt sätt visar barn som avses i 22 § i det kapitlet,

9) misshandel som avses i 21 kap. 5 § i strafflagen, dödsvållande som avses i 8 § i det kapitlet, grovt vållande av personskada som avses i 11 § i det kapitlet, deltagande i slagsmål som avses i 12 § i det kapitlet, framkallande av fara som avses i 13 § i det kapitlet eller utsättande som avses i 14 § i det kapitlet,

10) frihetsberövande som avses i 25 kap. 1 § i strafflagen, olagligt framkallande av samtycke till adoption som avses i 3 b § i det kapitlet, olaglig adoptionsförmedling som avses i 3 c § i det kapitlet, bortförande av barn som avses i 5 a § i det kapitlet, olaga hot som avses i 7 § i det kapitlet, olaga förföljelse som avses i 7 a § i det kapitlet eller olaga tvång som avses i 8 § i det kapitlet,

11) resa i syfte att begå ett terroristbrott som avses i 34 a kap. 5 c § i strafflagen, främjande av resa som görs i syfte att begå ett terroristbrott som avses i 5 d § i det kapitlet eller offentlig uppmaning som har anknytning till terroristbrott som avses i 5 e § i det kapitlet,

12) mål som gäller tjänstebrott,

13) mål som avses i 20 kap. i sjölagen (674/1994),

14) mål som avses i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983).

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

I ett förfarande enligt denna lag får med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 § inte handläggas ett brott som leder till bötesstraff, om den som misstänks för brottet har fått sammanlagt minst sex bötesförelägganden eller straffförelägganden i enlighet med denna lag som påföljd för brott som han eller hon begått under det år som föregått brottet, och detta, med anledning av att gärningarna är likartade, som helhet betraktat utvisar likgiltighet för förbud och påbud i lag.

I ett förfarande enligt denna lag får inte heller handläggas ett brott som leder till bötesstraff, om den som misstänks för brottet vid tidpunkten för gärningen var under 18 år och det för brottet har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i sex månader.

2 §

Definitioner

I denna lag avses med
ny 1 punkt

2) bötesyrkande ett yrkande mot den misstänkte genom vilket för honom eller henne för en förseelse yrkas bötesstraff och förverkandepåföljd eller, om den misstänkte har begärt en ändring av grunden för bestämmande av dagsbotens belopp, bötesstraff och förverkandepåföljd,

3) bötesföreläggande ett avgörande genom vilket en övervakande tjänsteman för en förseelse förelägger bötesstraff och förverkandepåföljd,

4) ordningsbotsföreläggande ett avgörande genom vilket ordningsbot och förverkandepåföljd föreläggs,

5) straffföreläggande ett avgörande genom vilket åklagaren på grundval av ett bötesyrkande eller ett straffyrkande

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) bötesyrkande ett yrkande mot den misstänkte genom vilket för honom eller henne för ett brott yrkas bötesstraff och förverkandepåföljd eller, om den misstänkte har begärt en ändring av grunden för bestämmande av dagsbotens belopp, bötesstraff och förverkandepåföljd,

2) bötesföreläggande ett avgörande genom vilket en övervakande tjänsteman för ett brott förelägger bötesstraff och förverkandepåföljd,

3) ordningsbotsföreläggande ett avgörande genom vilket ordningsbot och förverkandepåföljd föreläggs,

4) straffföreläggande ett avgörande genom vilket åklagaren på grundval av ett bötesyrkande förelägger ett bötesstraff och en förverkandepåföljd.

Gällande lydelse

förelägger ett bötesstraff och en förverkandepåföljd.

3 §

Behöriga tjänstemän och tillämpningsområdet för bötesföreläggande

Ett bötesyrkande utfärdas av en polisman. Yrkandet kan utfärdas också på begäran av åklagaren. En ordningsbot föreläggs av en polisman eller åklagaren.

Strafföreläggande utfärdas av åklagaren. Bötesföreläggande utfärdas av en polisman. I ett bötesföreläggande kan som påföljd föreläggas ett bötesstraff på högst 20 dagsböter och en förverkandepåföljd för den som bryter mot

1) vägtrafiklagen (729/2018) eller bestämmelser eller föreskrifter som har utfärdats med stöd av den,

2) fordonslagen (82/2021) eller bestämmelser eller föreskrifter som har utfärdats med stöd av den,

3) körkortslagen (386/2011),

4) lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen (546/1998),

5) bestämmelserna om taxi-, person- och godstrafik i lagen om transportservice (320/2017),

6) terrängtrafiklagen (1710/1995) eller bestämmelser eller föreskrifter som har utfärdats med stöd av den,

7) sjötrafiklagen (782/2019) eller föreskrifter som har meddelats med stöd av den,

8) 23 kap. 10 § i strafflagen (39/1889),

9) 28 kap. 3 § i strafflagen,

10) en författning i landskapet Åland som motsvarar en bestämmelse som avses i 1–9 punkten.

I fråga om en tullmans, gränsbevakningsmans och jakt- och fiskeövervakares behörighet att utfärda ett bötesyrkande, bötesföreläggande och ordningsbotsföreläggande föreskrivs särskilt.

Föreslagen lydelse

3 §

Behöriga myndigheter

Ett bötesföreläggande utfärdas av en polisman. I ett bötesföreläggande kan som påföljd föreläggas ett bötesstraff på högst 60 dagsböter för ett brott för vilket det inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader.

Ett bötesyrkande utfärdas av en polisman. Yrkandet kan utfärdas också på begäran av åklagaren. På grundval av ett bötesyrkande utfärdar åklagaren ett strafföreläggande. I ett strafföreläggande kan som påföljd föreläggas ett bötesstraff för ett brott för vilket det inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst två år och med anledning av vilket det inte utfärdas ett bötesföreläggande.

Ett ordningsbotsföreläggande utfärdas av en polisman eller, i situationer som avses i 29 §, av åklagaren.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

På tullmän, gränsbevakningsmän och jakt- och fiskeövervakare tillämpas vad som i denna lag föreskrivs om polismän. I fråga om en tullmans, gränsbevakningsmans och jakt- och fiskeövervakares behörighet att utfärda ett bötesyrkande, bötesföreläggande och ordningsbotsföreläggande föreskrivs särskilt.

3 a §

Föreläggande av förverkandepåföljder och påförande av brottsofferavgifter

I ett förfarande enligt denna lag kan det föreläggas en förverkandepåföljd på högst 5 000 euro vid sidan av de straff som avses i 1 §.

I ett förfarande enligt denna lag påförs brottsofferavgift vid sidan av de straff som avses i 1 §. Bestämmelser om brottsofferavgift finns i lagen om brottsofferavgift (669/2015).

3 b §

Ersättning för kostnader för alkohol- och drogtestning

I ett förfarande enligt denna lag kan det bestämmas att en person som med stöd av 1 § 1 mom. har bötfällts är skyldig att till staten betala de kostnader för alkohol- och drogtestning som orsakats av rättsmedicinska undersökningar vid förundersökningen, om de har behövts för utredningen av målet.

Om en i 1 mom. avsedd ersättning med hänsyn till arten av den ersättningsskyldiges brott eller dennes personliga och ekonomiska omständigheter eller av någon annan orsak skulle vara oskälig, ska ersättningen sänkas eller ska det bestämmas att ersättningen inte behöver betalas.

3 c §

Avgörande av privaträttsliga anspråk

I ett förfarande enligt denna lag kan målsägandens privaträttsliga anspråk som grundar sig på brott avgöras, om anspråket är

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

ostridigt och vid utfärdandet av bötesföreläggande eller bötesyrkande och dess kapital uppgår till högst 5 000 euro.

Ett privaträttsligt anspråk får dock inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om anspråket strider mot lag eller är uppenbart oskäligt eller om det kränker en utomståendes rätt. Ett privaträttsligt anspråk får heller inte handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om anspråket solidariskt riktas mot flera personer.

4 §

4 §

Den misstänktes samtycke

Den misstänktes samtycke

Ett ärende kan handläggas i ett förfarande enligt denna lag, om den som misstänks för förseelsen avstår från sin rätt till en muntlig behandling och samtycker till att ärendet avgörs i ett förfarande enligt denna lag (*den misstänktes samtycke*). I samband med förfrågan om den misstänktes samtycke ska *han eller hon* informeras om vad samtycket innebär och underrättas om den *påföljd* som föreläggs i förfarandet.

Ett ärende kan handläggas i ett förfarande enligt denna lag *endast* om den som misstänks för *brottet* avstår från sin rätt till en muntlig behandling och samtycker till att ärendet avgörs i ett förfarande enligt denna lag. I samband med förfrågan om den misstänktes samtycke ska *den misstänkte* informeras om vad samtycket innebär och underrättas om de *påföljder* som föreläggs i förfarandet *samt om beloppet av kostnaderna för alkohol- och drogtestning, beloppet av brottsofferavgiften samt grunden för och beloppet av framställda privaträttsliga anspråk*.

Den misstänkte får återta sitt samtycke fram till det att ärendet har avgjorts. Återtagandet ska meddelas skriftligt till den i 3 § 2 mom. avsedda åklagarens kansli.

(5 mom. upphävs)

5 §

5 §

Målsägandens samtycke

Målsägandens samtycke

För handläggning av ett ärende i ett förfarande enligt denna lag krävs målsägandens samtycke. I samband med förfrågan om samtycke ska målsäganden informeras om vad samtycket innebär.

Ett ärende kan handläggas i ett förfarande enligt denna lag *endast* om målsäganden avstår från sin rätt till en muntlig behandling och samtycker till att ärendet avgörs i ett förfarande enligt denna lag. I samband med förfrågan om *målsägandens* samtycke ska målsäganden informeras om vad samtycket innebär och underrättas om de *påföljder* som föreläggs i förfarandet *samt om grunden för*

Gällande lydelse

I fråga om målsägandens samtycke gäller vad som i 4 § 2 och 5 mom. föreskrivs om den misstänktes samtycke. Om målsäganden återtar sitt samtycke, ska han eller hon uppge ärendets indrivningsnummer i samband med återtagandet.

7 §

Förundersökning

Vid förundersökningen i samband med förfarandet för föreläggande av böter och ordningsbot ska målsäganden och den som misstänks för förseelsen höras.

För att utreda en förseelse som avses i denna lag görs en summarisk förundersökning enligt 11 kap. 2 § i förundersökningslagen (805/2011), där endast de omständigheter utreds som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande eller ordningsbotsföreläggande ska kunna utfärdas. En sådan förundersökning får göras utan att 4 kap. 10 § 2 mom. och 13 och 16 § eller 7 kap. 14–16 § i den lagen iakttas.

Om målsäganden inte har samtyckt till att saken handläggs i ett förfarande enligt denna lag, ska en förundersökning för sakens fortsatta handläggning göras i den omfattning som förutsätts av åtalsprövningen.

Föreslagen lydelse

och beloppet av framställda privaträttsliga anspråk.

I fråga om målsägandens samtycke tillämpas vad som i 4 § 2 mom. föreskrivs om den misstänktes samtycke.

7 §

Förundersökning

På förundersökning av brott som avses i denna lag tillämpas förundersökningslagen (805/2011), och för att utreda brottet görs en summarisk förundersökning enligt 11 kap. 2 § i den lagen, där endast de omständigheter utreds som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande eller ordningsbotsföreläggande ska kunna utfärdas. Om det strängaste straff som föreskrivs för brottet är böter eller fängelse i högst sex månader, får förundersökning göras utan att 4 kap. 10 § 2 mom. och 13 och 16 § samt 7 kap. 16 § i den lagen iakttas. Vid förundersökningen ska den som misstänks för brottet och målsäganden höras.

Om det för brottet har föreskrivits strängare straff än fängelse i sex månader, ska det i bötesyrkandet antecknas uppgifter om att den misstänkte har avstått från sin rätt att anlita ett biträde, om information enligt 4 kap. 10 § 2 mom. i förundersökningslagen och underrättelser enligt 4 kap. 16 § i den lagen som getts den misstänkte i samband med detta samt de uppgifter som avses i 9 kap. 6 § 3 mom. i den lagen.

Om parterna inte har samtyckt till att saken handläggs i ett förfarande enligt denna lag, ska en förundersökning för sakens fortsatta handläggning göras i den omfattning som förutsätts av åtalsprövningen.

En polisman kan vid behov med åklagaren diskutera sakens lämplighet för ett förfarande enligt denna lag eller den rättsliga bedömningen av saken i övrigt.

Gällande lydelse

8 §

*Innehållet i ett bötesyrkande,
bötesföreläggande och
ordningsbotsföreläggande*

I samband med ett bötesyrkande och ett bötesföreläggande ska *brottsofferavgiftens belopp* anges.

13 §

*Överlämnande av ett bötesyrkande till
åklagaren*

Ett bötesyrkande samt *beloppet av brottsofferavgiften* ska efter delgivningen utan dröjsmål överlämnas till åklagaren för utfärdande av ett strafföreläggande.

35 §

Besvär

Den som meddelats ett föreläggande som avses i 34 § 1 mom. får söka ändring i *föreläggandet* genom att anföra besvär hos tingsrätten. *Målsäganden* får söka ändring i *föreläggandet* hos tingsrätten genom att anföra besvär antingen på de grunder som föreskrivs i 31 kap. 1 § i rättegångsbalken eller på den grund att föreläggandet grundar sig på oriktig tillämpning av lag eller att målsäganden inte har gett ett samtycke enligt 4 eller 5 § i denna lag på giltigt sätt.

Föreslagen lydelse

8 §

*Innehållet i ett bötesyrkande,
bötesföreläggande och
ordningsbotsföreläggande*

I samband med ett bötesyrkande och ett bötesföreläggande ska *anges beloppet av brottsofferavgiften, beloppet av de kostnader för alkohol- och drogtestning för vilka ersättning krävs samt grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs. I samband med ett ordningsbotsföreläggande ska anges grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs.*

13 §

*Överlämnande av ett bötesyrkande till
åklagaren*

Ett bötesyrkande samt *uppgift om beloppet av brottsofferavgiften, om beloppet av de kostnader för alkohol- och drogtestning för vilka ersättning krävs och om grunden för och beloppet av de privaträttsliga anspråk för vilka ersättning krävs* ska efter delgivningen utan dröjsmål överlämnas till åklagaren för utfärdande av ett strafföreläggande.

35 §

Besvär

Den som meddelats ett föreläggande som avses i 34 § 1 mom. *och målsäganden* får söka ändring i *saken* genom att anföra besvär hos tingsrätten.

Gällande lydelse

35 c §

Annat förfarande när besvär anförs av den som meddelats ett föreläggande

Vid handläggning i tingsrätten av besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande iaktas vad som i 26 kap. 1 §, 2 § 2 mom. samt 3–6, 8, 17–24 och 28 § i rättegångsbalken föreskrivs om handläggning av besvärssärenden i hovrätten. Huvudförhandling ska hållas om en part begär det eller om tingsrätten anser att det behövs. Åklagaren ska se till att det med anledning av besvären görs förundersökning i en sådan omfattning som ändringssökandet förutsätter.

I övrigt ska vid förfarandet iaktas vad som föreskrivs om behandling av brottmål i tingsrätt. För översättning av ett föreläggande över vilket besvär har anförts gäller vad som i 6 a kap. i lagen om rättegång i brottmål föreskrivs om översättning av stämningsansökan.

Motpart i besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande är åklagaren och en eventuell målsägande.

35 d §

Annat förfarande när en målsägande anför besvär

Vid handläggning i tingsrätt av besvär som anförs av en målsägande iaktas bestämmelserna i 8 kap. i rättegångsbalken om behandling av ansökningsärenden. Åklagaren och den misstänkte betraktas som delaktiga i ärendet. Om både målsäganden och den misstänkte har anfört besvär iaktas 35 c §.

Föreslagen lydelse

35 c §

Annan handläggning av besvärssärenden

Vid handläggning av besvär i tingsrätten iaktas vad som i 26 kap. 1 §, 2 § 2 mom. samt 3–6, 8, 17–24 och 28 § i rättegångsbalken föreskrivs om handläggning av besvärssärenden i hovrätten. Huvudförhandling ska hållas om en part begär det eller om tingsrätten anser att det behövs. Åklagaren ska se till att det med anledning av besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande görs förundersökning i en sådan omfattning som ändringssökandet förutsätter.

I övrigt ska vid förfarandet iaktas vad som föreskrivs om behandling av brottmål i tingsrätt. För översättning av ett föreläggande över vilket besvär har anförts tillämpas vad som i 6 a kap. i lagen om rättegång i brottmål föreskrivs om översättning av stämningsansökan.

Motpart i besvär som anförs av den som meddelats ett föreläggande är åklagaren och en eventuell målsägande. *Motpart i besvär som anförs av en målsägande är den som meddelats ett föreläggande.*

35 d §

Handläggning av besvärssärenden som gäller endast privaträttsliga anspråk

Om besvären gäller endast privaträttsliga anspråk som har avgjorts i ett förfarande enligt denna lag, iaktas vid handläggning av besvären i tingsrätten vad som i 26 kap. 1, 3–6, 8, 17–24 och 28 § i rättegångsbalken föreskrivs om handläggning av besvärssärenden i hovrätten. Huvudförhandling ska hållas om en part begär det eller om tingsrätten anser att det behövs.

I övrigt ska vid förfarandet iaktas vad som föreskrivs om behandling av tvistemål i tingsrätt.

Den som meddelats ett föreläggande och målsäganden är varandras motparter.

38 §

Verkställighet

Bestämmelser om verkställigheten av en påföljd som har bestämts i ett förfarande enligt denna lag och av en brottsofferavgift finns i lagen om verkställighet av böter (672/2002). Bestämmelser om när böter, en ordningsbot och en förverkandepåföljd förfaller finns i 8 kap. i strafflagen.

38 §

Verkställighet

Bestämmelser om verkställigheten av en påföljd som har bestämts i ett förfarande enligt denna lag, av en brottsofferavgift och av de kostnader för alkohol- och drogtestning som ska ersättas finns i lagen om verkställighet av böter (672/2002). Bestämmelser om verkställigheten av ett beslut om ett privaträttsligt anspråk finns i utsökningbalken (705/2007). Bestämmelser om när böter, en ordningsbot och en förverkandepåföljd förfaller finns i 8 kap. i strafflagen.

Denna lag träder i kraft den 20 . Bestämmelserna i 3 b § i denna lag träder dock i kraft först den 1 mars 2028.

Vid handläggning av bötesyrkanden, bötesförelägganden och strafförelägganden som utfärdats före ikraftträdandet av denna lag och vid sökande av ändring i ordningsbotsförelägganden, bötesförelägganden och strafförelägganden som utfärdats före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av 10 kap. 9 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 10 kap. 9 § 3 mom., sådant det lyder i lag 985/2016, samt
fogas till 10 kap. 9 §, sådan den lyder i lagarna 356/2016 och 985/2016, ett nytt 6 mom. som
följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

10 kap.

Om förverkandepåföljder

Om förverkandepåföljder

9 §

9 §

Behandling av mål om förverkandepåföljd

Behandling av mål om förverkandepåföljd

Förverkandepåföljd döms ut på yrkande av åklagaren. I 1 kap. 8 b § i lagen om rättegång i brottmål föreskrivs om de grunder på vilka åklagaren kan avstå från att yrka på förverkande. Även en målsägande kan yrka på förverkande när målsäganden ensam utför åtal enligt 7 kap. i lagen om rättegång i brottmål.
Särskilda bestämmelser gäller för framställande av yrkande i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot.

Förverkandepåföljd döms ut på yrkande av åklagaren. I 1 kap. 8 b § i lagen om rättegång i brottmål föreskrivs om de grunder på vilka åklagaren kan avstå från att yrka på förverkande. Även en målsägande kan yrka på förverkande när målsäganden ensam utför åtal enligt 7 kap. i lagen om rättegång i brottmål.

Om förverkandepåföljd döms ut i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot, tillämpas med avvikelse från vad som föreskrivs i 1–5 mom. bestämmelserna i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 2 kap. 2 § i utsökningsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i utsökningsbalken (705/2007) 2 kap. 2 § 1 mom. 6 punkten och 2 mom., sådana de lyder, 2 kap. 2 § 1 mom. 6 punkten i lag 569/2025 och 2 kap. 2 § 2 mom. i lag 1417/2009, samt *fogas* till 2 kap. 2 § 1 mom., sådant det lyder i lagarna 1161/2013 och 569/2025, en ny 7 punkt som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 kap.

Utsökningsgrunder

Utsökningsgrunder

2 §

2 §

Förteckning över utsökningsgrunder

Förteckning över utsökningsgrunder

Följande handlingar utgör
utsökningsgrunder:

Följande handlingar utgör
utsökningsgrunder:

6) beslut av statsrådet, ett ministerium eller ett ämbetsverk som hör till statens centralförvaltning samt andra förvaltningsbeslut, om beslutet i fråga enligt någon annan lag ska verkställas i den ordning som anges i denna lag.

6) beslut av statsrådet, ett ministerium eller ett ämbetsverk som hör till statens centralförvaltning samt andra förvaltningsbeslut, om beslutet i fråga enligt någon annan lag ska verkställas i den ordning som anges i denna lag,

7) ett beslut om ett privaträttsligt anspråk som en polisman, en tullman, en gränsbevakningsman, en jakt- och fiskeövervakare eller åklagaren har fattat i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010).

Vad som i denna lag föreskrivs om dom, gäller i tillämpliga delar också en domstols beslut, förordnanden och interimistiska förordnanden i tvistemål och brottmål samt av domstolen fastställd förlikning.

Vad som i denna lag föreskrivs om dom, gäller i tillämpliga delar också en domstols beslut, förordnanden och interimistiska förordnanden i tvistemål och brottmål samt av domstolen fastställd förlikning. Ett beslut enligt 1 mom. 7 punkten verkställs som en tingsrätts betalningsdom.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 5 kap. 1 § i förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i förundersökningslagen (805/2011) 5 kap. 1 § 1 mom., sådant det lyder i lag 453/2023,
som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 kap.

Förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheter och åklagare

Förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheter och åklagare

1 §

1 §

Underrättelse till åklagaren

Underrättelse till åklagaren

Förundersökningsmyndigheten ska *genast* underrätta åklagaren om ett ärende där den som är misstänkt för brott är en polisman, *om inte ärendet behandlas i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot*. Åklagaren ska underrättas, om en person har avlidit eller allvarligt skadats i en situation där en polisman har använt maktmedel. Åklagaren ska dessutom underrättas om ett brott som har kommit för undersökning, när förundersökningsmyndigheterna och åklagarmyndigheterna tillsammans utifrån sina befogenheter har beslutat att brottet ska omfattas av underrättelseskyldigheten eller om åklagaren har begärt underrättelse om brottet.

Förundersökningsmyndigheten ska *utan dröjsmål* underrätta åklagaren om ett ärende där den som är misstänkt för brott är en polisman. Åklagaren ska underrättas, om en person har avlidit eller allvarligt skadats i en situation där en polisman har använt maktmedel. Åklagaren ska dessutom underrättas om ett brott som har kommit för undersökning, när förundersökningsmyndigheterna och åklagarmyndigheterna tillsammans utifrån sina befogenheter har beslutat att brottet ska omfattas av underrättelseskyldigheten eller om åklagaren har begärt underrättelse om brottet.

Denna lag träder i kraft den 20 .
